

MINISTERUL EDUCAȚIEI AL REPUBLICII MOLDOVA

Tamara Cristei
Olga Cosovan

Adrian Ghicov
Tatiana Cartaleanu

Limba și Literatura Română

MANUAL PENTRU CLASA A XI-A

C U P R I N S

Modulul I

PERSONALITATEA VORBITORULUI DE LIMBA ROMÂNĂ. RECEPTAREA FENOMENULUI CULTURAL-ARTISTIC

- ▶ De la ființa limbii la personalitatea vorbitorului 8
- ▶ Miturile, revelații fundamentale ale umanității..... 11
- ▶ Elemente de analiză semiotică a textului 14
- ▶ Miturile românești, simboluri ale existenței arhetipale 18
- ▶ Dragoste, creație, spiritualizare 25
 - Tragica împlinire a înaltului: *Mănăstirea Argeșului*..... 27
- *Apreciază-ți competențele: personalitatea și fenomenul cultural* 34

Modulul II

CURENTE CULTURALE SAU ASPIRAȚIA UMANĂ SPRE PROGRES

- ▶ Literatura română în zorii modernității culturale 37
- ▶ Umanismul, o pledoarie pentru supremația umanului..... 42
- ▶ Expresiile frazeologice: *autohtone, internaționale, intraductibile* 49
- ▶ Renașterea, o nouă viziune asupra omului și asupra timpului..... 52
- ▶ Umanismul marilor cronicari 59
- ▶ Dimitrie Cantemir, un prinț al umanismului european 64
 - Romanul *Istoria ieroglifică*, o capodoperă a literaturii alegorice..... 67
- ▶ Iluminismul și emanciparea omului prin cultură 72
 - Literatul ca Om al Luminilor: *Gheorghe Asachi* 77
 - Ecuația românească a iluminismului: *Ion Budai-Deleanu* 80

- **Redactarea unei compoziții-portret cultural**83
- *Apreciază-ți competențele: personalitatea și curentul cultural*.....84

Modulul III

CURENTE LITERARE.

DE LA INTERIORIZAREA LA ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ARTISTIC

Unitatea didactică

1

CLASICISMUL

ȘI PLEDOARIA LITERATURII PENTRU RAȚIUNE

- ▶ Morfosintaxa părților de vorbire (actualizare) 88
- ▶ Clasicism și neoclasicism, discursul literar al normei 92
- ▶ Idealul educațional clasic în literatura română:
 Neneaca, cuconașul ei și dascălul de Constantin Stamati 96
- ▶ Relații textuale ale enunțurilor 100
- ▶ Morala și expresia ei în fabulă..... 103
- **Redactarea și prezentarea unei compoziții-discurs** 109
- *Apreciază-ți competențele: autorul–formula estetică–opera* 110

Unitatea didactică

2

ROMANTISMUL

CA ASPIRAȚIE A OMULUI CĂTRE ABSOLUT

- ▶ Preromantismul și nostalgia trecutului.....113
- ▶ Comunicarea verbală, paraverbală și nonverbală.....118
 - Mitul național și universal: *Zburătorul*. Sugestii pentru lectură120

- ▶ **Romantismul ca sentiment și fantezie**122
 - Moralitate, idilism, patriotism128
 - Vizionarism, genialitate, cosmicitate133
 - Aspirația către „fără de margine”: poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu.....141
- ▶ **Stilul individual al scriitorului și al cititorului**150
- ☑ **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului romantic**153
- ▶ **Valori expresive ale punctuației și intonației**.....154
 - *Apreciază-ți competențele: autorul–formula estetică–opera*158

Unitatea didactică

3

REALISMUL

SAU LITERATURA CA FILM AL VIETII

- ▶ **Rostirea în spațiul axiologic al limbii române**161
- ▶ **Inaugurarea realismul românesc: *Ion Creangă***165
- ▶ ***Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu sau formula realismului istoric**172
- ▶ ***Povara bunătății noastre* de Ion Druță, romanul eternei reîntoarceri**.....182
- ☑ **Redactarea și prezentarea unei compoziții-pledoarie** 188
- ▶ **Cuvîntul în descriere, narațiune și dialog**.....189
- ▶ **Destinul și realitatea în *Povara bunătății noastre***195
- ▶ ***Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda, relativizarea perspectivei realiste**.....200
- ☑ **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului realist** 213
 - *Apreciază-ți competențele: autorul–formula estetică–opera*214

MODERNISMELE ȘI POSTMODERNISMUL

SAU PLURALITATEA VOCILOR IDENTITĂȚII

-
- ▶ **Modernismul ca literatură inovatoare** 217
 - O deschidere spre modernism: *Alexandru Macedonski* 218
 - ▶ **Muzica, principiu integrator al simbolismului: *George Bacovia*** 221
 - ▶ **De la cuvintele-cheie la axa lexicală a textului artistic** 227
 - ▶ **Expresionismul. Misterul eului și al existenței: *Lucian Blaga*** 230
 - Drama *Meșterul Manole* sau definiția absolută a frumosului 235
 - ☑ **Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului modernist** 241
 - ▶ **Conștiința modernistă a identificării poetului cu lumea: *Nichita Stănescu*** ... 242
 - Un creator asumându-și dramele existenței: *Grigore Vieru* 245
 - ▶ **Poeții generației *ochiului al treilea*: *Nicolae Dabija* și *Ion Hadârcă*** 247
 - ☑ **Redactarea unei compoziții-sinteză literară** 250
 - ▶ **Postmodernismul literar. Recuperarea stilurilor trecutului:**
 - Mircea Cărtărescu* 251
 - Poezia ca temporalitate și destin: *Nicolae Leahu* 255
 - George Cușnarencu sau relectura textului clasic 257
 - ▶ **Personalitatea și actele comunicării** 259
 - *Apreciază-ți competențele: autorul-formula estetică-opera* 262

Explicarea formulelor-titlu distinctive de lectură, receptare, predare, învățare și evaluare

AB INITIO

Fii motivat din start!

activități de actualizare, evocare, personalizare a cunoștințelor și a capacităților lingvo-literare în conexiune cu științele și cu alte arte

S CRIPTA MANENT

Cunoaște resursele textului nonliterar și universul operei literare!

modalități de lectură, negociere a sensurilor relevante pentru cititor la asigurarea comprehensiunii mesajelor și interpretarea fenomenelor lingvo-literare în contextul culturii spirituale românești

S APERE AUDE

Dezvoltă-ți competența de cititor informat și documentat!

exerciții de postlectură: comentarea, interpretarea personalizată a fenomenelor de limbă, discurs, comunicare a sensurilor și a semnificațiilor desprinse, de către cititor, din opera literară cu referire la procesul literar românesc în contextul istoriei, culturii naționale și universale

L ABOR OMNIA VINCIT

Manifestă-ți competența de cititor avizat!

activități de relectură: generalizare, sinteză a achizițiilor lingvo-literare și integrarea ideilor în textele proprii despre literatura română în plan diacronic

N OSCE TE IPSUM

Appreciază-ți competențele!

evaluarea achizițiilor școlare ce se referă la competențele de lectură, receptare, comunicare și de scriere a textelor prin prisma ideii de creație lingvistică și literară ca fenomene în evoluție

ARS COLLABORANDI

Colaborînd, producem, inventăm!

lucru în perechi sau în echipe

ARS DISCENDI

Învăță învățînd!

activități pentru elaborare individuală acasă, la bibliotecă

LEGO, ERGO SUM

Citesc, deci exist!

texte pentru lectură și reflecție

SCRIBO, ERGO SUM

Scriu, deci exist!

redactarea compozițiilor școlare

Modul I

PERSONALITATEA VORBITORULUI DE LIMBA ROMÂNĂ. RECEPTAREA FENOMENULUI CULTURAL-ARTISTIC

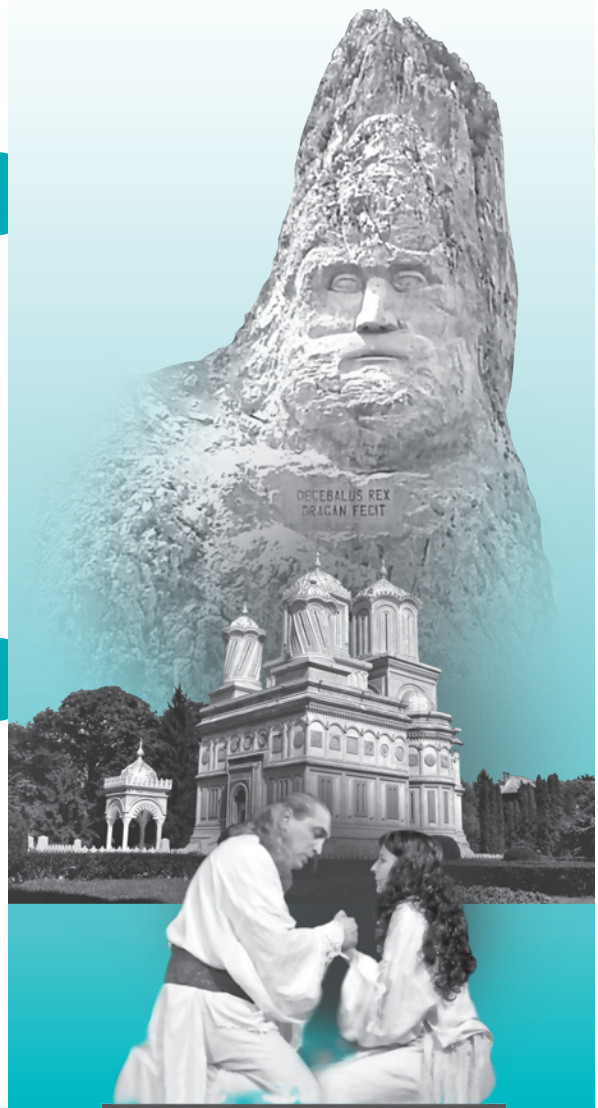
COMPETENȚELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- familiarizarea cu modalități individuale de exprimare corectă, coerentă și expresivă în limba română;
- aplicarea elementelor de analiză semiotică a textelor la înțelegerea exactă și clară a mesajelor comunicate pentru consolidarea dimensiunii de personalitate a vorbitorului nativ de limba română.

Comunicarea literar-artistică

- receptarea valorilor general-umane din spațiul culturii românești cu semnificație definitorie în devenirea elevului ca personalitate culturală;
- perceperea miturilor ca model exemplar al activităților omenești semnificative și resursă fundamentală pentru literatură.

DE LA FIINȚA LIMBII LA PERSONALITATEA VORBITORULUI

AB INITIO

Inspirație
Ion Puiu

S APERE AUDE

1. Elaborează un poster cu genericul *Eu, vorbitorul de limba română din secolul XXI*. Include în prezentarea grafică a informației următoarele detalii:
 - În ce situații de viață utilizezi limba română?
 - Ce surse de documentare cauți pentru a-ți exprima ideile?
 - Despre ce vorbești, cît vorbești și cum vorbești în limba română?
 - Despre ce vorbesc reprezentanții altor generații din familia ta?
 - Despre ce vorbesc prietenii și colegii tăi?
 - Cum scoți în evidență ceea ce îți place/te impresionează/te interesează să vorbești în limba română?
2. Specifică-ți pe profilul dintr-o rețea de socializare temele de discuție preferate. Recomandă-le prietenilor tăi să discute despre limba română și vorbitorii ei din Republica Moldova.
1. Meditează asupra aserțiunii scriitorului Aureliu Busuioc și explică succint ideea: *Frumoasa noastră limbă românească nu așteaptă declarații de dragoste. Ea așteaptă dragostea noastră.*
2. Exemplifică, în baza lecturilor și a experienței personale, ideea de frumusețe a limbii române.
4. Opinează: cum răspunde generația ta la *provocările* de azi ale limbii române.
5. Explică, prin două exemple, sensul afirmației savanților că **limba este un fenomen viu**.
6. Citește versurile dintr-o cunoscută poezie a lui Vasile Romanciuc prezentată în *Rînduri-Gînduri*, și identifică, în subtext, 2-3 argumente care să justifice îndemnul eului liric empiric din primul vers.
 - Explică sensul contextual al expresiei **dragoste de cuvînt** din primul vers.
 - Comentează semnificația cuvintelor evidențiate în ultimul vers.
 - Motivează, prin două argumente, invocarea în text a poetului Mihai Eminescu.
7. Elaborează o listă de calități ale unui bun vorbitor, necesare pentru formarea unei tinere personalități de succes. Le poți fixa într-un tabel, stabilind anumite priorități.

1. Citește fragmentul dintr-o lucrare a lingvistului de talie mondială, reprezentant al poporului nostru, Eugeniu Coșeriu, și identifică două idei principale pe care ai datoria să le cunoști, să le respecți, să le urmezi.

LABOR OMNIA VINCIT

LIMBA EXISTĂ PRIN VORBIRE ȘI VORBITORI

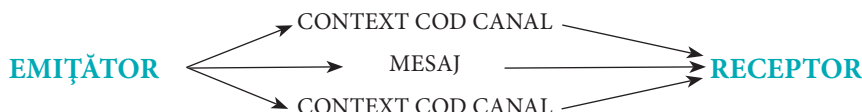
Se știe că o limbă se vorbește, adică o limbă se realizează în vorbire. Se știe că toți oamenii vorbesc, toți știu să realizeze această activitate, însă această activitate umană universală se realizează totdeauna și în mod necesar individual. Fiecare, chiar și în dialog, vorbește pe răspunderea lui și în dialog trece de la vorbire, adică de la (rolul de) vorbitor la rolul de ascultător; chiar când vorbește cu sine însuși, el vorbește ca vorbitor, despărțindu-se, împărțindu-se în vorbitor și ascultător. Și, uneori, când ne jucăm, așa, cu vorbirea, cu noi înșine, putem să conversăm, să luăm pe rînd rolul de vorbitor, iar celălalt eu de ascultător și apoi, celălalt, răspunzînd, ia rolul de vorbitor, și primul eu devine

ascultător. Însă această activitate universală, care se realizează totdeauna individual, în mod individual, se produce totdeauna de acord cu anumite norme istorice, cu anumite tradiții istorice, ale anumitor comunități lingvistice, se realizează adică întotdeauna într-o limbă.

Fiecare limbă are și o dimensiune viitoare. Româna, de exemplu, este nu doar ce s-a spus până acum, ci tot ce s-a spus în egală măsură cu ce se poate spune de acum încolo. O limbă nu este un depozit simplu, ci și un sistem al modurilor de a face, de a crea semnificații. O limbă este și creație originară. Dar și creație pentru altul, prin atribuirea propriului eu celuilalt. Astfel s-au creat și se creează permanent limbile. Această experiență o avem în fiecare zi și de aceea nu ne mai gîndim la ea.

Eugeniu COȘERIU

2. Raportează cele afirmate de savant la schema comunicării cotidiene și argumentează rolul vorbitorului în comunicare.

3. Aplicînd propria experiență, evaluează procesul de cunoaștere a limbii române și de afirmare a personalității prin valorile ei, raportîndu-te la cele menționate de scriitori.

- **ÎN COPILĂRIE:** Copiii ne acceptă doar în cazul stăpînirii codului trilingv copilăresc – joc, revelație, deliciu. (Iulian Filip)

- **ÎN ADOLESCENȚĂ:** Limba română este Patria mea. (Nichita Stănescu)

- **LA MATURITATE:** Cultura (inclus limba) îți dă certitudinea împlinirii, certitudinea de a fi ca personalitate. (Mihai Cimpoi)

Agenda cititorului

Eugeniu COȘERIU

(1921, com. Mihăileni, jud. Bălți – Tübingen, Germania)

- Unul dintre cei mai importanți lingviști ai secolului XX, fondatorul lingvisticii integrale.
- Doctor în filologie și filozofie, autor a peste 50 de volume și a mii de pagini de exegeză, autor al unor noi teorii despre principiile fundamentale ale filologiei.
- Doctor honoris causa a peste 50 de universități din întreaga lume.

Agenda cititorului

LIMBA NOASTRĂ CEA ROMÂNĂ

Sărut vatra și-al ei nume
Care veșnic ne adună,
Vatra ce-a născut pe lume
Limba noastră cea română.

Cînt a Patriei ființă
Și-a ei rodnică țărînă,
Ce-a născut în suferință
Limba noastră cea română.

Pe pămînt străvechi și magic
Numai dînsa ni-i stăpînă:
Limba neamului meu dacic,
Limba noastră cea română.

În al limbilor tezaur
Pururea o să rămînă
Limba doinelor de aur,
Limba noastră cea română.

4. Exemplifică opiniile, invocînd un model de personalitate culturală/literară.

5. Și poeții afirmă că limba este un fenomen viu. Reflectează asupra considerațiilor poetului Nichita Stănescu: *Cuvintele sînt în spațiu. Cuvintele sînt spațializate, ele nu sînt moarte, ele sînt vii, între mine și tine, ele au viață, ele sînt spuse, se spațializează și sînt receptate. Știu de șapte ori limba română. Sînt poliglot în limba română...*

5.1. Explică în baza unei situații de vorbire:

- adevărul enunțat în primele două fraze;
- cum a reușit poetul să dobîndească performanța mărturisită în finalul citatului.

6. Citește poezia lui Grigore Vieru prezentată în *Agenda cititorului* și determină rolul limbii române pentru identitatea noastră ca neam de valoare pe mapamond.

7. Comentează sugestia a 2–3 figuri de stil relevante pentru edificarea valorii culturale a limbii române în:

- formarea conștiinței de neam a generației tale;
- înțelegerea datoriei de a o promova și a-i asigura vitalitatea în palma-resul limbilor de pe mapamond.

8. Completează răspunsul, selectînd 2–3 idei enunțate de scriitorul Nicolae Dabija: *Limba este locul unde un vorbitor e toți vorbitorii. Totalitatea vorbitorilor trăiește, se regăsește, la rîndul său, într-un singur vorbitor. Nu există Patrie în afara limbii. Nici țară. Nici stat. Nici independență. Nici libertate. Nu există cultură, civilizație, istorie, literatură, știință fără limbă. Cuvintele unei limbi aruncă punți între oameni și îi fac să comunice, să se înțeleagă, să conlucreze. Lumea cuvintelor e una care trăiește cu noi.*

9. Dezvoltă afirmațiile din textul scriitorului pe care le consideri importante pentru propriul sistem de valori, utilizînd informația deținută din studiul altor discipline.

10. Construiește o definiție poetică a limbii române, utilizînd o figură de stil relevantă.

1. Memorizează poezia lui Grigore Vieru și rostește-o ca pe o convingere de viață.

2. Construiește o tablă de valori decisive pentru propria personalitate, pe care le poți dobîndi prin:

- a) deținerea performanței de vorbitor excelent al limbii române;
- b) deținerea competenței de bun vorbitor într-o limbă străină.

2

MITURILE, REVELAȚII FUNDAMENTALE ALE UMANITĂȚII

Motto:

Miturile, visurile colective ale popoarelor...,
întîile mari manifestări ale unei culturi.

Lucian BLAGA

AB INITIO

1. Examinează imaginile și precizează ce mituri ilustrează acestea.
2. Raportează semnificația imaginilor la titlul temei și:
 - a) determină care dintre ele reprezintă:
 - ✓ mituri naționale;
 - ✓ mituri universale.
 - b) motivează, prin 2-3 argumente, în baza imaginilor, că miturile sînt adevărate revelații spirituale ale poporului.

S APERE AUDE

1. Citește atent definițiile aforistice ale lui Lucian Blaga din *mottoul* temei. Meditează și exemplifică afirmația prin titluri, evenimente din opere, conform reperului:

MITURILE $\begin{cases} \rightarrow \text{manifestări ale unei culturi: } \underline{\hspace{2cm}} \\ \rightarrow \text{visuri colective: } \underline{\hspace{2cm}} \end{cases}$

- 1.1. Utilizează sugestia imaginilor propuse, informații din lecturile proprii sau dobîndite în clasele anterioare la cursul de istorie.
2. Pornind de la afirmația lui Mircea Eliade că *mesajul baladei Miorița îl constituie voința păstorului de a schimba destinul său, de a prefăce nefericirea lui într-un moment al liturgiei cosmice*, formulează, în 2-3 enunțuri, mesajul principal pe care ți-l comunică, peste veacuri, ciobanul din *Miorița*.
3. George Călinescu a inclus balada *Miorița* în categoria celor patru mituri fundamentale ale spiritualității poporului nostru. Motivează decizia criticului prin două argumente.

4. Alege două mituri pe care le cunoști și explică semnificația:

evenimentului $\searrow$
personajului $\searrow$ MITIC
timpului $\searrow$

- 4.1. Determină și argumentează ce este comun pentru aceste trei elemente ale mitului.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

Pentru a defini mitul, este necesar să reflectezi asupra următoarelor cuvinte-cheie:

- ▶ Autorul _____
- ▶ Cauza _____
- ▶ Evenimentul _____
- ▶ Personajul _____
- ▶ Timpul _____
- ▶ Locul _____
- ▶ Valoarea _____

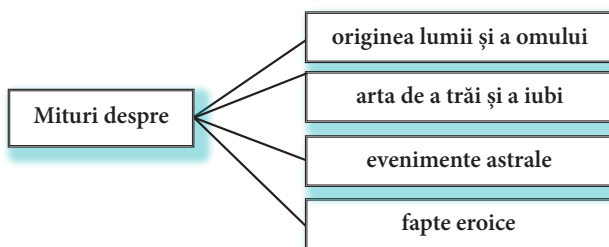
Agenda cititorului

MIT

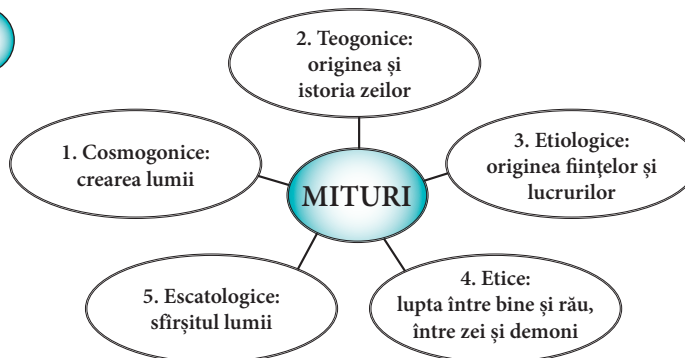
- ▶ Naratiune tradițională complexă, născută la interferența dintre planul cosmic și planul uman, în legătură cu destinul condiției cosmice și umane.
- ▶ Termenul a fost investit cu o semnificație multiplă: de la ficțiune, născocire, poveste populară, fabulă alegorică, poezie simbolică, memorie sacră a modelelor exemplare din revelația inițială la pseudomituri sau, în limbajul curent, ceea ce este contrar realității concrete.

1. Sistematizează și rezumă informația cunoscută conform următoarelor repere:
 - ✓ timpul când au apărut miturile discutate;
 - ✓ autorii;
 - ✓ cauza ce a determinat apariția miturilor;
 - ✓ tipul evenimentelor reflectate;
 - ✓ cine relatează evenimentele;
 - ✓ în ce timp au loc ele;
 - ✓ unde (în ce loc) se desfășoară;
 - ✓ ce valoare (semnificație) au evenimentele pentru cititori.
2. Pune colegului întrebările necesare pentru a afla ce mituri cunoaște și care este valoarea simbolică a unui mit preferat de el.
- 2.1. Completează răspunsul colegului.
3. Se afirmă că mitul este izvorul tuturor artelor. Opinați, argumentându-vă răspunsul, și ilustrați-l prin exemple.
4. Discutați răspunsurile colegului și formulați, în baza lor, o posibilă definiție a mitului. Verificați prin reperele din *Agenda cititorului*.
5. Comparați definiția formulată de voi cu cele expuse în *Agenda cititorului*. Comentați constatările făcute.
6. Mitologia (știința despre mituri) a realizat mai multe clasificări ale miturilor. Cele mai răspândite sînt miturile tematice. Ia cunoștință cu două dintre ele și spune care este mai elocventă pentru tine.

A

B

7. Selectează din informațiile propuse în *Agenda cititorului* și în *Portofoliu* particularitățile mitului.

7.1. Fixează respectivele particularități într-un tabel, conform exemplului propus.

TIPUL DE RELATARE	TIMPUL ACȚIUNII	TEMATICA	SEMNIFICAȚIA MESAJULUI
✓ narațiune	✓ antic	✓ originea universului	✓ valoare exemplară

Portofoliu

TIMP, CUNOAȘTERE ȘI GÎNDIRE MITICĂ

Miturile au un timp caracteristic: timpul mitic. Evenimentele sînt atemporale.

Personajele sînt ființe supranaturale: zei, semize, eroi (Prometeu, Zmeul, Strigoiul, Făt-Frumos, Ileana Cosînzeana, Dochia, Zburătorul, Meșterul Manole etc.).

Cunoașterea mitică e întemeiată pe intuiții autentice, foarte ingenioase, însă naive, nefondate științific. Dar popoarele arhaice au găsit o soluție în explicarea la modul figurat a fenomenelor sau sentimentelor fundamentale. De aceea cele mai răspîndite mituri sînt cele cosmogonice, urmînd apoi miturile sentimentelor Terrei.

George Călinescu a identificat patru mituri fundamentale pentru literatura română, care tind a deveni pilonii unei tradiții autohtone. Acestea sînt: *Traian și Dochia* – mitul etnogenezii, al întemeierii poporului

român, *Miorița*, care simbolizează existența pastorală a acestuia, *Zburătorul* – mitul erotic și *Meșterul Manole* – mitul sacrificiului, indicînd concepția poporului despre creația absolută ca rod al suferinței și condiția jertfirii întru creație.

Lucian Blaga menționează că *fără o gîndire mitică nu ia ființă, din păcate sau din fericire, nicio poezie*, ceea ce înseamnă că poporului nostru i-a fost proprie o profundă gîndire mitică, de vreme ce și-a întruchipat în metafore atît de încăpătoare principalele moduri de existență: prin muncă (păstoritul) – *Miorița*, prin dragoste – *Zburătorul* și prin creație – *Meșterul Manole*.

Mircea Eliade afirmă că *funcția principală a mitului este de a releva modele exemplare ale tuturor activităților omenești semnificative*.

1. Sintetizează, într-o schemă proprie, tipurile de mituri prezentate în temă și cunoscute din lecturi individuale.

2. Argumentează trei caracteristici de bază ce adevăresc statutul unui mit.

3. Exemplifică, prin două titluri adecvate, faptul că miturile sînt și primele mari manifestări ale culturii poporului nostru și ale culturii universale.

4. Comentează, în limitele unei pagini, semnificația mitului preferat în raport cu valorile literaturii române pe care le împărtășești.

OPȚIONAL

4. Redactează un eseu nestructurat pe una dintre temele propuse:

- *Omul și Cosmosul, veșnice povești mitice.*
- *Miturile din preajma noastră.*

ELEMENTE DE ANALIZĂ SEMIOTICĂ A TEXTULUI

AB INITIO

SĂPERE AUDE

1. Cercetează interiorul liceului/clasei în care înveți. Remarcă semnele de arhitectură și cultură materială.
1. Analizează un peisaj. Alcătuiește o listă de semne/sisteme importante pentru a stabili locul și timpul.
2. Orice societate etnică și culturală, în procesul comunicării, utilizează un inventar de semne, fiecare dintre ele aparținând unui sistem și avînd, în cadrul aceluia sistem și al acelei comunități, o anumită interpretare. Documentează-te din textul de mai jos cu noțiunea de sistem semiotic și ilustrează două sisteme semiotice prin 7–10 elemente actuale.
- 2.1. Comentează interpretarea lor.

VALOAREA SEMNELOR ÎN COMUNICAREA UMANĂ

Sistemele semiotice primare, în viziunea specialiștilor, sînt:

- ▶ **Semnele naturale descifrabile:**
 - culoarea cerului, forma norilor, fenomenele meteo specifice;
 - specii din floră și faună, starea lor;
 - comportamentul insectelor/animalelor/plantelor.
- ▶ **Semnalmentele umane și superstițiile:**
 - semnele descifrabile în exteriorul persoanelor (ten, culoarea părului, trăsături ale feței, statură);
 - semnele interpretate ca prevestitoare.
- ▶ **Ghicirile și prorocirile, visele:**
 - ghicitul în bobi, cafea, cărți;
 - interpretarea viselor.
- ▶ **Vestimentația și tatuajul:**
 - semne tatuate, machiaj;
 - haine, acoperămînt pentru cap, încălțăminte.
- ▶ **Ornamentele tradiționale:**
 - linii și figuri sugestive, reprezentate pe orice obiecte.
- ▶ **Arhitectura populară:**
 - construcții și detalii ale lor.
- ▶ **Artele plastice:**
 - imagini, sculptură, obiecte care au doar valoare estetică.
- ▶ **Artele aplicate (din care provin diverse obiecte de cultură materială):**
 - produse rezultate din olărit, prelucrarea lemnului, prelucrarea fierului etc.
- ▶ **Comenzile și semnalele sonore, muzica:**
 - sunete lansate de oameni sau animale; comenzi adresate oamenilor sau animalelor; semnale de alarmă; zgomote; melodii.
- ▶ **Plastica mișcării și dansul:**
 - poziția corporală; mimică și gestică; pași de dans.
- ▶ **Unitățile de măsură:**
 - valori, distanțe, dimensiuni, bani în circulație.
- ▶ **Punctele de orientare:**
 - soarele și astrele; cursul râurilor; numele punctelor cardinale sau ale locațiilor de referință.
- ▶ **Tradițiile:**
 - obiceiuri calendaristice și de familie.
- ▶ **Jocurile:**
 - reguli ale jocurilor, semnele specifice fiecăruia.
- ▶ **Credințele/Religia:**
 - divinitățile; sărbătorile; obiectele de cult.
- ▶ **Limba:**
 - elemente verbale (cuvinte, expresii/forme, sensuri); intonația comunicării.

3. Clasifică, într-un tabel, indiciile toamnei din primele patru catrene ale părții a VII-a a poemului *Călin, file de poveste* de Mihai Eminescu, în conformitate cu semnificația categoriilor de semne.

Sistemul semiotic	Semnul	Caracteristica	Comentariul
Vestimentație și tatuaj	Copil	desculț	Copilul desculț toamna târziu, seara, este semn de ..., pentru că
Semne naturale	Frunze	uscate	Frunzele uscate sînt semn al ..., pentru că
Comenzi și semnale sonore			

4. Alege cinci dintre semnele identificate. Propune o alternativă: cum ai putea sugera același lucru prin alt semn?

5. Explică, în contextul poemului *Călin, file de poveste* de Mihai Eminescu, noțiunea de *timp mitic românesc*.

6. Vezi recomandările din *Agenda cititorului* și interpretează, într-un text coerent, situația pe care o sugerează semnele exprimate de cuvintele marcate:

- ▶ În **coliba împistrită** ea să nasc-un pui de prinț...
- ▶ Lumina cu mukul negru **într-un hîrb** un roș opaiț...
- ▶ **Se coceau** pe vatra sură două turte **în cenușă**...
- ▶ **Un papuc e sub o grindă**, iară altul după ușă...
- ▶ **Hîrîită, noduroasă**, stă în colț **rîșnița veche**...
- ▶ Sub **icoana afumată** unui sfînt cu comănac...
- ▶ Pe cupțiorul **uns cu humă** și pe **coșcovii** pereți...
- ▶ Pe un **pat de scînduri goale** doarme tînăra nevastă...

- 6.1. Observă și comentează corelația dintre semnele diferitelor sisteme (bunăoară, *faptul că un copil umblă desculț toamna târziu este coerent cu faptul că mama sa stă într-o colibă sărăcăcioasă*).

7. Selectează substantivele proprii utilizate în textul poemului. Consultînd un dicționar enciclopedic/de simboluri/de personaje literare/de nume proprii, explică semnificația generală și contextuală a fiecăruia.

8. Explică, referindu-te la text, cum se manifestă în poem sistemul semiotic *Ghicirile, prorocirile și visele*. Ilustrează cu exemple din alte texte literare semnele acestui sistem.

9. Citește expresiv dialogul dintre Călin și fiul său. Rescrie dialogul, indicînd în paranteze tempoul, intonația și pauzele.

10. Imaginează-ți cum trebuie să fie îmbrăcat Călin (Zburătorul) la fiecare apariție a sa. Motivează diferențele, dacă le consideri relevante.

Agenda cititorului

ANALIZA SEMIOTICĂ A TEXTULUI ARTISTIC PRESUPUNE CĂ:

- Cititorul trebuie să descopere în text o realitate zugrăvită prin cîteva semne.
- Semnele sînt corelate cu timpul și spațiul descris, cu mediul în care trăiesc sau din care provin personajele.
- Scriitorul scoate în evidență cîteva semne relevante, iar cititorul trebuie să le interpreteze.
- Semnul trebuie raportat la un sistem și descifrat în cadrul lui.

De exemplu:

Pe un deal răsare luna,
ca o vatră de jărat,
Rumenind străvechii codri
și castelul singuratic...

Semnele identificate:

- ▶ **Luna** (răsare) – este un semn natural descifrabil, semnifică seara/începutul nopții;
- ▶ **Codrii** (străvechi) – este un semn natural descifrabil, semnifică un spațiu geografic unde există codri, adică spațiu românesc.

1. Examinează cea mai veche fotografie din albumul de familie. Analizează toate semnele (conform sugestiilor din textul propus), care se pot desluși acolo: *semnalmente, vestimentație, poză, mimică și gestică, obiecte de cultură materială*. Determină perioada. Imaginează-ți în cadrul cărui roman din literatura română ar putea figura persoanele din fotografie sau pentru ilustrarea cărui roman s-ar potrivi aceasta.

TIPOLOGIA, DESCIFRAREA ȘI ÎNȚELEGEREA SEMNELOR

În tipologia semnelor, se deosebesc:

Semnalul: semn perceput direct/nemediat cu organele de simț (auz, văz etc.). Omul aude un vuiet, vede un foc arzând, simte o temperatură a mediului, pe care le conștientizează automat și fără a descifra ce înseamnă.

Rînduri, rînduri trece-un freamăt ce le scutură pe toate... – vîntul scutură frunzele, semn că vine toamna.

Simptomul: semn cu interpretări medicale, determinat de o legătură naturală între starea fizică a ființei și manifestările de boală sau de sănătate. Semnul este perceput de pacient, exprimat verbal, dar urmează să fie descifrat și interpretat de medic.

**S-a făcut ca ceara albă fața roșă ca un măr
Și atîta de subțire – să o tai c-un fir de păr...** – este un indiciu al suferinței în dragoste.

Iconul: semn-imagine care ține locul obiectului sau al ființei – fotografia în locul persoanei, desenul în locul obiectului, imaginea sugestivă în locul operației care se efectuează (de exemplu, semnele iconice utilizate în programele de calculator).

**Pe cuptiorul uns cu humă și pe coșcovii pereți
Zugrăvit-au c-un cărbune copilașul cel isteț
Purceluși cu coada sfredel și cu bețe-n loc
de labă,**

Cum mai bine i se șede unui purceluș de treabă.

Indexul: semnul care necesită o interpretare logică, de detectiv. Este indicatorul în timp și spa-

țiu al obiectului reprezentat: Steaua Polară indică Nordul, fumul indică locul focului, dezghețarea este index al creșterii temperaturii, înghețarea – al scăderii temperaturii.

De departe-n văi coboară tînguiosul glas de clopot – prin urmare, există un lăcaș de cult.

Simbolul: semn care poate fi interpretat numai prin cunoașterea unei convenții, a unei tradiții sau a unei mărci. Comunitatea umană, sprijinindu-se pe anumite practici, cunoștințe, valori, tradiții, atribuie semnificație simbolică unor plante, obiecte, culori și, implicit, imaginilor acestora. Zburătorul (în mitologia populară) este o ființă fantastică imaginată ca un spirit rău, care chinuiește noaptea, în somn, fetele și femeile; în literatura romantică este personificarea dorului de bărbatul iubit, înfrunghirea idealizată a iubitului.

Zburător cu negre plete, vin' la noaptea de mă fură.

Numele sociocultural: semn care substituie obiectul sau ființa propriu-zisă, dar care este purtător de informații socioculturale relevante. Un nume de ființă (scriitor/creator/personaj literar/reprezentant tipic al etniei), de operă artistică, de marcă a produsului sau de localitate semnifică, pentru cel care poate citi semnele, o lume sau o epocă întreagă.

**Și Narcis văzîndu-și fața în oglinda sa, izvorul,
Singur fuse îndrăgitul, singur el îndrăgitorul.** – Narcis, conform mitului grecesc, devine simbol al frumuseții și al dragostei de sine.

2. Constituiți patru echipe. Extrageți din textul poemului lui Mihai Eminescu semnele ce țin de următoarele sisteme:

Echipa I – arhitectură;
Echipa a II-a – vestimentație;
Echipa a III-a – cultură materială;
Echipa a IV-a – sistem sonor.

- 2.1. Prezentați-le clasei pe un poster sau pe tablă, comentându-le.
2.2. Enumerați semnele iconice și simbolurile din realitatea care vă înconjoară.
2.3. Explicați legătura dintre obiectul din imagine și interpretarea lui.
3. Numește 3–5 simboluri literare. Interpretează-le arătând originea lor și explicând de ce obiectele au valoare simbolică.
4. Identifică în textul părții a VIII-a a poemului *Călin, file de poveste* simbolurile ce țin de floră. Descifrează-le, apelând la cunoștințele pe care le ai și la dicționarele de simboluri.
5. Alege un mit preferat. Construiește și completează tabelul cu informația necesară.
- 5.1. Compară, printr-un schimb de caiete, produsul tău cu al altor colegi. Revizuiște-ți tabelul final.

Trăsătura mitului	Citatul care o confirmă	Comentariul
Reflectă un eveniment important al lumii primordiale		
Evenimentele sînt atemporale		
Personajele sînt ființe supranaturale, purtătoare de informații socioculturale relevante		
Se explică în mod figurat sentimente fundamentale		

1. Examinează drapelele și stemele unor state. La ce concluzii poți ajunge?
2. Cercetează, în aceeași cheie, semnele unui text narativ din literatura română. Comentează cronotopul. Observă valoarea numelor-semne.

OPȚIONAL

3. Vezi *Agenda cititorului*. Construiește un posibil blazon (arbore) pentru neamurile (rudele) din care provii. Explică mesajul semnelor iconice.

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

BLAZON

➤ Dicționarul explicativ

- Semn simbolic al unui stat sau al unui oraș (zugrăvit pe drapele, monede etc.); stemă; herb.
- Marcă de noblețe a unei familii sau a unei dinastii; stemă; herb.
- (Rar) Scut.
- Descrierea prin viu grai sau în scris a unei steme.

➤ Dicționarul enciclopedic

- Ansamblu de semne convenționale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraș, a unei familii nobile, a unei bresle;
- Era aplicat pe discuri heraldice, pe steaguri etc.
- Conform științei heraldice, o stemă se compune din următoarele categorii de elemente: scut, figurile heraldice și elementele exterioare ale scutului.

ARS DISCENDI

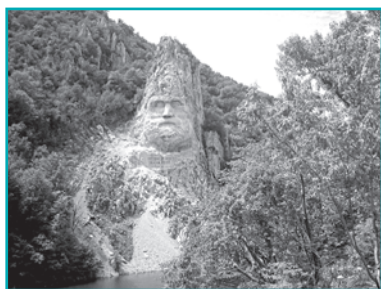
MITURILE ROMÂNEȘTI, SIMBOLURI ALE EXISTENȚEI ARHETIPALE

Motto:

Miturile conduc lumea.

Gavriil STIHARUL

AB INITIO

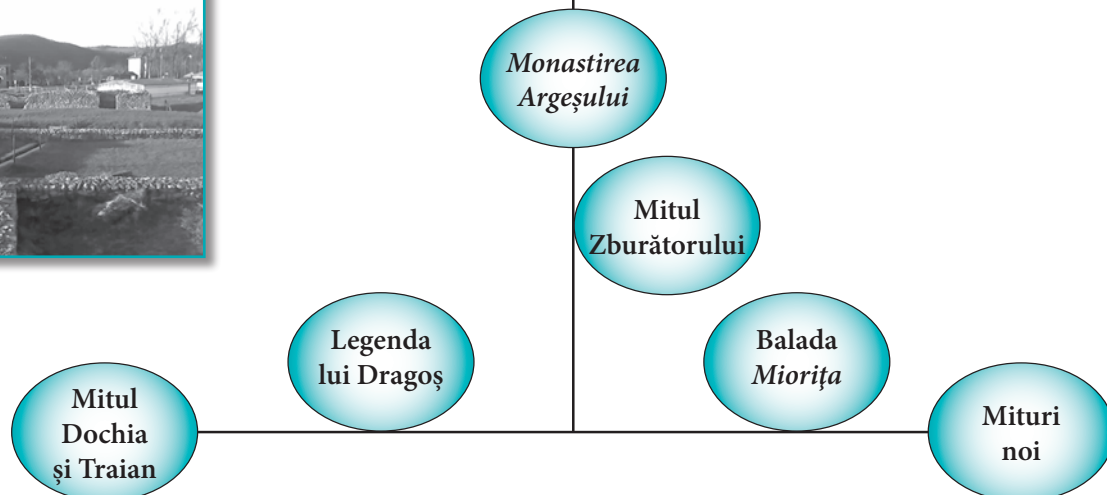

1. Meditează la tema de studiu și scrie trei cuvinte-cheie care ar semnifica etape ale formării spirituale personale. Motivează alegerea.
2. Actualizând informația istorică, precizează câteva etape ale procesului de constituire a poporului nostru.
 - 2.1. Reprezintă-le prin simboluri relevante și comentează-le conotația.
3. Filozofia populară a cuprins acest proces în plan spiritual prin simbolistica miturilor. Explic-o succint, aplicând semnificația celor patru mituri fundamentale, definite de George Călinescu, în conexiunile reprezentate de cele două scheme.

Schema A

Schema B

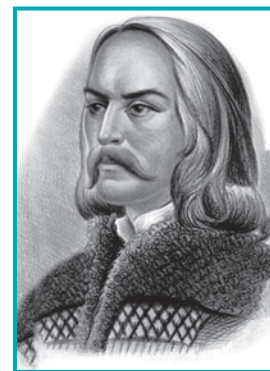
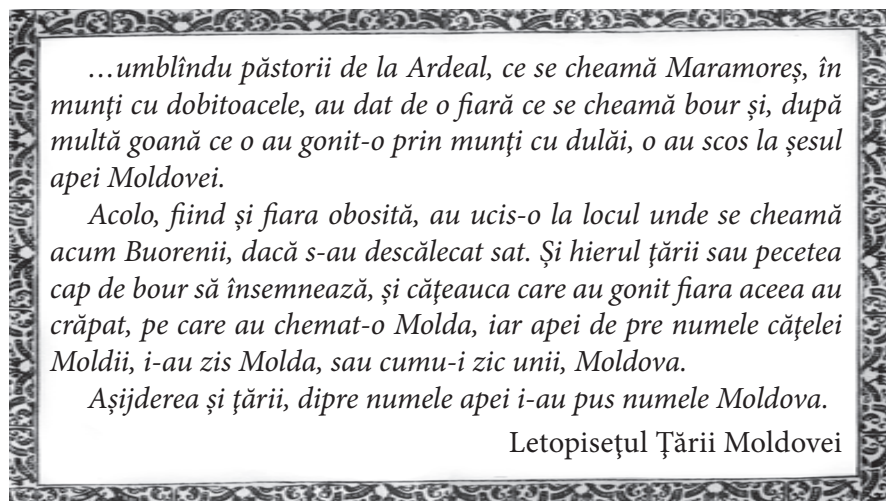
- Citește fragmentele și compară interpretarea celor două mituri de către primii mari istorici ai neamului: Miron Costin și Dimitrie Cantemir.

S CRIPTA MANENT

Miron Costin, <i>De neamul moldovenilor</i>	Dimitrie Cantemir, <i>Descrierea Moldovei</i>
<i>Stihuri de descălecatul Țării</i>	Mai târziu, după ce au slăbit dominația romanilor, deseale năvăliri ale barbarilor asupra Moldovei – cum au fost invaziile sarmaților, hunilor, reților – au constrâns coloniile romane să treacă munții, spre a-și căuta un refugiu de furia barbarilor în regiunea muntoasă a Maramureșului. Acolo, după ce au trăit câteva secole în locuri greu accesibile, apărate de munți, ținându-se de legile și domniile lor, în sfârșit, observînd că sînt restrînși în spațiu de viață în mulțimea locuitorilor, domnul lor Dragoș, fiul lui Bogdan, numai cu trei sute de oameni, au hotărît să treacă munții spre răsărit, de parcă ar fi făcut o vînătoare. Cu atît mai mult că în drum îi nimeri un bour sălbatic, numit de moldoveni Zimbru, și, în timp ce urmărea, a coborît din munți cu totul. Mai apoi o cățelușcă de vînătoare, de care el era legat mai mult ca de ceilalți cîini și care era numită Molda, se ținea neobosită de fiară, iar aceasta, înfierbîntată, se aruncă într-un rîu și acolo este omorîtă de săgeți, iar cîinele, urmărind desigur fiara și în apă, este tras la fund de către valurile repezi ale rîului. În memoria cățelei rîul a și fost numit, mai întîi de către Dragoș, Moldova, locul unde se petrecuse întîmplarea îl numi Roman, în cinstea neamului său, iar capul bourului sălbatic devenise numaidecît stema noii domnii... În acest fel restituită foștilor ei stăpîni și conducătorilor ei romani, țara pierde numele de roman și dacic și, de la numele rîului Moldova, de aici în colo a fost numită atît de către străini cît și de către băștinași, Moldova.
Neamul Țării Moldovei de unde să trăgănează?	
Din țările Rîmului, tot omul să creadză.	
Traian întîiu, împăratul, suindu pre dahii.	
Dragoș apoi în moldoveni predomenindu pre vlahi.	
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră.	
Și Turnul-Săvărinului, munteni, în țara voastră.	

1. Determină care dintre istorii poate fi definită **mit al etnogenezei** și care – **mit al întemeierii**. Argumentează cu detalii din text.
2. Explică, în baza fragmentelor propuse în această pagină, particularitățile mitului ca narațiune din *Letopisețul Țării Moldovei* de Grigore Ureche și din *Descrierea Moldovei* de Dimitrie Cantemir.

S APERE AUDE

Grigore Ureche

- Citește baladele *Dochia și Traian* de Gheorghe Asachi și *Dragoș* de Vasile Alecsandri. Precizează ce mituri fundamentale conțin ele. Argumentează răspunsul.

DOCHIA ȘI TRAIAN	DRAGOȘ
I Între Piatra Detunată Ș-al Sahastrului Picior, Vezi o stîncă ce-au fost fată De un mare domnitor... Acea doamnă e Dochie, Zece oi, a ei popor, Ea domnează-n vizunie Preste turme și păstori. II La frumusețe și la minte Nici o giună-i sămăna, Vrednică de-a ei părinte, De Decebal, ea era. Dar cînd Dacia-au împilat-o Fiul Romei cel mărit, Pre cel care-ar fi scăpat-o, De-a iubi a giuruit. Traian vede astă zîină; Deși e învingător, Frumuseței ei se-nchină, Se subgiugă de amor. III Împăratu-n van cată Pe Dochia a-mblînzi; Văzînd patria ferecată, Ea se-ndeamnă a fugi. Prin a codrului potică Ea ascunde al ei trai, Acea doamnă tinerică Turma paște peste plai. A ei haină aurită O preface în șaiag, Tronu-i iarba înverzită, Schiptru-i este un toiag. IV Traian vine-n astă țară, Și de-a birui deprins	I Dragoș, mîndru ca un soare, A plecat la vînătoare. Ghioaga și săgeata lui Fac pustiul codrului! Cerbul moare, urșii per Și vulturii cad din cer... Iată că-ntr-o dumbrăvioară El zărește-o căprioară, Fiară blindă de la munte, Cu steluță albă-n frunte Și cornițe subțirele Și copite sprintenele. Căprioara cum îl simte Lasă locurile strimte, Fuge, saltă, zboară, pere, Ca un vis, ca o părere; Iară Dragoș înfocat O gonește ne-ncetat. Zi de vară cît de lungă, Vînătorul o alungă, Ș-amîndoi se perd de vii În codri mereu pustii! II Iată, mări, că deodată O poiană se arată, Înverzită, înflorită Și de lume tănuită. Iar pe iarbă-n poieniță Cîntă-o albă copiliță, Cu ochi dulci, dismierdători Și cu sînul plin de flori. Căprioara, cît o vede, Zboară vesel, se repede Și îi cade la picioare Pe-un covor de lăcrimioare. III Cît viteazul o zărește, Pe loc stă și se uimește! Uită blînda căprioară Și săgeata ce omoară! Uită draga vînătoare, Uită lumea de sub soare! „Copiliță! zice el Rezemat de-un stejărel. Ești tu zîna ăstui plai, Sau o floare de la rai?” „Dragoș, Dragoș, frățioare, Nu sunt zîină, nu sunt floare, Dar am suflet fecioresc Și Moldova mă numesc. Mult e mult de cînd te-aștept Să-mi alin dorul din pept, Că de Domnul sunt menită Ca să fiu a ta ursită!” „O, Moldovo-ncîntătoare, Gingașă fărmeacătoare! Iată, arcu-mi vitejesc Lîngă tine-l răsădesc, Ca să deie pîn-în zori Crengi cu frunze și cu flori, Și cu-acele crengi frumoase Să-mpletim cununi voioase, Una ție, una mie, Pentru-a noastră cununie!” IV A doua zi ei plecară Și prin codri apucară, Amîndoi îmbrățișați, Cu flori mîndre-ncununați.

DOCHIA ȘI TRAIAN	DRAGOȘ
Spre Dochia cea fugară Acum mîna a întins. Atunci ea, cu grai fierbinte, „Zamolxis, o, zeu, striga, Te giur pe al meu părinte, Astăzi rog nu mă lăsa!” Cînd întinde a sa mîna Ca s-o strîngă-n braț Traian, De-al ei zeu scutita zîna Se preface-n bolovan. V El petroasa ei icoană Nu-ncetează a iubi; Pre ea pune-a sa coroană, Nici se poate despărți. Acea piatră chiar vioaie De-aburi copere-a ei sîn, Din a ei plîns naște ploaie, Tunet din al ei suspin. O ursită-o priveghează, Și Dochia deseori Preste nouri luminează Ca o stea pentru păstori.	Dealuri multe ei suiră, Multe dealuri coborîră, Pîn-în valea cea-nverzită, De-un rîu luciu răcorită. Copilița-nveselea Și din gură-așa grăia: „Dragoș, Dragoș, frățioare, Lasă ochii tăi să zboare Peste dealuri și cîmpii Păscute de herghelii, Peste văi, peste grădini Unde zbor mii de albi, Peste ape curgătoare Și dumbrăvi răsunătoare. Cît pămînt tu vei vedea, E cuprins de zestrea mea! Ș-acea dalbă de moșie Toată-n veci a ta să fie, Ca să fie-n veci scăpată De o fiară-nfricoșată, De un zimbru fioros Care-o calcă-n sus și-n jos”. V Bine vorba nu sfîrșea, Din rîu iată că ieșea Zimbrul aprig ca un zmeu, Cu lungi coame ca de leu, Și cu coarne oțelite, Și cu aripi la copite. Fiara cruntă și turbată Pleca fruntea lui cea lată Și sărind, mugind, da zor Peste mîndrul vînător. Iară Dragoș s-așîntea Și, cel zimbru cum venea, Ghioaga-n frunte-i arunca, Fruntea-n două-i despica! Apoi capul îi tăia, Într-o lance îl pune Și pleca în veselie Pe frumoasa lui moșie, De păgîni să o ferească Și ca domn să o domnească!

1. Identifică 3–5 similitudini între narațiunile istorice și textele poetice semnate de Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, urmărind reperele:

- ▶ caracterul evenimentului;
- ▶ timpul, locul evenimentului;
- ▶ personajele antrenate;
- ▶ valoarea, semnificația personajelor.

2. Determină ce au modificat/au inovat autorii Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri în raport cu miturile populare:

- a) la nivelul evenimentului;
- b) la nivelul personajelor;
- c) la nivelul limbajului.

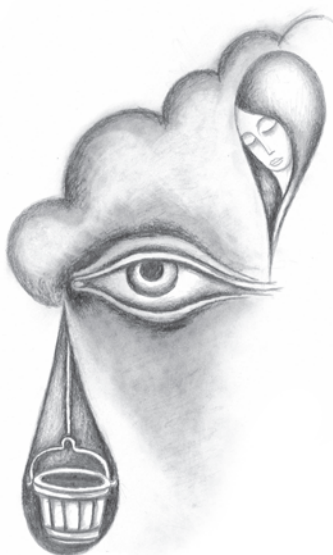
2.1. Explică ce schimbare de sensuri s-a produs.

2.2. Care sînt detaliile limbajului artistic ce produc amplificarea semnificației mitologice? Completează tabelul:

Dochia și Traian	Dragoș
✓	✓

SĂPERE AUDE

LABOR OMNIA VINCIT

3. Relevă caracterul simbolic al personajelor, construind paralela dintre personajele indicate mai jos.

- Traian ↔ Dragoș
- Traian ↔ Dochia
- Dochia ↔ Zîna plaiului
- Dragoș ↔ Zîna plaiului

3.1. Formulează 2–3 concluzii cu referire la parcursul semnificației personajelor de la alegorie la simbol.

4. Rezumă mesajele celor două mituri:

A. Semnificația narațiunii mitice relatate de M. Costin.	A1. Mitul poetic al lui Gh. Asachi.
B. Legenda reluată de D. Cantemir.	B1. Mitul poetic din textul lui V. Alecsandri.

1. Argumentează posibila motivare a autorilor de rescriere a miturilor din două perspective:

- idealurile de epocă;
- intenția personală a autorilor.

1.1. Folosește, în răspuns, informații cunoscute de la alte discipline (istorie, geografie) și din lecturi individuale.

2. Explică particularitățile textelor de mai sus ca specie literară, în raport cu semnificația mitologică a acestora.

3. Relevă, în baza textelor lui Gheorghe Asachi și Vasile Alecsandri, caracteristicile generale ale mitului.

4. Actualizează povestea alegorică a ciobanului din balada *Miorița*. Rezumă prin ce te-a impresionat. Inspiră-te din *Rînduri-Gînduri*.

5. Comentează semnificația mitului în balada *Miorița*, urmărind reperele:

- Caracteristicile peisajelor conturate;
- Timpul când s-a desfășurat evenimentul;
- Experiența de viață sintetizată în baladă;
- Tipul personajelor și valorile acestora;
- Semnificația finalului baladei;
- Valoarea națională și general-umană a evenimentului;
- Mitul, izvor de inspirație pentru literatura română.

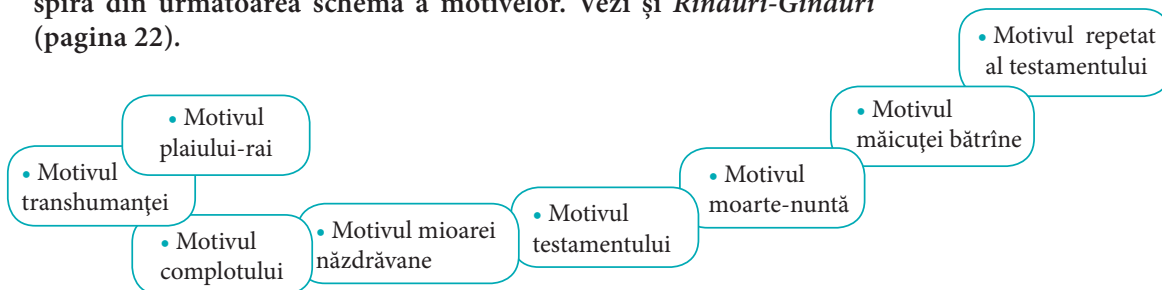
Rînduri - Gînduri

- Amplasarea motivelor în balada *Miorița* prefigurează spațiul mioritic blagian.
- *Miorița*, *Mama*, *Zidirea*, *Eternitatea* sînt echivalențe ale sublimului, iar sublimul e dureroasă, dar și sobra măreție a sufletului, ce ar putea încăpea, esențialmente, într-un simplu dangăt de clopot.

Tudor CHIRIAC,
autorul unui excepțional
oratoriu *Miorița*
pentru voce,
clopot și orgă.

6. Analizează semnificația simbolică a deciziei ciobanului. Te poți inspira din următoarea schemă a motivelor. Vezi și *Rînduri-Gînduri* (pagina 22).

- 6.1. Extinde-ți orizontul de cunoaștere, citind informația din *Portofoliu* și raportînd-o la motivele și mesajele baladei *Miorița*.
- 6.2. Formulează, în baza textului baladei, două idei cu referire la valoarea destinului uman, în raport cu existența cosmică și cea terestră.

Portofoliu

SPAȚIUL MIORITIC BLAGIAN

Orizontul spațial al inconștientului este înzestrat cu accente sufletești care lipsesc peisajului ca atare. Fără îndoială că și în doină găsim un asemenea orizont pârtaș la accente sufletești: se exprimă în ea melancolia nici prea grea, nici prea ușoară, a unui suflet care suie și coboară pe un plan ondulat în indefinit, tot mai departe, iarăși și iarăși, sau dorul unui suflet care vrea să treacă dealul ca obstacol al sorții și care totdeauna va avea de trecut încă un deal și încă un deal, sau duișia unui suflet care circulă sub zodiile unui destin ce-și are suișul și coborișul, înălțările și cufundările de nivel, un ritm repetat, monoton, fără sfîrșit. Cu acest orizont spațial se simte organic și inseparabil solidar sufletul

nostru inconștient, cu spațiu matrice indefinit ondulat, înzestrat cu anumite accente, care fac din el cadrul unui anume destin.

Despre acest orizont păstrăm undeva, într-un colț înlăcrimat de inimă, chiar și atunci cînd am încetat de mult a mai trăi pe plai, o vagă amintire paradisiacă:

*Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai.*

Să numim acest spațiu matrice înalt și indefinit ondulat și înzestrat cu specificcele accente ale unui anume sentiment al destinului: spațiu mioritic.

Lucian BLAGA

7. Conducîndu-vă de spiritul textelor folclorice cunoscute, propuneți o altă soluție pentru *baciul moldovean*, argumentînd succesul realizării.
8. Discutați în echipe soluțiile propuse de către colegi, modificînd textul baladei și elaborînd un alt final, dar respectînd forma speciei.
9. Comparați soluția echipelor cu cele trei viziuni interpretative propuse în *Agenda cititorului* din pagina următoare și atestate în critica literară. Precizați care dintre ele coincid cu opiniile voastre. Explicați-le cu ajutorul textului.

Agenda cititorului

BALADA MIORIȚA, VIZIUNI INTERPRETATIVE

- Vasile Alecsandri considera că balada exprimă o atitudine de resemnare în fața morții.
- Mai mulți cercetători din perioada interbelică susțineau că atitudinea ciobanului din Miorița este o expresie a resemnării. Ciobanul nu-și propune o luptă cu posibilități ucigașe, deoarece: 1 – ar dori moartea ca o contopire cu neantul; 2 – ar avea dorința autodesființării pentru că disprețuiește existența și se teme de normele ei.
- Interpretările de ultimă oră resping aceste considerații, explicând faptul că atitudinea ciobanului față de moarte derivă din adâncul firii omeneste și este de natură panteistă: o stare de spirit care tinde să divinizeze natura, fiind proprie filozofiei noastre populare. Este vorba despre o atitudine calmă și înțeleaptă a individului pus în situația-limită, care își caută forma superioară a salvării sale ca om. Aceasta este o salvare spirituală, o transcendere într-un spațiu al valorii.

ARS DISCENDI

10. Construiește, în caiet, în colaborare cu un coleg, un tabel care să conțină:

- în rubricile de pe orizontală (1, 2, 3, 4), titlurile miturilor fundamentale;
- în șirurile de pe verticală, titluri de opere literare inspirate din aceste mituri.

1. MITUL GENEZEI	2.	3.	4.
✓ <i>Dochia și Traian</i> de Gheorghe Asachi	✓	✓	✓

11. Amintește-ți mesajul miturilor fundamentale și raportează-le la mesajul global al operelor inspirate din acestea.

11.1. Judecând fidelitatea față de mitul original sau transformările produse în noile opere literare, determină tipul și valoarea artistică a transformării, conform modelului:

- este o rescriere a mitului popular?
- este o remitzare, o reconstruire a mitului?
- este o demitizare, o deconstrucție a mitului?

11.2. Argumentează-ți alegerea prin exemple concrete din textele respective.

12. Copiază, în caiet, două idei ale lui Mihail Sadoveanu despre valoarea baladei *Miorița*. Argumentează că ele ar putea reprezenta și convingerile tale.

V-aș ruga să vă amintiți acea alegorie fără pereche, care îmbracă moartea, dușmanul omului în haină de mireasă zîmbitoare; apoi acea dramatică sosire a mamei care vine întrebînd de flăcăul ei... Aici versul devine violent, rupt și grăbit; se armonizează fondul cu forma așa de plin, încît parcă am avea de a face cu opera unui mare meșter de sunete și rime.

În toată structura ei, această baladă unică este așa de autentică, plină de simțuri, așa de înaltă pentru natura eternă, încît eu o socotesc drept cea mai nobilă manifestare poetică a neamului nostru.

Mihail SADOVEANU

- Pledează într-o compoziție pentru valoarea mitului în viața noastră.
- Recită un fragment din mitul preferat.

OPȚIONAL

- Dezvoltă, într-un eseu nestructurat, afirmația lui Nichita Stănescu:
Fără Miorița noi n-am fi fost niciodată poeți.

5

DRAGOSTE, CREAȚIE, SPIRITUALIZARE

Motto:

Orice creație, pentru a se desăvîrși,
trebuie să răsară din dragoste.

Grigore VIERU

AB INITIO

1. Comentează, succint, mesajul imaginilor propuse, formulînd o temă comună pentru ele.
2. Susține, prin argumente, ideea că subiectul formulat face parte din palmaresul temelor eterne ale artei, literaturii.
3. Construiește pentru tema identificată o metaforă sau un simbol.
4. Exprimă-ți, într-o reflecție personală, opinia cu privire la afirmația că, pentru prima dată, copilul descoperă dragostea pe fața mamei lui, care-l orientează pe drumul adevăratei dragoste. (*M. Dufrenne*)

Agenda cititorului

- Disputa despre ce este adevăr și falsitate în cel mai valoros sentiment uman – dragostea – se conține și în mitologia română, reprezentată fiind de două ființe supranaturale:

- **Nefîrtatul**, corupătorul și provocatorul de pasiuni;
- **Fîrtatul**, fără afecțiune pasională, cel care a creat cosmosul cu *dorința expresă de a face ceva*. El ponderează pasiunile exagerate, conferă sens profund uman dragostei, inoculîndu-i simpatie și afecțiune reciprocă, devotament și trăire pleneră. Fîrtatul a dat drumul în lume Dragostelor, făpturi mitice feminine.

5. Citește textele folclorice și definește mesajul lor, aplicînd comentariile lui Romulus Vulcănescu din *Agenda cititorului*.

A

Săracile dragostele
Ciripesc ca păsările,
Trec prin tină și se-ntină,
De voinic tînăr s-anină;
Trec prin apă, nu se-neacă,
De voinic tînăr se leagă.
Săracile dragostele
Ciripesc ca păsările.

B

– Marie, Marie,
Spune-mi, dragă, mie
Care floare-nfloare
Noaptea pe răcoare.
– Floarea crinului,
Spicul grîului,
Astea două-nfloare
Noaptea pe răcoare...

– Ce frunză se zbate
Cînd vîntul nu bate?
– Frunza plopului,
Mîndra dorului...
Floarea-florilor,
Mîndra mîndrelor,
Astea două-nfloare
Noaptea pe răcoare.

SĂPERE AUDE

Sărutul
de Constantin Brâncuși

LABOR OMNIA VINCIT

ARS DISCENDI

- Regăsește în texte implicațiile mitului Dragostelor, prezentat în *Agenda cititorului* din pagina anterioară.
- Exemplifică răspunsul și fixează constatările într-un tabel.

Textul A	Textul B
✓	✓
✓	✓

- Comentează simbolurile care, în opinia ta, reprezintă figurile mitice ale Dragostelor.
- Argumentează de ce autorul anonim a recurs la simboluri și expresii metaforice și nu le-a reprezentat prin ființe mitologice.
- Reprezintă, printr-o diagramă Venn, asemănările și deosebirile dintre aceste două texte populare.

- Recitește textul B pe roluri pentru a sesiza semnificația dialogului și explică acest fapt.
- Dacă este posibil, audiază versurile cîntate și comentează expresivitatea melodiei, în raport cu sugestiile textului.

- Explică tensiunea lirică ce domină în aceste două texte, relevînd starea de spirit a eului liric.
- Motivează, în baza textelor, efortul Fîrtatului (expus în *Agenda cititorului*) de a spiritualiza sentimentul dragostei. Precizează cui aparține acest efort.
- Meditează asupra operelor cunoscute cu tema dragostei și spiritualizarea dragostei de către poeți, prozatori.
- Citește *Rînduri-Gînduri* și exemplifică ideea de spiritualizare a existenței umane prin dragoste.

- Alcătuiește o listă de texte folclorice cu tema dragostei, selectează un text preferat și motivează-ți alegerea.
- Redactează un succint text-reflecție despre valoarea semnificației mitice a dragostei în viziunea poporului nostru. Aplică și exemple din lecturi.

OPȚIONAL

- Prezintă, în paralel, o caracterizare a ființelor-simbol: *Dragobetele*, *Dragostele*, *Zburătorul*.

Tragica împlinire a înaltului: Mănăstirea Argeșului

1. Prezintă succint, într-o conexiune tematică încheiată, miturile studiate.
1.1. Motivează locul unde ai plasat, în această conexiune, balada *Mănăstirea Argeșului*.
2. Citește versiunea baladei culeasă de Vasile Alecsandri și explică, exemplificând intenția Meșterului Manole de a-și împlini, cu orice preț, opera.

AB INITIO

MĂNĂSTIREA ARGEȘULUI

I

Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă trece
Cu tovarăși zece,
Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari,
Și Manole, zece,
Care-i și întrece.
Merg cu toți pe cale
Să aleagă-n vale
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Iată, cum mergeau,
Că-n drum ajungeau
Pe-un biet ciobănaș,
Din fluier doinaș,
Și cum îl vedea,
Domnul îi zicea:
„Mîndre ciobănaș,
Din fluier doinaș!
Pe Argeș în sus
Cu turma te-ai dus,
Pe Argeș în jos
Cu turma ai fost.
Nu cumv-ai văzut,
Pe unde-ai trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit,

La loc de grindîș,
La verde-aluniș?”
„Ba, doamne, -am văzut,
Pe unde-am trecut,
Un zid părăsit
Și neisprăvit.
Cîinii cum îl văd,
La el se repăd
Și latră-a pustiu,
Și urlă-a morțiu”.
Cît îl auzea,
Domnu-nveselea
Și curînd pleca,
Spre zid apuca,
Cu nouă zidari,
Nouă meșteri mari
Și Manole zece
Care-i și întrece.
„Iată zidul meu!
Aici aleg eu
Loc de mănăstire
Și de pomenire.
Deci voi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Curînd vă siliți,
Lucrul de-l porniți,
Ca să-mi ridicați,
Aici să-mi durați
Mănăstire naltă,
Cum n-a mai fost altă,

Că v-oi da averi,
V-oi face boieri,
Iar de nu, apoi
V-oi zidi pe voi,
V-oi zidi de vii
Chiar în temelii!”

II

Meșterii grăbeau,
Sforile-ntindeau,
Locul măsurau,
Șanțuri largi săpau,
Și mereu lucrau,
Zidul ridicau,
Dar orice lucra
Noaptea se surpa!
A doua zi iar,
A treia zi iar,
A patra zi iar
Lucrau în zadar!
Domnul se mira
Ș-apoi îi muștra,
Ș-apoi se-ncrunta,
Și-i amenința
Să-i puie de vii
Chiar în temelii!
Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Tremurau lucrînd,

Lucrau tremurînd
Zi lungă de vară,
Ziua pîn-în seară,
Iar Manole sta,
Nici că mai lucra,
Ci mi se culca
Și un vis visa,
Apoi se scula
Ș-astfel cuvînta:
„Nouă meșteri mari,
Calfe și zidari!
Știți ce am visat
De cînd m-am culcat?
O soaptă de sus
Aievea mi-a spus
Că orice-am lucra,
Noaptea s-a surpa,
Pîn-om hotărî
În zid de-a zidi
Cea-ntîi soțioară,
Cea-ntîi surioară,
Care s-a ivi
Mîini în zori de zi,
Aducînd bucate
La soț ori la frate.
Deci dacă vroți
Ca să isprăviți
Sfînta mănăstire
Pentru pomenire,
Noi să ne-apucăm

Cu toți să jurăm
Și să ne legăm,
Taina s-o păstrăm:
Ș-orice soțioară,
Orice surioară
Miini în zori de zi
Întii s-a ivi,
Pe ea s-o jertfim
În zid s-o zidim!"

III

Iată-n zori de zi
Manea se trezi,
Ș-apoi se sui
Pe gard de nuiele
Și mai sus, pe schele,
Și-n câmp se uita,
Drumul cerceta.
Cînd, vai! Ce zărea?
Cine că venea?
Soțioara lui,
Floarea cîmpului!
Ea s-apropia
Și îi aducea
Prînz de mîncătură,
Vin de băutură.
Cît el o zărea,
Inima-i sărea,
În genunchi cădea
Și, plîngînd, zicea:
„Dă, Doamne, pe lume
O ploaie cu spume,
Să facă pîraie,
Să curgă șiroaie,
Apele să crească,
Mîndra să-mi oprească,
S-o oprească-n vale
S-o-ntoarcă din cale!
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta,
Norii aduna,
Ceru-ntuneca
Și curgea deodată
Ploaie spumegată
Ce face pîraie

Și umflă șiroaie.
Dar oricît cădea
Mîndra n-o oprea,
Ci ea tot venea,
Și s-apropia.
Manea mi-o vedea,
Inima-i plîngea,
Și iar se-nchina,
Și iar se ruga:
„Suflă, Doamne-un vînt
Suflă-l pe pămînt,
Brazii să-i despoaie,
Paltini să îndoaie,
Munții să răstoarne,
Mîndra să-mi întoarne,
Să mi-o-ntoarne-n cale,
S-o ducă de vale!”
Domnul se-ndura,
Ruga-i asculta
Și sufla un vînt,
Un vînt pe pămînt,
Paltini că-ndoaia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venea,
Pe drum șovăia
Și s-apropia
Și amar de ea,
Iată c-ajungea!

IV

Meșterii cei mari,
Calfe și zidari,
Mult înveselea
Dacă o vedea,
Iar Manea turba,
Mîndra-și săruta,
În brațe-o lua,
Pe schele-o urca,
Pe zid o pune
Și, glumind, zicea:
„Stai, mîndruța mea,
Nu te speria,

Că vrem să glumim
Și să te zidim!”
Ana se-ncredea
Și vesel rîdea.
Iar Manea ofta
Și se apuca
Zidul de zidit,
Visul de-mplinit.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pîn' la gleznișoare,
Pîn' la pulpișoare.
Iar ea, vai de ea!
Nici că mai rîdea,
Ci mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Ajungă-ți de șagă,
Că nu-i bună, dragă.
Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Trupușoru-mi frînge!”
Iar Manea tăcea
Și mereu zidea.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pîn' la gleznișoare,
Pîn' la pulpișoare,
Pîn' la costișoare,
Pîn' la țîțișoare.
Dar ea, vai de ea,
Tot mereu plîngea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Țîțișoara-mi plînge,
Copilașu-mi frînge!”
Manole turba
Și mereu lucra.
Zidul se suia
Și o cuprindea
Pîn' la costișoare,
Pîn' la țîțișoare,
Pîn' la buzișoare,

Pîn' la ochișori,
Încît, vai de ea,
Nu se mai vedea,
Ci se auzea
Din zid că zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Viața mi se stinge!”

V

Pe Argeș în jos,
Pe un mal frumos,
Negru-Vodă vine
Ca să se închine
La cea mănăstire,
Falnică zidire,
Mănăstire naltă,
Cum n-a mai fost altă.
Domnul o privea
Și se-nveselea
Și astfel grăia:
„Voi, meșteri zidari,
Zece meșteri mari!
Spuneți-mi cu drept,
Cu mîna la piept,
De-aveți meșterie
Ca să-mi faceți mie
Altă mănăstire
Pentru pomenire
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă!”
Iar cei meșteri mari,
Calfe și zidari,
Cum sta pe grindîș,
Sus pe coperiș,
Vesel se mîndreau
Ș-apoi răspundeau:
„Ca noi, meșteri mari,
Calfe și zidari,
Alții nici că sînt
Pe acest pămînt!
Află că noi știm
Oricînd să zidim
Altă mănăstire

Pentru pomenire,
Mult mai luminoasă
Și mult mai frumoasă.
Domnu-i asculta
Și pe gânduri sta,
Apoi porunca
Schelele să strice,
Scări să le ridice.
Iar pe cei zidari,
Zece meșteri mari,
Să mi-i părăsească
Ca să putrezească
Colo pe grindisă,
Sus pe coperiș.

Meșterii gîndeau
Și ei își făceau
Aripi zburătoare
De șindrili ușoare,
Apoi le-ntindeau
Și-n văzduh săreau
Dar pe loc cădeau,
Și unde picau
Trupu-și despicau.
Iar bietul Manole,
Meșterul Manole,
Cînd se încerca
De-a se arunca,
Iată c-auzea

Din zid că ieșea
Un glas nădușit,
Un glas mult iubit
Care greu gemea
Și mereu zicea:
„Manole, Manole,
Meștere Manole!
Zidul rău mă strînge,
Țîțșoara-mi plînge,
Copilașu-mi frînge,
Viața mi se stinge!”
Cum o auzea,
Manea se pierdea,
Ochii-i se-nvelea,

Lumea se-ntorcea,
Norii se-nvîrtea,
Și de pe grindisă,
De pe coperiș,
Mort bietul cădea!
Iar unde cădea,
Ce se mai făcea?
O fîntîna lină,
Cu apă puțină,
Cu apă sărată
Cu lacrimi udată!

Agenda cititorului

4. În rol de reporter, relatează colegilor evenimentul de la *Monastirea Argeșului* ca spectacol mitic. Vezi *Agenda cititorului* și reperele propuse.

- ▶ Ce se întîmplă?
- ▶ Cine sînt persoanele implicate?
- ▶ Unde are loc evenimentul?
- ▶ Cînd?
- ▶ Din ce cauză?
- ▶ Cu ce scop?
- ▶ În ce constă ineditul spectacolului.

4.1. Explică, în calitate de audient al informației din reportaj, sensul alegoric al spectacolului și actualitatea lui.

5. Opinează, exemplificînd cu secvențe din text:

- a) Dragostea meșterului Manole pentru soția sa, Ana, e doar o pasiune sau un sentiment spiritualizat?
- b) Cum poate fi definită dragostea Anei față de meșter?
- c) Ce atitudine avea meșterul față de opera dorită?

1. Consultă *Agenda cititorului*. Cercetează textul baladei și fixează, în caiet, miturile sau mitecele descoperite.

1.1. Ce elemente ale baladei au devenit sau le poți considera mitece?

2. Construiește o schemă în care să reprezînți simbolurile dominante din text, în raport cu evenimentul sau personajul principal.

3. Precizează și argumentează: *textul baladei este un mit sau o legendă?*

4. Cercetează textul baladei și remarcă următoarele aspecte ale limbajului poetic:

- ▶ Semnificația și simbolică numelor proprii;
- ▶ Reperarea timpului și spațiului;
- ▶ Utilizarea diminutivelor;
- ▶ Inversiunea;
- ▶ Formulele de adresare, invocațiile și formele de vocativ;
- ▶ Verbele comunicării, verbele mișcării, verbele percepției senzoriale.

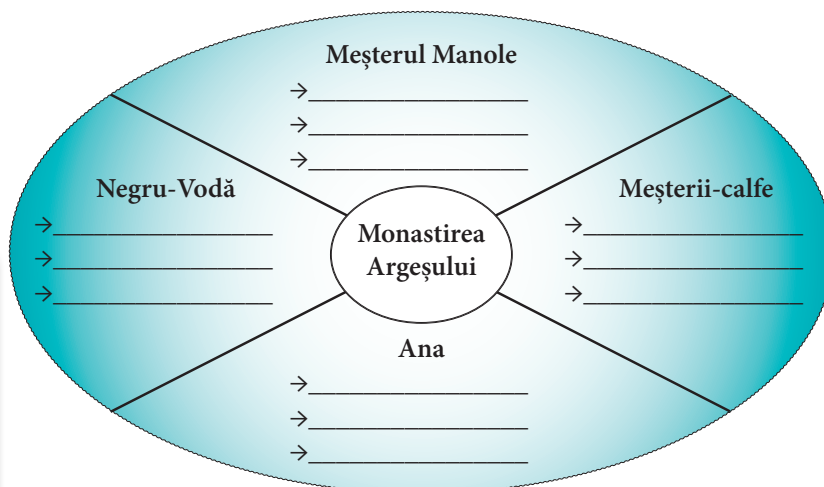
- **Reportajul** este o rela-tare vie a unui evenimet la care asîști și pe care îl povestești cu amănuntele unui martor. Cel mai im-portant lucru este să-l faci pe cititor „să simtă” ceea ce ai simțit tu, „să audă” ce ai auzit tu, „să vadă” ce ai văzut tu etc.
- **Mitecele** sînt părți com-ponente ale miturilor. Deseori, în textul literar descoperim nu mitul întreg, ci doar anumite aspecte semnificative pentru noul context al operei artistice;
- **Mitecele** sînt nucleeele unor viitoare mituri. Va-lorificînd miturile, autorii noilor texte le modifică într-atît, încît le transfor-mă în nucleee de mituri noi.

SĂPERE AUDE

Manole sau darul de a iubi
Imagini din spectacol, realizat
în baza
mitului popular

5. Fixează, în figura caleidoscopului, cîte trei calități semnificative ale personajelor din baladă.

6. Determină rolul simbolic al personajelor în conturarea valorii mitice a mesajului, relevînd un semn pozitiv și un semn negativ. Urmează rețele:

a) Negru-Vodă – inițiatorul, provocatorul zidirii, care

▲ (+) _____
➡ (–) _____

b) Meșterii-calfe, ajutorii lui Manole, care

▲ (+) _____
➡ (–) _____

c) Meșterul Manole – realizatorul ideii lui Negru-Vodă, care

▲ (+) _____
➡ (–) _____

d) Ana, soția meșterului, care

▲ (+) _____
➡ (–) _____

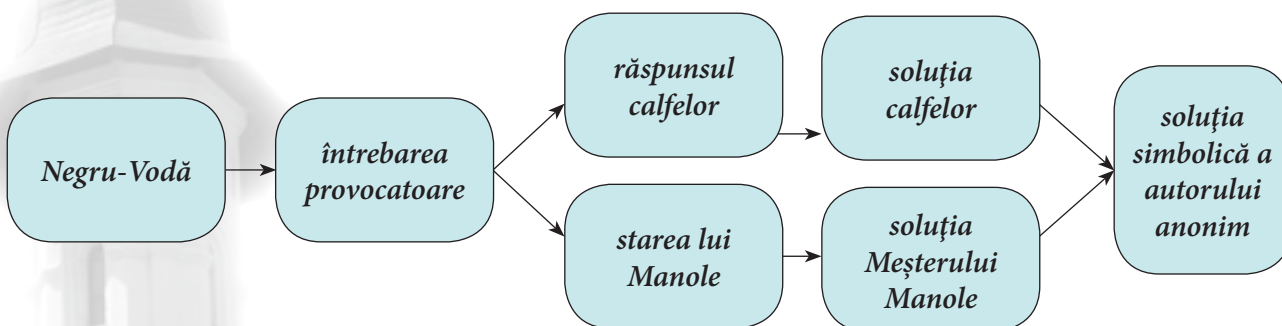
7. Comentează semnificația destinului cuplului Meșterul Manole–Ana, referindu-te la specificul activității creatorului și al actului de creație. Argumentează prin detalii din text.

8. Determină, în raport cu destinul meșterului Manole, momentele subiectului prezente în firul narativ al mitului, în ordinea evoluției lor în text.

1. Comentează deznodământul baladei, urmînd schema:

LABOR OMNIA VINCIT

2. Selectează din *Portofoliu*, după tehnica SINELG-ului, idei de referință pentru un comentariu propriu.

2.1. Dezvoltă ideile selectate din secvențele evidențiate și scrie un comentariu literar al baladei *Mănăstirea Argeșului*.

Portofoliu

VIAȚĂ, CREAȚIE, JERTFĂ ȘI DĂINUIRE

Elementele fundamentale ale baladei *Meșterul Manole* se regăsesc și în alte arii folclorice sud-dunărene, dar balada românească ni se înfățișează hotărît superioară. Ea debutează printr-un ritual: căutarea locului pe care se va ridica mănăstirea, iar Meșterul se află și rămîne tot timpul în centrul acțiunii, Manole polarizează drama, fără ca, totuși, rolul soției să-și piardă autenticitatea și intensitatea. Legenda își realizează destinul ei artistic. În baladă străvechiul mit cosmologic reînvie, împreună cu o serie de consecințe și semnificații metafizice.

În universul mental popular noțiunea de creație este legată de noțiunea de jertfă și de moarte. Omul nu poate crea nimic desăvîrșit decît cu prețul vieții sale. Numai Dumnezeu poate crea fără să-și sărăcească sau să-și diminueze ființa. Omul, fiind făptură, fiind el însuși creat, este steril atîta timp cît nu-și însușește creația mîinilor sale cu jertfirea sa sau a aproapei. Însuflețirea construcției se face sub semnul mitic al copilului ca să se asigure

operei nu numai *durata*, ci și *perenitatea*. În acest sens are însemnătate și locul pe care se va ridica mănăstirea, el devenind un centru al lumii. **Reîntîlnim în baladă mitul cosmogonic al creației lumilor: cosmosul a luat ființă pentru că a fost însuflețit după moartea rituală care a avut loc în timpul acela. Nimic nu poate dura dacă nu se conferă viață și suflet prin sacrificarea unei alte vieți. Numai moartea rituală este creatoare.**

Soția Meșterului Manole își continuă existența în cosmos într-un nou trup, corpul arhitectonic al Mănăstirii pe care îl însușește și îl face să dureze. Acolo, în noul univers cosmic, ritualic, Manole o va întîlni din nou.

Moartea din Miorița este o calmă reîntoarcere *lîngă ai săi*. Moartea din Meșterul Manole este creatoare, ca orice moarte rituală. Îndeosebi în aceasta din urmă identificăm o concepție erotică și bărbătească a morții. Valorificarea morții, concepută ca un act creator, alcătuit poate unul din temeiurile spirituale ale rezistenței poporului.

Mircea ELIADE

1. Citește poezia *Meșterul* de Nicolae Labiș și determină ce tip de valorificare a mitului popular a realizat autorul – remitimare, rescriere a mitului sau demitimare.

MEȘTERUL

Meșter valah, azi nume de fîntînă,
Crescut din lutul ce l-ai plămădit
În sprintenă zidire cu trei turlă,
Și ie dantelată de granit,
Din cîntece pierdute pînă astăzi
Și din puterea visului vînjos
Ai încheșat, cu palme bătucite,
Minunea de la Argeș mai în jos.

Un om bărbos ținea o floare albă
În aspre palme, mîngîind-o blînd...
Căzut în iarbă și secăt de vlagă,
O doină tristă îngîna în gînd.
Priveai. Și-un dor tulburător te-ncinse
Lui să-i închini nemaivăzut altar,
Să stea pe plaiul aspru, precum floarea
În palme bătucite de plugar.

Visai să vezi sub bolțile rotunde
Și-n fumul pîlpîit de luminări,
Pe lemnul zugrăvit cu lut și soare
Chipul pâlmașilor acestei țări.
Înfrigurat de-un singur gînd, smulgîndu-ți
Ca zdrențe vii părerile de rău,
Tu ți-ai strivit sub talpa mănăstirii
Inima ta, tot ce-ai avut al tău.

Dar ți-ai simțit-o renăscînd cu larmă
În dangătul de clopot, presimțit
Al veacurilor multe, viitoare,

Tu, prometeu român, purtînd alt mit
Cînd ridicat pe cea mai-naltă turlă,
Cu glas profetic, domnului despot,
De-ai să mai poți clădi la fel minune,
I-ai dat răspunsul răzvrătit: – Mai pot!

Orbind cu pirozeaua de pe cușmă,
Și îndreptînd hangerul de la gît,
Domnul ținea profilul pietrei, fraged,
Cu ochi pizmuitor și mohorît.
El jinduia numai a lui să fie
Tot ce-ai putut, plătind din tine, da.
Ca piatra de pe frunte să-i lucească
Rugul unic suit pe jertfa ta.

Cînd schelele curmate se surpară
Păreai atît de neînvins sub nori,
Încît cu slabe aripi de șindrilă
Ai fi putut spre alte zări să zbori.
Dar dragostea pămîntului și-a țării
Te-a prăvălit pe cîmpul fumuriu,
Ca să țișnești în veci de veci, fîntînă,
De jertfă și de cîntec pururi viu.

S-a destrămat sub piatră-n mănăstire
Cel ce demult a poruncit ca domn,
Fîntîna curge-n brazde și-n ulcioare,
Fără odihnă,
fără uitare,
fără somn.

Nicolae LABIȘ

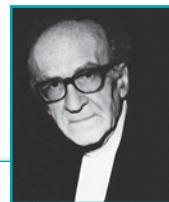
Meșterul
de Traian Postelnicu

2. Explică, utilizînd detalii din textul poeziei, semnificația ecoului ce l-a trezit mitul meșterului Manole în sufletul tînărului poet.
3. Conturează imaginea meșterului prin intermediul detaliilor din text.
4. Comentează modul cum apreciază poetul creația meșterului, notînd, într-un tabel, o listă de imagini și simboluri din text, pe care să le explici.

Imagini, simboluri	Explicarea sugestiilor
1.	1.

5. Meditează, într-un text-reflecție personală, despre receptarea și continuarea valențelor spirituale ale mitului creației de către generațiile moștenitoare.
6. Citește eseuul lui Mircea Eliade. Descoperă și apreciază modul contemporan de realizare a sacrificiului întru creație.
7. Exprimă-ți opinia: care dintre cele două „sacrificii” invocate de Mircea Eliade au esență mitică? Argumentează.

O ALTA VIZIUNE ASUPRA IDEII DE SACRIFICIU

Convins că „sacrificiul e legea expresiei” și că „a sacrifica este a trăi”, Eugenio d’Ors își arde în fiecare noapte de Anul Nou o pagină proaspăt scrisă. „O pagină, o pagină plină, scrisă cu atenție, cu pasiune și îndelungată osteneală este sacrificată...”

Ceea ce mă emoționează în această mărturisire este ceremonialul și grava melancolie a „sacrificiului”...

N-aș șovăi mult să cred că, după această pagină arsă la începutul unui an nou, Eugenio d’Ors se simte mai puternic, mai bogat, mai împăcat cu propria sa versatilitate.

Cît de absurde „sacrificii” facem fiecare dintre noi, jertfînd neantului și somnului atîtea intenții, atîtea gânduri, atîta generozitate! Nu mă gîndesc acum la „lucrurile mari”, bunăoară la viața noastră.

Mă gîndesc însă la un lucru mai modest: la anumite gânduri pe care nu le ducem pînă la capăt, la anumite poeme pe care nu le scriem. Sînt zile cînd – cum să spun?! – simt că se deschid cerurile deasupra mea, atît de limpezi îmi apar rosturile Lumii și ale Omului. Și totuși, zilele acestea se consumă ca orice altă întîmplare. Nu păstrez nimic, nu definesc nimic pentru mine și pentru alții. Rămîn foarte puține „gînduri” și foarte vagi.

Am „sacrificat” atîtea ceasuri norocoase nimicniciei.

Firește, un lucru gîndit pînă la capăt, o analogie sau o corespondență descoperită, o „intuiție” mai mult sau mai puțin personală – toate acestea nu se pierd cu desăvîrșire. Le regăsim, uneori cu surprindere, după o săptămînă, după un an, într-o conversație, într-o lectură, într-un peisaj. Dar toată problema nu este să „păstrezi” aproximativ un gînd – ci să-l duci mai departe și să-l formulezi cu mai multă rigurozitate. Or, această creștere și formulare a gîndului nu se face în ceasurile neutre – ci tocmai în intervale plene, cînd, vorba poetului Camil Petrescu, „vezi ideile”. Iar adevărul este că mai ales aceste intervale hărăzite sînt „sacrificate”. Și „sacrificiul” acesta nu este întru nimic asemănător ceremonialului lui Eugenio d’Ors: n-are nici o semnificație, nu îmbogățește pe nimeni, nu întregeste și nu desăvîrșește ceva.

Ce încîntător lucru ar fi ca fiecare dintre noi să „sacrificăm” o pagină scrisă în noaptea Anului Nou – ca să putem scrie toate paginile frumoase și de nimeni cunoscute pe care le jertfim atîtor zădărnicii ale anului.

Mircea ELIADE

1. Elaborează un poster în care să prezinți idei din 3–4 texte literare ce vizează dragostea ca cel mai nobil sentiment uman.
2. Selectează un fragment din balada *Mănăstirea Argeșului* și interpretează 2–3 idei care te-au impresionat.

OPȚIONAL

3. Redactează un eseu nestructurat cu tema: *Dragostea este sublimă prin chiar sacrificiul ei.*

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare și aplicare	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru fenomenele culturale studiate și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre valoarea miturilor și a folclorului ca resurse fundamentale ale literaturii.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limba și comunicare

PERSONALITATEA ȘI FENOMENUL CULTURAL

Sarcini de lucru	Punctaj
Rezumă, în baza temelor parcurse, câte două exemple relevante de tradiții populare și culte.	2 p.
Numește trei semne ale unui sistem semiotic (la alegere).	3 p.
Formulează două caracteristici ale mitului ca narațiune.	2 p.
Describe, în patru repere, modul în care soluționezi personal și independent o problemă de exprimare în limba română.	4 p.
Elaborează planul de idei (din cinci puncte) al unui eseu argumentativ cu una dintre temele: a) <i>Călin, file de poveste – un mit al dragostei împlinite;</i> b) <i>Mitul dragostei între vis și realitate: Călin, file de poveste.</i>	5 p.
Reprezintă, într-o schemă proprie, motivele ce determină relația dintre cele patru mituri fundamentale ale literaturii române.	6 p.
Analizează sensul global al citatului propus prin explicarea sensurilor actualizate ale cuvintelor-cheie: <i>Și veni-va păstor de cuvinte după cel ce de oi e păstor...</i> (Leonida Lari)	6 p.
Comentează, succint, semnificația mesajului general al miturilor întemeierii: <i>Dochia și Traian; Dragoș.</i>	6 p.
Imaginează-ți un alt final al baladei <i>Monastirea Argeșului</i> . Relatează-l în 5–6 enunțuri.	8 p.
Recitește un basm și relatează-l colegilor. Remarcă, în procesul povestirii, indiciile etnice ale realității și semnele universale, în afara unei culturi concrete.	8 p.
Redactează, în două pagini, un eseu nestructurat pe tema dragostei și a creației, pledînd pentru idealul tău în raport cu aceste valori.	10 p.
1. Lucrînd în echipă, elaborați proiectul unei serii de imagini (5–7) ilustrative pentru balada <i>Miorița</i>. 2. Alternativ, puteți analiza o serie de ilustrații existente pentru edițiile baladei. Comentați fiecare imagine, referindu-vă la: • <i>Cuvintele/semnele textului care au generat o anumită imagine;</i> • <i>Imagini care nu sînt dictate de text, dar sînt sugerate de alte cuvinte și semne;</i> • <i>Imagini care depășesc cadrul textului, vin din experiența și cunoștințele voastre.</i> 3. Alegeți cea mai reușită imagine. 4. Argumentați-vă alegerea.	ATELIER
	
	DE LECTURĂ
	40 p.

Modulul II

CURENTE CULTURALE SAU ASPIRAȚIA UMANĂ SPRE PROGRES

COMPETENȚELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- studierea inventarului expresiilor frazeologice utilizate în limba română și verificarea, în contexte funcționale, a utilității, expresivității acestora;
- aplicarea algoritmului de redactare corectă și coerentă a compoziției-portret cultural în dezvoltarea capacității de producere a textelor proprii.

Comunicarea literar-artistică

- cunoașterea, prin lectură dirijată și independentă, a textelor literare și nonliterare reprezentative pentru Renașterea europeană și umanismul românesc;
- exprimarea opiniilor argumentate, în variantă scrisă și orală, despre particularitățile iluminismului românesc între idealuri naționale și context european.

6

LITERATURA ROMÂNĂ ÎN ZORII MODERNITĂȚII CULTURALE

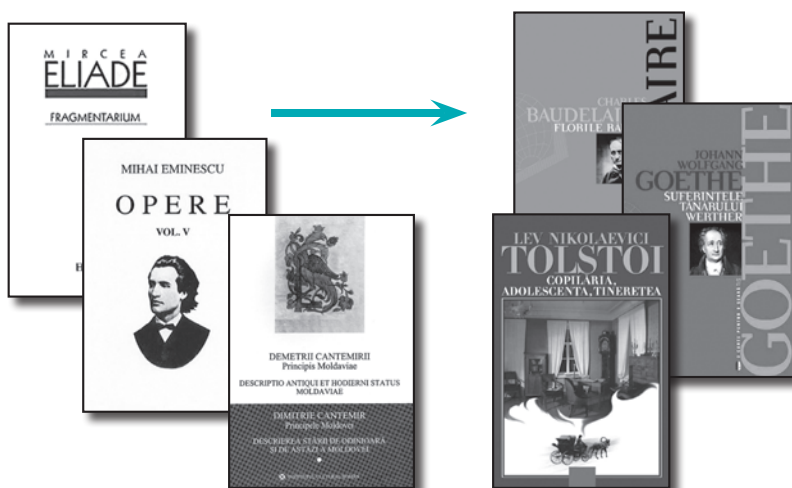
Motto:

Drumul cel mai semnificativ spre universal trece prin național.

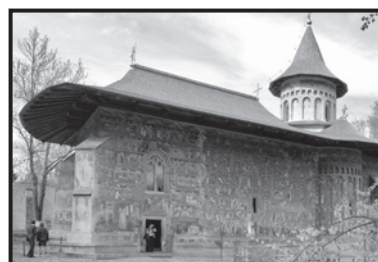
Mircea ELIADE

1. Examinează imaginile și exprimă-ți opinia despre valoarea spirituală, culturală a celor reprezentate.

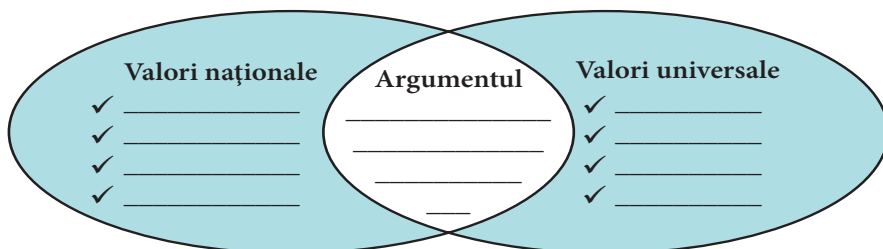
AB INITIO

2. Exemplifică relația dintre conceptele universal și național, completând, în colaborare cu colegul, o diagramă Venn cu exemple, informații din domeniul literaturii.

3. Explică, în baza ideilor emise, afirmația din *mottoul* temei.

- Citește textul și propune un titlu care s-ar referi la o problemă principală ce ți-a trezit interesul.

Popoare dispărute ne vorbesc și astăzi prin arta lor, fiind extinse și astăzi în circuitul universal al valorilor prin arta lor; și asta pentru că arta, în genere, este produsul cel mai specific uman, definind toate diferențele specifice dintre om și orice altceva.

SCRIPTA MANENT

Arta fundamentală are un caracter testamental, de aceea ea are caracter hieratic și mitologic, simbolic și măreț. Ea exprimă, prin individualitatea sa monadică, spiritualitatea generală a unui popor sau a unei umanități. **Deși accesibilă, accesibilitatea ei trebuie înțeleasă ca o poartă spre un infinit de nuanțe care se relevă în timp.** Menirea fundamentală a artei este de a exprima omul în umanitatea lui. De nelimitarea umanității și în strâns raport cu ea ține și nelimitarea semantică a artei.

Literatura (și aici am în vedere evident numai literatura majoră, valoroasă) reprezintă specificitatea umană în cel mai înalt grad, impulsionează sensibilitatea și educă prin forța exemplului latura generală de noblețe și de sublim a sentimentelor ca act de conștiință...

Sarcinile scriitorului contemporan decurg din însăși specificitatea tipului de literatură și a personalității fiecărui scriitor în parte, limbii în care scrie și tradițiilor culturii din care face parte. Îmi este foarte greu să generalizez, dar pot mărturisi cu claritate, în aceea ce mă privește, că forța de reprezentare universală a unei anumite poezii eu cred că rezidă, pe de o parte,

în cercetarea condiției umane generale, raportată la un spațiu și la o cultură națională specifică, și pe de altă parte, în modul plin de tensiune, particular și original, în care sînt captate sentimentele. Nu cred că literatura ca forță de expresie evoluează în mod vizibil. De la Homer pînă la Tolstoi, ca artă literară, expresia n-a evoluat mult. Au evoluat și s-au diferențiat însă aproape exploziv sentimentele. Aceasta datorită cunoașterii umane care a progresat imens, cît și evoluției sociale care, de asemenea, a înregistrat modificări fundamentale. Captarea noilor sentimente și retransmiterea lor mi se pare a fi sensul capital al poeziei contemporane. Dar repet, nu pot generaliza, arta scrisului fiind o artă a individualităților creatoare.

Viitorul literaturii sînt convins că va coincide cu viitorul omului... Pentru că nevoia de comunicare esențială a sporit, pentru că nevoia supraviețuirii individualității în cadrul colectivităților din ce în ce mai ample a devenit o problemă reală.

Nichita STĂNESCU

SAPERE AUDE

Apollo,
protector al poeziei
și al muzicii

1. Marchează cu semnul + ideile poetului Nichita Stănescu care susțin afirmația din *mottoul* temei.
2. Rescrie, din text, cuvintele/îmbinările de cuvinte ce definesc cîmpul noțional al conceptelor:
 - a) artă _____
 - b) literatură _____
3. Motivează, prin exemple relevante, cum înțelegi relația dintre artă, literatură și poezie.
4. Explică, utilizînd dicționarul, sintagmele: *circuit universal*, *artă fundamentală*, *caracter hieratic*, *individualitate monadică*, *act de conștiință*, *spațiu cultural*, *captarea sentimentelor*, *comunicare esențială*.
5. Selectează din text cîte o idee despre valoarea artei, a literaturii ce s-ar referi la timpul:
 - trecut _____
 - prezent _____
 - viitor _____
- 5.1. Exemplifică răspunsul, folosind sugestia imaginilor din paginile temei.
6. Comentează ideile din enunțurile evidențiate în text. Ce problemă conturează ele în eseu?

6.1. Ce importanță are pentru tine problema relevată? Motivează răspunsul, relaționând sensul noțiunilor: *evoluție – mișcare – curent cultural – curent literar*.

7. Citește atent informația din *Portofoliu*. Observă deosebirile dintre curentul literar și cel cultural.

7.1. Reține specificul noțiunilor pentru a le înțelege și a le aplica în temele ulterioare.

Portofoliu

CURENTUL CULTURAL ȘI CURENTUL LITERAR

Procesul evolutiv al literaturii din perspectivă istorică se împarte în perioade sau epoci, noțiuni utilizate adeseori ca sinonime pentru *curent literar*.

Faptul este considerat de teoreticianul A. Marino drept *un caz tipic de sinonimie sau, mai curînd, pseudosinonimie, pentru că utilizarea termenilor de epocă, perioadă literară se sprijină pe criteriul pur istoric, sociologic, didactic etc.*, iar noțiunea de curent literar vizează criteriul literar-estetic. Noțiunea de perioadă, epocă se utilizează într-un sens mult mai larg decît curentul literar.

Curentul cultural este o orientare cuprinzătoare a activității oamenilor de cultură, a savanților, a scriitorilor, orientare de puternică influență asupra gândirii acestora, dominată de o sumă de principii sociologice, filozofice, politice, istorice, religioase etc., ce conturează mentalitatea și viziunea asupra lumii într-o epocă. Curentul cultural este o mișcare de idei, pe cînd curentul literar este o mișcare cu dominantă estetică, ce însumează principii literare, artistice ca orizont de așteptare al scriitorilor, al operelor create în baza unei viziuni artistice asupra lumii.

Deși se referă la fenomene artistice foarte complexe, *curentul literar poate fi definit ca manifestare activă, determinată de condițiile social-istorice, a scriitorilor trăind, cu aproximație, în aceeași epocă și avînd un crez es-*

tetic comun concretizat în operele lor. (Viorel Alecu)

Dicționarele de terminologie literară vehiculează, în fond, următoarea definiție: *Categorie istorico-literară menind asocierea mai multor scriitori care împărtășesc concepții estetice și ideologice comune, scriitori înrudiți stilistic și între care se stabilesc relații de ordin practic.* Curentul literar este o rezultantă a unei epoci. Nu se poate stabili cu exactitate timpul precis al apariției sau dispariției unui curent literar, dar el poate fi anunțat de anumite evenimente: apariția unor reviste (*Dacia literară* – romantismul românesc), constituirea unui cenaclu literar, societăți literare (*Junimea* – realismul românesc), publicarea unui manifest literar (*Poezia viitorului* de Al. Macedonski – simbolismul românesc) etc.

Curentul literar nu este produsul exclusiv al unei personalități, după cum scriitorul nu poate fi apreciat drept simplu produs sau ecou fidel al unui curent. De aceea în creația unui scriitor reprezentativ se pot întîlni două sau mai multe manifestări ale curenților literare.

Curente literare se impun, afirmîndu-și principiile și programul estetic, fiind adesea în opoziție cu cele precedente, dar pot și să coexiste în aceeași perioadă istorică sau culturală.

În literatura română, curente literare se afirmă în perioada modernă a secolului al XIX-lea, explorînd cadrul benefic al iluminismului, care este un curent cultural.

8. Rescrie, pe două coloane, definițiile curentelor, subliniind particularitățile lor.

A. CURENTUL CULTURAL	B. CURENTUL LITERAR

- 8.1. Încadrează noțiunile în enunțuri proprii în care să specifice idei despre un curent literar cunoscut.

9. Actualizînd cunoștințele, completează rubricile tabelului cu trei opțiuni, referîndu-te la curentul cultural și cel literar.

CRED CĂ ȘTIU	VREAU SĂ ȘTIU	AM ÎNVĂȚAT

LABOR OMNIA VINCIT

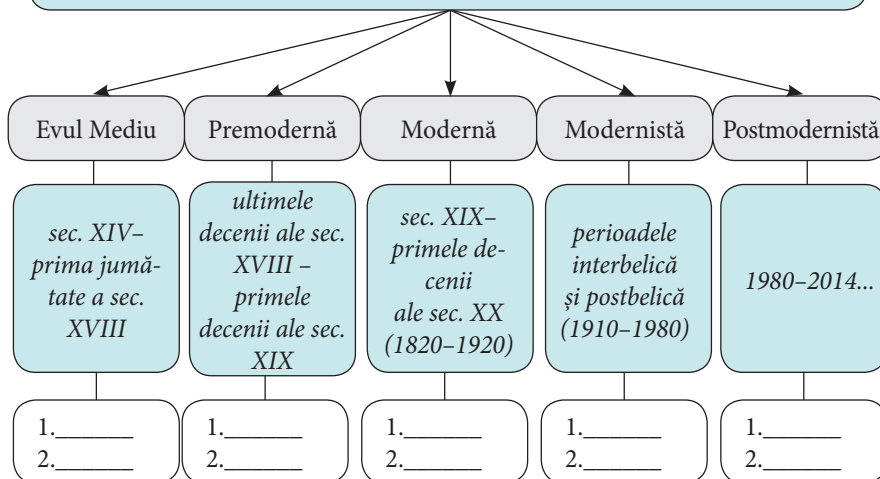

1. Exprimă-ți opinia: sînt comparabile fenomenele artei și ale literaturii cu procesul cultural și cu cel istoric? Argumentează.

- 1.1. Utilizează în răspuns termenii: *perioadă, direcție, epocă, mișcare, evoluție, stagnare, progres, schimbare, tradiție, inovație*, în funcție de contextul celor afirmate.

2. Completează schema cu exemple de evenimente, nume de scriitori și titluri de opere.

Periodizarea evoluției istorice a literaturii române

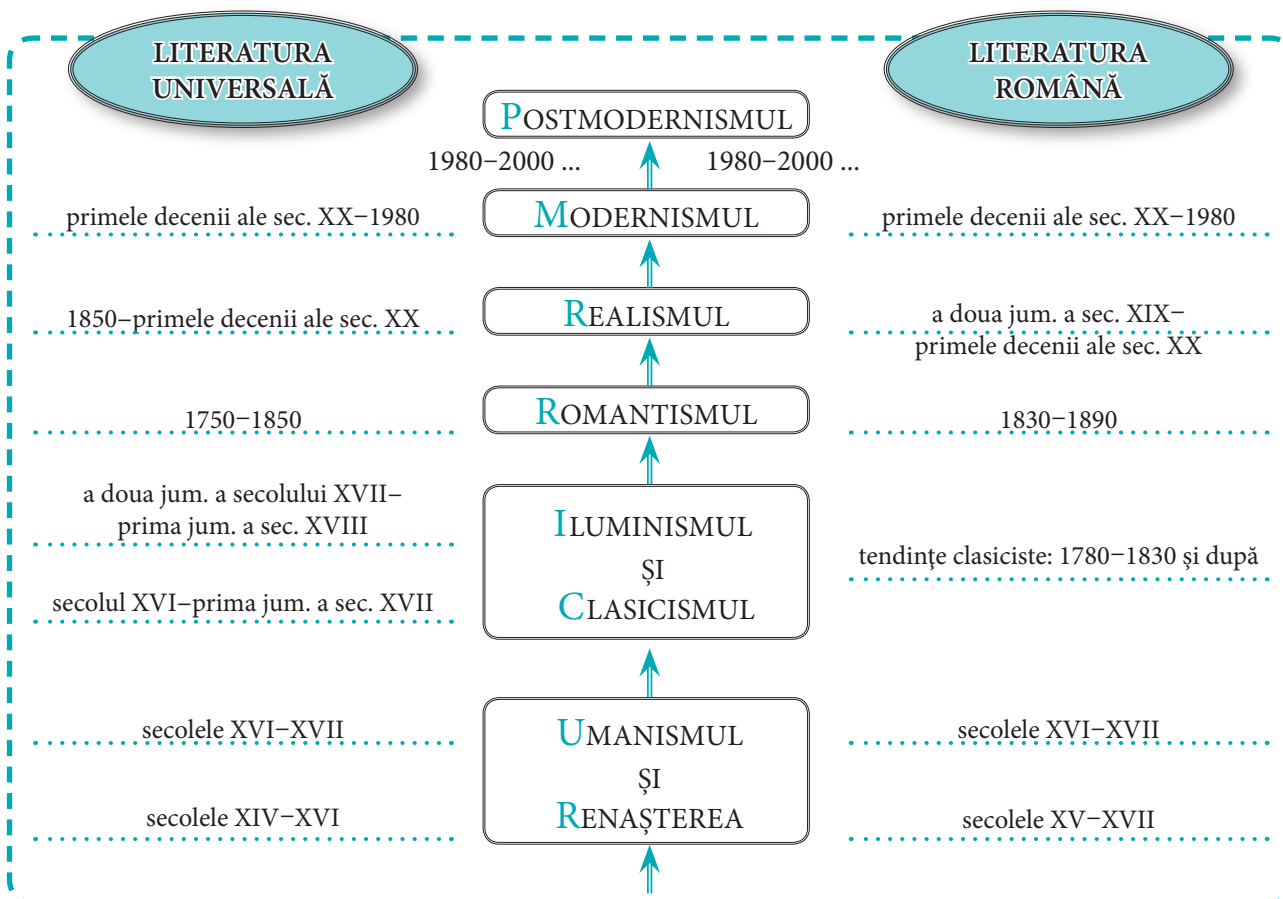
3. Redactează cîte o succintă prezentare a particularităților creației unor scriitori (personalități la alegere) care să reprezinte literatura din:

- prima jumătate a secolului al XIX-lea;
- a doua jumătate a secolului al XIX-lea;
- perioada interbelică;
- perioada contemporană.

4. Examinează schema ce ilustrează curentele culturale și literare în cadrul literaturii române în raport cu literatura universală.
- 4.1. Identifică și fixează în caiet momentele comune și cele deosebite.
- 4.2. Formulează, în baza schemei, două argumente care să illustreze ideea din *mottoul* temei.

1. Selectează din eseu lă Nichita Stănescu două idei cu privire la evoluția particularităților estetice ale literaturii în timp și interpretează-le.
2. Redactează un eseu cu tema: *Viitorul literaturii va coincide cu viitorul umanității*, dezvoltând ideea din finalul textului semnat de Nichita Stănescu.
- 2.1. Poți concepe eseu ca pe un program/manifest literar pentru un nou curent literar pe care-l vezi la orizontul epocii în care dorești să te afirmi.

OPȚIONAL

3. În rolul unui înflăcărat adept al ideilor umanismului, susține acest program în fața colegilor, convingându-i de valoarea lui actuală.

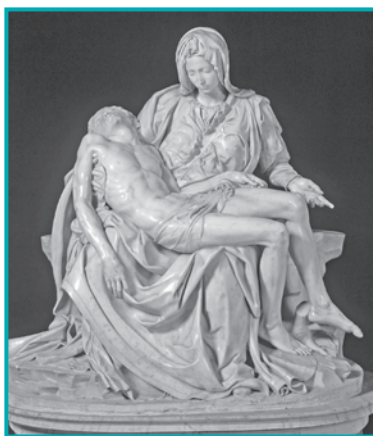
UMANISMUL, O PLEDOARIE PENTRU SUPREMAȚIA UMANULUI

Motto:

Renașterea aduce o nouă viziune asupra omului înțeles ca puternică individualitate, ca univers întreg, ca forță creatoare.

Jacob BURCKHARDT

AB INITIO

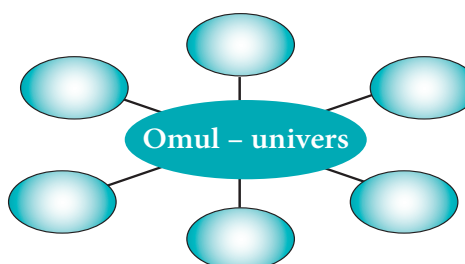

Pietà
Michelangelo

Madona Sixtină
Rafael

1. Citește *mottoul* temei și scrie patru determinative care să definească omul ca o individualitate puternică.
2. Relevă, construind un ciorchine, ideea că omul este un univers.

3. Vizualizînd imaginile, formulează idei prin care să definești universul uman reflectat în domeniul artelor.
 - 3.1. Referindu-te la autorii operelor de artă reprezentate în imagini, documentează-te și pronunță-te despre importanța lor în epoca în care au trăit.
 4. În baza informației sugerate de imagini, meditează, într-o succintă reflecție, despre valoarea forței creatoare a omului.
- Citește fragmentele și raportează două idei ce te-au impresionat la cele din reflecția ta despre demnitatea omului.

A Pentru a-și desăvîrși opera de creație, Dumnezeu l-a făcut pe om, ca acesta să cunoască legile care conduc universul, să-i iubească frumusețea și să-i admire grandoearea.

Te-am așezat în mijlocul lumii – zise Creatorul către Adam – ca să poți privi mai ușor în jurul tău, să vezi tot, să pătrunzi tot. Te-am creat ca pe o ființă nici cerească, nici pămîntească – nici muritoare, nici nemuritoare, ca să fii tu însuși liberul tău plăsmuitor și biruitorul tău; tu poți coborî pînă la a deveni animal și poți să te înalți pînă la a renaște ca o ființă divină. Restul vietăților primesc cînd vin pe lume ceea ce le trebuie – spiritele înalte sînt de la început, sau îndată după aceea, ceea ce vor trebui să fie și să rămînă pentru vecie. Numai tu poți crește și înflori după propria ta voie – tu singur porți în tine sîmburele unei vieți universale.

Pico della MIRANDOLA

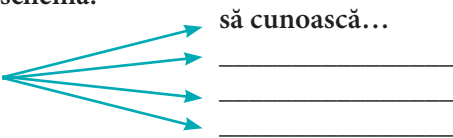
S CRIPTA MANENT

B Elegie la mormîntul lui Erasmus din Rotterdam

Îngrijorat călător, dacă vrei să știi a cui oase
 Lespedea rece de-aici le-adăpostește, te rog:
 Mersul grăbit îți oprește și-ascultă a mea tînguire.
 Dacă oprești al tău pas, tu vei afla ce dorești.
 Cum socotesc, auzit-ai de dumnezeiescul Erasmus
 Căci în acest univers nimeni nu fu mai vestit...
 Încă din fragezii săi ani el dăduse dovadă de mintea
 Sa minunată la toți oamenii cei renumiți.
 Cînd în înflorita etate tînră trupu-i apusese,
 S-a arătat pe deplin geniul duhului său.
 Harnica lui tinerețe neînsetatului studiu
 Fu închinată, cînd el Biblia tot cerceta.
 Cînd a crescut înțeleptul lui cuget și-ajunse om matur,
 În univers ca o stea fără pereche luci.
 Iar cînd cu pas tremurînd îi sosi bătrînețea, în lume
 N-a mai putut încăpea geniul său strălucit.
 Anii tîrzii, ce-ndeobște slăbește ale minții podoabe,
 Lui i-au sporit și mai mult rodnicul minții belșug.
 Să mai înșirui pe rînd însușirile sale alese?
 Nimeni în stare nu e să le înnumere, cred.
 Căci, după cum biruiește soarele stelele toate,
 Astfel și el pe ceilalți toți învățați i-a-ntrecut.
 Viața întreagă îi fuse atîta de neprihănită,
 Că îl poți lua însuși tu ca fericit îndreptar.

Nicolaus OLAHUS

1. Identifică o relație de sens între cele două fragmente și motivează-o.
 2. Ilustrează, prin exemple din literatură, viziunea asupra lui Dumnezeu ca Demiurg, ca Marele Creator al Universului.
 3. Selectează din text detaliile care precizează *menirea omului ca operă divină* și completează schema:
- Omul a fost creat

să cunoască...

4. Motivează, continuînd reflecția Creatorului din fragment, printr-un argument propriu, de ce omul a fost așezat în centrul lumii.
 5. Dezvoltă ideea prin două argumente plauzibile.

Omul poate să se înalțe pînă la a renaște ca o ființă divină dacă:

- a) _____
- b) _____

S CRIPTA MANENT

Erasmus din Rotterdam

Rînduri - Gînduri

Erasmus

către Nicolaus Olahus

- Bucuros acopăr cu sărutare acest minunat suflet al tău, umanissime Nicolaus; am de gînd să scriu numele tău între cei mai aleși prieteni ai mei. Dragul meu Nicolaus, este o mare mîngiere pentru mine faptul că se mai găsesc totuși cîteva spirite sincere și cinstite în acest secol... în care credința, caritatea și umanitatea nu numai că îngheață, dar se pare că sînt definitiv omorîte și îngropate.

S APERE AUDE

Cîntăreț la lăută
 Caravaggio

Sfinta familie (detaliu)
El Greco

Agenda cititorului

CORECTITUDINEA TEXTULUI SCRIS

- Este o condiție obligatorie pentru un om cult, instruit.
- Abaterile calitative pe care și le poate permite cel care scrie țin de evidențierea unor cuvinte prin forma lor grafică, maniera de a scrie sau aranja în pagină textul.
- Modalități de accentuare prin scriere a unui cuvânt:
 - Folosirea inițialelor majuscule (când nu există o regulă ce ar justifica-o);
 - Segmentarea cuvintelor (împărțirea în silabe);
 - Utilizarea ghilimelelor (pentru a sublinia sensul ironic sau natura artificială a cuvântului);
 - Evidențierea – marcarea prin culoare, caractere aldine sau italice etc.

 ARS COLLABORANDI

- 5.1. Susține-ți argumentele prin exemplul lui Erasmus, prezentat de Nicolaus Olahus în elegia sa. Folosește și informația din *Rînduri-Gînduri*.
6. Continuă textul elegiei prin cel puțin patru versuri de *răspuns*, în care să motivezi în ce ai urma modelul lui Erasmus.
7. Exprimă-ți atitudinea *pro* sau *contra* față de afirmația din finalul fragmentului A: *Numai tu poți crește și înflori după propria ta voie – tu singur porți în tine simburile unei vieți universale*.
- 7.1. Fixează pe un poster patru condiții în care ideea este realizabilă/nerealizabilă de către generația pe care o reprezintă.
8. Determină 2–3 direcții de realizare a tinerei generații în viitorul apropiat.
 - ▶ Citește câteva texte în baza cărora să emiți judecăți de valoare.
 - ▶ Selectează exemple relevante din viața și activitatea reprezentanților Renașterii.
 - ▶ Elaborează o schemă reprezentativă.
 - ▶ Formulează 2–3 concluzii elocvente.

PROIECT DE GRUP

9. Formați centre de discuție *Scopul omului este umanitatea. Adică binele, adevărul și iubirea*. Asumați-vă diferite roluri și examinați această idee din perspectiva:
 - ✓ secolului XVII, în spațiul românesc;
 - ✓ secolului XIX, în spațiul european;
 - ✓ secolului XXI, în plan mondial.
 - ▶ Listați ideile.
 - ▶ Confirmați-le prin citate.
 - ▶ Acumulați exemple și comentați-le.
 - ▶ Raportați afirmația la propriile viziuni și la propria experiență de lectură și de viață.
 - ▶ Construiți un discurs pentru susținerea sau combaterea ideii.
 - ▶ Lansați discursul.
 - ▶ Participați la dezbateri.
 - ▶ Faceți aprecieri.
- 9.1. Scrieți un reportaj de la dezbaterile desfășurate în clasă și respectați corectitudinea textului, urmărind *Agenda cititorului*.
- 9.2. Corectați textul și publicați-l în revista liceului.

1. Documentează-te despre specificul umanismului universal și cel românesc în baza constatărilor unor cercetători prezentate în *Portofoliu*.
2. Reține idei și particularități ce definesc umanismul ca idealul omului perfect educat și desăvârșit spiritual.

LABOR OMNIA VINCIT

Portofoliu

UMANISMUL UNIVERSAL ȘI CEL ROMÂNESC

A existat dintotdeauna noțiunea logică a umanității, dar numai Renașterea a cunoscut-o cu adevărat ca pe o realitate.

Pe lângă descoperirea lumii, cultura Renașterii aduce o altă realizare, de o însemnatate și mai mare: Renașterea descoperă și scoate la lumină omul în întregul său.

Înainte de toate, această epocă dezvoltă individualismul într-o măsură nemaiîntâlnită până atunci; apoi îl aduce în lumina cunoașterii, studiind cu pasiune și sub toate aspectele tot ce este individual. Dezvoltarea personalității este esențial legată de capacitatea cunoașterii de sine și a altora. Privind aceste două mari fenomene, nu trebuie să uităm influența literaturii antice, căci modul de a cunoaște și a descrie elementul individual și elementul uman, în genere, a fost determinat și nuanțat, în mod esențial, de acest intermediar. Cît privește puterea de cunoaștere, ea era inerentă vremii și rațiunii. Omul și umanitatea au fost pentru întâia oară în adevărata și profunda lor natură.

Apariția conceptului de om universal (*homo universalis*) a pus în mișcare noi forțe creatoare și nobile competiții, care au adus în prim-planul științelor și artelor nume ce au rămas pentru totdeauna înscrise în memoria umanității: Botticelli, Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafael, Tiziano, Ariosto, Torquato Tasso, François Rabelais, Thomas Morus, Erasmus din Rotterdam, Shakespeare, Miguel de Cervantes, Lope de Vega etc.

Jacob BURCKHARDT

Umanismul românesc vădește un acut sentiment al istoriei, o superioară conștiință is-

torică. În cultura română umanismul a jucat un rol similar celui îndeplinit de umanismul Renașterii în cultura europeană, a deplasat solidaritățile fundamentale în sfera activității sociale și politice, a dezvoltat spiritul civic, a conturat și amplificat domeniul în care s-au implantat faptele de civilizație, ceea ce este un umanism românesc de tip renescentist. Un element esențial al umanismului de tip renescentist a rămas a fi valoarea culturală a Antichității.

Alexandru DUȚU

Trăsătura fundamentală specifică a umanismului românesc, nucleul însuși în jurul căruia s-a cristalizat acest curent a fost teoria originii romane a poporului român, cu corolarul ei, unitatea de origine și limbă a poporului român. Umanismul românesc s-a născut astfel prin contactul dintre problema politică generată de condițiile istorice de existență a poporului român, în secolul XVII, și umanismul european. Ideea romanității – valoarea originii romane a poporului moștenitor al fondatorilor civilizației europene – a fost pusă în slujba luptei pentru independență și demnitate națională și este trăsătura distinctivă a umanismului românesc.

Petru VAIDA

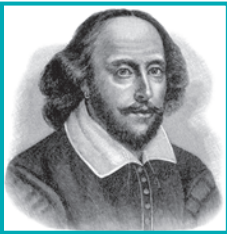
Întreaga concepție este dominată de idealul omului perfect educat și deci desăvârșit spiritual. Această culme a gândirii umaniste este legată indisolubil de *litterae*, mijloc prin care omul se descoperă pe sine, își dezvoltă toate facultățile și dobândește toate virtuțile.

Adrian MARINO

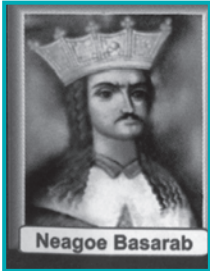
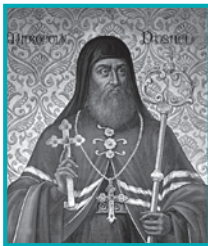
3. Citește informația din tabel și precizează, în baza cunoștințelor achiziționate la istorie, prin ce se caracterizează perioada și generația culturală reprezentată.

ÎN PANTEONUL UMANISMULUI

LITERATURA UNIVERSALĂ				
Niccolò Machiavelli (1469–1527)	Erasmus din Rotterdam (1466–1536)	William Shakespeare (1564–1616)	François Rabelais (1494–1553)	Miguel de Cervantes (1547–1616)
Om politic, istoric și scriitor renascen-tist italian, secretar de stat al Consiliu-lui Seniorilor din Republica Florența. A susținut ideea unui stat național și centralizat în Peninsula Italică și a unei monarhii absolute. Opera princi-pală este studiul <i>Principele</i>, una din-tre cele mai citite lucrări în epoca Re-nașterii. Autor de nuvele și comedii, a reflectat în opera sa procesul de re-naștere a conștiinței naționale din Italia, dar a exprimat voința de putere, de ordine, de progres a burgheziei în ascensiune. 	Filozof și scri-itor olandez, unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai umanismului european din epoca Renașterii, autorul unor lucrări de eru-diție. A reeditat, în interpretare herme-neutică, o „bibliote-că” întreagă de cărți biblice. Înzestrat cu rare calități morale și vaste cunoștințe fi-lologice și filozofice, și-a dedicat întreaga viață studiilor, izolându-se de lupte-le politice și intrigile vieții sociale. Este autorul unei lucrări unice – <i>Laudă prostiei</i>, una din operele geniale din literatura universală a Renașterii.	Strălucit poet și dramaturg al literaturii engleze din epoca Renașterii (<i>Richard al III-lea</i>, <i>Henric al V-lea</i>, <i>Romeo și Julieta</i>, <i>Hamlet</i>, <i>Regele Lear</i>, <i>Otello</i>, <i>Antoniul și Cleopatra</i> etc.), pledează în opera sa pentru valorile morale și spirituale ale omului. Sonetele sale cu- prind profunde idei umaniste și sînt din-tre cele mai prețioa-se opere lirice din epoca Renașterii. Umanismul său se manifestă într-o viziune optimistă la începutul activității și se realizează, mai apoi, într-o dimensi-une tragică.	Călugăr în tinerețe, călător, medic, ambasador, este autorul unuia dintre cele mai cunoscute romane din literatura uni- versală – <i>Gargan-tua și Pantagruel</i>. Opera cuprinde un univers dominat de fabulos și comic, ce transmite un mesaj umanist într-un predominant ton pamfletar în adresa dogmelor și super-știțiilor religioase. În spiritul idealului pedagogiei umaniste, susține valoarea educației, a științelor și a cunoașterii, mai ales a cunoaș-terii omului ca lume a sufletului.	 Cel mai de vază scriitor din literatura spaniolă și unul dintre cei mai reprezentativi romancieri din literatura universală, autorul lui <i>Don Quijote de La Mancha</i> – o capodo-peră a tuturor timpu-rilor, în care a zugrăvit tabloul universal, cel mai profund și cel mai pitoresc al vieții înseși. (Fr. Schelling) Umanismul lui Cervantes este susți-nut de prezența unor teme, probleme spe-cifice gândirii Renaș-terii: natura – putere divină ce-l creează pe om; idealul – omul de arme, omul de litere, moralul etic etc. Ope-ra constituie cel dintîi model al romanului realist modern.

LITERATURA ROMÂNĂ

Neagoe Basarab (1482–1521)	Nicolaus Olahus (1493–1568)	Miron Costin (1633–1691)	Dosoftei (1624–1693)	Dimitrie Cantemir (1673–1723)
Domnitor al Țării Românești (1512–1521), mare om de cultură, activ susținător al comunităților mănăstirești din Ierusalim, Asia Mică, Istanbul, Grecia și, mai ales, de la Muntele Athos. Din porunca lui a fost construită Mănăstirea Argeșului, opera Meșterului Manole, capodoperă a arhitecturii românești și universale. Este autorul impresionantului monument de cultură și spiritualitate românească <i>Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie</i>, cea dintâi operă de inspirație poetic-laică, apărută într-o perioadă de înflorire a culturii în limba slavonă, la începutul secolului al XVI-lea, un elogiu al valorii morale a omului. Neagoe Basarab	Om de înaltă cultură umanistă, născut în Sibiu, secretar și consilier la Curtea regelui Ungariei, Ludovic al II-lea, episcop de Zagreb, arhiepiscop de Strigoniu și primat al Ungariei. Activitatea sa a determinat să fie ales regent al Coroanei ungare. Fiind un adept al Contrareformei, a reușit să stabilească relații cu umanistii timpului, în special cu Erasmus din Rotterdam, cu care a întreținut o bogată corespondență și care l-a apreciat în mod deosebit, devenind cunoscut în cultura umanismului european. Autor de versuri. În lucrările sale istorice – <i>Cronicon, Hungaria</i> – a abordat problema romanității poporului care l-a născut și a latinității limbii române.	Distins om al culturii naționale, poet, cronicar, diplomat, mare logofăt, unul dintre cei mai documentați istorici ai secolului XVII. A scris monografia <i>De neamul moldovenilor</i>, în care demonstrează latinitatea și romanitatea poporului român, relevând că <i>neamul moldovenilor</i> este parte integrantă a poporului român. Poet, autor al primului poem filozofic din literatura română – <i>Viața lumii</i> –, cronicar talentat, autor al <i>Letopisețului Țării Moldovei</i>, în care a relevat soarta dramatică a Moldovei din cauza jugului turcesc și a pledat pentru eliberarea țării sale, participând și la unele lupte. M. Costin a fost unul dintre marii patrioți ai timpului, plătind cu viața convingerile sale.	Mitropolit al Moldovei (numele laic – Dimitrie Barila), iscusit traducător de cărți bisericești și unul dintre cei mai mari poeți ai epocii renaștentiste românești. A reînviat tipografia domnească din Iași, unde a tipărit traduceri și cărți originale. Este autorul <i>Psaltirii în versuri</i> (1673), o capodoperă a transpunerii în versuri originale a psalmilor lui David. O altă lucrare importantă este <i>Viața și petrecerea sfinților</i>, care are un puternic mesaj patriotic prin ideea unității spirituale a poporului român. Opera cuprinde o culegere de povestiri hagiografice, în care se narează evenimente adevărate și imaginate despre destinul unor sfinți venerați în arealul cultural al poporului nostru.	 Cărturar și savant de talie universală, domn al Moldovei (1710–1711), a întreprins o încercare de a elibera țara de sub jugul turcesc, acceptând alianța cu Rusia. Autor al primelor lucrări filozofice în cultura română: <i>Metafizica, Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea...</i>, cel mai mare istoric al Renașterii românești, care a scris lucrări de importanță universală: <i>Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman, Despre religia mahomedană, Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor</i>. Este autorul primului roman în literatura română – <i>Istoria ieroglifică</i> –, o contemporană alegorie a situației politice a timpului și o frescă socială, în care pledează pentru idealul omului luminat, pentru înțelegere și unire în numele păcii și eliberării țării de sub complicatul jug turcesc, pentru prosperarea poporului simplu.

Agenda cititorului

UMANISMUL

(fr. *humanisme*, lat. *humanus* – omenesc)

- Definește atât mișcarea culturală de mare amploare din epoca Renașterii, care a pus în valoare literatura Antichității greco-latine, cât și doctrina morală care recunoaște valoarea supremă a omului.
- Principiul moral al umanismului este cel al toleranței.
- Filozofia umanistă se axează pe ideea de progres al civilizației umane, pledînd pentru o formă ideală de umanitate, în care omul va fi liber datorită cunoașterii și dezvoltării condițiilor de trai, într-o societate care se va conduce de o constituție ideală, mondială.

4. Stabilește două domenii ce integrează preocupările personalităților din literatura română și cea universală.
5. Realizează o prezentare a două personalități apropiate ca viziune și ca gen de activitate.
6. Selectează, din informația propusă *În panteonul umanismului*, idei și particularități ce definesc umanismul universal și cel românesc, fixîndu-le în tabelul de mai jos:

PERSONALITĂȚI ȘI IDEALURI	
ale umanismului literaturii universale	ale umanismului literaturii românești
✓	✓

- 6.1. Completează tabelul cu idei din *Portofoliu* (pagina 45).
7. Care dintre personalități reprezintă mai elocvent, în opinia ta, umanismul universal și care pe cel românesc? Argumentează.
8. Ce este comun pentru umanismul universal și cel românesc și prin ce se deosebesc?
9. Determină, în baza informației din *Agenda cititorului*, dacă umanismul este:
 - a) un curent ideologic;
 - b) un curent cultural;
 - c) o mișcare culturală.
- 9.1. Definește principiul moral și filozofia umanistă.
10. Lucrînd în echipe, ierarhizați personalitățile epocii renașcentiste după o scală a valorilor. Reprezentați-o într-o imagine iconică și argumentați-o.
11. Comentați afirmația lui Mircea Eliade că, în Renaștere, *alături de natură și mai presus decît ea, se ridică conceptul omului ca măsură a tuturor lucrurilor*.
- 11.1. Folosind informația din cadrul temei, faceți referire la două personalități: *Erasmus din Rotterdam* și *Nicolaus Olahus*.

ARS COLLABORANDI

ARS DISCENDI

1. Actualizînd lecturile din sursele istorice și informația studiată în această temă, motivează, prin argumente concludente, autenticitatea și valoarea trăsăturilor principale ale umanismului românesc.

OPȚIONAL

2. Pledează, din punctul de vedere al unui umanist, pentru dreptul la studii superioare al oricărui tînar din Republica Moldova.

EXPRESIILE FRAZEOLOGICE: AUTOHTONE, INTERNAȚIONALE, INTRADUCTIBILE

1. Alcătuieste o listă cu cele mai utilizate obiecte de uz casnic. Amintește-ți cinci expresii frazeologice care conțin aceste cuvinte. Ce sens au cuvintele? Ce sens au expresiile?

AB INITIO

- 1.1. Explică, fără a apela la sinonime, semnificația îmbinărilor stabile:

- ▶ *Cît o oală de praznic;*
- ▶ *A lua pe cineva ca din oală;*
- ▶ *A se face oale și ulcele;*
- ▶ *A pune (toate) în aceeași oală;*
- ▶ *A plăti oalele sparte de alții;*
- ▶ *A-și băga nasul unde nu-i fierbe oala.*

2. Citește articolul lexicografic. Extrage din el cinci expresii frazeologice. Comentează cum se leagă sensul expresiei de sensul cuvîntului.

ÎNIM//Ă ~i f. 1) Organ central al aparatului circulator, de formă conică, muscular, situat în partea stîngă a pieptului. **Bătăile** ~ii. **Operație la** ~. ♦ **A-i trece (cuiva) un cuțit prin** ~ a simți brusc o durere la inimă. 2) Focar de sentimente și emoții. ♦ **Cu mare** ~ (*sau cu toată ~a*) cu mare plăcere. **A-și lua ~a în dinți** a-și face curaj, biruind o frică; a îndrăzni; a se încumeta. **A i se face (cuiva) ~a cît un purice** a simți o mare frică. **A-i rîde** (*sau a crește*) (*cuiva*) ~a a avea o mare bucurie.

A i se pune (cuiva) pe ~ a i se face rău. **A-l frige (pe cineva) la** ~ a) a provoca (cuiva) o mare durere; b) a îndura o mare suferință morală. **A avea o piatră la** ~ a avea o neplăcere, o durere sufletească. **A fi cu ~a împăcată** a se simți liniștit. **A nu avea (pe cineva) la** ~ a nu iubi, a nu suferi (pe cineva). 3) Fel de a fi al omului; trăsătură de caracter. ♦ **A avea ~ de aur** a fi foarte bun. **A avea o ~ largă** a fi mărinimos, darnic. **A avea o ~ de piatră** a fi nemilos. **A fi cîinos la** ~ a fi rău, crud.

A avea ~ deschisă a fi sincer. 4) *fam.* Parte a aparatului digestiv în care se digeră alimentele; stomac. ♦ **Pe ~a goală** pe nemîncate; pe stomacul gol. 5) (*la cărțile de joc*) Unul dintre cele patru semne distinctive de culoare roșie avînd forma unui astfel de organ. 6) Carte de joc marcată cu acest semn. 7) Mijloc sau partea de mijloc a ceva. ~a **mărului**. ~a **moto-ului**. ♦ ~a **căruței** bară de lemn ce unește cele două osii. 8) Punct esențial, capital a ceva. ~a **orașului**. ~a **romanului**. / <lat. *anima*

1. Explică de ce în componența expresiilor ce urmează se apelează anume la acest simbol.

- ▶ *la cîntatul cocoșilor;*
- ▶ *povestea cu cocoșul roșu;*
- ▶ *a fi cocoș de vînt.*

- 1.1. Aplicînd tehnica de elaborare a eseului argumentativ 6 *De ce?*, dezvoltă textul cu o expresie: *Se spune..., pentru că...*

- 1.2. Încearcă substituirea cuvîntul-cheie *cocoș* cu altul și comentează:

- a) efectul semantic;
- b) paradoxul semantic.

2. Prezintă o serie de expresii (5–7) echivalente cu verbul *a face*. Compară imaginile care au stat la baza lor.

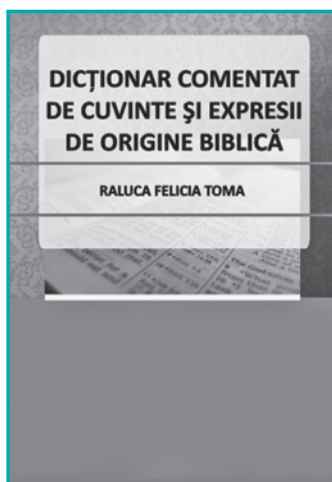
S APERE AUDE

3. Construiește un text coerent care să conțină expresiile de mai jos, în orice ordine: *a se pune în poară, a lua la trei parale, a face cu ou și cu oțet, a ajunge la cociorvă, a se lua la harță.*
4. Compară expresiile prezentate în tabel. Alcătuieste o listă a îmbinărilor stabile în care substantivele *cale* și *drum* sînt interșanjabile (se pot substitui reciproc).

C A L E	D R U M
1) Din cale-afară – peste măsură. 2) A găsi cu cale – a socoti că este nimerit. 3) A face cuiva cale – a lăsa să treacă. 4) A sta în calea cuiva – a împiedica pe cineva să-și ajungă ținta. 5) A-i ține calea cuiva: a) a urmări pe cineva în mod insistent pentru a-i câștiga bunăvoința; b) a pîndi trecerea cuiva.	1) Drum de țară – drum nepietruit, neasfaltat. 2) Peste drum – în față, vizavi. 3) A pune pe cineva pe drumuri – a face pe cineva să umble prin multe instanțe pentru a-și rezolva o problemă. 4) Pe toate drumurile – în toate părțile, oriunde. 5) A rămîne (sau a ajunge) pe drumuri: a) a-și pierde sursele de existență; a ajunge în mare sărăcie, neavînd nici măcar adăpost; b) a rămîne orfan.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Include în contexte adecvate expresiile de origine biblică: *alfa și omega, Turnul Babel, țap ispășitor, colos cu picioarele de lut, judecata lui Solomon, pămînt rîvnit, cununa de spini, mană cerească, vițelul de aur.*
2. Restabilește prepozițiile omise și explică textual (în cîte un enunț finit) semnificația expresiei. Comentează oral rolul contextului în alegerea prepoziției.
 - A se pune ... picioare;
 - A pune ... picioare;
 - A boli ... picioare;
 - A sta ... picioarele cuiva;
 - A cădea ... picioarele cuiva;
 - A lua ... picior;
 - A pune ... picioarele cuiva;
 - A bate ... picior;
 - A pune piciorul ... prag;
 - A fi ... picior de ducă.
3. Combină, pe verticală, substantivele comune cu cele proprii pentru a obține sintagmele consacrate. Explică-le semnificația și originea, consultînd și dicționarele de cuvinte înaripate.

Augias	Ariadna	Ahile	Ulise	Damocles
Grajduri	Fir	Călcîi	Cicatrice	Sabie
Ulise	Morfeu	Tantal	Penelopa	Pandora
Arc	Brațe	Chinuri	Pînză	Cutie

4. Documentează-te despre inventarul expresiilor frazeologice utilizate în limba română.
- 4.1. Încadrează, în 5–6 enunțuri, diferite expresii frazeologice din textul propus. Comentează sensul lor contextual.
- 4.2. Formulează câte o concluzie despre expresivitatea lor în context.

VALOAREA EXPRESIILOR FRAZELOGICE

Inventarul expresiilor frazeologice utilizate într-o limbă se constituie în același fel în care se alcătuiește vocabularul întreg al limbii. Unele expresii apar pe teren românesc, reflectând, mai pregnant decât cuvintele, evenimentele istorice, modul de viață, tradițiile poporului nostru. Expresiile autohtone păstrează și cuvinte ieșite din uz, sensuri legate, semne care nu mai sînt azi în circulație: *A prinde cu oca mică, a fi busuioc de pus la icoane, a da pînza pe fuioare, a bate toba în tîrg și la moară, a avea nouă băieri la pungă, a se face Dunăre de mînie, a prăji urzicile cu zeama mămăligii.*

Serii de expresii, existente în veșmîntul limbii române, sînt traduse din alte limbi și sînt preluate din alte culturi prin circuitul de valori universale. Mitologia și istoria universală, creștinismul, lite-

ratura universală furnizează astfel de expresii: *rîs homeric, Orfeu și Euridice, zarurile sînt aruncate, Cartagina trebuie distrusă, calm olimpic, vițelul de aur, uciderea pruncilor, alungarea negustorilor din biserică, a fi ori a nu fi, a lupta cu morile de vînt etc.*

Contactele dintre etnii, relațiile culturale, studierea limbilor străine deschid posibilitatea utilizării unor expresii în limba în care acestea s-au constituit. Cunoscute de purtătorii diferitelor limbi în formula verbală de origine (greacă, latină, franceză, engleză etc.), acestea sînt intraductibile și se includ în textele literare, științifice sau publicistice firesc, cum se includ și cuvintele împrumutate recent: *memento mori, o tempora, o mores, fortuna labilis, fata ruunt, panta rhei, five o'clock. Pourquoi pas? Save our souls! Self-help.*

5. Aranjează în tabel expresiile de mai jos, în funcție de procedeul de limbaj care a stat la baza constituirii.

Comparație	Metaforă	Hiperbolă	Simbol	Antiteză

- *A mîncă pîine și sare cu cineva;*
- *A ieși înaintea cuiva cu pîine și sare;*
- *A nu avea nici sare de mămăligă;*
- *A avea pîinea și cuțitul în mînă;*
- *A fi bun ca pîinea (cea) caldă;*
- *A mîncă o pîine albă;*
- *A se vinde ca pîinea (cea) caldă;*
- *A lua pîinea de la gură;*
- *Marea cu sarea;*
- *A fi drag ca sarea în ochi.*

6. Extrage din DEX șase expresii frazeologice cu trei verbe diferite.
- 6.1. Construiește cu ele enunțuri care să se refere la o singură temă. Formulează-o printr-o expresie frazeologică.
1. Redactează o succintă istorie/poveste a unei expresii frazeologice, la alegere, relevînd valoarea ei într-o situație de viață.

RENAȘTEREA, O NOUĂ VIZIUNE ASUPRA OMULUI ȘI ASUPRA TIMPULUI

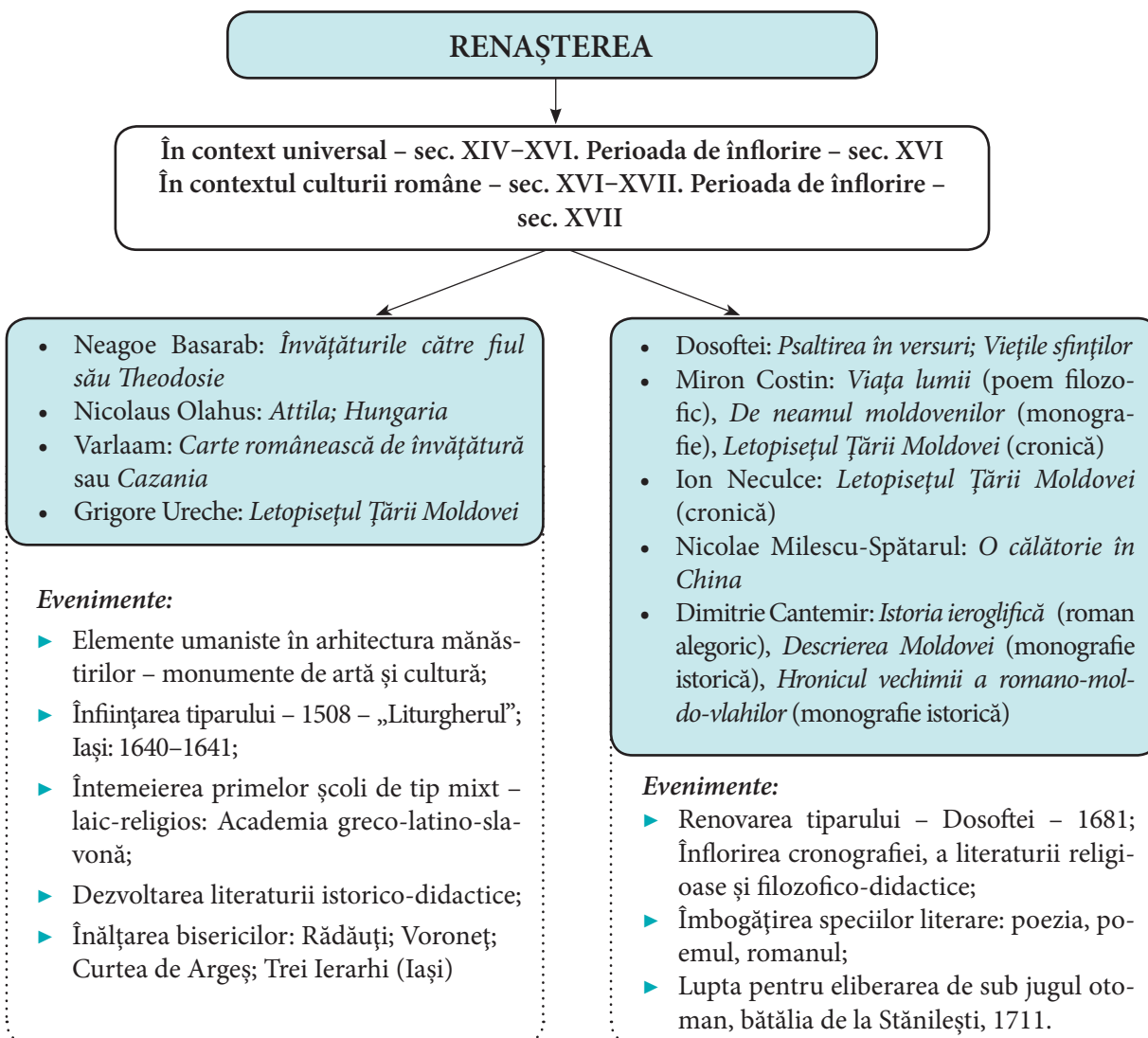
Motto:

În cultura română umanismul a jucat un rol similar celui îndeplinit de umanismul Renașterii.

Alexandru DUȚU

AB INITIO

1. Invocă, în baza informației însușite la istorie și la literatura universală, evenimente culturale ce se încadrează în epoca renaștărească. Valorifică, în răspuns, informația din schema propusă.

ÎNVĂȚĂTURILE LUI NEAGOE BASARAB CĂTRE FIUL SĂU THEODOSIE, prima sinteză a umanismului românesc

- Citește fragmentul din lucrarea-monument de cultură umanistă românească, încercînd să înțelegi intenția autorului la formularea acestor învățături.

SCRIPTA MANENT

*Învățătură a celui Neagoe voievod către fiu-său Theodosie
și către alți domni, către toți*

Slovo 5

Zice dumneziasca Scriptură: „Dă pricină înțeleptului și mai înțeleptu va fi; învață-l și să va alătura să asculte”.

Dreptu aceia, și eu mă nevoiui iarăși către dragostea domniilor voastre, să vă aduc aminte și să ne înnoim omul cel dinnăuntru. Și acum îndrăznescu a vă scrie pentru că nu mă poci satura de dragostea și de dulceața voastră.

*Altă învățătură, iarăși a lui Neagoe voievod
către iubitul său cocon și către alți domni.
Cum și în ce chip vor cinsti pre boiari
și pre slugile lor care vor sluji cu dreptate*

Slovo 12

Veniți la mine, feții miei, veniți și vă apropiați către sfatul meu cel bun și să ascultați sfatul care vă l-oi da întii. Întii să aibi credință, dragoste și nădejde către Dumnezeu, că dragostea iaste mai mare de toate. Deacii, după dragoste, să aveți lauda lui Dumnezeu, care-i place lui. Iar smereniia încă să o aveți, căci că Domnul nostru Iisus Hristos așa învață pre apostolii săi și le zise: „Învățați-vă de la mine, că sunt blînd și smerit cu inima”. Vedeți, feții miei, cît iaste de bună smereniia, că însuși Domnul nostru au învățat pre ai săi ucenici și le-au zis: „Să fiți blînzii și smeriți”. Așijderea și eu vă învăț, după cuvîntul Domnului. Că de veți fi smeriți, Dumnezeu vă va învăța, iar de veți fi blînzii, Dumnezeu va trimite mila sa de va fi cu voi.

Că eu, feții miei, am o grădină. Și această grădină, cu darul și cu ajutorul lui Dumnezeu între multele mele ostenințe și nevoițe, o am făcut și o am crescut frumos și bine. Grădina aceia și creștirile cele frumoase dentr-însa sunt boiarii miei cei mari și cinstiți. Și i-am îngădit cu gard ca cu un zid de piatră și grădina mea o am apărat, ca nu cumva să îndrăznească cineva să intre într-însa și să strice ceva den ostenelele mele.

Agenda cititorului

NEAGOE BASARAB, OMUL RENAȘTERII

- 1482 – probabilul an de naștere al lui Neagoe Basarab.
- Contemporan cu Nicolaus Olahus, care, între anii 1505 și 1512, își face studiile la Școala capitalară din Oradea. Contemporan cu Niccolò Machiavelli și Michelangelo;
- 1501-1509 – activează în funcție de mare postelnic în Țara Românească;
- 1510-1511 – mare comis;
- 1512 – înscăunat domnitor al Țării Românești cu sprijinul boierilor autoritari;
- 1512-1521 – domn al Țării Românești.

Agenda cititorului

NEAGOE BASARAB, OMUL RENĂȘTERII

- A susținut, prin donații bănești și odoare de preț, mănăstirile de la Muntele Athos, de la Muntele Sinai, din Ierusalim, Asia Mică, Istanbul, Grecia;
- A hotărât zidirea și a ctitorit mănăstirea de la Curtea de Argeș, una dintre minunile arhitecturale românești și o capodoperă de valoare universală;
- A patronat tipărirea *Evangheliarului Macarie*;
- A redactat manuscrisul-monument al umanismului românesc *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*.

Iar când veni porunca lui Dumnezeu să mă mut den lumea aceasta și să mergă trupul meu în pământ, cum iaste poruncit de cel ce l-au zidit, iar sufletul să mergă supt ceriuri să să ispitească de toate lucrurile câte am lucrat eu, să să ispitească și de cele bune și de cele rele – atuncea pricepură și cunoscură slugile mele și grădina mea că făr' de mine vor să să dăzgrădească, și eu voi să mă dăsparțu de la dînșii, și va să rămîie acea grădină neîngrădită și ca o pustie. Veniră toți și plîngea cătră mine și eu cătră dînșii și eram toți în niște griji și în niște scîrbe multe far' de seamă și suspinam unii cătră alții și cu multe lacrăme și obide mă întreba, zicînd: „Doamne și stăpîne, dar acum pre noi, grădina ta, pre a cui seamă ne lași, dăzgrădiți? Dar de va intra cineva întru noi și ni va pustii?” Iar eu le zis: „Feții miei, slava lumii aceștiia așa iaste far' di rădicină și far' di credință și far' di tocmeală; că iată, veni porunca Dumnezeului meu la mine, ca să mă dăsparțu acum di voi și voi di mine, și într-alt chip nu poate fi. Ci nu mai am a răspundi, și voi să zic: «Fie, Doamne, după voia ta și după cuvîntul tău»”.

Deci tu, fătul meu, voia lui Dumnezeu să fie și porunca lui Dumnezeu să să umple, iar zidirea lui Dumnezeu, care au fost grădina mea și slugile mele, carii totdeauna mă umbriia cu florile lor și ochii miei să revenea de roaoa lor, acum s-au dăzgrădit de mine și au rămas pustie. Iar acum, fătul meu, eu te las să fii gard grădinii mele și să o păzești, cum o am păzitu și eu. Că deaca o vei păzi și vei fi gardul împrejurat ca zidul de piatră, cum am fost și eu, deacii ei cum cugeta să-și verse sîngele și să-și puie capetele pentru mine, așa-și vor vărsa sîngele și-și vor pune capetele pentru tine – sau pentru fieștecăre domn care va face și va păzi aceste învățături ale mele – și niciodată nu vor da spatele vrăjmașilor voștri. Și cum mă umbriia în odihna mea și mă răcorea florile lor, și lua ochii mei roao și veselie din florile lor, așa și pre voi vă vor umbri și vă vor răcori și vor lua ochii voștri roao și veselie de la dînșii.

Iar de vă va învăța cineva să intrați în zidirea lui Dumnezeu și în grădina mea cu săcurea, far' di porunca lui Dumnezeu și fără cît vă învăț eu, deacii voi să dați seama înaintea Domnului nostru Iisus Hristos. Că eu nu vă învăț să faciți așa, ci vă învăț că să cade domnului carele își caută de grădina sa, să o curățească di toate nuiale cele uscate, care nu fac rod, însă cu lege și cu judecată. Că și în Sfînta Evanghelie zice: „Pomul care nu face rod bun, din pământ să va tăia și să va arunca în foc”. Într-altu loc zice: „Cel ce va ierta greșalele oamenilor, acela încă va fi iertat de la Dumnezeu. Iar cine nu va ierta greșalele oamenilor, acela nu va fi iertat de la Dumnezeu la casele lui David, unde să va sfîrși frica cea mare”. Iar domnului să cade să fie milostiv și, măcar de ar fi grădina și far' de roadă și te vei mîniia pe vreun pom, nu-l tăia, ci-l curățește de toate cranghinile cele uscate și să sapi gunoiul de la rădăcina lui, pîn' la un an. Dar de va face roadă și va fi iar grădină cum au fost și mai nainte, îl ții; iar de nu să va întoarce să facă roadă, deacii în mînă-ți iaste. Ci-i face cum îți iaste voia.

1. Explică, în baza a 2–3 detalii din text, de ce autorul a extins categoria cititorilor acestei cărți.

2. Ai putea să te consideri unul dintre destinatarii *Învățăturilor*...? De ce?

3. Citește informația din *Agenda cititorului* și susține ideea că Neagoe Basarab reprezintă modelul de personalitate a Renașterii.

4. Formulează, în baza informației comentate, 2–3 idei umaniste asupra cărora insistă autorul domnitor.

5. Actualizează informația din *Scrisoarea lui Gargantua către Pantagruel* și determină două similitudini și două deosebiri între lucrarea lui Neagoe Basarab și romanul lui François Rabelais.

6. Motivează, printr-o idee din palmaresul umanismului, de ce în cele două pilde autorii aduc elogii omului înțelept.

7. Interpretează, succint, sensul noțiunilor de *credință*, *dragoste*, *nădejde*, *smerenie*, *milă*, *blindețe* în raport cu idealul de om al Renașterii și cu idealul propriu.

7.1. Determină, în baza textului, care dintre sentimentele enumerate au constituit motivarea redactării *Învățăturilor*...

8. Lucrați în echipe și interpretați, contextual, semnificația simbolică a expresiilor:

a) ...am o grădină..., și o am crescut frumos și bine.

b) ...eu tot supt umbra florilor m-am răcorit, și ochii miei să răvenea de roaua și veselia florilor lor.

c) ...eu te las să fii gard grădinii mele și să o păzești.

d) ...de vă va învăța cineva să intrați... în grădina mea cu săcurea... să dați seama înaintea Domnului.

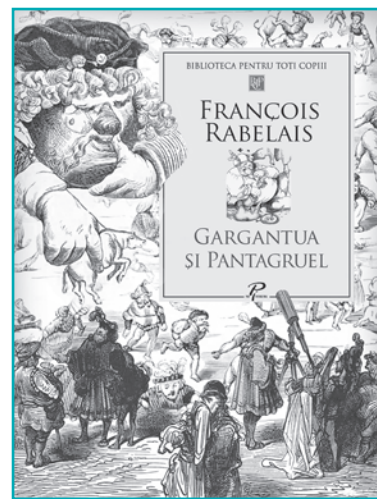
e) ...Domnul să o curățească di toate nuielile cele uscate, care nu fac rod, însă cu lege și judecată.

8.1. Formulați, în baza mesajului alegoric din fragment, 4–5 idei care au semnificație umanistă în raport cu noțiunile de *stat*, *conducător de stat*, *instruire*, *lege*, *prosperare* etc.

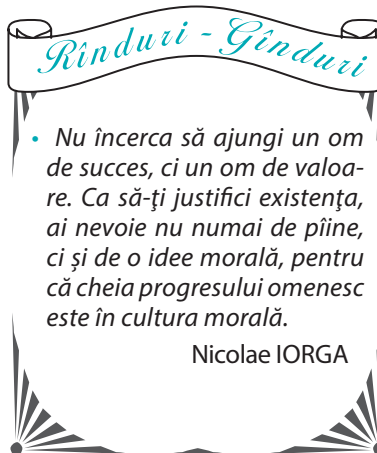
8.2. Reîncadrați-le într-un text propriu, în care să dezvoltați ideea continuității între generații în formarea unui om bine instruit, educat și util societății.

8.3. Utilizați și ideea din *Rînduri-Gînduri*.

SĂPERE AUDE

ARS COLLABORANDI

• Nu încerca să ajungi un om de succes, ci un om de valoare. Ca să-ți justifici existența, ai nevoie nu numai de pâine, ci și de o idee morală, pentru că cheia progresului omenesc este în cultura morală.

Nicolae IORGA

- Opinează pe marginea afirmațiilor: *Învățăturile lui Neagoe Basarab sînt:*
 - un manual de educație patriotică;
 - un monument de seamă al cugetării și simțirii noastre.
- Transformă informația din *Agenda cititorului* despre Dosoftei într-o schiță de portret a personalității umaniste.
- Ce idee umanistă identifici în scrisoarea lui Dosoftei către Patriarhul Rusiei Ioachim, care l-a comparat pe Mitropolitul Moldovei cu Solomon?
...să ne trimiți tipografie, să ne facem cărți, ce le-am tradus în limba românească din cea grecească și slovenească, căci la noi a dispărut învățătura de carte și sînt puțini cei care înțeleg limba cărturarilor...

Agenda cititorului

DOSOFTEI, O PERSONALITATE UMANISTĂ

- 1624, 26 octombrie – anul de naștere al lui Dimitrie Barila, viitorul Mitropolit al Moldovei.
- Se instruiește în școlile mănăstirilor din Moldova, cunoaște limbile elenă, latină, polonă, ucraineană, rusă, neogreacă.
- 1658 – episcop de Huși;
- 1659 – episcop de Roman;
- 1671 – Mitropolit al Moldovei.

TRADUCEREA PSALMILOR

- În Renaștere, exista tradiția versificării psalmilor lui David. Exemplu elocvent este cel al poetului polonez Jan Kochanowski.
- Dosoftei a tradus independent, într-o versiune originală, 150 de psalmi.

- Precizează ce limbă era considerată în secolele XV–XVI, perioada Renașterii românești, *limba cărturarilor*.
- Ilustrează, prin exemple, ideea pe care ai identificat-o.
- Ce idei dintre cele identificate le-ai angaja într-o polemică? De ce?
- Citește un fragment din *Psaltirea în versuri* de Dosoftei și identifică motivul principal al *Psalmului 46*.

PSALMUL 46

(fragment)

Limbile să salte
Cu cîntece nalte,
Să strige-n tărie
Glas de bucurie.
Lăudînd pre Domnul,
Să cînte tot omul.

Pre vîrvuri de munte
S-aud glasuri multe
De bucine mare,
Cu naltă strigare,
Că s-au suit Domnul
Să-l vază tot omul.

Cîntați în lăute,
În zîcături multe,
Cîntați pre-mpăratul,
Că nu-i ca dîns altul
Să domnească-n lume,

Cu svîntul său nume,
Cîntați să-nțaleagă
Preste lume largă.

Că Dumnezeu poate
Pre limbi preste toate,
De le îmblînzește
Și le-mpărățește.
Scaunul dă rază
Unde va să șază
Domnul din dreapta,
Să-mpărtaşcă plata,
Pre boieri, pre gloate,
Pre limbile toate.

Și cine să-nalță
Din hire sămață,
I-a vedea tot omul
Cum i-a certa Domnul.

- Opinează: cui se adresează psalmistul în acest discurs liric și de ce?

6. Comentează semnificația limbilor pe care o relevă autorul în text.
7. Motivează caracterul imnic al psalmului.
8. Argumentează, prin mesajul acestui psalm, intenția autorului: *ca să poată trage hirea omului către cetitul ei* (psaltirii).
9. Utilizând informația elocventă din temă, dezvoltă afirmația lui Nicolae Iorga: *În cele o sută cincizeci de mărturisiri, de rugăciuni, de imnuri, de tânguiri se află tot sufletul omenesc în întoarcerea asupra lui însuși și în avântul plin de sfială și de temere către puteri mai mari decât dînsul.*
10. Citește versurile originale ale lui Dosoftei și precizează două motive caracteristice umanismului.

Cine face zid de pace
Turnuri de frăție
Duce viață fără greață*
'Ntr-a sa bogăție.

Că-i mai bună, denpreună,
Viața cea frățască
Decît arme ce destramă
Oaste vitejască.

* greață – greutate, apăsare

- 10.1. Interpretează semnificația motivelor identificate prin idealurile epocii contemporane autorului.
11. Istoricul literar și unul dintre editorii operei lui Dosoftei – Neculai Alexandru Ursu – menționează: *Ca toți marii traducători de poezie lirică, Dosoftei s-a străduit să se identifice sufletește cu autorul tradus, însușindu-și variata gamă a sentimentelor trăite de poetul biblic. Cu fină percepție... a textului, el retrăiește deci psalmii, ca un adevărat poet și bun creștin.* Ilustrează afirmația prin detalii relevante din fragmentele discutate.
12. Citește *Psalmul 136* – considerat unul dintre cele mai desăvîrșite ca nivel artistic –, potrivit intonația adecvată. Identifică și interpretează gama de sentimente exprimate în text ce adevăresc, în opinia ta, faptul că Dosoftei e „un adevărat poet și bun creștin”.

Agenda cititorului

DOSOFTEI, O PERSONALITATE UMANISTĂ

- Are o prodigioasă activitate de tălmăcire și redactare a scrierilor religioase, care sînt adevărate monumente de spiritualitate românească:
1673 – *Psaltirea în versuri*;
- Introduce limba română în bisericile Moldovei;
- 1679 – renovează tiparul de la Trei Ierarhi și tipărește un șir de cărți religioase de mare importanță: *Dumnezeiască liturghie; viața și petrecerea sfinților* (4 volume);
- În timpul soliei diplomatice în Rusia, se oprește la Kiev, unde pledează pentru cauza eliberării Țării Moldovei de sub turci.

TEXT ORIGINAL

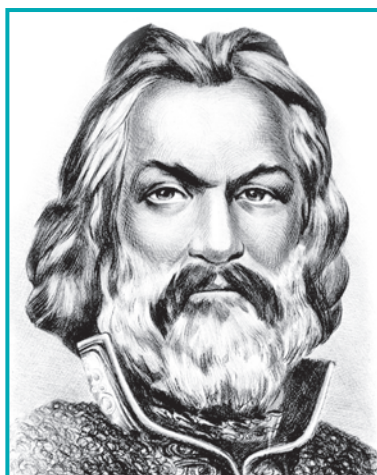
Imaginar biblic
Cîntarea lui Dumnezeu
Paradisul ceresc
Frica de apocalipsă

TEXT TĂLMĂCIT CU UNELE ADAPTĂRI

Imaginar folcloric
Proslăvirea Divinității
Motivul dragostei de țară
Pacea și frăția

Sentimente, motive comune ale celor doi psalmiști

Nicolae Miclescu-Spătarul

Agenda cititorului

REFERATUL

- Comunicare publică prin care este prezentată o expunere desfășurată a unei teme.
- Autorul are libertatea de a-și exprima părerea subiectivă.
- Referentul apelează la unele surse, de unde selectează doar ceea ce se referă la tema prezentării sale.
- Desfășurarea temei se poate face în baza unor lecturi, dar și în baza observațiilor și a experienței proprii.

1. Comentează spiritul umanist urmărit de către Dosoftei în opera sa: **SĂ-MI ÎNȚELEAGĂ DE PRE TOT PĂMÎNTUL.**
2. Generalizează ideile principale formulate pe parcursul studiului temei, completând următorul tabel.

Autorul, opera	Idei proprii umanismului românesc
Neagoe Basarab, <i>Învățăturile către fiul său Theodosie</i>	1.
	2.
Dosoftei, <i>Psaltirea în versuri</i>	1.
	2.

3. Relevă specificul umanismului românesc prin **idealul credinței**.

OPȚIONAL

4. Prezintă valoarea umanistă a celor două opere (*Învățăturile...* și *Psaltirea...*) într-un eseu nestructurat cu tema: **Spre cer ridic ochii inimii mele.**

PROIECT INDIVIDUAL

Nicolae Miclescu-Spătarul,
primul *homo universalis* în cultura română

1. Nicolae Miclescu a devenit un nume de rezonanță universală încă în timpul vieții. Ia cunoștință de activitatea cărturarului și fixează 3-4 momente ce ar ilustra această afirmație.
2. Conturează o schiță de portret a lui Nicolae Miclescu în baza legendei din *O samă de cuvinte* de Ion Neculce.
3. Cum crezi, de ce distinsul istoric literar Nicolae Cartojan afirmă: **Numele lui Miclescu a ajuns pînă la marele filozof și savant al timpului, Leibniz?**
4. Citește 2-3 fragmente (la alegere) din *Jurnal de călătorie în China* și prezintă colegilor informația care le-ar suscita maximum de interes.
5. Argumentează, într-un referat, ideea că Nicolae Miclescu-Spătarul este un concludent model de *homo universalis*.

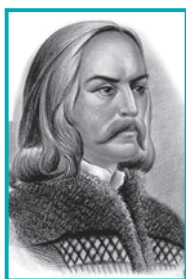
10

UMANISMUL MARILOR CRONICARI

Motto:
Cronicarii sînt stîlpîi literaturii.
Alecu RUSSO

LETOPISEȚUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA...

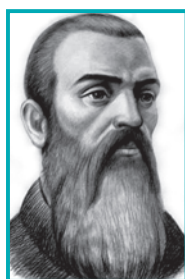
1590–1647

Grigore Ureche –
sfetnic și prieten
al lui Vasile Lupu,
mare spătar, mare
vornic al Țării
Moldovei.

1633–1691

Miron Costin –
vornic al Țării
Moldovei, mare
logofăt, diplomat,
istoric, scriitor
recunoscut în epocă.

1672–1745

Ion Neculce –
mare hatman al Țării
Moldovei, prieten și
sfetnic al lui Dimitrie
Cantemir, mare vornic
al Țării Moldovei.

Agenda cititorului

• CRONICĂ

(gr. *cronos* – timp)

➤ Lucrare istorică,
gen literar din Evul
Mediu, care cuprinde o
înregistrare cronologică
a evenimentelor sociale,
politice și familiale;
hronic; letopiseț
(sl. *leato* – an, *pisati* –
a scrie, a consemna).

➤ Articol de ziar sau revis-
tă în care se comentează
evenimente politice,
sociale și culturale de
actualitate.

• CRONICAR

➤ Autor de cronici,
letopisețe; colaborator
al unui ziar sau revistă;
realizator
de cronici.

1. Consultă informația de mai sus și pronunță-te asupra rolului pe care l-au jucat cronicarii în epoca Renașterii.
2. Explică sensul termenilor *cronică* și *letopiseț* (un gen dominant al literaturii din epoca Renașterii), utilizînd informația din *Agenda cititorului*.
3. Precizează, prin exemplificare, dacă astăzi se mai scriu letopisețe, cronici; dacă există o formă modificată, modernizată a acestora. Consultă *Dicționarul de terminologie literară* sau alte surse.
4. Exprimă-ți opinia: de ce Alecu Russo i-a considerat pe cronicari *stîlpîi literaturii*?
- 4.1. Exemplifică răspunsul cu secvențe din opere literare cunoscute, inspirate din cronicile lui Grigore Ureche, Miron Costin și Ion Neculce.

AB INITIO

- Citește fragmentele din predosloviile (cuvînt înainte) celor trei letopisețe ale Țării Moldovei și determină:
 - ▶ scopul urmărit de autori;
 - ▶ relația dintre autor și lucrare;
 - ▶ ce aștepți să-ți comunice fiecare letopiseț.

P R E D O S L O V I E . . .

Grigore Ureche	Miron Costin	Ion Neculce
Mulți scriitori au nevoit de au scris rîndul și povestea țărilor, de au lăsat izvod pă urmă, și bune și rele, să rămîie feciorilor și nepoților, să le fie de învățătură, duple cele rele să se ferească și să se socotească, iar despre cele bune să urmeze și să se învețe, și să se îndirepteze... Grigorie Ureche ce au fost vornic mare, cu multă nevointă cetind cărțile și izvoadele și ale noastre și cele striine, au aflat cap și începătura moșilor, de unde au izvorît în țară și s-au înmulțit și s-au lătit, ca să nu se înenece a toate țările anii trecuți și să nu se știe ce s-au lucrat... ca să putem afla adevărul, ca să nu mă aflu scriitoriu de cuvinte deșarte, ce de dreptate... Ci eu, pre cum am aflat așa am arătat.	Fost-au gîndul mieu, iubite cititorule, să fac letopisețul țării noastre Moldovei din descălecatul ei cel dintăi, carele au fostu de Traian – împăratul și urdzisem și începătura letopisețului. Ce sosiră asupra noastră cumplete acestea vremi de acmu, de nu stăm de scrisori, ce de griji și suspinuri. Și la acestu fel de scrisoare gîndu slobod și fără valuri trebuiește. Iară noi prăvim cumplete vremi și cumpănă mare pămîntului nostru și noaă. Deci priimește, în ceastă dată, atîta din truda noastră, cît să nu se uite lucrurile și cursul țării de unde au părăsit a scrie răpăosatul Ureche vornicul... că și letopiseț întreg să aștepți de la noi de om avea dzile...	Iară de la Dabije-Vodă înainte îndemnatu-s-au și Ion Neculce, biv-vel-vornic de Țara de Sus, a scrie întru pomenirea domnilor. Însă pînă la Duca-Vodă cel bătrîn l-au scris di pi nește izvoade ce au aflat la unii și alții din audzitele celor bătrîni boieri; iară de la Duca-Vodă cel bătrîn înainte, pînă unde s-a vide, la domnia lui Ion-Vodă Mavrocordat, nici de pre un izvod a nemărui ce au scris singur, dintru a sa știință, cît s-au tîmplat de au fost în viața sa. Nu i-au mai trebuit istoric strein să citească și să scrie, că au fost scrisă în inima sa. Deci vă poftesc, cetitorilor, pre unde ar fi greșit condeiul mieu să priimiți, să nu gîndiți că doară pre voia cuiva sau în pizma cuiva, ce, precum s-au tîmplat, cu adevărat s-au scris... Deci, fraților cetitorilor, cu cît veți îndemna a ceti pre acest letopisețu mai mult, cu atîta veți ști a vă feri de primejdii și veți fi mai învățați a dare răspunsuri la sfaturi ori de taină, ori de oștire, ori de voroave, la domni și la noroade de cînste.

1. Rezumă constatările și formulează cîteva idei ce pot ilustra umanismul mentalității cronicarilor.
- 1.1. Înscrie cele mai relevante idei în tabelul de mai jos (transferat în caiet), pe care-l vei completa pe parcursul studierii temei.

Autorul, lucrarea	Idei umaniste relevante
•	:

- Citește fragmentele din letopisețele celor trei cronicari și identifică personalitățile istorice despre care se narează, menționând ce ai aflat nou cu referire la acestea.

Grigore Ureche

LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI, DE CÎND S-AU DESCĂLECAT ȚARA ȘI DE CURSUL ANILOR ȘI DE VIAȚA DOMNILOR...

Cîndu s-au strînsu țara la Direptate.

Deciia Ștefan vodă strîns-au boierii țării și mari și mici și altă curte mărunță dimpreună cu mitropolitul Theoctistu și cu mulți călugări, la locul ce să chiamă Direptatea și i-au întrebatu pre toți: iese-le cu voie tuturor să le fie domnul? Ei cu toții au strigat într-un glas: „În mulți ani de la Dumnezeu să domnești”. Și deci cu toții l-au rădicatu domnu și l-au pomăzuitu spre domnie mitropolitul Theoctistu. Și de acolea luo Ștefan vodă steagul Țării Moldovei și să duse la scaunul Sucevii. Deci Ștefan vodă gătindu-să de mai mari lucruri să facă, nu cerca să așaze țara, ci de războiu, să gătia, că au împărțitu oștii sale steaguri și au pus hotnogi și căpitani, carele toate cu noroc i-au venit.

Războiul lui Ștefan vodă cîndu s-au bătut la Podul Înaltu cu turcii, 6983 (1475)

Într-aceia vreme, Mehmed împăratul turcescu armîndu 120 000 de oastea sa și oastea tătarască și muntească să margă cu Radul Vodă, au trimis asupra lui Ștefan vodă. Iară Ștefan vodă avîndu oastea sa, 40 000

și 2 000 de leși ce-i venise într-ajutoriu cu Buciașchii de la craiul Cazimir și 5 000 de unguri, ce-i dobîndise de la Mateiașu craiul ungurescu, le-au ieșit înaintea turcilor din sus de Vaslui, la Podul Înalt, pre carii i-au biruitu Ștefan vodă, nu așa cu vitejia, cum cu meșteșugul. Că întâi au fostu învățatu de au pîrjolitu iarba pretitindenea, de au slăbitu caii turcilor cei gingași. Deci ajutorindu... voia lui Dumnezeu cu a oamenilor așa i-au coprinsu pre turci negura, de nu să vedea unul cu altul. Și Ștefan vodă tocmişă puțini oameni preste lunca Bîrladului, ca să-i amăgească cu buciune și cu trîmbițe dîndu semnu dă războiu, atuncea oastea turcească întorcîndu-să la glasul buciunelor și împiedicîndu-i și apa și lunca și negura acoperindu-lu-i, tăindu lunca și sfărămîndu, ca să treacă la glasul buciunelor.

Iară dindărăt Ștefan vodă cu oastea tocmită i-au lovituo gioi, ghenarie 10 dzile, unde nici era loc de a-și tocmitia oastea, nici de a să îndrepta, ci așa ei înde sine tăindu-să, mulți periră, mulți prinși de pedestri-me au fost...

Miron Costin

LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA AARON-VODĂ ÎNCOACE...

Capulu alu optulu

Zac. 2. O! Muldova, di ar hi domnii tăi, carii stăpînescu în tine, toți înțelepți, încă n-ai peri așe lesne. Ce, domniile neștiutoare rîndul tău și lacome sîntu pricine perirei tale. Că nu caută să agonesască șie nume bun ceva la țară, ce caută desfrînați numai în avuție să strîngă, care apoi totuși să răsipește, și încă și cu primejdii caselor lor, că blăstămii săracilor, cum să dzice, nu cade pre copaci, cîtu de tîrdziu.

Capulu alu șesespărdzece

Zac. 24. O, nesățioasă hirea domnilor spre lățire și avuție oarbă! Pre cît să mai adaoge, pre atîta rîhnește. Poftile a domnilor și a împăraților n-au hotar. Avîndu multu, cum n-ari avea nemică le pare. Pre cîtu îi dă Dumnedzău nu să satură. Avîndu domnie, cînste și mai mari, și mai late țări poftescu. Avîndu țară, și

țara altuia a cuprinde cască și așea lăcomindu la altuia, sosescu de pierdu și al său.

Zac. 25. Așea și Vasilie-vodă, avîndu fericite vremi de domnie în pace den toate părțile, că și țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nice dodeială despre turci...

Zac. 44. ...Și într-acești ani au zidit Vasilie-vodă și laudate mănăstiri, și aice, în orașul Ieșilor, întii supt numele a trei sfinți învățători a bisericii, ce să dzice Trieh Svetitelei, mai pe urmă mănăstirea, a doa mănăstire, a Golăi, cu făptura, cum să vede, peste toate mănăstirile aici în țară mai iscusită...

Zac. 45. Acestu domnu au făcut ca de iznoavă și curțile cele domnești în Iași, casele cele cu cinii, grădini, grajduri de piatră, tot de dînsul sîntu făcute. Și multe locuri au așădzat, care au stătutu multe vremi stătătoare. Că de au fostu cîndva vremi fericite acestor

părți de lume, atuncea au fostu. Plină Țara Leșească, oi dzice, de aur, la care pe acele vremi curea Moldova cu boi de negoț, cu cai, cu miiere, și aducea dintr-aceia țară auru și argintu. Oi putea dzice că săracu nu să afla pre acele vremi, doară care nu-și vrea să aibă...

Capulu alu șeptesprădzece

Zac. 40. Precum munții cei înalți și malurile cele

înalte, cîndu să năruiescu de vreo parte, pre cît sîntu mai înalți, pre atîta și durît făcu mai mare, cîndu să pornescu și copacii cei înalți mai mare sunetu fac, cîndu să oboară, așa și casele cele înalte și întemeiate cu îndelungate vremii cu mare răzsipă purcegu la cădere, cîndu cad. Într-aceia chip și casa lui Vasilie-vodă, de atîtea ai întemeiată, cu mare cădere și răsipă și apoi și la deplină stîngere au purces de atuncea.

Ion Neculce

LETOPISEȘUL ȚĂRII MOLDOVEI DE LA DABIJA-VODĂ PÎNĂ LA A DOUA DOMNIE A LUI CONSTANTIN MAVROCordat

Cap. XIX

Domnia lui Dumitrașco Cantemiru – voevoda în anul 7219 (1710).

După ce au sositu Dumitrașco-vodă în Iași, după obicei a tree dzi au boierit boierimea... Și atuncea din-tîiu era boierii can grijîți de numeli lui Dumitrașco-vodă din tinirețe, cîndu era bezaide, la domnia frăține-său, lui Antiohie-vodă. Că era atuncea nerăbdătoriu și mînios, zlobiv la beție, și-i ieșisă numele de omu rău. Iar acum, viid cu domnia, nu știu, să-ș piiardă numele cel rău: au doar mai la vîrstă venisă, au doar chivernisă viața lui, unde nu era pace? Că așa să arăta de bun și blînd! Tuturor ușe deschisă și nemărețu de vorovie cu toți copiii...

Dumitrașco-vodă au trimis sol la moscali... și așa au așădzat... legătura. Țara Moldovii cu Nistrul să-i fie hotarul... și așa... s-au întorsu Luca visternicul la Dumitrașco-vodă, aducînd lui vodă de la împăratul daruri un leftu cu diamanturi, cavalerie, pecete împărătească și cîțiva soboli...

Iară împăratul era om mare, mai înalt mai decît toți oamenii, iar nu gros, rătund la față și can smat, oacheș, și can arunca cîteodată din cap, fluturînd. Și nu cu mărire și fală, ca alți monarhi, ce umbla fiecum, prost la haine, și numai cu doao, trei slugi, de era de grija trebilor. Și umbla pre gios, fără alaiu, ca un om prost.

Iară atîta dragoste arăta împăratul către Dumitrașco-vodă, unde vădzuse că s-au închinat de bună voia lui, că să tinde cu amîndoao mînule și cuprinde pre Dumitrașco-vodă de grumadzi și-l săruta pe față, pe ce cap și pe ochi, ca un părinte pre un fiu al său...

Deci au și început întăi cu moldovenii turcii a-și da palme. Ce, pînă începuse a să îngloti turcii, sta oarece bine și bieții moldoveni, măcar că era oastea de strînsură, negrijîți și fără arme și neînvățați la războiu, că ei nu avusese oaste de mult. Iar apoi, înglotindu-să turcii mulțime, nu mai pute să ție războiul, că turcii ave tot, foc și cai buni... De mirat era încă și cît stătusă, ce putincioși era ei să se bată cu oastea turcească... Deci văzîndu-i turcii că sînt afară de parcan, așa le-au dat turcii năvală, ca o noajă de lupi într-o turmă de oi.

Ce moldovenii, neputîndu-i sprijeni, au și plecat fuga înapoi asupra obuzului, iar turcii denapoi gonindu-i, pre carii cumu-i agiunge tot îi prăvălie și-i tăie, și să face mare chiot... Și au început a intra moldovenii, prin coastele obuzului, în obuz, iar turcii tot îi gonie, ca niște lupi, pre lîngă obuz. Iar moscalii sta de-i privie, până s-au apropiet turcii aroape și au intrat moldovenii mai toți în obuz. Atuncea moscalii, aflînd vreme, odat-au slobodzit focul din poarta ce o făcusă până în fruntea obuzului, și așa au oborît pre turci, ca cum i-ar mătura cu o mătură.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Explică spiritul democratismului umanist al lui Ștefan cel Mare prin faptul că *a adunat țara* pentru a fi ales domn.
2. Desprinde, din text, semnificația umanistă a soluției domnitorului pentru biruința asupra armatei turcești.

3. Comentează atitudinea cronicarului Miron Costin față de soarta țării în vremurile de rea cumpănă, pe care le descrie. Precizează valoarea invocației retorice și a tonului patetic al autorului.
4. Motivează, cu detalii din cronica lui Neculce, relațiile dintre Dimitrie Cantemir și împăratul Rusiei, Petru I.
5. Observă în ce mod cronicarii reconstituie epoca istorică și cum se pronunță despre ea. Formulează 2–3 concluzii.
6. Interpretează, succint, secvențele în care este exprimată atitudinea autorilor față de cele narate. Pronunță-te: *corespunde ea intenției de a reflecta adevărul?*
7. Analizează informația relatată despre cei trei domnitori (Ștefan cel Mare și Sfânt, Vasile Lupu și Dimitrie Cantemir) și:
 - a) selectează acțiunile acestora care se pretează mișcării umaniste;
 - b) alcătuește o listă de calități alese, caracteristice unei personalități umaniste.
8. Demonstrează, prin argumente din text, că stihurile lui Miron Costin, introduse în *Letopiseț*, conțin idei specifice umanismului românesc.

LABOR OMNIA VINCIT

*Slovele lor și azi ne înfloară
și lacrimile lor ni-s sărbători,
cum cerul printre ramuri se pogoară
și fructele se odihnesc în flori.*

Cronicarii
de Nicolae DABIJA

STIHURI DE DESCĂLECATUL ȚĂRII

Neamul Țării Moldovei de unde să trăgănează?
Din țările Rîmului, tot omul să creadă.
Traian întîiu, împăratul, supuindu pre dahii
Dragoș apoi în moldoveni predomenindu pre vlahi,
Martor este Troianul, șanțul în țara noastră
Și Turnul-Săvărinul, munteni, în țara voastră.

9. Lucrați în echipe, identificînd și interpretînd ideile comune atestate în textele lui Miron Costin și Grigore Ureche cu privire la:
 - a) originea poporului nostru;
 - b) latinitatea limbii;
 - c) comuniunea spirituală.
10. Studiați una dintre particularitățile cronicii ca gen al literaturii vechi românești. Analizați fragmentele și demonstrați:
 - I. Narațiunea este realizată:
 - a) după principiul cronologic;
 - b) din perspectiva autorului;
 - c) în baza documentelor sau a povestirilor, relatărilor martorilor oculari.
 - II. Specificul artei narative cronicărești: descrierea, portretul, enumerarea, comparația etc.
 - III. Patriotismul marilor cronicari.
1. Redactează un eseu cu tema: *Cronicarii sînt stîlpii literaturii noastre umaniste*. Vezi *Rînduri-Gînduri* pentru a te inspira.

ARS COLLABORANDI

ARS DISCENDI

11

DIMITRIE CANTEMIR, UN PRINȚ AL UMANISMULUI EUROPEAN

Dimitrie Cantemir
1673–1723

AB INITIO

Motto:

Umaniștii apuseni mărturiseau că-și datorează știința faptului
că s-au suit pe umerii uriași ai clasicilor antici.
Cantemir este un asemenea uriaș.

Virgil GÎNDEA

1. Examinează tabloul de la pagina 66. Comentează semnificația lui alegorică prin relevarea a 2–3 semne-simboluri ce sugerează realitatea timpului contemporan lui Dimitrie Cantemir.
2. Caracterizează, succint, situația Țării Moldovei în timpul domniei lui Dimitrie Cantemir, utilizând informația istorică. Evidențiază rolul domnitorului în intenția de a elibera țara de sub jugul turcesc.
3. Meditează asupra informației cuprinse în tabel și prezintă, într-un discurs succint, personalitatea complexă a lui Dimitrie Cantemir. Consultă informația din *Agenda cititorului*.

A Personalitatea politică

- 1689–1710 – ostatic, apoi reprezentantul Țării Moldovei la Poarta Otomană, rezident plenipotențiar al domnitorilor Moldovei;
- Asigurarea unor relații de colaborare și prietenie cu personalități politice și culturale din diferite țări, aflate la Constantinopol;
- 1710–1711 – domn al Țării Moldovei;
- 1711 – încheierea tratatului secret, politico-militar de la Luțk, prin care Moldova trecea sub protecția Rusiei; 6 iulie 1711 – eșecul bătăliei de la Stănilești și refugierea în Rusia;
- 1721 – membru al Senatului Guvernamental rus, consilier tainic.

B Savant cu renume universal

- a) scrieri filozofice
 - 1698 – *Divanul sau Gîlceava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul*;
 - *Metafizica* („sacro-sanctae sciente, indepugnabilis imago”), *Zodica* (compendiarum universale logices institutionis).
- b) lucrări istorice
 - 1714–1715 – *Descrierea Moldovei* (Descriptio Moldaviae);
 - *Viața lui Constantin Cantemir*;
 - 1716–1718 – *Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman*;
 - 1720–1721 – *Sistema religiei mahomedane*;
 - *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*.

C Scriitor erudit și muzicolog

- 1704–1705 – romanul alegoric *Istoria ieroglifică*, primul roman din literatura română, roman-parabolă.
- 1703 – *Tratat de muzică turcească*: crearea sistemului de note muzicale, transpunerea pe note a celor mai cunoscute compoziții muzicale ale autorilor contemporani, interpret la: tambur, saaz și fluier.

1. Organizează-ți prezentarea respectînd structura discursului; pornește de la afirmarea ideii din primul enunț al *mottoului* temei, construind un *exordiu*; prezintă personalitatea complexă a lui Dimitrie Cantemir în narațiunea-argumentarea temei și concluzionează, în *perorație*, cu al doilea enunț din *mottoul* temei.

- 1.1. Folosește, în prezentare, idei din aprecierile unor istorici și critici literari:

A

Dimitrie Cantemir se înalță pe treptele unei evoluții pluriseculare, reunind în formația sa intelectuală și în aspirațiile lui creatoare caracterele, tendințele și direcțiile dezvoltării întregii culturi românești de pînă la el. Sinteză genială, Cantemir este anticipația, nu mai puțin extraordinară, a destinului universalității pentru care opera și geniul său i-au servit de legitimare și simbol.

George IVAȘCU

B

Spiritul său vast de iscoditor se manifestă în egală strălucire în toate ramurile scrisului umanitar-filozofic, logică, dialog, roman, istorie ș.a.m.d., lăsînd urme adînci pentru posteritate. Dimitrie Cantemir se prezintă ca o imagine superioară a erudiției. Dar, înainte de a fi erudit, e un om de acțiune.

Vasile COROBAN

2. Citește un fragment din mesajul primului profesor al lui Dimitrie Cantemir, Ieremia Cacavela, către elevul său. Determină modelul uman al epocii spre care este orientat tînărul studios, autor deja al primului studiu de filozofie în limba română – *Divanul*...

- 2.1. La definirea modelului uman, utilizează cuvinte-cheie din citat.

Acum dară, prealuminate, bine călărești și cu darul lui Dumnădzău spre a învățaturii și a înțelepciunii dragoste sporește; și a se adevărit să fii că nu îndelungă vreme și în rîndul a marilor săi viteji, înțelepciunea numărîndu-te, te va încununa. Viețuiește, ai pravoslavnicii biserici cu mult dorit odor și de pururea prin înțelepciune întru cele cătră Dumnedzău înălțării procopsind, întru a celor de aproape folosiri să fii. Amin.

A mării-tale smerită slugă și rugătoriu, Ieremia Cacavela.

SĂPERE AUDE

Agenda cititorului

DISCURSUL

- Este un text organizat pentru un public și rostit cu anumită ocazie spre a-l interesa sau a-l convinge într-o anumită problemă, pentru care pledează oratorul.
- Algoritmul discursului cuprinde, în mod necesar, cîteva părți componente:
 - *exordiu* – partea introductivă, care conține adresarea către public, incitarea lui printr-o idee puternică;
 - *dispozițiunea* – prezentarea temei;
 - *narațiunea* și argumentarea/contraargumentarea – partea esențială a desfășurării temei.
 - *perorația* – concluzia, partea finală a discursului, care impresionează printr-o soluție proprie a problemei abordate.

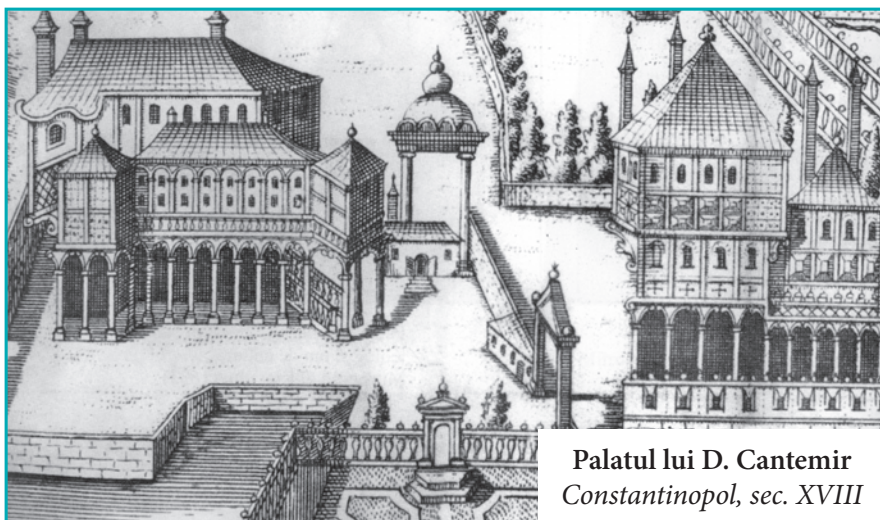
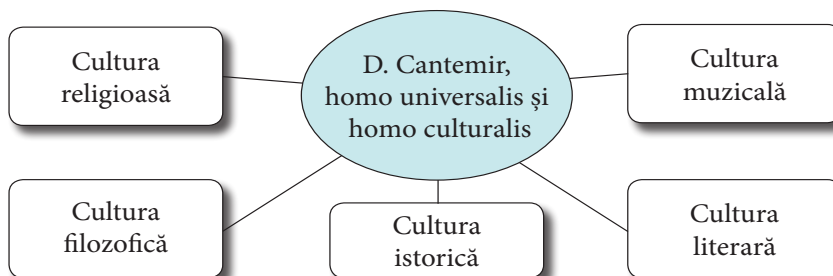
LABOR OMNIA VINCIT

Dimitrie Cantemir
Gravură

1. Exegeza cantemiriană susține că Dimitrie Cantemir reprezintă modelul unui *homo universalis* prin faptul că *a fost un erudit și un analist profund, care a ilustrat cu strălucire toate domeniile culturii din acel timp*. (Al. Tănase)

Exemplifică, prin titluri de opere, domeniile de cultură indicate în schemă:

Palatul lui D. Cantemir
Constantinopol, sec. XVIII

PROIECT INDIVIDUAL

ARS DISCENDI

1. Redactează, pentru o revistă omagială, la alegere, articole informative despre:
 - a) studiile/cunoștințele enciclopedice pe care le-a deținut Dimitrie Cantemir;
 - b) problemele pe care le abordează și le tratează în principalele sale opere;
 - c) relațiile de colaborare și prietenie pe care le-a avut cu mari personalități ale epocii;
 - d) rezonanța numelui și a operei lui Dimitrie Cantemir în cultura universală.
- 1.1. Demonstrează, prin formula unei comunicări la o conferință omagială, că Dimitrie Cantemir este un umanist de valoare universală.

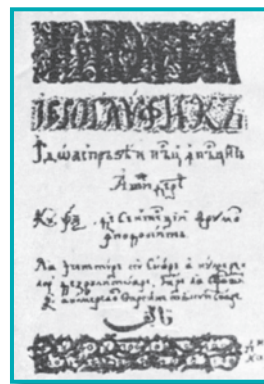

Romanul *Istoria ieroglifică*, o capodoperă a literaturii alegorice

Motto:

Istoria ieroglifică îmbină perfect cugetarea sentențioasă filozofică și expresia literară, limbajul logic și imaginația poetică, rămânând o creație aproape irepetabilă în istoria spirituală a poporului nostru.

Vasile COROBAN

Manuscrisul
Istoria ieroglifică

1. Creația lui Dimitrie Cantemir este un adevărat dialog cu lumea în care i-a fost dat să se formeze și să activeze, dar și cu o lume pe care și-a dorit-o și pe care noi o găsim încifrată în numeroasele maxime care împânzesc discursul operelor sale.

Citește aforismele autorului și explică *sensul* comunicat de acestea.

- Cine în lume este atîta de înțelept căruia altă înțelepciune să nu-i trebuiască?
- Lumea este ca o grădină, iar oamenii ca florile.
- Mîntea sănătoasă este de dorit și se cuvine să ne străduim cu multă grijă pentru dobîndirea ei.
- Voroava (vorba) frumoasă, la cei cunoscători, de n-ar mai sfîrși, încă mai plăcută ar fi.
- Știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ci în capetele plecate și învățate locuiește.

2. *Lumea ca teatru* este o temă universală, prezentă atît în *Divanul...*, cît și în romanul *Istoria ieroglifică*, acestea avînd o structură asemănătoare: dialog/teatru + comentarii. În spectacolul lumii din roman sînt angajate personaje-personalități contemporane.

Motivează, în acest sens, intenția autorului, utilizînd afirmația: *Lumea este ca un tezaur dacă o vei folosi spre bine, iar dacă o vei folosi spre rău, rea va fi pentru tine.*

- 2.1. Confruntă opinia ta cu scopul autorului, declarat într-un cuvînt de adresare cititorului:

- a) să dezvălească (să demaște) faptele condamnabile ale unor domni și boieri, ce contravin intereselor țării;
- b) spre deprinderea retorică, pentru a da o formă mai frumoasă operei sale;
- c) să se cunoască sentințele (760) cu care este dotat romanul, pentru a releva valoarea științei și a înțelepciunii;
- d) să justifice lupta dusă împotriva lui Constantin Brîncoveanu.

AB INITIO

Agenda criticului

DESPRE ROMANUL *ISTORIA IEROGLIFICĂ*

- Romanul e scris, probabil, la Constantinopol. Acolo viața lui Dimitrie Cantemir e mereu zburcumată, primejdiile îl pasc la fiecare răspîntie a mării cetăți, iar zilele-i stau deseori în grele cumpene, dușmanii săi politici silindu-se, cu tot dinadinsul, să-l nimicească.
- După multe gîlceve și intrigi între partidele politice boierești din Moldova și Muntenia, în 1705, se stabilește o pace temporară. În perioada de acalmie, el scrie acest roman alegoric, opera sa literară cea mai echilibrată, poate, și neîndoielnic, cea mai profundă.

Vasile COROBAN

1. Citește rezumatul romanului, realizat de istoricul literar Nicolae Stoicescu, și formulează două concluzii cu referire la:

- semnificația evenimentelor din roman;
- viziunea *lumii ca teatru*, spectaculosul din operă.

Lucrarea începe cu prezentarea unei adunări a boierimii muntene și moldovenești, ținută la Arnăut-chiol, lângă Adrianopol, în anul 1703, cu scopul de a alege pe noul domn al Moldovei. Autorul folosește acest prilej pentru a vă înfățișa pe principalii eroi ai povestirii, dintre care unii sînt puși să țină discursuri alcătuite de Dimitrie Cantemir.

Au loc lungi discuții îndeosebi despre originea Struțocămilei (Mihai Racoviță), candidatul la tron susținut de C. Brîncoveanu (Corbul), care reușește să atragă de partea sa majoritatea boierilor moldoveni și să facă să fie ales domn candidatul său.

După primirea investiturii (prilej pentru a fi demascată lăcomia dregătorilor Porții), noul domn și boierii săi pleacă în Moldova, pe care o supun unei exploatare sîngeroase.

Pentru a-și consolida pozițiile, domnii și boierii Moldovei și Țării Românești încheie o înțelegere, îndreptată îndeosebi împotriva fraților Antioh și Dimitrie Cantemir, dintre care ultimul va fi urmărit apoi cu înverșunare.

Cînd boierii și domnii se bucurau de succesul lor, Cantemir aduce în scenă o răscoală a categoriilor mijlocii, nemulțumite îndeosebi de amestecul lui Brîncoveanu în Moldova. Este povestită apoi, pe larg, prigoana pornită împotriva lui Dimitrie Cantemir

(Inorogul), care este atras la o întrevvedere cu Toma Cantacuzino (Șoimul), cu scopul de a fi prins, cu această ocazie au loc lungi discuții între cei doi despre motivele discordiei dintre Dimitrie Cantemir și C. Brîncoveanu, prilej cu care sînt trecute în revistă relațiile dintre conducerile celor două țări, începînd din vremea domniei lui Dimitrie Cantemir.

Pînă la urmă, datorită mașinațiilor lui Scarlat Ruset (Cameleonul), Dimitrie Cantemir este prins și închis de bostangii, dar reușește să scape, dînd bani, și se refugiază la ambasada franceză din Constantinopol.

Datorită schimbării vizirului, care-i era favorabil, Dimitrie Cantemir se poate întoarce apoi la locuința sa.

În această vreme, C. Brîncoveanu – convins de Toma Cantacuzino și silit de schimbările raportului de forțe în favoarea Cantemireștilor, sprijinit de dregătorii otomani ce îi erau favorabili – consimte să ducă tratative cu Dimitrie Cantemir prin reprezentanții săi, care realizează într-adevăr o împăcare temporară.

Prin înțelegerea stabilită, C. Brîncoveanu acceptă să acorde unele despăgubiri lui Dimitrie Cantemir, din averea lui Șerban Cantacuzino, să nu se amestece în treburile Moldovei și să înceteze prigoana împotriva Inorogului. Această înțelegere este considerată de Dimitrie Cantemir drept o victorie a sa.

2. Romanul are circa 60 de personaje, printre care cele mai cunoscute personalități, figuri de mari feudali alături de reprezentanți ai păturilor sociale mijlocii sau *de prostime*: poporul simplu. Autorul îi personifică pe toți alegoric prin păsări, animale, insecte. Explică semnificația titlului operei, referindu-te la acest fenomen și la informația din DEX: *Hieroglifă – semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezintă noțiunile prin figuri de ființe și obiecte (fig. scris neciteț, indescifrabil)*.
3. Acătuiește o listă de 10 personaje-personalități ale epocii și explică-le conotația alegorică.

1. Citește informația din *Portofoliu* și generalizează, în baza ei, specificul ideilor umaniste ale autorului.

LABOR OMNIA VINCIT

Portofoliu

CONOTAȚII ALEGORICE ÎN ISTORIA IEROGLIFICĂ

La baza romanului stau persoane și evenimente istorice reale. Deoarece în stema Munteniei se află vulturul, ea devine în roman împărăția Vulturului, iar Moldova, avînd zimbrul, devine împărăția Leului. Brîncoveanu e înfățișat prin Corb. Cantemir potrivește firea fiecărei vietăți cu firea boierului respectiv.

Poporul nu este prezent la adunare, dar, ca și în fabulele tradiționale, în roman e prezentat prin furnici ș.a.

Autorul îl introduce brusc pe cititor în miezul acțiunii *in medias res*, nedefinind rolul pe care îl va juca fiecare personaj, dar lăsînd ca acest rol să se definească din cuvîntarea sa la adunare și din cele spuse de alte personaje despre el. După ce asistăm, în acest teatru, la dezbateri contradictorii și spectaculoase, sîntem informați, retrospectiv, despre viața unor personaje principale ale romanului.

Cantemir satirizează, în primul rînd, climatul social și politic, tirania boierimii, ostilă ideii de progres și de libertate. Tiran este nu numai Corbul; toate celelalte dobitoace și păsări răpitoare exercită funcția tiraniei. Termenul de ieroglifă este explicat de Cantemir ca mijlo-

cul de a prezenta simbolic lumea. Ieroglifia – *chipuri de păsări, de dobitoace și alte jigănii și lighioi cu carile vechi în loc de slove se slujea*. Partea morală a romanului o constituie sentimentele și proverbele, iar latura patetică e teatrul, unde fiecare animal și pasăre răpitoare își demonstrează ticăloșia.

În *Istoria ieroglifică*, în situație de tragedie se află Inorogul (Dimitrie Cantemir), despre care avem elegii lamentabile. Dacă eroul ne pare inferior nouă înșine în forță și inteligență, pînă într-atît încît avem impresia de a privi de sus la un spectacol, ai cărui protagoniști se lasă a fi păcăliți, dominați sau se poartă într-un mod absurd, atunci noi sîntem la nivelul satirei și al ironiei. În acest sens trebuie de înțeles miezul satirei lui Cantemir, eroii romanului său asemănîndu-se jivinelor, fiarelor răpitoare. Tirania, fie ea politică, fie socială, e caracterizată prin maxime de o evidentă tentație ludică, ironică. Tiranul e atît de inuman, că n-are nimic sfînt în conștiința sa. Sufletul său e mort: *Căci tot tiranul, precum pentru prieten, așea pentru neprieten, tot cu un suflet se poartă*.

2. Comentează semnificația temei și a ideii romanului (vezi schema din pagina următoare) în contextul idealurilor epocii umaniste.

- 2.1. Argumentează de ce Dimitrie Cantemir era adeptul unei monarhii luminate, reprezentate de *Inorog*, animal fantastic alb, cu un corn în frunte, semnificînd înțelepciunea.

3. Interpretează ideea umanistă din afirmația naratorului:

Toate capetele mari și deșerte celui mic și plin se pleacă, că sfatul care le poate da săracul învățat și înțelept toți împărații nebuni și neispițiți nu-l pot nimeri. Că știința înțelepciunii nu în scaunele trufașe și înalte, ci în capetele plecate și învățate locuiește.

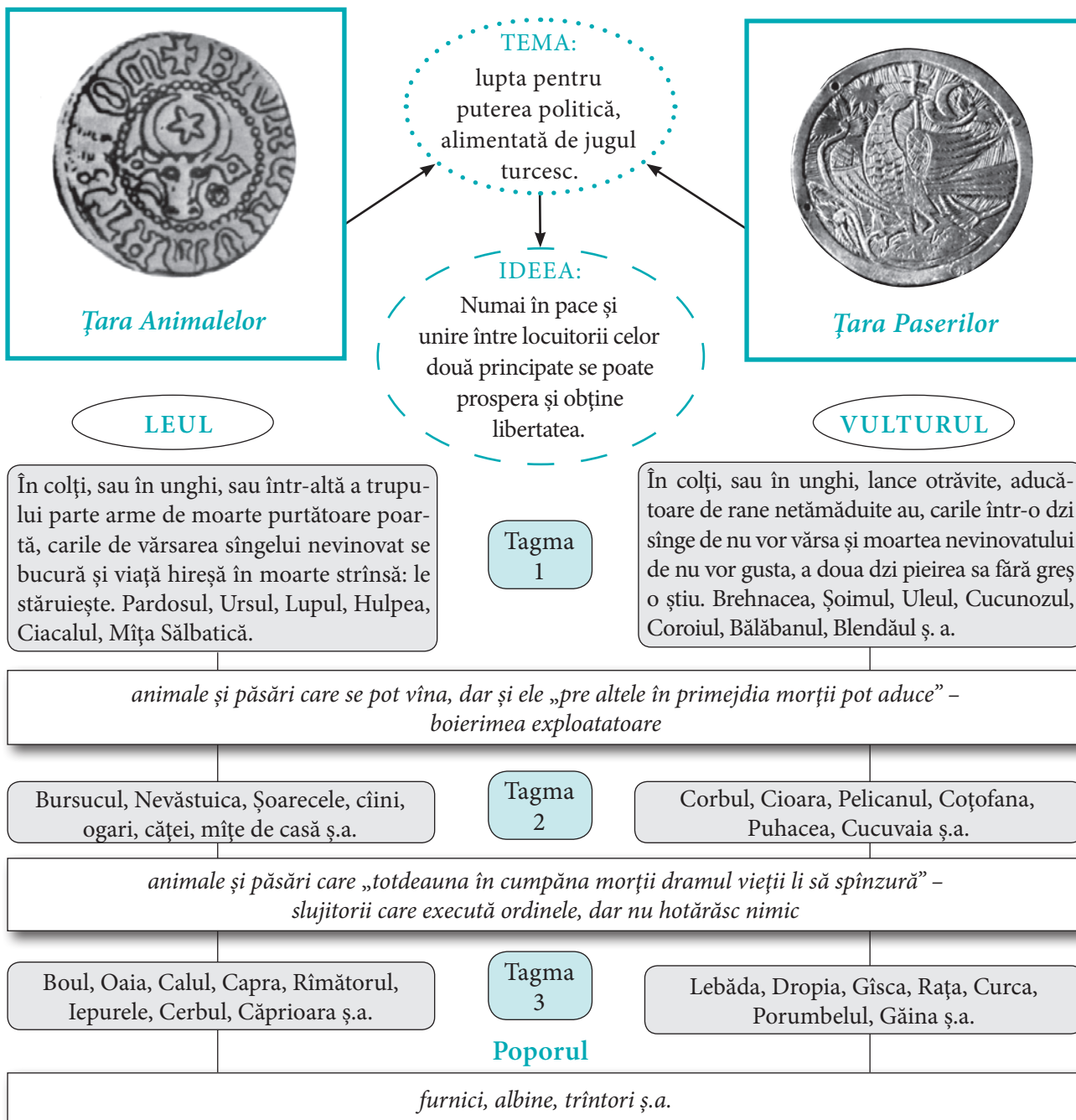
4. Formulează trei întrebări pentru un interviu cu autorul romanului, care să se refere la intenția sa și la valoarea operei.

4. Alegoria reprezintă nu numai dominantele morale ale personajelor, fiind de fapt niște măști, ci și semnele simbolice distinctive ale stemelor principatelor române: Țara Păsărilor personificând Muntenia, ce are sigla vulturului, și Țara Animalelor (Jigăniilor) – Moldova, ce are semnul bourului în centrul stemei.

Examinați schema și explicați structura alegorică a romanului.

ISTORIA IEROGLIFICĂ, roman alegoric

5. Comentează starea de spirit a autorului în momentul relatării primejdiei mari, pe care o conștientizase Inorogul (Dimitrie Cantemir), părăsit de propriul frate, Filul (Antioh Cantemir).

Ce mîngîiare i-au rămas? Nici una. Ce sprijineală i-au rămas? Nici una. Ce prietini i să arată? Nici unul. Munți, crăpați, copaci, vă despicați, pietri, vă farîmați! Asupra lucrului ce s-au făcut plîngă piatra cu izvoară, munții puhoarie pogoară, lăcașele Inorogului, pășunile, gradinele, cernească-se, pălească-se, veștedzască-se, nu înverdzască, nici să odrăslească, și pre domnul lor cu jele, pre stăpînul lor negrele, suspinînd, tînguind, neîncetat să pomenească. Ochiuri de cucoară, voi, limpezi izvoară, a izvorî-vă părășiți și-n amar vă primeniți...

Clătească-se cerul, tremure pămîntul, aerul trăsnet, mării plesnet, potop de holbură, întunerice de negură vîntul să aducă. Soarele zimptii să-și rătedze, luna, siindu-se, să se rușinedze, stelele nu scîntăiedze, nici Galactea nu luminedze.

- 5.1. Analizează textul, efectuînd următoarele sarcini:

- explică rolul interogatoriilor retorice;
- relevă, prin exemple, registrul liric;
- interpretează semnificația elementelor naturii antrenate într-o intrigă cosmică.

6. *Istoria ieroglifică* este un roman care, prin viziunea de spectacol uman și cosmic, reprezintă manifestările barocului în literatura română. Documentează-te, citind informația din *Agenda cititorului*, și identifică în structura romanului elemente ale umanismului-baroc.

7. Dezvoltă răspunsul, valorificînd elementele de baroc identificate în roman de cercetătoarea Doina Curticăpeanu:

- eflorescența stilistică orientală, ornamentarea exotică, ce depășește dogmaticul ortodox;
- modul retoric de a concepe natura din obiecte-oglinzi, simboluri;
- capacitatea personajelor de a metamorfoza, substitui, de a dobîndi o nouă identitate;
- disproporția dintre cauză, subiect și imensa cheltuială de energie verbală risipită. În roman, acumularea verbală apropie haosul cosmic, sfîrșitul universului; aspirația către orizonturile depărtate, predominarea imaginilor vizuale; gustul pentru caricatură, grotesc opus cultului frumuseții.

1. Demonstrează prin 3–4 argumente că romanul *Istoria ieroglifică* este o operă unică a umanismului românesc.

OPȚIONAL

2. Redactează un eseu cu tema *Istoria ieroglifică, un teatru al lumii contemporane lui Dimitrie Cantemir*.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

BAROCUL

(fr. *baroque*, port. *barroco* – perlă neregulată, neșlefuită)

- Stilul baroc s-a ivit în opoziție cu Renașterea clasică. În secolele XVI–XVII, cuvîntul *baroc* însemna pedanterie grotescă, ciudățenie șocantă, extravagant, bizar, absurd.
- Este utilizat în arhitectură pentru a viza planuri grandioase, ornamentații greoaie.
- Pînă la finele secolului XIX, desemna absurdul, grotescul.
- Este o categorie estetică ce s-a perpetuat pînă astăzi, marcînd finalul perioadelor clasice, echilibrate și se manifestă prin fantezie dezlănțuită, exaltare, respingere a regulilor, cultivare a hiperbolei și antitezei, gust pentru fantastic, pitoresc, patetic și decorativ.

Irina PETRAȘ

ARS DISCENDI

12

ILUMINISMUL ȘI EMANCIPAREA OMULUI PRIN CULTURĂ

Tînăra guvernantă
Jean-Baptiste Chardin

Ab INITIO

Geograful
Jan Vermeer van Delft

Un dialog didactic

Motto:

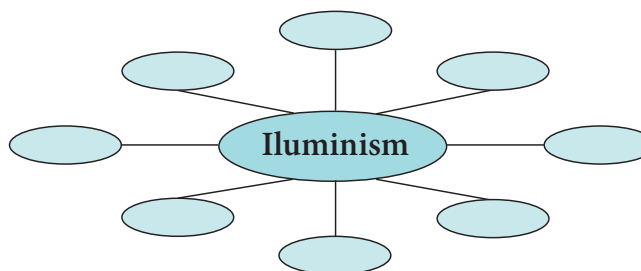
Îndrăznește să te slujești de propria rațiune.

Immanuel KANT

Omul literat este acela a cărui meserie
îl îndatorează a cultiva a sa minte
spre a putea spori cunoștințele altora.

Gheorghe ASACHI

1. Identifică radicalul cuvîntului *iluminism* și explică ce sens presupune.
- 1.1. Fixează în clustering lexemele ce ar defini cîmpul conceptual al noțiunii.

- 1.2. Construiește, în baza cîmpului conceptual obținut, o definiție proprie a iluminismului.
2. Citește afirmația lui Immanuel Kant din *mottoul* temei, prin care filozoful german definea mișcarea iluministă. Relevă semnificația ei, raportînd-o la propria persoană sau la personalitatea lui Dimitrie Cantemir.
3. Alcătuieste o listă de personalități marcante ale umanismului românesc și, în baza acestor exemple, enumeră, în prima coloană a tabelului, calitățile definitorii ale omului Renașterii.

Om Renașterii: calități	Om Luminilor: calități

4. Examinează tablourile și identifică mesajul pe care-l conțin.
- 4.1. Meditează asupra titlurilor și precizează semnificația activității persoanelor reprezentate, în raport cu afirmația lui Immanuel Kant din *motto*.
Exprimă-ți opinia:
Reprezintă aceste persoane un ideal al omului iluminist?

- Citește textul de mai jos și determină calitățile *Omului Luminilor*. Înregistre-le în tabelul din pagina anterioară.

OMUL LUMINILOR

„Omul Luminilor?” Imaginea lui ni se impune cu putere în sensul literar al termenului. Pe el îl reprezintă William Blake în 1780, în compoziția „Glad Day”, într-o goliciune liniștită și îndrăzneță cu brațele larg deschise, într-un nimb strălucitor, ce pare să se răspindească din el, pe un fond întunecos. El este centrul universului: om de lumină, am înclina să spunem. Concepția de ansamblu este aproape identică atunci când Regnault, în miezul Revoluției Franceze, își compune pînza *La Liberté ou la Mort*. Tot un bărbat gol, cu brațele deschise, plutind pe cer, Înger sau Icar, de vreme ce artistul l-a înzestrat cu aripi și, totodată, i-a împodobit fruntea cu o flacără cerească. Dar simbolistica este mai complexă, chiar dacă tinde să fie mai explicită. La dreapta lui, figură prietenoasă, așezată pe un nor, Libertatea, fluturînd cu o mîină boneta frigiană, ținînd cu cealaltă talgerul Egalității. Simultan, pe latura opusă, Moartea, este parcă dintr-un cenotaf din evul baroc, schelet descărnat înveșmîntat în negru, sprijinit în coasă. Om liber, cuceritor, adevăratul stăpîn al universului, pentru că a exorcizat forțele umbrei și ale trecutului.

Secolul al XVIII-lea a situat omul în centrul viziunii lui despre lume, al dispozitivului în jurul căruia își organizează întreaga reflecție. În aceasta se înscrie ruptura cu evul baroc, cu o sensibilitate dominantă mai mult de un secol și în care se menține totuși disciplinată ordinea clasică – dar pînă cînd? Pînă la mijlocul veacului, am fi tentați să spunem... într-o Europă unde, începînd din Franța și Anglia, apoi din Germania și Italia, Luminile par să strălucească din ce în ce mai slab, în undele concentrice. Sfîrșitul pare mai ușor de stabilit: amurgul Luminilor – metafora comodă – este situat, după toate aparențele, la sfîrșitul secolului, în acea secvență în cadrul căreia Revoluția Franceză nu este decît momentul paroxistic, cînd certitudinile se clatină.

Omul este întotdeauna ceea ce îl fac să fie nevoile sale. Nu este nelegitim să vorbim despre Omul Luminilor dintr-o perspectivă istorică, reflectînd spiritul unei epoci: „Se vorbește despre veacul cavaleresc, s-ar putea vorbi despre veacul artelor frumoase și al filozofiei și să dea Dumnezeu să vină unul pe care să-l putem numi veacul binefacerii și al omeniei”.

Îngustă este calea formării unui om nou și ea întărește importanța unei pedagogii educative bine chibzuite.

Stăpîn pe propriul destin, odată înlăturate piedicile prejudecății, ale religiei și ale condițiilor inerente propriei sale firi, omul se deosebește ca ființă rațională: a creat artele, științele, activitatea producătoare de bogății, într-un cuvînt, civilizația.

Michel VOVELLE

La Liberté ou la Mort
Jean-Baptiste Regnault

*Portretul marchizei
de Pompadour*
Maurice Quentin de la Tour

Agenda cititorului

ILUMINISMUL

- S-a afirmat pe parcursul sec. al XVIII-lea;
- Își trage sursele din Renaștere;
- Se definește prin cultul rațiunii, al științei;
- Promovează ideile umanismului;
- Luptă împotriva feudalismului și dogmatismului;
- Pledează pentru instaurarea unei noi ordini sociale și spirituale, pentru eliberarea omului de superstiții și fanatism religios;
- Susține ideea egalității naturale a oamenilor și a capacității rațiunii de a putea înțelege și stăpîni universul;
- Cuvinte-cheie: libertate, egalitate, cunoaștere, rațiune, învățătură, morală, toleranță, cultură, muncă etc.

LABOR OMNIA VINCIT

1. Motivează, prin argumente proprii, imaginea *Omului Luminilor*, reprezentată de cei doi pictori (pagina 73) și descrisă de Michel Vovelle.
- 1.1. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc viziunile pictorilor?

2. Identifică, în text, limitele cronologice ale iluminismului european și țările principale în care a evoluat.

- 2.1. Explică sensul metaforei *amurgul Luminilor*:

- a) în raport cu timpul istoric al iluminismului;
- b) în raport cu timpul de azi.

3. Utilizînd informația din text și cea însușită la istorie, motivează de ce iluminismul *a situat omul în centrul viziunii lui despre lume*.

- 3.1. Ce legătură are această idee cu Renașterea?

- 3.2. Completează răspunsul, interceptînd 1–2 idei din *Agenda cititorului*.

4. Alcătuește o listă de particularități definitorii ale iluminismului european, utilizînd informația din *Agenda cititorului*.

5. Completează-ți lista de lecturi și exemplifică prin titluri de opere creația reprezentanților principali ai iluminismului european.

- a) literatura engleză:

- D. Defoe.....
- J. Swift

- b) literatura franceză:

- Voltaire.....
- D. Diderot.....
- Montesquieu
- J.J. Rousseau

- c) literatura germană:

- G.E. Lessing.....
- F.G. Klopstock.....

- d) literatura rusă:

- A.N. Radișcev

1. Citește textul extras din fragmentul de roman *Tainele inimii*, scris de Mihail Kogălniceanu în anul 1850, și extrage ideile iluministe promovate de autor.

Civilizația este dară adunarea împreună a izbînzilor științifice și a izbînzilor politice. Se poate deci încredința, cu toată siguranța, că ideea civilizației care domnește pe toate celelalte este ideea care cheamă pe toți oamenii să vie să ieie loc în marea obștime socială, cu alte cuvinte, ideea că toți trebuie să fie deopotrivă.

Toată arta, toată știința, toată industria este o emancipație, adică o dezrobire.

Toată izbînda făcută asupra naturii se întoarce în folosul slobozeniei omenești, adăogînd la bunăstarea omului.

Niciodată n-am fost contrar ideilor și civilizațiilor străine. Dimpotrivă, crescut și trăind o mare parte a tinereților în acelea țări care stau în capul Europei, am fost și sînt de idee că în secolul al XIX-lea nu este iertat nici unei nații de a se închide înaintea înrîuririlor timpului, de a se mărgini în ce are, fără a se împrumuta și de la străini. Aceasta astăzi nu este iertat chiar chinezilor. Propășirea este mai puternică decît prejudecățile popoarelor; și nu este zid destul de înalt și de tare care s-o poată opri în drumul său. Civilizația nu izgonește nicidecum ideile și nărvurile naționale, ci numai le îmbunătățește spre binele nației în particular și al omenirii în general. O nație însă nu poate decît prin o amenințare de mare și cumplită pedeapsă a-și renega trecutul; căci adevărata civilizație este aceea care o tragem din sînul nostru, reformînd și îmbunătățind instituțiile trecutului cu ideile și propășirile timpului de față. Aceasta o simțesc și o practică chiar națiile care se află în capul lumilor. Franța, Anglia, Germania simțesc neapărata

nevoie de a lega lanțul timpurilor și de a urmări în trecut propășirea moravurilor publice, originea instituțiilor lor, leagănul libertății lor; de aceea le vedem cheltuind milioane spre a face cercetări asupra începuturilor istoriei, legislației, vieții publice și locale ale acelor populații, care le-au dat naștere și le-au pregătit era de fericire, de bunăstare și de libertate, de care strănepoții lor se bucură astăzi.

Cît de departe însă am merge, cîtă fericire ne-am pregăti, cînd, în loc de a ne cheltui în deșert activitatea și capitalurile noastre, le-am întrebuința în sporirea bunăstării materiale a țării noastre, singura care ne poate duce la bunăstarea intelectuală, adică la adevărata civilizație. Politica noastră nu trebuie să fie în cheștiile din afară; adevărata noastră politică este cu totul în reformele de dinăuntru. Să răspîndim lumini-le și bunăstarea materială în clasele de jos, care astăzi zac în neștiință și în sărăcie.

Să ne unim, mai ales, toți într-un singur și mare țal, fără deosebire de stări, de tarafuri, de partide, țalul de a scoate țara noastră din haosul, din ignoranția și demoralizația de astăzi; atunci vom fi adevărați bărbați de stat!

Mihail KOGĂLNICEANU

2. Reține 2–3 idei principale, prin care naratorul relevă interferența dintre schimbările din societatea românească și contextul european.

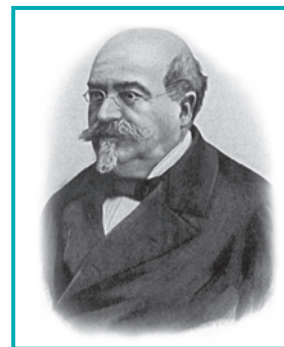
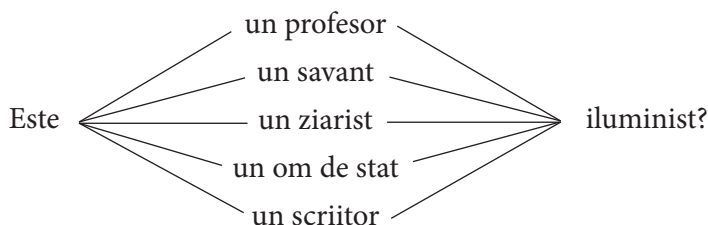
2.1. Demonstrează că aceste idei au caracter iluminist.

3. Precizează cum erau interpretate, în epocă, noțiunile de *civilizație*, *progres*, *continuitate*.

4. Selectează din text cîteva obiective ce ar constitui programul iluminismului românesc.

5. Exprimă-ți opinia: care dintre calitățile *Omului Luminilor* se perpetuează pînă în prezent?

5.1. Este valabil să afirmăm azi:

Mihail Kogălniceanu
(1817–1891)

6. Ce trăsături de caracter trebuie să întrunească *Omul Luminilor* pentru a realiza obiectivele epocii?
7. Concluzionează: prin ce îl continuă *Omul Luminilor* pe cel al Renașterii și prin ce îl depășește?
8. Studiază particularitățile iluminismului românesc prezentate în *Portofoliu* și determină care dintre idealurile mișcării sînt actuale și astăzi.
- 8.1. Completează, în baza informației, coloana a doua a tabelului din exercițiul 3, pagina 72 – *Omul Luminilor: calități*.

Portofoliu

PARTICULARITĂȚILE ILUMINISMULUI ROMÂNESC

Perioada 1780 —————> 1850

Definiție

Mișcare ideologică, culturală și patriotică de la finele secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, care a promovat idealul de eliberare națională în baza adevărului istoric, a tradițiilor folclorice, filologice și filozofice, în scopul trezirii conștiinței naționale a poporului, al luptei împotriva feudalismului și al instaurării unei ideologii militante și a unei societăți progresiste.

Reprezentanți

- Samuil Micu
- Gheorghe Șincai
- Petru Maior
- Ion Budai-Deleanu
- Dinicu și Iancu Goleșcu
- Iancu Văcărescu
- I. Heliade-Rădulescu
- Gheorghe Asachi
- Mihail Kogălniceanu
- Constantin Negruzzi
- Vasile Alecsandri

Trăsături definitorii

- Obiectivele:
 - lupta pentru eliberarea națională sub regimuri politice și împotriva feudalismului;
 - trezirea conștiinței de sine și a celei naționale a poporului;
 - apărarea adevărului istoric despre originea romanică a poporului, latinitatea limbii românești și statornicia existenței în perimetrul vechii Dacii;
 - renovarea și întemeierea modernă a învățămîntului, presei, teatrului și literaturii; iluminarea poporului prin sistemul învățămîntului, al informării, al teatrului și literaturii;
 - promovarea ideilor militante ale timpului și a celor de interes național prin teatru și literatură.

Literatul ca Om al Luminilor: Gheorghe Asachi

1. Ilustrează ideea lui Gheorghe Asachi, din *mottoul* temei, că *omul literat* este un Om al Luminilor prin exemple elocvente din activitatea scriitorului, valorificând informația din fișele propuse.

AB INITIO

A. Renovarea învățământului, a școlii

- 1813 – întemeiază o clasă de ingineri hotarnici; deschide câteva școli primare în sate;
- 1822–1827 – agent diplomatic la Viena;
- 1828 – pledează pentru deschiderea unei școli normale și a unui gimnaziu la Iași;
- 1835 – inaugurează Academia Mihăileană la Iași, instituție de învățământ superior;
- 1836 – fondează Conservatorul Filarmonico-Dramatic.

B. Presă – informare

- 1 iunie 1829 – gazeta *Albina românească*;
- 1836 – *Alăuta românească*, în colaborare cu M. Kogălniceanu;
- 1841 – tipografia *Institutul Albina*.

C. Literatură, cultură – idei militante

- 1816 – prima piesă în limba română, adaptarea pastorală *Mirtil și Hloe*;
- 1854 – *Culegere de poezii*: ode, sonete, elegii, balade (*La patrie*; *La moldoveni*; *Elegie scrisă pe țințirul unui sat*; *Dochia și Trăian* etc.);
- 1867 – un volum de proză – nuvele istorice; opere dramatice.

Agenda cititorului

GHEORGHE ASACHI, REPREZENTANT AL ILUMINISMULUI

- S-a format ca personalitate în perioada mișcării culturale iluministe sub egida Școlii Ardelene.
- 1803–1804 – student la Universitatea din Lvov, Facultatea de Filozofie.
- În acest timp, în Lvov locuia și își desfășura activitatea unul dintre corifeii Școlii Ardelene – Ion Budai-Deleanu.
- 1805–1808 – studii multilaterale (matematică, astronomie, pictură, grafică, artă militară).
- 1808–1812 – studii la Roma (pictură, poetică clasicistă, literatură, artă antică și renașcentistă).
- Cunoaște literatura italiană din perioada iluminismului italian.

1. Concluzionează: *este Gheorghe Asachi un Om al Luminilor?*
2. Motivează, actualizând informația din *Agenda cititorului*, care au fost factorii principali ai formării iluministe a lui Gheorghe Asachi.
3. Exprimă-ți opinia: de ce în centrul activității reprezentanților Școlii Ardelene au fost domeniile limbii, istoriei, religiei, literaturii? Utilizează și informația însușită la istorie.

SAPERE AUDE

- Citește textul și motivează, prin trei argumente, specia literară pe care o reprezintă.

MOMIȚA LA BAL MASCHE

(fragment)

Un filozof, ce afluă
A științelor secret, [...]
De un gust, de o capriță,
Pentru sine-au cumpărat
Mare, tinăra momiță,
Care-i zic orangutan [...]
După lucru-ostenitor
Iubea șaga uneori,
Și, lăsind d-o parte tomul,
Învățatul meu, ca omul,
Să se poată răsufla,
Cu momița se giuca.
Deci, voios vrind să petreacă,
Sara unui carnaval,
Pus-au straie ca să facă
Cei momițe pentru bal,
Ca s-o ducă acolo
Măscuită-n domino [...]
Așa merg, fără ciocoi,
La teatru amîndoi [...]
Filozoful prin desime
Trece, dar nu-l caută nime;
A momiței pas mărit
Și străina ei figură
Asupra-i tot au țintit
Adunarei căutătură.
Cu zîmbire fiecare
Îi șoptea niscai cuvinte,
Dar momița cu-ngînfare,
Tăcînd trece înainte.
O asemenea tăcere
Și marea ei vedere
Pe toți umple de mirare,
Încît sună întrebare,
Cine masca cea să fie?
Și idei s-aud o mie.
Cu respect unii se-nchin,
Crezînd că-i un prinț străin.
Unul zice: „L-am aflat,

Îl arat-a sale-odoare
A Ungariei magnat”.
Altu-apoi: „O, frățioare,
Din tăcerea sa nu vezi
Că-i un milord irlandez?”
Giură însă-a lui vecin
Că-i din Hina mandarin.
Fiecare-au socotit
Că pe mască au ghicit,
Pe ea toți în giur urmează
Și i se recomandază.
Iată, pentru rande-vu
Îi dă actrița un bile-du,
Poliță îi dă bancheriul,
Minunatul hap spițerul,
C-un cuvînt, pe cea momiță
Toți o cred d-aleasă viță.
Îi fac curte și-i se pleacă,
Ca protectoră s-o facă,
Iar pe omul învățat
Nici în samă l-au băgat.
El, atunci, plin de mînie,
Ast-a lume nebunie
Ca să rebde nu mai poate,
A momiței mască scoate
Ș-apoi zice astă vorbă:
„Fără crier, turmă oarbă,
Tot e bun ce e strein,
Vezi la cine te închini!
Sistema ți-i părtinire,
Interesul și-ngiosire;
Meritul cel învățat,
Cugetul cel mai curat,
Sentiment de omenire
N-au la tine prețuire
Și mai bine-ți place-o vită,
Ce-n minciuni îmbrobodită,
Neștiința și-nfoiere
Le ascunde în tăcere!”

1. Caracterizează evenimentul ilustrat de Gheorghe Asachi în fabulă. Care este semnificația măștilor utilizate de cei prezenți.

2. Ai purtat vreodată mască sau costum de bal? Cu ce ocazie și în ce scop?

3. Explică succint menirea organizării balului mascat în fabula lui Gheorghe Asachi.

4. Motivează intenția filozofului de a-și masca maimuța și a se prezenta la balul mascat. Găsește secvența respectivă.

5. Comentează situația neașteptată pe care o urmărește filozoful la bal masche.

5.1. Cine o relatează și de ce?

6. Caracterizează semnificația personajelor – *învățatul filozof*, *maimuța*, *reprezentanții balului* –, urmărind raportul *om-societate-ideal moral*.

7. Citește textul, recurgînd la intonația adecvată pentru a exprima atitudinea naratorului și a învățatului filozof.

8. Identifică în text elementele iluministe, argumentînd cu informația din *Agenda cititorului*.

9. Dacă ai fi în rolul filozofului, cum ai proceda?

- Ce animal ai alege?
- Ce situație ai putea prevedea?
- Ce morală ai enunța?

1. Determină atitudinile și activitățile prin care tinerii generației tale ar putea urma ideile *Omului Luminilor*.

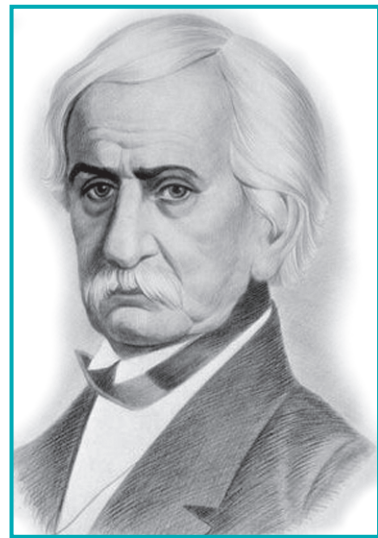
2. Conturează un succint portret al *Omului Luminilor*, relevîndu-ți opinia proprie.

3. Demonstrează, într-un discurs, că Gheorghe Asachi și Mihail Kogălniceanu sînt reprezentanți de vază ai iluminismului.

OPȚIONAL

4. Pledează, într-un eseu, despre importanța ideilor iluministe în progresul cultural și educațional al unei societăți.

LABOR OMNIA VINCIT

Gheorghe Asachi
(1788–1869)

Albina românească,
gazetă politico-literară, Iași,
director Gheorghe Asachi
(frontispiciu)

ARS DISCENDI

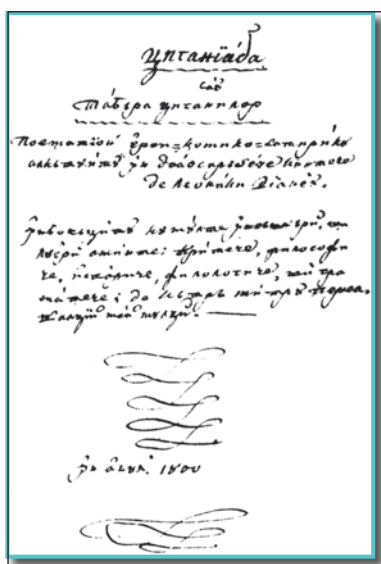
Ecuatia românească a iluminismului: Ion Budai-Deleanu

Motto:

Să cunoaștem cât mai bine, cât mai distinct
și cât mai temeinic cele ce învățăm.

Ion BUDAI-DELEANU

AB INITIO

Țiganiada
sau Tabăra țiganilor

1. Susține, prin exemple și argumente proprii, ideea lui Ion Budai-Deleanu din *mottoul* temei, evidențiind caracterul ei pragmatic.
2. Creația lui Ion Budai-Deleanu este considerată momentul de vîrf al iluminismului românesc. Ilustrează afirmația prin exemple concludente din fișa de prezentare ce urmează:

FIȘĂ DE PREZENTARE

Studii	Activitate științifică	Activitate literară
• 1770–1772 – gimnaziul din Blaj; • 1777 – Facultatea de Filozofie din Viena; • 1779 – Facultatea de Teologie Romano-Catolică, însușește câteva limbi; • 1783–1786 – Facultatea de Drept din Viena.	• 11 lucrări istorice, printre care <i>De originibus populorum Transylvaniae</i>. • 10 cărți juridice, în care apără drepturile poporului român, de exemplu: <i>M memoriul națiunii române – Supplex Libellus Valachorum</i>. • 9 lucrări lingvistice, dicționare, printre care: <i>Temeiurile gramaticii românești</i>, <i>Dascălul românesc pentru temeiuurile gramaticii românești</i>, <i>Lexicon pentru cărturari</i> etc.	• Scrie, în 1800, prima variantă și, în 1812, a doua variantă a poemului <i>Țiganiada</i>, operă de valoare națională și universală; • Poemul <i>Trei viteji</i>.

3. Exprimă-ți opinia: de ce unele lucrări ale scriitorului sînt realizate în limba latină?
- Pornind de la fragmentul extras din *Prolog*, citește integral poemul *Țiganiada* de Ion Budai-Deleanu și descoperă, în text, ideile iluminate ale epocii.

ȚIGANIADA SAU TABĂRA ȚIGANILOR

Luînd firul istoriei neamului nostru românesc, de cînd s-au așezat în Dacia, cîți și mai cîți bărbați, cu tot felul de virtuți strălucitori, am cunoaște doară acum, deacă s-ar fi aflat între Români, din vreme în vreme, bărbați care să fie scris viața lor și cu măiestru condeiu împodobindu-le fapte și înălțîndu-i după vrednicie, să îi fie trimis strănepoților viitori. La lipsa unor ca acești

autori, acum pre toate acele persoane luminate, din căruntele veacuri, ceața uităciunii i-au acoperit. Puține raze a mărimii lor, cu carele viețuind strălucea, au putut străbate la noi. Și unde aflăm la istorie un eroe asemenea lui Ștefan, principul Moldaviei, sau unui Mihaiu, domnului Ugrovlahiei, cărora nu lipsea numai un Omer, ca să fie înălțați preste toți eroii.

Cu toate acestea, răpit fiind cu nespusă poftă de a cînta ceva, am izvodit această poeticească alcătuire, sau mai bine zicînd *jucărea*ua, vrînd a forma ș'a introduce un gust nou de poezie românească.

1. Identifică, împreună cu colegul tău, în fragmentul din *Prolog*, informația relevantă prin care să explici:

- Poemul este o operă despre istoria Țiganilor sau a poporului român?
- Este o expunere obiectivă sau alegorie?
- Este un poem sau o epopee?
- Este o operă istorică sau de ficțiune?
- Este o operă iluministă sau/și barocă?

2. Rezumă cele constatate, explicînd de ce opera a fost intitulată *Țigania-da*. Dezvoltă ideile din *Agenda cititorului*.

3. Exegeții operei au constatat că evenimentele se desfășoară pe două planuri:

- a) real; b) fantastic.

Ilustrează-le prin exemple.

4. Firul epic al poemului înlanțuie aventurile unei călătorii ale *țigănimii* adunate de către domnitorul Vlad Țepeș și orientate pe un drum spre viitorul loc de trai, un fel de *pămînt al făgăduinței*, unde va viețui fericită, în belșug și siguranță. Comentează semnificația acestui drum alegoric, valorificînd sensurile toponimelor.

Locul de pornire

Locul terminus

5. Pentru a fi în siguranță, liderii taberelor de Țigani îi cer domnitorului realizarea următoarelor condiții:

- a) asigurarea cu provizii;
- b) asigurarea securității prin dotarea cu armură, pază și călăuză;
- c) calcularea celui mai scurt drum, pentru a nu se obosi.

Despre ce calități umane ale Țigănimii îți vorbesc aceste cerințe?

5.1. Singura condiție a lui Vlad Țepeș a fost ca Țiganii să opună rezistență în caz de întîlnire cu dușmanul și să-și respecte cuvîntul dat. Cum crezi că ar fi procedat Țiganii la o eventuală ciocnire cu o iscoadă turcească?

6. Ce semnificație comportă numele unor lideri ai taberei de Țigani: *Boroș, Cucavel, Goleman, Drăghici, Chiolban, Bălăban, Tandaler, Baroreu*?

SĂPERE AUDE

Agenda cititorului

POEMUL-EPOPEE ȚIGANIADA, CAPODOPERA LITERATURII ILUMINISTE

- Poemul are caracter alegoric: Țigănia personifică o parte din poporul român, cea lipsită de sentimentul înnobilitor al patriotismului și al conștiinței de sine, în contrast cu domnitorul viteaz Vlad Țepeș (sec. XV) și oștenii-eroi, care luptau pentru eliberarea țării de sub jugul turcesc;
- Este valorificat elementul fantastic, creîndu-se o opoziție tranșantă între forțele divine, care îl ajută pe eroul național Vlad Țepeș, și forțele răului, care sprijină armatele turcești;
- Modele: epopeile antice – *Iliada*, *Odiseea*, *Eneida*; romanul *Don Quijote* al lui Cervantes, *Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir.

Nicolae MANOLESCU

32

Mulți oameni înțelepți se sculară
Cu voroave subțiri și-nvățate,
Carii de-amănuntul arătară
Că monarhia este din toate
Cea mai bună și mai potrivită
Pentru-o soțietate-omenită.

33

Baroreu, unul din delegați,
Se sili cu multă-nvățătură
Ca să-arete celor adunați,
Din istorie și din Scriptură,

7. Multe obstacole apărute în cale fac ca tabăra ȝiganilor să nu mai înainteze. Deseori se încing numeroase certuri și interminabile discuții care o opresc din cale, tegiversînd planul lui Vlad ȝepeș. Care este tema și semnificația deliberării din fragmentul propus?

- 7.1. Cum crezi, care este punctul de vedere al autorului cu privire la problemele deliberate?

Cumcă stăpînia monarhică
Este dintru toate mai harnică.

79

Slobozan atuncea de-altă parte,
Cu dovezi și voroavă-iscusită,
Vru s-arete din minte și carte
Că nu-i domnie mai fericită
Decît o republică-așezată.
Iacătă-vă zicerea lui toată:

80

„Dacă-ar fi cu puțință să fie
Un om preste toți mai înțelept,

Neviclean și făr'de fățarie,
Cel mai bun la suflet și mai drept.
Și acest om cu noi locuitoriu
Ca să fie și nemuritoriu, [...]

110

În republică-omul să rădică
La vrednicia sa cea deplină,
Fie de viță mare sau mică,
Albă-avuție multă sau puțină,
Totușasemenea drepturi are
Cu cel care este mai mare. [...]

ARS COLLABORANDI

Arcadele Palatului Dogilor
Francesco Guardi

8. Lucrînd în echipe, cercetați textul și interpretați:

- A. Ideile pe care le ia în dezbateră *ȝigăniea*. Relevați caracterul lor iluminist.
B. Argumentele *pro* și *contra* cu referire la cele două forme de stat:

I – Monarhie

II – Republică

- C. Intenția autorului în cele discutate, în raport cu idealurile epocii.
D. Valabilitatea ideilor în contextul actual european.

9. Comentează intenția autorului de a semna discontinuitatea dintre idealurile generației epocii eroice din Evul Mediu și cele ale epocii sale. Raportează-te și la versurile:

*Alta era junia română
Pe vremea lui Vlad-Vodă, ce frînsă
Tabăra lui Mahomed păgînă
Cu virtute și în bătaie adinsă.*

1. Demonstrează, într-o prezentare orală, că poemul *ȝiganiada* este o expresie a iluminismului românesc.

OPȝIONAL

2. Redactează un eseu în care să demonstrezi că poemul *ȝiganiada* este o operă alegorică ce promovează idealuri iluministe.
2.1. Găsește un titlu semnificativ pentru eseu tău.

ARS DISCENDI

Redactarea unei compoziții-portret cultural

1. Analizează sensul direct și cel figurat al fiecărui cuvânt din seria derivativă: *portret, portretist, a portretiza*.
2. Alcătuieste enunțuri cu sintagmele propuse, apelînd de fiecare dată la numele unui artist plastic: *portret sculptural, portret fotografic, portret în ulei, portret în creion, schiță de portret, portret de grup*.
3. Reflectează asupra afirmației omului de cultură, istoricului și criticului literar Mihai Cimpoi și concretizează ce calități, convingeri, idealuri, atitudini desemnează, în opinia ta, identitatea unui om, personalitatea lui: *A fi om de cultură înseamnă deja a fi om cu identitate, cu personalitate*.
4. Exprimă-ți opinia: *Omul nu se naște cu o anumită personalitate, ci devine personalitate*.
5. Alcătuieste un posibil CV (redactat la începutul anului 1723) al lui Dimitrie Cantemir. Folosește modelul *Europass*.
6. Accesează *Agenda cititorului* și documentează-te cu exigențe de redactare a unei compoziții-portret cultural.
 - 6.1. Actualizează informația despre savantul cu renume mondial Dimitrie Cantemir și determină domeniile de activitate, manifestările în spațiul cultural, realizările obținute.
 - 6.2. Realizează portretul cultural al scriitorului Dimitrie Cantemir în formula unui text metaliterar, urmînd formula-clepsidră propusă mai jos.

Informații foarte generale (loc, timp, circumstanțe)

Informații generale (mediu, studii)

Date adiacente (familie, relații, prieteni)

Particularități (opera)

Amănunte

Exemple

Comentarii la texte

Analize literare și interpretări

Extindere la alte texte din epocă

Referință la alți autori români, contemporani și succesori

Extrapolare la alte genuri de artă (pictură, muzică, cinematografie)

1. Redactează un portret cultural al lui Ion Budai-Deleanu, urmînd algoritmul propus în *Agenda cititorului*.
2. Redactează un portret cultural, în formula Power Point, al unei personalități culturale în viață.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

PORTRETUL CULTURAL

- Presentare a vieții și creației unui om de cultură.
- Structura textului care prezintă portretul unui om de cultură:
 - Mediul din care provine personalitatea, rolul acestuia în formarea sa artistică;
 - Studiile, formarea;
 - Cercul de prieteni;
 - Debutul (literar, artistic) și afirmarea;
 - Activitatea ulterioară (prezentarea întregii opere sau a unor lucrări de referință);
 - Recunoașterea/nerecunoașterea de către contemporani; mărturiile și amintirile acestora;
 - Viziunile, ideile pe care le-a promovat;
 - Maniera de a crea; specificul operei;
 - Artistul în viziunea posterității: exegeză, aprecieri, descoperiri etc.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare și aplicare	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curente culturale studiate și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise în raport cu cele mai reprezentative curente culturale: personalități și texte de referință.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limba și comunicare. Umanismul și iluminismul

PERSONALITATEA ȘI CURENTUL CULTURAL

Sarcini de lucru	Punctaj
Argumentează, într-un discurs succint, actualitatea a trei idei umaniste din cronicile lui <i>Grigore Ureche</i> , <i>Miron Costin</i> și <i>Ion Neculce</i> .	3 p.
Dă exemplu de patru expresii frazeologice de origine istorică sau mitologică.	4 p.
Formulează trei trăsături relevante ale umanismului ca ideal al Renașterii.	3 p.
Prezintă, pe un poster, patru particularități ale iluminismului românesc.	4 p.
Explică sensul a trei îmbinări intraductibile, pe care le utilizezi curent la orele de limba și literatura română (cum ar fi <i>homo universalis</i>).	3 p.
Estimează, în două concluzii, meritul a două personalități de referință la consolidarea ideii de umanism și iluminism în literatura română și universală.	2 p.
Explică, din perspectiva unui homo universalis, concluzia lui Miron Costin: <i>Nu iaste altă și mai frumoasă, și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților</i> .	4 p.
Ierarhizează într-o scală valorică cinci idei ale cronicarilor care adevăresc și astăzi patriotismul lor.	5 p.
Exprimă-ți atitudinea față de necesitatea cunoașterii expresiilor frazeologice din limba română. Argumentează-ți punctul de vedere.	8 p.
Argumentează, cu titluri de opere și acțiuni culturale, ideea că <i>Dimitrie Cantemir este un prinț al umanismului european</i> .	6 p.
Construiește un dialog între doi adepți ai umanismului, care susțin prin argumente convingătoare ideea: <i>Omul tinde spre perfecțiune prin cunoaștere, cultură și educație</i> .	8 p.
Identifică o personalitate (la alegere) din palmaresul iluminismului românesc și prezintă-o într-o schiță de portret al modelului iluminist. Axează schița pe două trăsături morale dominante.	10 p.
- Imaginați-vă că sînteți ghizi la un muzeu al istoriei literare. - Numiți obiectele care pot fi expuse în sala UMANISMUL ȘI ILUMINISMUL. - Faceți un proiect al sălii și aranjați exponatele. Distribui-le pentru prezentare. - Elaborați un text descriptiv al unui exponat pe care îl va prezenta un eventual ghid. - Citiți și ascultați textul integral al discursului ghidului. - Evaluați textul conform următoarelor criterii: <i>interesant, convingător, util</i>.	ATELIER
	DE SCRIERE
	40 p.

Modul III

CURENTE LITERARE. DE LA INTERIORIZAREA LA ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ARTISTIC

COMPETENȚELE ELEVULUI

Comunicarea lingvistică

- exersarea tehnicilor de muncă intelectuală în analiza lingvistică, socioculturală, semiotică și hermeneutică a textelor în raport cu trăsăturile specifice curentului literar din care fac parte;
- producerea personalizată a actelor de vorbire, a textelor argumentative, reflexive și metaliterare cu respectarea normei limbii române literare în orice text scris și rostit.

Comunicarea literar-artistică

- analiza specificului devenirii valorice a literaturii române în timp ca fenomen estetic și raportarea textelor reprezentative la curentele literare studiate, la autori și opere de referință;
- producerea textelor de sinteză despre literatura română în diacronie din perspectiva unui cititor avizat.

CLASICISMUL ȘI PLEDOARIA LITERATURII PENTRU RAȚIUNE

*Viata clasicului e
inteligibilă, geometrică;
a romanticului
e cu sens ascuns.
În termeni
astronomici am zice:
clasicul e un solar,
romanticul
e un selenar.*

George Călinescu

MORFOSINTAXA PĂRȚILOR DE VORBIRE (actualizare)

AB INITIO

1. Numește funcțiile sintactice posibile ale unui substantiv și ilustrează-le în câte un enunț. Consultă textul *Despre structura gramaticală a limbii*.

SĂ PERE AUDE

1. Construiește tabelul în caiet și completează rubricile libere.

Categoria gramaticală	Gen	Număr	Caz	Persoană	Determinare	Grade de comparație	Mod	Timp	Aspect
Partea de vorbire									
Elementele sistemului	Masc. Fem. Neutru	Sg. Pl.	N. G. D. Ac. V.	I II III	Determinat/ nedeterminat	Pozitiv Comparativ Superlativ	Personal: Indicativ Conjunctiv Condițional Potențial Imperativ Nepersonal: Infinitiv Gerunziu Participiu Supin	Prezent Trecut Viitor	Perfect Imperfect

- 1.1. Ilustrează cu câte un exemplu elementele sistemului din două rubrici (la alegere).

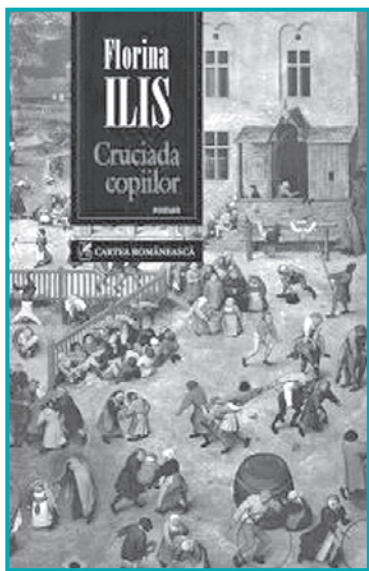
- 1.2. Explică în câte un enunț similitudini și diferențe între următoarele elemente ale categoriilor gramaticale:

- gradul superlativ relativ și gradul superlativ absolut;
- modul condițional și modul indicativ;
- participiu și supin;
- perfect și imperfect;
- cazul genitiv și cazul dativ;
- persoana I singular și persoana I plural.

2. Transcrie enunțul dat, numerotează propozițiile, identifică toate funcțiile sintactice (prin subliniere) și valorile morfologice ale cuvintelor (indicându-le deasupra cuvintelor). Confruntă cu tabelul de mai sus pentru a te asigura de corectitudinea variantelor acceptate.

Pe același peron, între liniile doi și trei, Octavian, nerăbdător, primește de la mama sa aceleași indicații prețioase și părintești: să-ți speli dinții în fiecare seară și dimineața când te trezești, ai grijă unde îți pui banii, nu-i cheltui pe toți în prima zi!

Florina ILIS, *Cruciada copiilor*

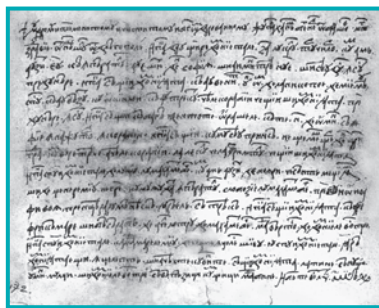
3. Citește scrisoarea de mai jos. Cercetează textul, determinînd formele gramaticale arhaizate și cele care s-au păstrat în limba actuală. Propune, în scris, formele acceptabile în limba română contemporană.

*Către cinstitul meu părinte, dumnului bade
Iordachi Cantacuzino, biv Vel Vornic*

Cinstită părintească scrisoarea dumatăle cu multă fiască plecăciune primind, lăudînd numele Ziditorului pentru a Dumneavoastră întregime preafericitei sănătăți. Și, pentru cele ce mi se poruncesc de dumneata, pe larg înțelegînd, iată, după poruncă, am trimis răspuns. Și anii dumatăle de la preamilostivul Dumnezeu îndelungați și preafericîți.

Ienachi Cantacuzino
1791, avgust 27

Nicolae IORGA. *Scrisori de boieri, scrisori de domni*

*Scrisoarea lui Neacșu,
cel mai vechi document scris
în limba română, descoperit
de Nicolae Iorga și păstrat
pînă astăzi*

- 3.1. Elaborează un text care ar transmite, astăzi, același mesaj.
3.2. Scrie un SMS cu acest mesaj.
4. Actualizează informația utilă despre structura morfologică și structura sintactică a limbii române.
- 4.1. Ilustrează prin cîte un exemplu afirmațiile teoretice din ultimul alineat.

DESPRE STRUCTURA GRAMATICALĂ A LIMBII

Structura gramaticală a oricărei limbi se țese din structură morfologică și structură sintactică, fiecare dintre ele concretizîndu-se astfel:

Structura morfologică

- inventarul părților de vorbire;
- inventarul categoriilor gramaticale, raportat la părțile de vorbire;
- modalitățile de exprimare a categoriilor gramaticale.

Structura sintactică

- legătura cuvintelor în propoziție – tipologia îmbinărilor de cuvinte;
- funcții și paradigme sintactice;
- tipuri de propoziții și realizarea conexiunii între ele.

Inventarul părților de vorbire, în cazul limbii române, include 10 elemente sau 10 clase morfologice distincte: *substantivul, adjectivul, numeralul, pronumele, articolul, verbul, adverbul, prepo-*

ziția, conjuncția, interjecția. Organizarea internă a acestui sistem, adică relațiile dintre elemente se rezumă la combinațiile posibile în plan gramatical dintre diferite părți de vorbire, la categorii gramaticale comune, la procesul de trecere a unui cuvînt de la o parte de vorbire la alta.

Astfel, înainte de a examina sensurile unui substantiv și ale unui adjectiv concret, știm că, teoretic, adjectivul poate însoți un substantiv, preluînd de la el categoriile gramaticale de gen, număr și caz, că pronumele doar ține locul unui nume, la fel preluînd de la acesta categoriile gramaticale de gen și număr și caz, iar adverbul se va subordona unui verb; că articolul se va combina, respectînd caracteristicile de gen, număr și caz, cu alte părți de vorbire din clasa numelui, adică substantiv, adjectiv, pronume și numeral, iar prepoziția, ca parte de vorbire nesemnificativă, va adera la substantive, pronume și numere, forme de moduri nepersonale ale verbului și doar formal la adverbe, pentru a exprima diverse raporturi semantice.

1. Identifică funcția sintactică și valoarea morfologică a cuvintelor evidențiate în enunțurile de mai jos.

- Doar două lucruri sînt *infinite*: universul și prostia omenească. Și nu sînt *sigur* în legătură cu *primul*. (Albert Einstein)
- Sînt doar două moduri în care poți să îți trăiești viața: ca și cum *nimic* nu este un miracol sau *ca și cum* orice este un miracol. (Albert Einstein)
- Orice *prost* poate ști. Scopul este să înțelegi. (Albert Einstein)
- *Singura* cale de a descoperi limitele *posibilului* este de a le depăși *pînă* la *imposibil*. (Arthur C. Clarke)

1.1. Cu trei dintre ele, construiește enunțuri în care se va schimba valoarea morfologică, iar cu alte trei – enunțuri în care se va schimba funcția sintactică.

ARS COLLABORANDI

2. Citiți textul și discutați despre criteriile de delimitare a cuvintelor. Construiți o schemă adecvată în care să plasați informația. Rețineți esențialul.

CRITERII DE DELIMITARE A CUVINTELOR

La prezentarea unei părți de vorbire, de regulă, se analizează trei criterii de delimitare a cuvintelor după apartenența lor la o clasă morfologică:

✓ Criteriul **lexical** sau **semantic** – se examinează sensul lexical al cuvîntului, includerea lui în clase lexicale mai mari, definirea prin alte cuvinte din aceeași clasă morfologică etc.

✓ Criteriul **formal** sau **paradigmatic** – se examinează totalitatea formelor pe care trebuie să le aibă cuvîntul, dacă aparține unei clase morfologice presupuse. Existența paradigmelor defective și procesele de constituire/completare permanentă a claselor morfologice complică utilizarea acestui criteriu de delimitare.

✓ Criteriul **sintactic** sau **sintagmatic** presupune identificarea funcțiilor sintactice sau, în lipsa unor asemenea funcții certe pentru cuvintele ne-semnificative, a rolului ce le revine în enunț.

Deoarece corelația dintre părțile de vorbire și părțile de propoziție este complexă, fiecare parte de vorbire avînd diverse funcții sintactice, iar fiecare funcție sintactică fiind realizată de cuvinte ce aparțin diverselor clase morfologice, delimitarea se face prin prezentarea unor întrebări elementare pentru formele-tip ale cuvintelor. Astfel, la forma inițială de dicționar cuvîntul trebuie să răspundă la întrebarea respectivă.

3. Examinează posibilitatea trecerii cuvintelor din enunțurile date de la o parte de vorbire la alta (prin conversiune). Copiază cuvintele care pot aparține mai multor clase morfologice. Indică, în dreptul lor, aceste clase.

Cînd e bolnav leul iepurii îi sar în spinare.

Celui bolnav și miera i se pare amară.

Bolnavul multe zice, doctorul face ce știe.

Bolnavul multe zice și sănătosul face ce știe.

Ce folosește bolnavului patul de aur?

E bolnav: dintr-o pîine numai cuțitul îi rămîne.

4. Citește poezia. Identifică adverbele și examinează-le în raport cu mesajul global al textului: care este rolul *acestor* cuvinte în *acest* text? Formulează trei teze cu privire la expresivitatea/valoarea stilistică a adverbelor în poezia dată.

LOGICA INUTILĂ

Așa se întâmplă logic,
plecăm și sosim undeva.
Plecăm pentru o clipă, pentru un ceas, pentru o viață,
poate nu trebuia să plecăm, dar problema nu-i asta,
ci faptul că sosim undeva, totdeauna sosim undeva,
poate nu sosim la timp, nu sosim unde trebuie,
nu sosim unde-am vrut,
dar sosim undeva și câtă vreme sosim undeva
totul e logic,
chiar dacă logica și fericirea sunt lucruri total diferite,
totuși am plecat și am sosit undeva,
am greșit drumul, dar am sosit undeva,
dar când nu mai sosim nicăieri
totul devine illogic.
Spre ce ne ducem
dacă nu sosim nicăieri?

Octavian PALER

5. Cercetează legătura dintre semantica (deseori difuză) a adverbului și sensul verbului: adverbul întregeste sensul verbului sau verbul definitivează sensul adverbului?

5.1. Discutați în clasă și argumentați.

5.2. Continuă textul, răspunzând la întrebarea din final prin două idei proprii și utilizând sintagme din text.

6. Ilustrează prin 5–7 exemple conversiunea adjectivului în substantiv, utilizând nume de familie românești. Aplică, pentru delimitarea substantivului de adjectiv, criteriile formale.

7. Examinează numeralele de la 1 la 10. Specifică situațiile când acestea trec la substantive. Ce pot numi?

8. Analizează ideea lui Andrei Pleșu, raportînd fiecare cuvînt la o parte de vorbire: *Cei mai comici – dar și cei mai periculoși – sînt însă cei care strică limba avînd aerul că o rășfață, că o „înnoiesc”, că o prelucrează „creator”.*

8.1. Argumentează prin raportare la ideea din *Rînduri-Gînduri*.

1. Acumulează o listă de 12–15 adjective neologice invariabile în limba română. Documentează-te în legătură cu originea și sensul lor, explică de ce sînt invariabile.

 ARS DISCENDI

CLASICISM ȘI NEOCLASICISM, DISCURSUL LITERAR AL NORMEI

Motto:

Iubiți deci rațiunea și pentru a voastre lire
Din ea luați frumosul și-a artei strălucire.

Nicolas BOILEAU

AB INITIO

1. Meditează și explică sensul sintagmelor: *om clasic, edificiu clasic, spirit clasic, operă clasică, stil clasic*.
- 1.1. Conturează un portret al unui tânăr/unei tinere de tip clasic.
- 1.2. Poate fi stilul clasic un stil modern?

S APERE AUDE

Agenda cititorului

CLASIC

- Opus termenului de modern – recunoscut, consacrat, din trecut;
 - Ceea ce se referă la antichitatea greco-latină;
 - În sens estetic – o serie istorică, de ex., literatura franceză; o structură permanentă a operelor și artiștilor: raționalism, imitația naturii și a modelelor antice – verosimilitatea, buna-cuviință, miraculosul, unitatea de loc, timp și acțiune.
 - Cuvinte-cheie: rațiune, ordine, rigoare, măsură, echilibru, armonie, claritate, accesibilitate, discreție, economie, desăvârșire.
- După Matei CĂLINESCU

1. Utilizează informația din *Agenda cititorului* și reține elementele stilului clasic.
2. Citește *mottoul* temei și exprimă-ți opinia față de ideea din afirmația teoreticianului clasicismului francez. Ce rol i se atribuie rațiunii umane în raport cu arta literară?
- 2.1. Identifică în afirmația lui Nicolas Boileau scopul clasicismului și formulează-l.
3. Citește fragmentul din *Arta poetică* a lui Nicolas Boileau și, utilizând cuvintele-cheie din *Agenda cititorului*, explică 2–3 sfaturi adresate scriitorilor, pe care le consideri valabile și astăzi.

Zadarnic vrea, prin versuri, semețul autor
S-ajungă sus, pe culmea Parnasului ușor.
Al muzei suflu tainic din cer când n-a simțit.
Iar steaua din naștere poet nu l-a menit.
Adeseori un spirit prea îmbătat de sine
Talentul și puterea nu-și cântărește bine.
Și bunul-simț departe de cuget o să-l lase.
Luați bunul-simț drept lege, deși pînă la el
Alunecos e drumul și-i greu de mers spre țel;
Puțin de se abate se și îneacă-ndată.
Un singur drum urmează cinstită judecată.
Vrei să te placă lumea, să fii cît mai citit?
Cînd scrii ai grijă tonul să-l schimbi neconținut.
Un stil mereu același și pururi uniform
Zadarnic strălucește; toți cititorii dorm.
Feriți-vă-n ce scrieți de frazele vulgare:
Un stil, oricît de simplu, noblețea lui își are.
Alegeți bine tonul, scrieți tema ideală,
Sublim, fără orgoliu, plăcuți fără spoială.
Alege cu mîgălă cuvîntu-armonios.

De-i limpede ideea sau nu-i destul de clară
 Așa va fi și versul ce-n urmă va s-apară.
 Respectul pentru limbă voi pururi să-l aveți
 Chiar dacă-n mari excese ar fi ca să cădeți.
 De zece ori poemul mereu să-l cizelezi.
 Ai grijă orice lucru la locul lui să fie;
 Sfirșitul și-nceputul să-și aibă armonie.
 Din opera de artă, cu piese potrivite,
 Un singur tot să faceți prin forme diferite.
 Fii tu întâiul critic al versurilor tale.
 Din primele cuvinte rostite lapidar
 Subiectul să se-arate cât mai bogat și clar.
 Dar noi, ce ne supunem la legea rațiunii
 Vrem arta să îndrepte și mersul acțiunii;
 Un loc, o zi anume și-un singur fapt deplin
 Va ține pîn-la urmă tot teatrul arhiplin.
 Alege-ți pe eroul ce-i de popor iubit
 Al cărui merit falnic e în virtuți măreț
 Defectele-i să-i fie eroice, de preț;
 Vestit în fapte bune și vrednic de-admirare.

Agenda cititorului

- **Nicolas Boileau Despréaux** (1636–1711) – reprezentant și teoretician al clasicismului francez, autor de epistole, satire. *Arta poetică* (1674) este un poem didactic, care sintetizează principiile și regulile clasicismului.

4. Selectează din text acele sfaturi care te-ar ajuta să-ți perfecționezi propriul stil.

5. Discutați textul în echipe și sintetizați reguli ce s-ar referi la:

- postulatul raționalității actului artistic;
- conștiința creatorului;
- structura operei artistice;
- receptarea operei de către cititor.

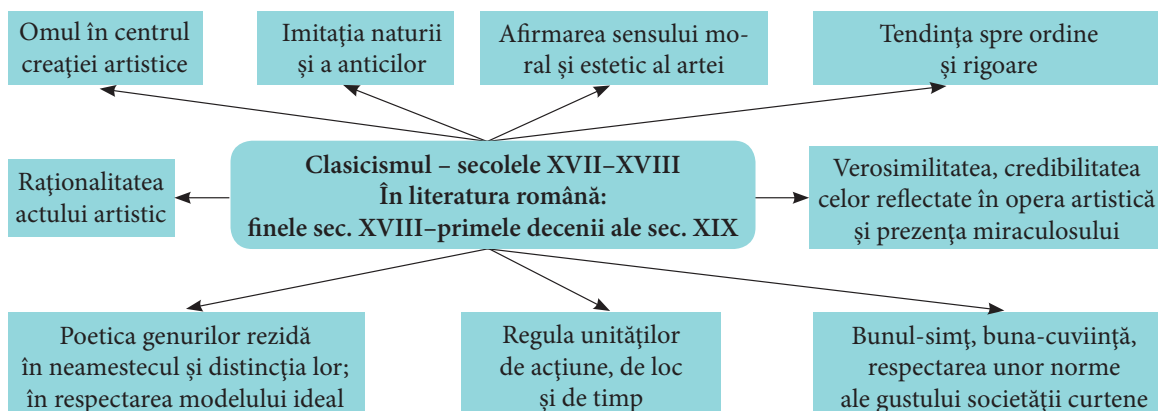
5.1. Valorificați în sintezele și explicațiile voastre interpretările din *Portofoliul temei*.

1. Discută cu colegul schema propusă. Explicați-vă sensurile pe care le comportă particularitățile clasicismului.

 ARS COLLABORANDI

LABOR OMNIA VINCIT

Particularitățile distinctive ale clasicismului

Agenda cititorului

CLASICISM

- Curent literar-artistic apărut în Franța și afirmat în literatura universală pe parcursul sec. XVII–XVIII.
- Promovează cultul și imitația capodoperelor Antichității greco-romane: echilibru, măreție, natural (verosimilitate), armonie, frumusețe artistică și morală.
- Reprezentanți:
lit. franceză: N. Boileau, P. Corneille, J. Racine, Molière, La Fontaine;
lit. engleză: J. Milton, A. Pope;
lit. italiană: V. Alfieri;
lit. română: dinastia poezilor Văcărescu, B.P. Mumuleanu, C. Conachi, Gh. Asachi, Al. Donici, Gr. Alexandrescu etc.

2. Formulează, în baza schemei, o definiție proprie a clasicismului.
- 2.1. Compară definiția proprie cu cea din *Agenda cititorului* și evaluează-ți răspunsul.
3. Amintește-ți textul unei fabule cunoscute și argumentează particularitățile clasicismului pe care le respectă această specie.
4. Citește poezia lui B.P. Mumuleanu și motivează, prin trei argumente, încadrarea acesteia în clasicism.

VREMEA

Vremea-nalță și ridică,
Vremea face, vremea strică,
Vremea suie și coboară,
Vremea surpă și doboară,
Vremea schimbă și preface
Și războaiele și pace.

Vremea toate răzvrătește,
Schimbă și schimonosește,
Vremea pe oricine-nvață,
Vremea-i dascăl și povață,
Vremea din liniște bună
Face vânturi și furtună.

5. Descoperă în versurile lui Gheorghe Asachi principii ale clasicismului și iluminismului și formulează-le.

*Spre virtute versu-mi-mbie și de rele face ură
Fermecîndu-ne, adapă de-o înaltă învățătură
(La patrie)*

- 5.1. Justifică-ți opțiunea prin interpretările lui Ovidiu Drimba din *Portofoliu*.

Portofoliu

PRINCIPIILE CREAȚIEI CLASICISTE

Din enunțările teoretice, cât și din studiul operelor scriitorilor clasici, principiile doctrinei și creației clasiciste s-ar putea exprima în termenii următori:

Materia artei este *natura*; prin aceasta înțelegînd însă nu natura fizică sau lumea exterioară, ci ansamblul de elemente ce constituie psihologia umană, în datele sale principale, esențiale, caracteristice. În acest sens, trebuie luată recomandarea de *a imita natura*: în sensul de studiu al personalității omului.

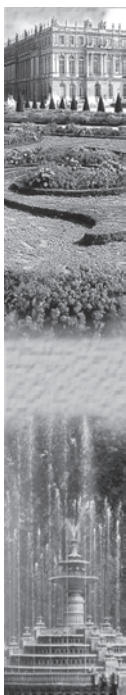
Operația de *a imita natura*, deci a selecta aspectele esențiale ale omului și vieții, au făcut-o cu strălucire scriitorii antici. De aceea se impune imitarea lor, mai ales a celor latini.

Cum rațiunea este o facultate prin excelență umană, principiul esențial al artei (deci și al literaturii) trebuie să rămână rațiunea, a cărei funcțiune este judecata, controlul și cenzurarea fanteziei, sensibilității, eleganțelor stilistice...

Finalitatea unei opere este în același timp estetică și etică: să instruiască prin mijloace agreabile. Prezentînd într-o formă interesantă virtuțile, pasiunile, viciile, scriitorul nu trebuie niciodată să uite că modul său de prezentare urmărește să trezească în spectator o anumită reacție edificatoare.

Prima condiție pentru a deveni un mare scriitor este, desigur, geniul.

Dar această condiție nu este suficientă; scriitorul trebuie să-și însușească și o tehnică desăvârșită, ceea ce înseamnă cunoștințe întinse, cunoașterea temeinică a unor reguli de creație și aplicarea riguroasă a lor – ceea ce nu este suficient, dar este indispensabil.

Cea dintâi regulă este cea a verosimilității: căci faptele neverosimile (subiect, caractere, conduită, situații etc.), neputând fi crezute, nu conving, deci opera nu poate *instrui*, ceea ce înseamnă că și-a ratat finalitatea etică, cea care rămîne însăși rațiunea sa de a fi.

Apoi necesitatea de a căuta și a găsi în cazul particular generalul și, în cazul accidental, trecător – universalul și eternul. Căci *adevărat* este numai universalul și eternul.

O regulă fundamentală a creației clasice (intervenind de asemenea în toate celelalte

reguli și punându-le de acord) este respectul *bunei-cuviințe* („bienséance”), ceea ce înseamnă: necesitatea de a realiza și o armonie internă a operei (consecvența personajului de-a lungul operei, concordanța între caracterul eroului, conduita sa, situație etc.), dar și un acord cu publicul, cu cerințele lui, cu anumite conveniențe, cu gustul Curții etc...

În sfârșit, cunoscutele reguli ale celor trei unități (nu totdeauna riguros aplicate) care, prescriind o acțiune unică, desfășurându-se într-un singur loc și pe durata unei singure zile, au dat operelor o mai mare densitate psihologică. La acestea se mai adaugă și unitatea de ton, adică obligația de a nu amesteca genurile – clasificate într-o ordine ierarhică –, de a le păstra caracterul și puritatea.

Ovidiu DRIMBA

1. Explică, prin exemple, esența regulilor clasicismului.
2. Demonstrează, prin argumente elocvente, valoarea clasicismului în formarea personalităților literare și în evoluția literaturii.
 - 2.1. Folosește idei sugerate de afirmația lui André Gide: *Îmi place să consider clasicismul ca un buchet armonios de calități.*
 - 2.2. Dezvoltă-ți răspunsul utilizând informația din *Agenda cititorului*.

OPȚIONAL

3. Argumentează respectarea principiilor clasicismului în edificiile din imaginile prezentate mai jos.

ARS DISCENDI

Agenda cititorului

- În clasicism sînt în vogă speciile ce cultivă eroicul sau cele de orientare didactică: *oda, imnul, epopeea, poemul eroic, tragedia, comedia, satira, fabula.*

Bazinul de la San Marco
Antonio Canal, zis Canaletto

Vechea primărie din Amsterdam
Pieter Jansz Saenredam

Gara din Chișinău
(secolul al XIX-lea)

Constantin Stamati
(1786–1869)

AB INITIO

SCRIPTA MANENT

15

IDEALUL EDUCAȚIONAL CLASIC ÎN LITERATURA ROMÂNĂ

Motto:

**Eu nu cer noroc, mărire..., / Dar cer amic de credință..., /
Căci omul onest îi mîndru, / Nu știe a se pleca.**

Constantin STAMATI

1. Citește *mottoul* și identifică în versurile lui Constantin Stamati un ideal al omului clasic. Motivează valabilitatea acestuia.
 - 1.2. Exemplifică idealul uman al scriitorului cu date din *Agenda cititorului*.
- Citește fragmentul din farsa lui Constantin Stamati, urmărind intenția autorului de a-l demasca pe lașul cuconaș.

Agenda cititorului

CONSTANTIN STAMATI, LITERAT ȘI SRIITOR

- A valorificat, într-o manieră clasicistă, teme de morală: *Omul și cugetul; Dialogul unui holtei cu un boiernaș avut; Odă la săraci; fabule*. Lucrarea de rezistență în acest sens este satira *Neneaca, cuconașul ei și dascălul*.
- A scris poezii, poeme pe teme folclorice și istorice.
- A realizat o serie de traduceri, foarte apreciate în epocă, din Lamartine, Hugo, Derjavin, Jukovski, Pușkin și Lermontov.
- A locuit la Chișinău și, în ultimii ani de viață, în satul Ocnița din nordul Republicii Moldova.

NENEACA, CUCONAȘUL EI ȘI DASCĂLUL SAU CUM ERA EDUCAȚIA NOBILILOR ROMÂNI ÎN SECOLUL TRECUT, CÎND DOMNEAU FANARIOȚII ÎN ȚARĂ (fragment)

*Convorbire între o neneacă, adică mamă cucoană,
cu fiul său, cuconaș alintat, și dascalu grec, om onest*

Dascălul (cătră cuconaș): Dumneta de opt ani, de cînd te afli la școala domnească, trebuie să fi învățat în limba grecească mai tot cursul celor întii învățături ce trebuiesc neapărat unui tînar evghenis, precum gramatica, catehismul religiei, istoria lumii, aritmetica și geografia, și știind aceste, apoi vom merge mai nainte.

Cuconașul: Ce ai să-ți bați capul, loghiotate, să mă mai înveți, cînd eu știu tot și sînt întai între toți școlerii? Întreabă dascălii de la școala domnească să-ți spuie că eu am învățat toate cele, schimbîndu-mi tabla de nu la trei zile, dar la săptămîna negreșit, iar acum, de vro cinci luni, învăț o engomie grecească să o spui babacîi la Crăciun.

Dascălul: Eu pe dascali nu vreu să-i întreb ce ai învățat, ce pe dumneata aș vrea să te întreb cîte ceva...

Cuconașul: Întreabă cît îți place...

Dascălul (rîzînd cu hohot și zicînd în sine: ti catergaris, ce spînzurat): Spune, mă rog, de cele patru reguli ale aritmeticii, căci de gramatică nu mă îndoiesc că o știi.

Cuconașul: Îți spui drept că nu știu nici o regulă, și nici am voit să-mi bat capul să le învăț degeaba, cînd galbenul este știut cît umblă și cîte parale este

leul; iar de am vreo socoteală cu cineva, pui pe ciocoi de socotește, și eu plătesc și pace; iar a număra știu și pîn' la o sută și pîn' la două sute, și pîn' la mii de mii.

Dascălul: Dacă aritmetică nu ai învățat, apoi cred că geografia nici atîta.

Cucoanașul: Dar ce dihanie este aceea geografie?

Dascălul: Nu știu cum să-ți spun moldovinește. Geografia este de a ști ce este pămîntul, în cîte împărății sau domnii se împarte, ce orașe sînt mai mari, ce riuri, ce mări.

Cucoanașul: Stai, dascăle, să-ți spun, căci eu de mititel știu ce zici dumneta să mai învăț; bunăoară, cînd am fost la mănastiri cu neneaca de ne-am primblat, am fost la Botoșani, la Roman, la Bacău, trecînd peste Bahlui, Jăjia, Siret și...

Dascălul: Bine, dar dumneata ai văzut numai Moldova, însă pe pămînt sînt și alte țări și tîrguri, macar că și Moldova are deosebită istorie și guvern.

Cucoanașul: Și eu am auzit că sunt alte țări, precum nemțească, ungurească, leșească, turcească, dar nu am fost pe acolo, că cine umblă degeaba dacă nu are treabă de unde răsare soarele și pînă unde apune, destul că știu de mititel că soarele din Moldova răsare și în Moldova apune. Și apoi te rog să-mi spui, loghiotate, care evghenis ca mine mai învață istoria Moldovei de cînd avem domni de Țarigrad, unde se termină lumea noastră, și cînd istoria Moldovei se încheie în două legi, *întîi* că măriia sa vodă este stăpînul, norodul – oile, iar noi, boierii, ciobanii; apoi, măriia sa pe cine voiește din boieri, bate la talpe sau îi taie capul și noi, boierii, după pilda mării sale, jăcuim și batem norodul; și *al doilea*, care este din boieri mai mare și mai avut, acela este mai tare și are voie să facă ce vrea prin județe, mai ales fiind vornic mare, adică hotarnic de divan, căci el poate să răscroiască moșiile de pe la răzăși, mai ales cînd acele moșii sînt într-un hotar cu ale boierilor, și pace bună. Apoi nu-i mai bine să fiu și eu boier mare și să fac ce-mi place în țară, decît filozof ca dumneata, care nu ai nimic? Așa este, nenecuță, că l-am păcălit bine pe acest loghios?

Dascălul: Cucoană, fiul dumitale atîta știe astăzi cît știa cînd l-ai adus de la țară să-l dai la școală domnească, deci ar trebui să înceapă de la alfa, vita, dar el îi de 20 de ani...

Cucoana: Talharii de dascali sunt vinovați, iar el, mititelul, nu-i vinovat.

Dascălul: Oricum să fie, însă el știe mai puțin decît nimica și el vorbește ce au auzit pe alții, ca papagalii, dar nici de o învățătură elementară nu are știință.

Dascălul: O, *chera mu!* Eu sînt om onest și sînt datori să-ți spun că, cu cît cilibiul dumitale este avut și de soi înalt, cu atîta i-ar șede mai bine să învețe ceva mai cu sistemă decît zici dumneta, ca să nu samene cu un cal rău împodobit cu rafturi scumpe, pe care, îndată ce-l despo-dobesc, rămîne o gloabă nefolosnică și uricioasă...

Cucoanașul: Auzi, auzi, neneacă, beleaua această de dascal mă face gloabă...

Cucoana: Of, dascal, ce mă superi cu palavrele dumitale? Eu îți spun încă o dată că el îi avut și de neam mare, apoi la noi, în Moldova, cine are aceste îi cu minte, de treabă și procopsit...

Dascălul: Apoi eu nu am ce face în casa dumitale.

Cucoana: Să-l înveți a vorbi cabazlicos...

Dascălul: Adică ca să rîdă toți de dînsul ca de un caraghios; mai bine să-l înveți a vorbi frumos...

Cucoana: Pentru Dumnezeu, dumneta vrei să-l înveți raterica (retorica). Nu, dascal, nu vreau decît să fie vorbareț, să nu-i tacă gura nici un minut, să știe pe de rost numele comedienților și al pelivenilor celor mai vestiți ce jioacă pe frînghii și fac ghidușii de carii domnu și boierii fac mare haz.

Dascălul: Altă ce mai poroncești?

Cucoana: Copilului muzica nu-i este dragă, căci mititelul au pătimit de năjit, dar cînta bine din cobză; cu toate aceste, țiganul Nedelcu, vestit scripcar în Iași, să vie o dată pe săptămîină ca să-i arate și în scripcă pestrefuri turcești, și atunci vor zice oamenii că fiul meu știe și muzicant.

Dascălul: Ce mai poștești alta?

Cucoana: Să înveți în toate zilele a juca, pentru care să-mi găsești vrun neamț jucăuș bun, mai ales pentru ștaier și minavet, și să porți de grijă ca neamțul să-l învețe a face cucoanelor complimente cu coadă, de cele nemțești, și a juca la baluri neconținut, ca să-i meargă vestea, așa cum se vestise cînd trăiam la țară, încît nici un flăcău nu-l întrecea la jocul sîrbesc de brău, la țigănească, la corăghiească, cum joacă la Galați, la mocănească, la huțănească, la hora moldovinească, și altele și altele.

Dascălul: Altă ce mai trebuie să știe cilibiul dumitale?

Cucoana: Mi se pare că îi destul pentru un tînăr căruia toate îi se zîmbesc în lume și fiul meu, avînd aceste talenturi, îndată să înceapă a se ridica în sus ca un flutur cu aripile de aur. Dar am uitat ce au fost mai de folos, și anume, te rog să-l deprinzi mai cu dinadinsul de a-și

ținea grandețile sau finețile pe vârful nasului, ca un boier mare, și cât se va putea mai sus, așa cum fac limongii fanarioți, după ce vin de la Țarigrad la noi, cu domnii greci, carii, după ce se boieresc, se înavușesc jăcuind cât pot, apoi își bat joc de boierii pămînteni și toți se tem de acești cireci domnești, și această fudulie grecească este prea de modă acum, făr' de care copilul nu va însemna nimic, și vor zice toți că este un gogoman de țară.

Dascălul: Dumneta, *chera mu*, ai uitat trei lucruri mai trebuitoare decît aceste fleacuri, adică macar să-l înveți moldovinește, religia și fapta bună.

Cucoana: Adevărat am uitat, dar nu îi de modă.

Cuconașul (*cătră maica sa*): Auzi! Auzi! Să mai învăț moldovinește dacă eu sunt moldovan!

Cucoana: Are dreptate copilul, că el știe moldovinește a vorbi și a iscăli, iar de istorie nime nu întreabă, nici macar nu se vorbește acum, ca mai înainte, pe cînd erau domni pămînteni. Iar ce se atinge de religie, apoi și eu, și duhovnicul, cînd îl spoveduiește, îi spune destule molitve, de ar ținea minte macar a zăcea parte, căci doar nu am să-l călugăresc. Iar cât pentru faptă bună, aceasta este o istorie lungă și sacă, ce acum nu se pomenește, căci fiul meu trăind în lume, se va purta după pilda boierilor curții domnești și va înțelege el singur de ce fac haz la curte și de ce nu fac haz, de ar fi el parolist cu damele pentru orice lucru de nimic, de ar plăti cinstit datoriile în cărți și pe la dughene, ca să nu-l închidă la vartă, de ar linguși pe boierii mari, ca să-l schivernisască și pe dînsul, mititelul, de ș-ar iubi rudeniile cele bogate, căci de la cele sărace nu are ce aștepta, de ar fi fragid cu ceilalți cuconași

de teapa lui, de ar fi simțitor de cele mai mici supărări ce se întîmplă prin casele altora, iar de casa lui nu are să-i pasă, căci eu le voi pune pe toate la cale, și destul pentru dînsul. Iată ce vasăzică tînăr, drăgălaș și cu fapte bune; iar mai cu dinadinsul pe lîngă boierii cei mari să se micșoreze, iar cu cei mici să se fudulească, ca acei mari să-l iubească, iar ciocoi să se teamă de dînsul, iată iarăș în ce se încheie înțelepciunea și ipolipsul la curtea domnească, ba și un toată lumea, făr' de care daruri copilul va fi ne-suferit tuturor...

Dascălul: *Caco hrono na chisesi che o Iosu o catergaris!* (Blestemată să fii și tu, și cuconașul tău, spînzuratul!)

Cuconașul: (*rîzînd cu hohot, zice*): Au luat dracul pe cațaonul, și eu am scapat teafăr, căci înțeleapta mea necuță i-au venit de hac... Doamne, Doamne, mata tare ești învățată, de poți învăța și pe dascăli.

(Eu eram pe atunci și ascultam din tinda casei această comedie a amicului și conșcolerului meu cuconaș; deci adaog iarăși: cât era de înădușită pe vremea fanarioților în Moldova simțirea cea mai sacră a iubirei de patrie și educația românilor, dar am trăit și am văzut cu întristare în timpul de acum altfel de civilizație, mai grozavă decît a grecilor, adică progresul turbat sau ultraliteral al unor tineri români ce nu cred nici în Dumnezeu, nici în dracu; și nu se tem nici de cuget, nici de păcat și-și bat joc de părinții lor, numindu-i retrograzi, varvari și își bat joc de toți ce nu sînt ca dînșii și apoi pier ca muștele, ce nu aduc nici o roadă în lume...)

1. Identifică originea socială a personajelor antrenate în dialog. Formulează o concluzie.
2. Selectează din text obiectivele de instruire și educație pe care le urmăresc personajele și înscrie-le într-un tabel:

Cucoana	Dascălul	Cuconașul
✓	✓	✓

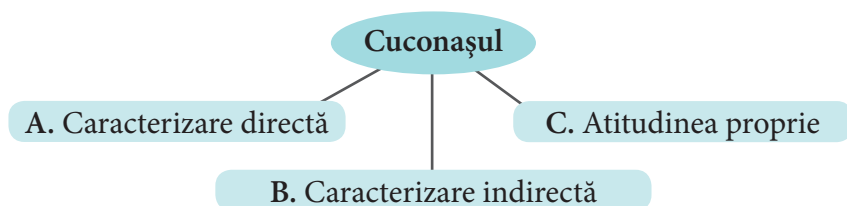
- 2.1. Compară scopul final al fiecărui personaj în parte și evaluează-l în spirit critic.
3. Este adevărată sau falsă autocaracterizarea dascălului: *sînt om onest?* Argumentează prin exemple.
4. Comentează atitudinea și intenția auctorială enunțată în nota finală a fragmentului.

SĂPERE AUDE

1. Efectuează o schiță de portret a cuconașului, utilizând procedee ale celor două modalități de caracterizare a personajelor. Urmărește schema.

LABOR OMNIA VINCIT

2. Motivează ideea că personajele sînt realizate în spiritul rigorilor clasicismului.

3. Lucrați în echipe. Determinați și explicați scrierea acestei opere în conformitate cu legile curentului clasicist.

ARS COLLABORANDI

a) Rolul elementelor de structură a textului: titlul, dialogul, indiciile auctoriale.	c) Specificul limbajului personajelor și alte caracteristici.
b) Caracterul problemelor conținute în mesajul textului, formularea temei și a ideii opereii.	d) Prezența regulii celor trei unități: loc, timp, acțiune.

4. Argumentează actualitatea piesei lui Constantin Stamati. Valorifică informația din *Portofoliu*.

Portofoliu

O SCRIERE ORIGINALĂ ȘI ACTUALĂ

Această lucrare este o satiră comică. Totuși, la începutul ei, în afară de personajele anunțate, în cadru apar și câteva chipuri episodice (fata din casă, tractorul și arnăutul), care dau în vileag comportarea amorală a odraslei boierești. Deosebit de concludentă însă este scena examinării cuconașului, ce dezvăluie ignoranța lui și superficialitatea cunoștințelor căpătate de el la școala domnească. Replicile cucoanei vădesc modul vicios de educație din familiile boierești, tendința de a feri copiii de eforturi intelectuale, învățătura fiind mai mult pentru ochii lumii, iar principala grijă constînd în a-i deprinde să profite de poziția lor socială în obținerea diferitelor privilegii. Aceste chestiuni sînt abordate pe larg în dialogul întreținut de neneacă cu das-

călul invitat în vederea instruirii cuconașului. În piesa lui C. Stamati se întîlnesc unele reminiscențe din comedia dramaturgului rus D.I. Fonvizin, *Neisprăvitul*, iar partea a doua are la bază un dialog al lui F. Bulgarin din *Mămica duioasă și învățătorul său. Planul educației la modă*. În acest dialog, de examinare a odraslei boierești numai se pomenește, pe cînd în scrierea lui Stamati personajului dat i se rezervă un loc important.

În pofida reminiscențelor din lucrările pomenite, piesa *Cum era educația nobililor români...* se reprezintă ca o scriere originală, autorul vădind o profundă cunoaștere a realităților concret-istorice, a obiceiurilor și moravurilor timpului.

Vasile CIOCANU

1. Argumentează încadrarea fragmentului dat în clasicism.

OPȚIONAL

2. Redactează un eseu în care să prezinți idealul educațional susținut de Constantin Stamati în opera sa.

ARS DISCENDI

RELATII TEXTUALE ALE ENUNȚURILOR

AB INITIO

Pentru mine, scrisul e o ușurare, mă ajută să uit de mine însumi sau de circumstanța mea. Fiecare scrie pe temele care se impun. Eu nu caut tema: o las să mă urmărească, să mă caute și o scriu. A imagina o povestire e ca și cum ai întrezări o insulă. Văd cele două capete, cunosc începutul și sfârșitul. Eu trebuie

să inventez, să descopăr ce se petrece între extreme. Greșesc de multe ori, elimin pagini sau, odată scrise, îmi dau seama că trebuie să le mut în alt loc. Tot procesul îmi face plăcere. Acum, de exemplu, lucrez la o povestire încheiată, dar căreia știu că îi lipsește o pagină. Finalul îl am, dar îmi lipsește pagina aceea.

Jorge Luis BORGES

1. Citește textul și comentează structura lui gramaticală. Analizează separat fiecare enunț. Remarcă elementele de relație (conjunții, pronume și adverbe relative) și comentează valoarea lor în enunț.

2. Comentează, în textul de mai sus, rolul pronumelor personale în dezvoltarea identității vorbitorului.

SĂPERE AUDE

1. Analizează fragmentul, relevând corelația dintre enunțurile-proverbe. Încearcă alte elemente de conexiune între enunțuri.

- 1.1. Explică apartenența la clasicism a versurilor lui Anton Pann.

Îmbucătura mare să-nghiți
Și vorba mare să nu o zici.

Deși

Îmbucătura cea mare
Se îngHITE cu-necare.

Căci

Vorbele celor mari sînt ca zmochinele de dulci,
Iar vorbele celor mici sună ca niște nuci.

Zice un înțelept:

Sau taci, sau zi ceva mai bun decît tăcerea!

Și

Dacă vei să trăiești liniștit, să nu vezi,
să n-auzi, să taci.

Vorba-și are și ea vremea ei,
Iar nu să o trîntești cînd vei.

După proverbul turcesc:

Sioileiesem sioz olur, sioilemeisem dert olur,

Adică:

De voi zice, vorbă să face, de nu voi zice, venin să face.

Și cum zice românul:

Limba vacii este lungă,
Dar la coada-și tot n-ajungă.

Și iarăși,

Sarea-i bună la hiertură,
Însă nu peste măsură.

Că

Unde este vorbă multă,
Acolo e treabă scurtă (puțină).

Limbutul

N-are cine să-l asculte

Și el spune,-ndrugă multe.

Și

Silă de vorbă își face,
Tot să troncănească-i place.

De aceea

Săracul n-are nici haină,
Nici la inimă vro taină.

Totdeauna

Vorbele cele ferite

În piață și-n moară-s vorbite.

Anton PANN

2. Selectează din textul de mai jos trei termeni din domeniul lingvisticii.
- 2.1. Actualizează, prin definiții, semnificația lor.
- 2.2. Formulează o concluzie despre necesitatea de a respecta coerența unui text.

LEGĂTURA ENUNȚURILOR ÎNTR-UN TEXT

Conexiunea enunțurilor finite într-un text încheiat se face prin elemente de relație obișnuite, care își schimbă, parțial, funcția. Conjunțiile coordonatoare, scoase în prim-planul unui enunț sau chiar alineat, îl racordează pe acesta la precedentele și nu mai leagă propoziții sau părți de propoziție.

Legătura se face și reluând unele cuvinte din enunțurile precedente, substituite prin sinonime

sau echivalente funcționale (pronume de același gen și număr) sau prin cuvinte care numai în cadrul acestui context sînt descifrate ca echivalente.

Textul alcătuit din enunțuri dispartate (sau descompus în enunțuri care au și o existență independentă) este coerent și datorită utilizării unui anume sistem de forme modale/temporale ale verbului, și datorită includerii unor complemente circumstanțiale adecvate.

1. Plasează diferite elemente de relație între enunțurile separate pentru a obține un text coerent. Aranjează-le în orice ordine și scrie textul.

LABOR OMNIA VINCIT

Drepturile imprescriptibile ale cititorului

Dreptul de a nu citi.

Dreptul de a sări pagini.

Dreptul de a nu sfîrși o carte.

Dreptul de a reciti.

Dreptul de a citi orice.

Dreptul la bovarism (boală textual transmisibilă).

Dreptul de a citi oriunde.

Dreptul de a spicui.

Dreptul de a citi cu voce tare.

Dreptul de a tăcea.

Daniel PENNAC

2. Aranjează enunțurile date în ordinea care ți se pare corectă pentru a obține o frază coerentă.

Ar mai fi trebuit/
și explicațiile locotenentului
i-ar fi permis/
dar nu-i păsase/
dorise/
și făcuse totul să-l întrebe/

să-și întemeieze o apărare/
să formuleze câteva fraze coerente/
să-l irite/
să fie chemat/
ce a făcut/
ce învinuiri i se aduc,/

oricît ar fi fost ele de sumare,
cu care să facă față primului asalt,
din moment ce se convinsese/
că într-adevăr nu-i o glumă/

Augustin BUZURA. *Vocile nopții*

3. Construiește cîte o propoziție subordonată atributivă pentru fiecare dintre substantivele subliniate, reluîndu-l prin pronume relativ.

Cînd la radio se auzi bătînd ceasul și tînărul rege își începu mesajul, se destupară sticle de șampanie și se stînsese lumina electrică, rămînînd aprinse doar sfeșnicele de argint din mijlocul mesei, ale căror lumînări galbene de cea-ră îi duseră pe toți cu mintea cu un secol în urmă și avură sentimentul că cei de atunci, care își luminau astfel casele, n-au murit, ei sînt aceștia, cei de azi.

Marin PREDA. *Delirul*

4. Analizează fragmentul și remarcă toate elementele lexicale și gramatice prin care se obține coerența textului.

- 4.1. Interpretează ideea evidențiată în raport cu idealul tău despre lume.

CLIPA CEA REPEDE

Niciunde nu se simțea mai bine decât în grădina asta a lui: merii și perii, vița-de-vie, tufe de coacăze și de agrișe, toate erau puse de el, îngrijite ceas cu ceas, ziua de ziua. De obicei culegea singur, măr cu măr, pară cu pară, să nu se vatăme cumva. În ultimii ani, acceptă totuși să aibă un „aghio-tant”, cum îi spunea el; Cornel, un nepot de-al lui, se oferise să-i dea o mână de ajutor. De cules le culegea singur, băiatul căra coșurile, pe măsură ce se umpleau. Cât lipsea băiatul, el cobora de pe scară, se așeza pe haina lui veche... Cât putea fi de fericit

domnul director în aceste clipe de răgaz și de odihnă, cu ce nesaț privea el cerul înalt, scăldat într-o lumină de aur, bucurându-se de ușoara adiere a vântului, de mirosul reavăn al pământului, precum și de cel dulce-acrișor al frunzei pălitate de căldură. „Nu cred să existe alt rai, mai rai decât acela în care mă aflu eu acum”, avea el obiceiul să spună. „Frumoasă-i lumea, așa cum a făcut-o cine a făcut-o, se gândea el, n-ai mai pleca din ea în vecii vecilor, atîta-i de frumoasă și plină de lumină.”

Sorin TITEL

ARS COLLABORANDI

5. Citiți pe roluri, în diferite grupuri, fabula lui Ion Luca Caragiale, cu titlul inspirat din fabula lui Grigore Alexandrescu. Urmăriți cum se modifică intonația în funcție de personaj.

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou, ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soart-ajutat...
Învăță la școală cartea de cetire
Și ajunse boul un bou învățat.

Mare lucru-n lume e și-nvățătura!
Ține loc de multe, chiar și de talent...
Printr-o bună școală, rafinezi natura:
Din vițel poți scoate un bou eminent.

Nu încape vorbă, între animale,
Un așa specimen greu să mai găsești
Să citească zilnic feluri de jurnale,
Rumegînd atîtea știri politicești.

Astfel, eminentul, în curent cu toate,
Iată, pe nepotu-i tînăr l-a-ntîlnit:
„Unchiule, cum mergem?” – „Excelent, nepoate!
A mea grea problemă s-a și rezolvit”.

„Unchiule, iar glume!” – „Ba deloc, băiete!
Sunt de-acord cu toții, foarte sigur știu...
Să m-ascuțați pe mine, eu citesc gazete:
Tu nu știi nimica, ești un agiamiu.

Mă-ndoiam eu însumi, m-am convins în fine,
C-am scăpat de-acuma de orice nevoie:
Nu sunt deopotrivă voitori de bine
Și au multă milă cei mai mari de noi.

N-au pierit zadarnic, astă primăvară,
Dintre noi atîția ca la zalhana!
Drepturile noastre sfinte triumfară:
O s-avem islazuri, dacă ni le-or da...”

A rămas vițelul ca un gură-cască,
Fericit că-n fine sacra speș-a lui
O avea de-acuma din belșug să pască
Ș-o purta mai lesne greul jugului.

Ion Luca CARAGIALE

ARS DISCENDI

1. Completează o pagină de jurnal/agendă pentru ziua de mîine. Urmărește ca textul să fie coerent. După ce ai scris, subliniază elementele care au legat enunțurile într-un tot întreg.

17

MORALA ȘI EXPRESIA EI ÎN FABULĂ

Motto:

Fabula e o instrucțiune deghizată sub alegoria unei acțiuni.

De la MONTE

1. Exemplifică afirmația din *mottoul* temei prin fabule cunoscute, studiate.

1.1. Verifică ce particularități se regăsesc în definiția speciei din *Agenda cititorului*.

• Citește fabula lui Anton Pann și descifrează semnificația alegorică a mesajului. Întemeiază-ți răspunsul pe morala fabulei.

AB INITIO

COPACIUL ȘI DOVLEACUL

Pe lângă un copaci mare
Un dovleac, din întâmplare,
Primăvara răsărise
Și pe dînsul se suise,
Care într-atît crescuse,
Încît vîrfu-i întrecuse,
În lung și-n lat să-ntinsese,
Ramurile-i cuprinsese,
Și pretutindeni umpluse
De dovlecei care făcuse.
Deci cu această istețime
Văzîndu-se la înălțime,
Începu să se mîndrească
Și zicînd să se fălească:
– Vezi, eu numa-ntr-o vară
Cît crescui și tot cresc iară,
Și tu copaci din vechime,

În sumă de ani mulțime,
D-ai fi crescut voinicește,
Precum și vrejul meu crește,
Mai, mai ajungeai la stele,
După părerile mele.
Iar copaciul cel cuminte
I-a răspuns astea cuvinte:
– Ei! te lauzi tu acuma,
Că încă n-ai văzut bruma,
Dar cînd va da și zăpada,
Atuncea ești jos grămadă!

Văzîndu-te la înălțime,
Gîndește la viitoare
Și la cele întîmplătoare,
Nu te înălța cu firea
Pînă nu cerci nenorocirea.

1. Argumentează afirmația din *mottoul* temei prin semnificația fabulei lui Anton Pann.

1.1. Ia în calcul, în cele relevate, și metafora lui Mihai Eminescu:

Pann cel isteț ca un proverb.

Agenda cititorului

ANTON PANN
(1796-1854)

- Psaltist, folclorist, poet, fabulist, reprezentant al clasicismului românesc.

FABULA

- (lat. *fabula* – poveste)
- Specie a genului epic, în proză sau în versuri, care exprimă alegoric, prin simboluri (animale, plante, obiecte), acțiuni și trăsături caracteristice oamenilor, pentru a sublinia cusururile acestora.
- Compozițional, fabula se distinge prin narațiunea evenimentului și morală.
- Elemente definitorii ale esteticii fabulei sînt: alegoria, satira, ironia.

S APERE AUDE

- Citește fabula lui Alexandru Donici, apoi motivează afirmația lui Mihai Eminescu din poezia *Epigonii*: **Donici – cuib de-nțelepciune.**

Casa-muzeu a familiei Donici

Agenda cititorului

ALEXANDRU DONICI

- S-a născut în anul 1806 în satul Stîncă, azi Donici.
- Și-a făcut studiile la Petersburg, instruindu-se în limbi străine, literatură, istorie, logică, drept.
- Este un foarte bun traducător din I.A. Krîlov, Al. Pușkin.
- Se stabilește în 1840 la Iași, publicînd două culegeri de fabule.
- A participat, împreună cu C. Negruzzi, la un proiect de traducere a operelor lui Antioh și Dimitrie Cantemir.

DOI CÎINI

Un cîine, de pe neam dulău,
Prielnic, credincios către stăpînul său,
Odată au văzut
Pe vechiul cunoscut,
Juju, cățel tărcat,
Ce din ogradă an în curte s-au luat
Și carele acum, la o fereastră-n casă,
Șezînd pe un covor de cele mai frumoase,
Afară mîndru se uita.

– Jujucă: ce mai faci mata?

Întreabă cîinele, din coadă dînd încet.

(Acesta între cîini e semnul de respect.)

– Îți mulțumesc, *mon cher*! răspunse lui Juju.
Sînt bine. Dorm, mănînc, alerg, mă hîrjonesc
Și pe saltele moi cînd vreau mă tăvălesc.

Dar spune-mi: ce faci tu?

– Eu sînt ca purure. Rabd foame, ploaie, ger,
Păzind ograda la boier;

Dorm lîngă poartă, sau cu caii,

Și de la bucătari ades mănînc bătaie.

Ba ieri și un fecior trei lovituri mi-a tras,

Pentru că n-am lătrat la vreme și la ceas.

Dar tu, Juju, cu ce-nțîmplare

Ai căpătat favor asupra-ți așa mare?

Ce slujbă la stăpîn în faptă împlinești?

Fiind atît de mic, în ce te bizuiești?

– Eu! au răspuns Juju. Mă mir de întrebare!

Eu fac *apporte* și joc ca omul în picioare!

Din oameni iarăși sînt la soartă în favor,

Pentru că-n două labe știu a umbla ușor

Și fac *apporte*

Cînd pot.

1. Organizați lectura fabulei pe roluri, sugerînd, prin **intonație, timbrul vocii, mimică** și **gesturi** caracterul fiecărui personaj și atitudinea autorului.
2. Comentează masca alegorică a celor două personaje, ținînd cont de: **originea socială, condițiile de existență, limbajul, mentalitatea.**

3. Argumentează, succint, intenția autorului, exprimată în morala fabulei.

4. Lucrând în echipe, analizați fabula, interpretând particularitățile estetice ale textului:

 ARS COLLABORANDI

- semnificația timpului și locului evenimentului;
- valoarea narațiunii, dialogului și monologului;
- sugestia ironiei, satirei;
- rolul instructiv-didactic al mesajului.

5. Alcătuiește o listă de idei referitoare la actualitatea acestei fabule a lui Alexandru Donici.

5.1. Citește informația din *Portofoliu* și alcătuiește o listă de idei și nume referitoare la prestigiul fabulei ca specie a genului epic.

Portofoliu

DESPRE CELEBRITATEA FABULEI

Prestigiul clasic al fabulei s-a bucurat de o largă irradiație. Ca ramură puternică ieșită din trunchiul satirei, oferind largi posibilități jocurilor celor mai subtile ale ironiei, fabula a fost unul dintre genurile cele mai cultivate în secolul al XVIII-lea, deși fără să poată egala strălucirea ce i-o dăduse La Fontaine. La începutul secolului al XIX-lea, fabulele lui Krîlov (1769–1844) fructifică în manieră originală atît tradiția lui La Fontaine, cît și pe cea a clasicismului rus (menționăm numele fabulistului Dmitriev). Fabulele lui Krîlov (apărute în 1808) au fost curînd traduse în numeroase limbi, asigurîndu-i autorului o celebritate

europenă. În România, ele au fost prelucrate și imitate de Al. Donici (1806–1846). Aproape toți poeții români din prima jumătate a secolului al XIX-lea sînt, pe o latură a activității lor, și niște fabuliști. Dintr-o atît de bogată producție, nu o dată plină de interes estetic, cele mai originale rămîn, fără îndoială, fabulele politice ale lui Grigore Alexandrescu, stăpîn pe mijloacele ironiei clasice. Elemente fabulistice găsim și în opera lui Anton Pann, dar ele nu vin dintr-o filieră clasică, ci dintr-una balcanică și orientală. Dintre toate genurile clasice, fabula pare a fi avut o mai mare longevitate în literatura română modernă.

Matei CĂLINESCU

6. Citește *Agenda cititorului* și motivează, prin exemple convingătoare, că Alexandru Donici reprezintă clasicismul românesc.

7. Rememorează textele altor fabule de Alexandru Donici, însușite la orele de literatură sau lecturate individual, și susține, prin argumente proprii, afirmația lui Constantin Negruzzi: *Fabula lui Alexandru Donici este un model al genului, ea spune atît cît trebuie, nici un cuvînt de împlutură. În bordei și în palat fabulele lui sînt citite și înțelese.*

8. Demonstrează, într-un referat, actualitatea fabulelor lui Alexandru Donici, referindu-te la normele morale de valoare eternă pentru educarea personalității umane.

Agenda cititorului

GRIGORE ALEXANDRESCU

(1810–1885)

- S-a născut în orașul Tîrgoviște.
- 1832 – publică volumul de poezie *Eliezer și Neftali*;
- 1838 – *Elegii și fabule*;
- 1848 – scrie o serie de meditații romantice: *Umbra lui Mircea. La Cozia; Răsăritul lumii. La Tismana; Mormintele. La Drăgășani* ș.a.;
- 1847 – volumul de poezii *Suvenire și impresii, epistole și fabule*;
- 1863 – vede lumina tiparului ultima ediție a operelor *Meditații, elegii, epistole, satire și fabule*, care cuprinde și *Memorial de călătorie*.

1. Citește versurile din poezia dedicată anului 1840 și identifică aspectele perioadei contemporane pe care le prevestește Grigore Alexandrescu.

A lumii temelie se mișcă, se clătește,
Vechile-i instituții se șterg, s-au ruginit;
Un duh fierbe în lume, și omul se gîndește
Aleargă către tine, căci vremea a sosit.

Anul 1840

- 1.1. Cum crezi, ce „vreme” consideră poetul că „a sosit”?
2. Comentează figurile de stil care sugerează spiritul momentului de schimbări esențiale, momentul omului modern, care îmbină raționalul cu trăirea emoțională.
3. Argumentează formația clasică și spiritul modern al poetului Grigore Alexandrescu, valorificînd mărturisirile scriitorului Ion Ghica, un poet contemporan lui, care l-a ajutat și l-a sprijinit în momentele grele.

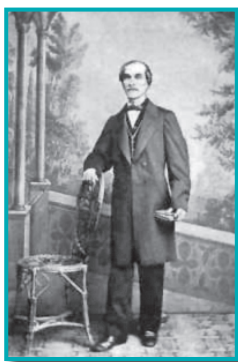
A. De copil, Alexandrescu cunoștea poezii greci vechi și moderni; la vârsta de șaptesprezece ani citise pe toți clasicii francezi și știa pe dinafară tot ce era măreț și frumos în literatură. A recitat cu entuziasm scene întregi din *Andromaca* și *Fedra* de Racine, din Sofocle și Euripide în limba elină.

B. Viața lui a fost o viață de luptă și de martir; a luptat pe față, cu viu curaj, la lumina mare, pentru libertate în contra despotismului, pentru dreptate în contra abuzului și nepăsuirii, păstrînd totdeauna căldura și devotamentul tinereții. A luptat fără ambițiune, decît aceea de a fi folositor țării sale.

4. Cu cine dintre scriitorii cunoscuți în epocă l-ai asocia ca spirit creator pe Grigore Alexandrescu?

- Citește fabula *Boul și vițelul* de Grigore Alexandrescu și explică ce fenomen uman, social al timpului vizează autorul.

SCRIPTA MANENT

Fotografie de epocă
a scriitorului

BOUL ȘI VIȚELUL

Un bou ca toți boii, puțin la simțire,
În zilele noastre de soart-ajutat,
Și decît toți frații mai cu osebite,
Dobîndi-n cireadă un post însemnat.

– Un bou în post mare? – Drept, cam ciudat vine,
Dar asta se-ntîmplă în oricare loc:
Decît multă minte, știu că e mai bine
Să ai totdeauna un dram de noroc.

Așa de-a vieței veselă schimbare,
Cum și de mîndrie boul stăpînit,
Se credea că este decît toți mai mare,
Că cu dînsul nimeni nu e potrivit.

Vițelul atuncea plin de bucurie,
Auzind că unchiul s-a făcut boier,
Că are clăi sumă și livezi o mie:
„Mă duc”, zise-ndată, „nițel fin să-i cer”.

Făr-a pierde vreme, vițelul pornește,
Ajunge la unchiul, cearcă a intra:
Dar pe loc, o slugă vine și-l opreste:
„Acum doarme”, zice, „nu-l poci supăra”.

– „Acum doarme? Ce fel! Pentru-ntîia dată
După prînz să doarmă; obiceiul lui
Era să nu șeadă ziua niciodată,
Ăst somn nu prea-mi place, și o să i-o spui”.

– „Ba să-ți cauți treabă că mînînci trînteală,
S-a schimbat boierul, nu e cum îl știi;

Trebuie-nainte-i să mergi cu sfilă,
Priimit în casă dacă vrei să fii”.

La o mojiție atîta de mare,
Vițelul răspunde că va aștepta;
Dar unchiul se scoală, pleacă la plimbare,
Pe lîngă el trece, făr-a se uita.

Cu mîhnire toate băiatul le vede,
Însă socotește că unchiu-a orbit;
Căci fără-ndoială, nu putea a crede,
Că buna sa rudă sa-l fi ocolit.

A doua zi iarăși prea de dimineață,
Să-i găsească vreme la dînsul veni:
O slugă, ce-afară îl vedea că-ngheață,
Ca să-i facă bine, de el pomeni.

„Boierule”, zise, „așteaptă afară
Ruda dumitale, al doamnei vaci fiu”.
– „Cine? A mea rudă? Mergi de-l dă pe scară.
N-am astfel de rude, și nici voi să-l știu”.

5. Explică rolul titlului în raport cu mesajul textului.

6. Argumentează semnificația alegoriei personajelor, definind o tipologie.
Ia în calcul:

- limbajul personajelor;
- mentalitatea acestora: reacțiile, constatările, judecățile, ideile.

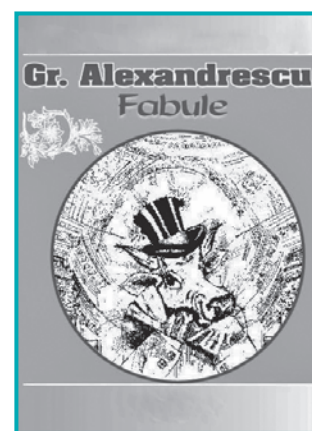
6.1. Definește-ți atitudinea: ai vrea să faci o echipă cu tipuri de tineri ca personajul invocat? Motivează-ți decizia.

7. Interpretează, cu detalii din text, relațiile dintre personaje:

a) BOUL	→	VIȚELUL
b) BOUL	→	SLUGA
c) VIȚELUL	→	BOUL
d) VIȚELUL	→	SLUGA

8. Formulează concluzii referitoare la problema interferenței dintre tipul de relații și tipul de societate, de stat.

9. Construiește un *minitext* (în versuri sau în proză), care să se potrivească drept morală pentru fabula *Boul și vițelul*.

10. Citește sinteza lui Silvian Iosifescu din *Portofoliu* și reține aspectele de tradiție și inovație în fabulele lui Grigore Alexandrescu.
- 10.1. Utilizând informația din *Portofoliu*, identifică părțile constitutive ale fabulei *Boul și vițelul* și motivează rolul lor în integritatea textului.

Portofoliu

ORIGINALITATEA FABULELOR LUI ALEXANDRESCU

Predilecția pentru fabulă a lui Grigore Alexandrescu și a atîtor alți scriitori ai vremii se explică prin posibilitățile superioare de satiră politică pe care le oferă specia. În fabule, ca și în evocările istorice, reluarea motivelor e, în genere, selectivă. Alexandrescu alege sursele cele mai variate, pentru a răspunde unor preocupări ale timpului său și a-i reflecta tipurile. Dar fabula lui Alexandrescu e menită, în primul rînd, să răspundă unei situații politice. Motivul luat de la fabuliștii La Fontaine ori Florian va fi transformat și îmbogățit cu amănunte destinate să înfățișeze nu trăsături atemporale, ci un tip al vremii.

Originalitatea fabulistului nu e deloc numai stilistică. Transformarea pe care o suferă motivele și anecdotele împrumutate e esențială. Detalii de vorbire sau decor localizează, fără insistență, întîmplarea în Țara Românească spre jumătatea veacului. Ceea ce la înaintași

sau la contemporani, la Asachi sau Stamati păstra caracterul mai abstract al apologului se individualizează aici. De asemenea, printr-o schimbare a întîmplărilor sau prin deplasare de accente, se transformă uneori însăși ideea centrală.

După exemplul lui La Fontaine, Alexandrescu transformă fabulele în mici scenete, nu numai intensificînd dialogul, ci urmărind, pas cu pas, acțiunea personajelor, respectîndu-le gesturile și mimica. Pătăniile vițelului venit să se căpătuiască la *buna lui rudă* sînt astfel grupate în momente succesive, prevăzute cu dialogul respectiv: bucuria vițelului aflînd că unchiul s-a făcut boier, schimbul de cuvinte dintre acesta și slugă, în sfîrșit, ultimele, în care boul se leapădă de *astfel de rude*. Deși n-a scris piese originale și s-a mulțumit a traduce tragedii, orientarea spre dramatic caracterizează talentul lui Alexandrescu.

Silvian IOSIFESCU

ARS COLLABORANDI

11. Însenați fabula, încercînd să reproduceți caracterul personajelor alegorice și să actualizați mesajul.

ARS DISCENDI

1. Pregătește o variantă proprie de recitare a textelor fabulelor *Doi cîini* de Alexandru Donici și *Boul și vițelul* de Grigore Alexandrescu.

OPȚIONAL

2. Redactează un eseu nestructurat, în care să demonstrezi spiritul militant, democratic al mesajului fabulelor studiate. Utilizează afirmația ironică a autorului:

E prea bun pentru fabuli veacul în care trăim.

Redactarea și prezentarea unei compoziții-discurs

1. Completează *Graficul T* cu argumente **pro** și **contra** afirmației unui blogger: *Vorbitorul în public e competența care, pe termen lung, îți aduce multe beneficii.* (Răzvan Olaru)

SCRIBO, ERGO SUM

Argumente pro	Contraargumente
---------------	-----------------

2. Precizează ce calități posezi și cele pe care este necesar să ți le formezi pentru a putea vorbi convingător în public:

➤ ascultarea atentă și activă;	➤ respectarea publicului;
➤ posedarea unui vocabular bogat și adecvat temei de discuție;	➤ încadrarea într-un timp scurt;
➤ cunoașterea normelor de vorbire corectă și coerentă.	➤ acordarea posibilității de expunere a oponentului;
	➤ capacitatea de a emite idei și de a face concluzii.

3. Informează-te din surse on-line despre unul dintre marii oratori: *Demostene, Cicero, Mihail Kogălniceanu, Titu Maiorescu, Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Barbu Ștefănescu Delavrancea etc.*

- 3.1. Concluzionează: ce poți învăța din experiența personalității alese.

4. Examinează schema și reține tipurile de discursuri propuse de lingvistul Ion Coteanu, pe care e bine să le poți redacta și prezenta.

TIPOLOGIA STILISTICĂ A DISCURSULUI

Discurs narativ
prezintă desfășurarea unei narațiuni

Discurs descriptiv
prezintă o descriere

Discurs expozitiv
comunică informații, completează de explicații.

Discurs argumentativ
prezintă o demonstrație cu argumente destinate să convingă

5. Pornind de la textul *Ars poetica* de Nicolas Boileau, elaborează, împreună cu colegul, un plan de discurs, prin care să demonstrezi că normele estetice ale clasicismului au contribuit la afirmarea unor scriitori de valoare pentru literatura universală.

1. Scrie un discurs pe o temă stringentă a realității din Republica Moldova, valorificând informația propusă în această lecție.

2. Prezintă discursul, ținând cont de următoarele recomandări.

- câștigă interesul și bunăvoința publicului;
- evidențiază importanța problemei abordate;
- expune convingător faptele: povestește, descrie;
- organizează argumentele după importanța lor (confirmă-le sau respinge-le);
- susține ideea principală sau formulează o soluție proprie.

Agenda cititorului

DISCURSUL

- Specie a genului oratoric, constând într-o expunere făcută în fața unui auditoriu pe o anumită temă.

Structură

- introducerea și enunțarea problemei abordate;
- demonstrarea punctului de vedere susținut;
- concluzia care promovează propriul punct de vedere.

Sciere

- Formularea problemei și găsirea argumentelor.
- Selectarea informației care să asigure nararea relevantă a faptelor *pro* și *contra*.
- Organizarea argumentelor după importanța și forța lor de convingere.
- Alegerea mijloacelor de exprimare potrivite pregătirii publicului.
- Redactarea textului discursului în scopul dobândirii elocvenței.
- Memorarea textului.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție.
Cunoaștere, modelare și aplicare	Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B	
Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Nivelul de competență A	
Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limbă și comunicare. Clasicismul

AUTORUL-FORMULA ESTETICĂ-OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Prezintă criteriile de delimitare a cuvintelor în părți de vorbire.	2 p.
Determină două similitudini și două deosebiri între iluminism și clasicism.	4 p.
Numește părțile de vorbire care funcționează ca instrumente gramaticale în limba română.	2 p.
Fixează, într-o listă, patru <i>reguli estetice</i> ale clasicismului.	4 p.
Analizează, în baza unei fabule, două posibilități de legătură a enunțurilor finite în text.	6 p.
Evaluează, în câte un enunț argumentativ, meritul a două personalități de referință pentru manifestarea clasicismului în literatura română.	6 p.
Construiește un dialog din patru replici, care ar putea avea loc între un admirator al fabulei clasice și un scriitor contemporan (postmodernist).	4 p.
Ilustrează, prin patru exemple relevante din texte, prezența elementelor clasiciste și neoclasiciste în literatura română.	6 p.
Demonstrează, prin trei argumente, actualitatea fabulelor lui Alexandru Donici, în raport cu afirmația că idealurile etice universale – <i>adevăr, echitate, libertate, dreptate, toleranță, compasiune umană</i> – sînt axele care mențin fabulele într-o permanentă actualitate.	6 p.
Citește, în paralel, fabulele <i>Țăranii și rîul</i> , <i>Frunzele și rădăcina</i> de I.A. Krîlov; <i>Petrenii și Bistrița</i> , <i>Frunzele și rădăcina</i> de Alexandru Donici; <i>Cocoșul și vulpea</i> , <i>Țăranul și pădurea</i> de La Fontaine; <i>Toporul și pădurea</i> , <i>Vulpea liberală</i> de Grigore Alexandrescu.	6 p.
Redactează, în baza lecturilor, o comunicare cu tema: <i>Tradiția fabulisticii universale și evoluția fabulei românești</i> .	8 p.
Pornind de la tipologia titlurilor de fabule, propune trei titluri de fabule moderne, în care să fie implicate realitățile actuale.	6 p.
- Caracterizează, în maniera satirei lui Grigore Alexandrescu, un aspect al vieții contemporane. - Alcătuiește un discurs în care să susții ideea că principiile clasicismului contribuie la formarea tînărului creator. - Compune o fabulă în proză, pornind de la unul dintre titlurile propuse: <i>Cartea și stiloul</i>; <i>Cartea și caietul</i>; <i>Stickul și computerul</i>. - Citește fabula ta colegilor, comentînd efectele reușite ale lecturii și modul de înțelegere, de către colegi, a alegoriei.	ATELIER
	DE CREAȚIE
	40 p.

ROMANTISMUL CA ASPIRAȚIE A OMULUI CĂTRE ABSOLUT

Sufletul romantic

alunecă între

contraste.

Idealul estetic

al romantismului

se naște din

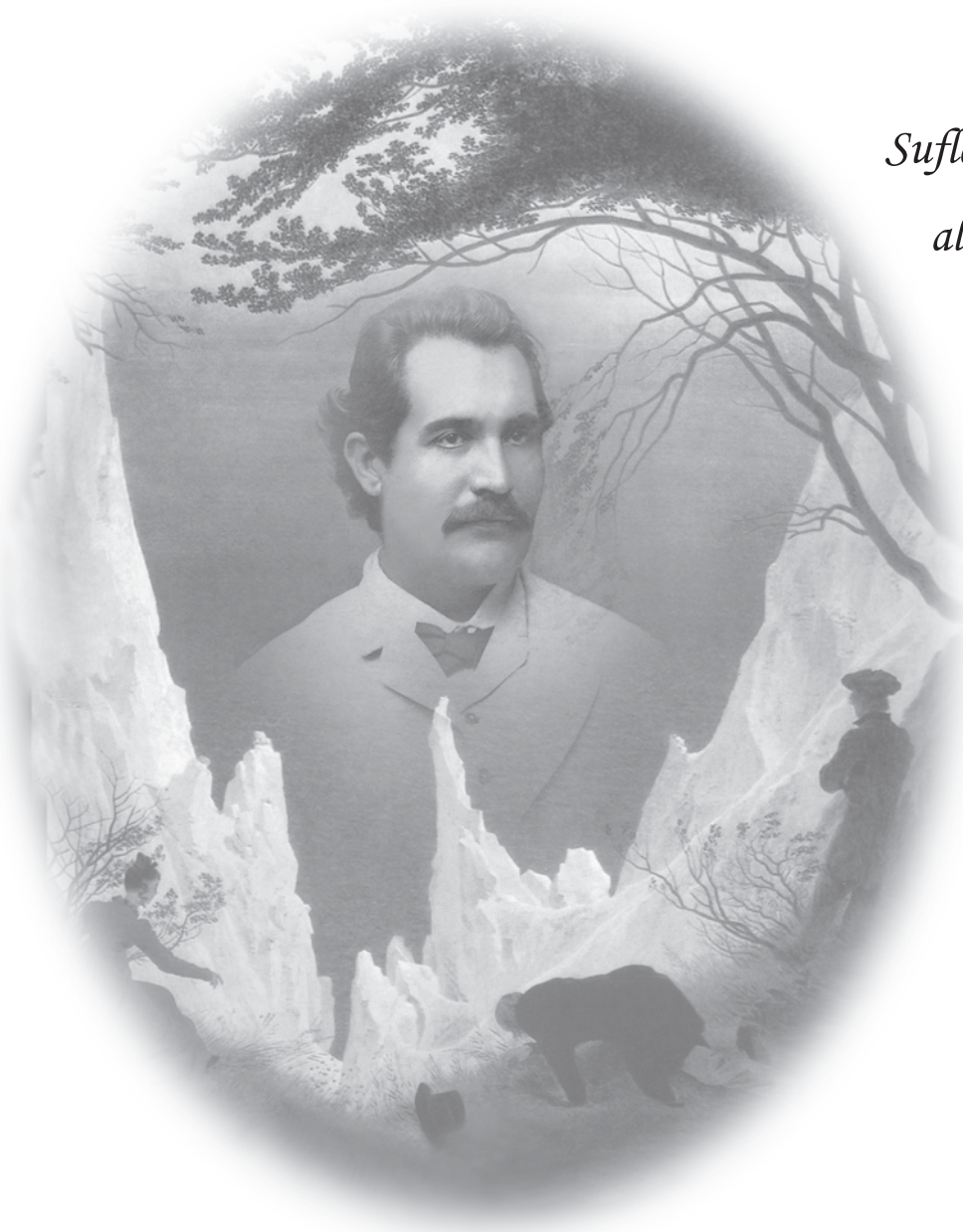
cultul misterului,

din fantezie

și pasiunea

trăirii.

Camelia Gavril

PREROMANTISMUL ȘI NOSTALGIA TRECUTULUI

1. Amintește-ți despre apariția sau afirmarea curentelor literare. Apelează la cunoștințele despre clasicism și iluminism. Formulează o definiție a preromantismului, ținând cont de:

- ▶ natura prefixului *pre-* (cu raportare la romantism);
- ▶ curente pe care le urmează;
- ▶ caracteristici pe care, eventual, le reia;
- ▶ caracteristici la care renunță;
- ▶ perioada constituirii, spațiul lingvistic.

AB INITIO

1. Examinează schema de mai jos și verifică-ți răspunsul.

S APERE AUDE

2. Concluzionează: ce este preromantismul?

Literatura creată în perioada de tranziție de la iluminism la romantism. Deseori, în creația aceluiași scriitor, elementele preromantice coexistă cu cele romantice.

Caracteristici

- reacția de împotrivire culturii
- elogiul sentimentului și al fanteziei
- motivele: ruinele, nopțile, mormintele, cimitirele, natura rustică ș.a.
- stări rebele, refugiu, melancolie, stări sumbre, sentimentul naturii ș.a.

Literatura engleză	Literatura germană	Literatura franceză	Literatura română
Ed. Young J. Thomson Th. Gray J. Macpherson (Ossian)	<i>Sturm und Drang</i> (Furtună și avânt) J. W. Goethe Fr. Schiller Fr. Hölderlin	Doamna de Staël Fr. R. Chateaubriand	V. Cîrlova Gh. Asachi C. Stamati Gr. Alexandrescu I. Heliade-Rădulescu

Agenda cititorului

PREROMANTISMUL

- Curent literar de tranziție de la clasicism și iluminism la romantism.
- S-a manifestat în majoritatea țărilor vest-europene, aproximativ între 1770 și 1830.
- Preromanticii sînt sentimentali, visători, înclinați cu precădere spre stări vagi, spre aspecte minore ale sentimentului.
- În literatura română, elementele preromantice se împletesc cu cele romantice, clasice și iluministe în opera pașoptiștilor.

3. Citește articolul din *Agenda cititorului* și verifică ce ți-a reușit.

- 3.1. Prin tehnica SINELG, studiază articolul propus și sistematizează cunoștințele referitoare la preromantism.

3.2. Formulează două obiective:

- a) vreau să cunosc... b) vreau să realizez...

4. Împreună cu colegul, fixează, într-un clustering, cunoștințele achiziționate.

5. Citește informația de mai jos și înscrie în tabel particularitățile ce disting eroul preromantic de cel romantic.

Preromanticul	Asemănări/deosebiri	Romanticul
• un ezitant • un visător	—	• un visător afectat de vise concrete • utopii revoluționare

Preromanticul e întotdeauna un ezitant, un visător. Desigur, și romanticul visează, însă imagini concrete, sisteme ieșite din haos, utopii revoluționare sau scene apocaliptice, romanticul e un arhitect, chiar când e fragmentar. Preromanticul e un abulic, un simplu reveur; romanticul poate avea halucinații, coșmaruri, vise terifiante, orgiace, sau, dimpotrivă, înălțătoare, preromanticul are numai

reverii. De fapt, starea proprie a preromanticului e perplexitatea, așa cum a romanticului este furoarea. Poetul preromantic nu va fi niciodată un damnat sau un titan, cultul trecutului se oficiază sub zidurile ruinelor, nu în viltoarea bățăliilor prezentului, iar singurătatea preromanticului este refugiu (Rousseau, Sénancour), pe când a romanticului este dispreț, superioritate (Byron, Vigny).

Mircea ANGHELESCU

6. Verifică tabelul realizat de coleg, faceți schimb de informații și determină, prin săgeți, care sînt stările eroului preromantic ce trec la cel romantic. Pe cele care nu realizează acest transfer marchează-le cu semnul minus (-).

7. Aplică informația din tabel, identificînd, în fragmentele ce urmează, starea, tipul eului liric: *preromantic* sau *romantic*.

A De multă nemișcare, ce face peste toate,
Vederea împrejuru-i se-ntoarce cu fiori,
Pămîntul în somn dulce un geamăt parcă scoate
Și cerul nu s-arată acum mai cu răcori.

Dar ăstui suflet jalnic, lipsit de mîngîiere,
Odihnă, mult, unire nu-i poci găsi deloc:
Oriunde veselie din inimă îmi pierie,
Și de aceea umblă fugar din loc în loc.

Vasile CÎRLOVA

B Care e mai mîndră decît tine între toate
țările semănate de Domnul pre pămînt? Care
alta se împodobește în zilele de vară cu flori
mai frumoase, cu grîne mai bogate?...

Ești frumoasă, ești avuțită... o, țara mea... ai
copii mulți la număr care te iubesc... ai cartea
de vitejie a trecutului și viitorul înaintea ta...

Alecu RUSSO

C Întindere-albăstrie,
Nemărginit safir,
O! mare, scumpă mie,
Eu vecinic te admir!
Mi-e drag să văd la soare,
Un orizont albind,
Corăbii călătoare
Ca păseri pribegind.

Vasile ALECSANDRI

- Citește poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia* de Grigore Alexandrescu și urmărește alternanțele stărilor preromantice cu cele romantice, pe care le suportă eul liric.

UMBRA LUI MIRCEA. LA COZIA

Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate;
Către țărnul dimpotrivă se întind, se prelungesc,
Ș-ale valurilor mîndre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadență îl izbesc.

Dintr-o peșteră, din rîpă, noaptea iese, mă-mpresoară:
De pe multe, de pe stîncă, chipuri negre se cobor;
Mușchiul zidului se mișcă... pîntre iarbă să strecoară
O suflare, care trece ca prin vine un fior.

Este ceasul nălucirei: un mormînt se dezvălește,
O fantomă-ncoronată din el iese... o zăresc...
Iese... vine către țărhuri... stă... în preajma ei privește...
Rîul înapoi se trage... Munții vîrfurile își clătesc.

Ascultați! marea fantomă face semn... dă o poruncă...
Oștiri, taberi fără număr împrejură-i învieze...
Glasul ei se-ntinde, crește, repetat din stîncă-n stîncă,
Transilvania-l aude, ungurii se înarmez.

Oltule, care-ai fost martur vitejiilor trecute,
Și puternici legioane p-a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite îți sînt ție cunoscute,
Cine oar' poate să fie omul care te-a-ngrozit?

Este el, cum îl arată sabia lui și armura,
Cavaler de ai credinței, sau al Tîbrului stăpîn,
Traian, cînte a Romei ce se luptă cu Natura,
Uriaș e al Daciei, sau e Mircea cel Bătrîn?

Mircea! îmi răspunde dealul; Mircea! Oltul repetează.
Acest sunet, acest nume valurile-l priimesc;
Unul altuia îl spune; Dunărea se-nștiințează,
Ș-ale ei spumate unde către mare îl pornesc.

Sărutare, umbră veche! priimește-nchinăciune
De la fiii României care tu o ai cîstit.
Noi venim mirarea noastră la mormîntu-ți a depune;
Veacurile ce-nghit neamuri al tău nume l-au hrănit.

Rîvna-ți fu neobosită, îndelung-a ta silință:
Pînă l-adînci batrînețe pe români îmbărbătași;
Însă, vai! n-a iertat soarta să-ncunună a ta dorință,
Și-al tău nume moștenire libertății să îl lași.

Dar cu slabele-ți mijloace faptele-ți sînt de mirare:
Pricina, nu rezultatul, laude ți-a cîștigat;
Întreprinderea-ți fu dreaptă, a fost nobilă și mare,
De aceea al tău nume va fi scump și nepătat.

În acel locaș de piatră, drum ce duce la vecie,
Unde tu te gîndești poate la norodul ce-ai iubit,
Cîtă ai simțit plăcere cînd a lui Mihai soție
A venit să-ți povestească fapte ce l-a strălucit!

Noi citim luptele voastre cum privim vechea armură
Ce un uriaș odată în războaie a purtat;
Greutatea ei ne-apasă, trece slaba-ne măsură,
Ne-ndoim dac-așa oameni într-o adevăr au stat.

.....
Au trecut vremile-acelea, vremi de fapte strălucite,
Însă triste și amare; legi, năravuri se-ndulcesc;
Prin științe și prin arte națiile înfrățite
În gîndire și în pace drumul slavei îl găsesc.

Căci războiul e bici groaznic, care moartea îl iubește,
Și ai lui sîngerăți dafini națiile îi plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Crîngurile înflorite și pădurile ce-l hrănesc.

.....
Dar a nopții neagră mantă peste dealuri se lățește,
La apus se adun norii, se întind ca un veșmînt;
Peste unde și-n tărie întunericul domnește;
Tot e groază și tăcere... umbra intră în mormînt.

Lumea e în așteptare... turnurile cele-nalte
Ca fantome de mari veacuri pe eroii lor jălesc;
Ș-ale valurilor mîndre generații spumegate
Zidul vechi al mănăstirei în cadență îl izbesc.

LABOR OMNIA VINCIT

Mănăstirea Cozia

Agenda cititorului

REPERE DE APLICAT

- Identificați motivele, explicând semnificația lor.
- Interpretați mișcările stării eului liric.
- Comentați sugestia imaginilor auditive și vizuale.
- Alcătuiți o fișă de idei ce determină mesajul textului.

ARS COLLABORANDI

1. Explică, succint, semnificația titlului.
2. Selectează cuvintele din câmpul noțional al lexemelor *urmă* și *noapte*, explicând imaginea vizuală pe care ți-o reprezintă.
3. Cu ce scop sînt folosite acumulările verbale? Urmărește plasarea lor.
4. Identifică și explică motivele din text, categorisindu-le în preromantice și romantice.
5. Atestă și comentează sugestia a două imagini auditive. Explică, în context, sugestia a 3–4 mijloace fonetice.
6. Determină locul și rolul autorului/eului liric.
7. Explică rolul mijloacelor ce re-creează *atmosfera timpului trecut*.
8. Relevă valoarea hiperbolei în text.
9. Despre ce-ți vorbește:
 - legătura naturii cu evocarea *umbrei vechi*?
 - reacția naturii la mesajul lui Mircea?
10. Care este atitudinea eului liric față de trecutul țării? Prin ce mijloace artistice este sugerată?
11. Identifică, în text, idei ce țin de iluminism și clasicism.
12. Compară versurile finale cu cele din debutul poeziei. Ce similitudini, deosebiri ai atestat? Motivează angajarea acestui element în compoziția poeziei.
13. Comentează afirmația lui George Călinescu potrivit căreia, la poezia lui Grigore Alexandrescu, trebuie să se aibă în vedere volumul muzical al compoziției, instrumentația colosală.
14. Încadrează poezia, prin 2–3 argumente, la o anumită specie literară.
15. Identifică, în text, indicii ale altor specii literare.
16. Lucrînd în echipe, analizați textul, demonstrînd că, în poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia* de Grigore Alexandrescu, elementele preromantice „colaborează” cu cele romantice. Utilizați reperele din *Agenda cititorului* și informația din *Portofoliu*.
- 16.1. Fiecare echipă va prezenta și o imagine grafică a problemei analizate.

17. Citește informația din *Portofoliu* și formulează 3–4 argumente pentru a demonstra specificul și valoarea preromantismului.

Portofoliu

REMEDII SPIRITUALE ALE PREROMANTISMULUI

Preromantismul exprimă un moment de criză, intervenit în sensibilitatea și conștiința omului secolului al XVIII-lea, care nu și-a găsit încă rezolvarea.

A. Clasicismul oferea o soluție tuturor conflictelor sale, soluție care era a conștiinței, a datoriei, a echilibrului; romantismul va oferi o multitudine de soluții individuale; preromantismul nu oferă nici una, el dă numai expresie crizei și aspirației către rezolvarea problemei. Sub acest raport, preromantismul este, evident, numai o etapă de tranziție, literatura preromantică nu va oferi perspective, ca romantismul, ci numai remedii sufletești.

Mircea ANGHELESCU

B. Trebuie să precizăm că, dacă poeții preromantici au descoperit pitorescul peisajului, acesta nu reprezenta pentru ei decît un pretext de meditație melancolică despre condiția umană, concepută ca un itinerar inevitabil spre moarte. Peisajul preromantic este decorat cu ruine, morminte și cimitire. Lumina care îl străbate este de natură selenară. Meditația provocată de prezența poetului, în acest context, vizează gloria străbună, apusă de multă vreme, eternitatea morții, solitudinea anxioasă într-o vreme efemeră, în care gestul creator pare a fi, în cele din urmă, zadarnic. Viziunea aceasta pesimistă despre efemeritatea oamenilor și a lucrurilor pune în lumină o temă de largă circulație în literatură, *fortuna labilis* (soartă schimbătoare).

Romul MUNTEANU

18. Descrieți conceptul unei eventuale ecranizări a poeziei *Umbra lui Mircea. La Cozia*:

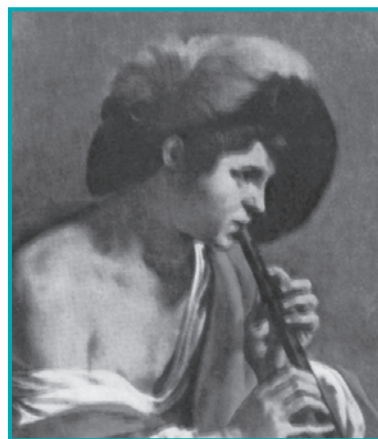
- Ce indicații i-ați da operatorului?
- Ce tip de plan ați folosi pentru a surprinde mișcarea *umbrei* și agitația/reacția naturii?
- Ce melodie ați propune pentru coloana sonoră? Cum ar fi cromatică? Motivați cu imagini din text, referindu-vă la atmosfera poeziei.

1. Pornind de la mărturisirea lui Grigore Alexandrescu, redactați un eseu în care să ilustrați că, prin poezia *Umbra lui Mircea. La Cozia*, autorul își realizează crezul artistic. *Eu sînt din numărul acelor care cred că poezia, pe lângă neapărata condiție de a plăcea, condiție a existenței sale, e datoare să exprime trebuințele societății și să deștepte simțămintele frumoase și nobile, care înalță sufletul prin idei morale și divine, pînă în viitorul nemărginit și în anii vecinicii.*

OPȚIONAL

2. Alege un personaj-personalitate, care reprezintă idealul tău spiritual, și alcătuiește o meditație poetică (în versuri sau în proză), folosind 2–3 motive și stări preromantice.

ARS COLLABORANDI

Flautistul
H. Terbrugghen

ARS DISCENDI

COMUNICAREA VERBALĂ, PARAVERBALĂ ȘI NONVERBALĂ

AB INITIO

Actori ai Teatrului Național
Mihai Eminescu

1. Descrie situația comunicativă:

- ▶ dintr-un text dramatic studiat; ▶ dintr-un film pe care l-ai vizionat;
- ▶ dintr-un spot publicitar de actualitate.

1.1. Comentează semiotica gesturilor, a poziției corporale, a mimicii ac-tanților comunicării.

1.2. Apreciază valoarea vestimentației (unde e cazul) și a cadrului în care se desfășoară dialogul.

1. Imaginează-ți că ești compozitorul, pictorul scenograf sau designerul vestimentar pentru spectacolul realizat după o dramă romantică.

- ▶ Ce motive muzicale vei alege? ▶ Cum vei decora scena?
- ▶ Cum îți vei îmbrăca personajele?

2. Descrie verbal (la alegere) și ilustrează, unde e cazul, care este poziția corporală și gestică adecvată pentru un personaj:

- luptător, erou; • laș, transfug;
- poet; • domnitor.

2.1. Ce semnalmente umane li se potrivesc și constituie un stereotip?

2.2. Documentează-te și prezintă o informație succintă despre modifica-rea în timp a comunicării nonverbale.

3. Citește informația propusă. Reprezintă, prin semne iconice, situația de comunicare: *emițător, receptor, cod, canal, mesaj*.

SĂPERE AUDE

TIPURILE COMUNICĂRII UMANE

Comunicarea este transmiterea de informații/ mesaje de la emițător la receptor prin mijlocirea unui cod și a unui canal.

Codul ar putea fi o limbă oarecare: română, engleză, franceză etc. Dacă și emițătorul, și re-ceptorul cunosc această limbă, atunci mesajul este transmis ușor, comunicarea fiind verbală. Mesajul se transmite prin comunicare directă – grai viu sau mediat prin mijloace audio-vizuale – ori în scris. Comunicarea verbală presupune că persoanele care dialoghează fac uz numai de sem-ne verbale (cuvinte cu sensurile acceptabile).

Comunicarea paraverbală constă în transmite-rea de informații prin suprapunerea intonației pe mesajul verbal. Intonația cu care se citesc știrile di-feră de cea cu care se comentează un meci.

Comunicarea nonverbală evită utilizarea cu-vintelor, substituindu-le prin mimică, gestică, semne convenționale. Aceste semne, fiind uni-versale, mai ușor descifrabile decât o limbă vie concretă, transmit informația mai variată. Într-un mediu multicultural – aerogară, autostradă, mu-zeu – semnul grafic este mai ușor de înțeles decât orice limbă vie.

4. Relatați diferite situații de comunicare (din experiența proprie sau imaginație), când:

- comunicarea este eficientă, deși vorbitorii sînt de etnii diferite;
- comunicarea este ineficientă, deși vorbitorii sînt de aceeași etnie și cunosc doar limba maternă;
- interlocutorii sînt poligloți, dar nu cunosc un cod verbal comun;
- canalul transmite mesaje într-o singură direcție;
- canalul este bilateral, dar numai auditiv.

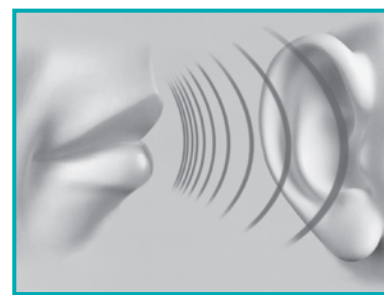
ARS COLLABORANDI

1. Analizează-ți comunicarea cu părinții, prietenii, colegii, profesorii, rudele apropiate și mai îndepărtate.

1.1. Răspunde la întrebările de mai jos (nu neapărat public):

- Cu cine comunică mai eficient?
- Cu cine îți place să comunici?
- Cînd te simți stîngenit în procesul comunicării? De ce?
- Ce importanță are poziția corporală a celor care conversează, a ta inclusiv?
- Care poziție corporală îți pare jenantă într-un dialog?
- Ce importanță acorzi mimicii, gesturilor pe care le faci?
- Sînt gesturi care te țin în poziție de șah?
- Cînd nu-ți amintești despre ce ai vorbit? De ce?
- Ce importanță acorzi intonației cînd spui ceva sau cînd descifrezi mesajul?

LABOR OMNIA VINCIT

PROIECT DE GRUP

1. Expuneți sau desenați pe tablă și foi de poster semne grafice pe care le vedeți pe stradă, în gară, în magazin.

1.1. Înscrieți mesajul verbal pe care îl transmite semnul.

1.2. Confrunțați și discutați mesajele formulate de voi.

1.3. Alegeți semnele care se potrivesc unei instituții de învățămînt.

1.4. Găsiți locul convenit pentru aceste semne în liceul vostru.

1.5. Prezentați proiectul și, dacă e potrivit, plasați semnele în liceu.

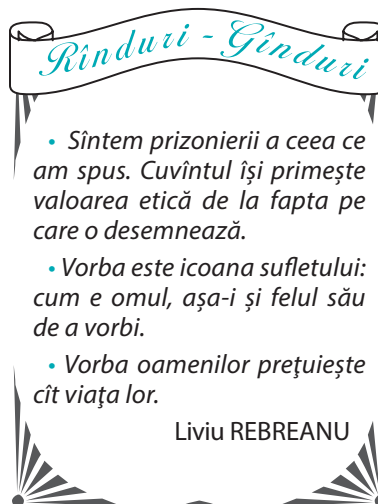
1. Pornind de la ideile din *Rînduri-Gînduri*, scrie un eseu pe tema: **Comunicarea umană este o necesitate de a fi, de a colabora eficient sau de a fericii pe oamenii dragi.**

OPȚIONAL

2. Dacă există posibilitatea, filmați o secvență de la ora de limba și literatura română, apoi discutați-o. Interpretați mesajele pozițiilor corporale, ale mimicii tuturor participanților.

2.1. Solicitați psihologului școlar o consultație privind comunicarea paraverbală și nonverbală.

ARS COLLABORANDI

• Sîntem prizonierii a ceea ce am spus. Cuvîntul își primește valoarea etică de la fapta pe care o desemnează.

• Vorba este icoana sufletului: cum e omul, așa-i și felul său de a vorbi.

• Vorba oamenilor prețuiește cît viața lor.

Liviu REBREANU

ARS DISCENDI

Mitul național și universal: Zburătorul.

Sugestii pentru lectură

AB INITIO

1. Citește poemul *Zburătorul* de Ion Heliade-Rădulescu, intenționând să participi la trăirile tinerei fete și să înțelegi starea ei de spirit.
2. Enumeră 2–3 tradiții și texte literare care reflectă tema dragostei și raportează-le la poemul *Zburătorul*.

S APERE AUDE

1. Motivează, prin două argumente, titlul poemului.
2. Observă modul în care autorul structurează textul în trei părți și explică intenția lui.
3. Rezumă textul. Comentează semnificația firului epic al poemului, confruntându-l cu istoria pe care o conține mitul. Consultă informația din *Portofoliu*.
4. Determină modalitățile de redimensionare a mitului în discursul poemului și completează schema cu informația relevantă:

- 4.1. Descoperă ce modifică autorul și motivează ce câștigă, prin aceste modificări, povestea de dragoste din poem.

Portofoliu

METAMORFOZELE ZBURĂTORULUI

Zburătorul este un demon frumos, un eros adolescent, care dă fetelor pubere tulburările întâiei iubiri. El se poate metamorfoza în șarpe, zmeu sau sul de foc. În fond, toate metamorfozele Zburătorului urmăresc același scop: pătrunderea ocultată în casa victimelor lui pubere sau pasionate, pentru a se transforma în tânăr voinic, înflăcărat de dragoste.

Zburătorul rătăcea noaptea, între miezul nopții și cîntători, dînd tîrcoale ulițelor, grădinilor, livezilor și caselor pentru a tulbura fetele de măritat, vădulele pătimașe după aventuri

sentimentale. Subtil se metamorfează deseori chiar în iubitul acelor astfel ademenite și petrecea cu ele pînă la cîntători. Prezența Zburătorului era numai oniric-erotică.

Zburătorul are și un dublet feminin cunoscut sub numele de Zburătăroaică, un demon urît și extrem de rău.

Așa că tot ce se relatează despre Zburător este valabil și la dubletul feminin, cu mențiunea că Zburătăroaică se ocupă de tineri puberi.

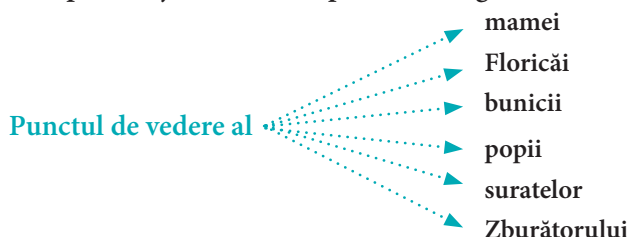
Romulus VULCĂNESCU

5. Accesează *Agenda cititorului*. Determină tipul de discurs în fiecare parte a poemului și definește-l.

6. Motivează cauzele confesiunii Floricăi și relatează-le din perspectiva unor personaje invocate în poem (la alegere):

7. Comentează detaliile textuale cu valoare psihologică ce sugerează și amplifică starea eroinei: *interogațiile retorice, exclamațiile, verbele la prezent, repetițiile* etc.

8. Dezvoltă, utilizând detalii din text, ideea lui George Călinescu: *Inviaza sentimentului erotic este privită ca o boală necunoscută, explicabilă mitologic și curabilă magic*.

9. Cum crezi, are Florica șansa de a evita acest parcurs de inițiere în dragoste? Argumentează-ți opinia.

10. Meditează și decide: dacă eroina ți s-ar confesa, ce sfaturi i-ai oferi?

1. Motivează-ți propria stare și atitudine, explicând funcția sugestivă a naturii în evoluția stării de spirit:

- a eroinei;
- a cititorului în timpul lecturii.

1.1. Înregistrează ideile relevante într-un tabel.

Zburătorul

Partea I	Partea a II-a	Partea a III-a
•	•	•

1. Realizează o caracterizare a personajelor din două poeme despre mitul Zburătorului, actualizând lecturile.

Zburătorul de Ion Heliade-Rădulescu	Călin (File de poveste) de Mihai Eminescu
Zburătorul	Călin

• Urmărește reperele:

A. Imaginea Zburătorului în cele două texte.

B. Semnificația prezențelor feminine în ambele texte.

C. Revitalizarea semnificației mitului în:

- viziunea lui I. Heliade-Rădulescu;
- interpretarea lui M. Eminescu.

D. Suplimentează relatările cu imagini-simbol potrivite.

Agenda cititorului

ION HELIADE-RĂDULESCU

- Poet, prozator, publicist, traducător și profesor, personalitate de referință a epocii.
- A reprezentat un model al spiritului iluminist în cultură, iar în creație a îmbinat elemente clasice și romantice.
- Temele explorate sînt: *nașterea universului, trecutul glorios, natura duală a omului, iubirea, marea trecere* etc.

LIMBAJUL NONVERBAL:

- **Limbaajul corporal**
mimica; pantomima: plastica, poza corpului uman; gesturile; culoarea feței etc.
- **Limbaajul paraverbal**
intonația: coloratura, timbrul vocii; tempoul vorbirii; privirea; tăcerea.

ARS DISCENDI

Vis cu Zburătorul
Șerban Andreescu

ROMANTISMUL CA SENTIMENT ȘI FANTEZIE

Motto:

**Romantismul apare, într-adevăr, ca o violentă
descătușare a sentimentului după marea
încordare care a fost Marea Revoluție Franceză.**

Dumitru POPOVICI

Cântec de dragoste
Edward Burne-Jones

AB INITIO

- Examinează atent imaginea atașată aici.
 - Identifică anumite motive.
- Ce stare de spirit îți trezește tabloul? Definește-o prin două cuvinte-cheie.
- Invocă detaliile picturii care te-au impresionat mai mult. Raportează-te la:
 - prim-planul sau fundalul tabloului;
 - gestică personajelor.
- Compară stările pe care le-ai trăit la contemplarea imaginii și formulează două concluzii.

S APERE AUDE

- A** Dar iată aerul se tulbură... se aud vaiete... mulțime de glasuri se aud strigînd... vădesc cînd primejdie, cînd nădejde, izbîndă, cînd pierdere, turbare, deznădăjduire, vîntul suflă și norul se împrăștie puțin...
Doamne, fă-ți milă. Se vede amestecul unei bătălii!... Stați... izbînda-i în mîna Domnului... arcul se întinde din nou... luptătorii se amestec și se izbesc... piepturile goale de pavezile... capetele descoperite de coifurile...
Focul jărtfei se înalță în văzduh.

Alecu RUSSO

- B** Cu pînzele atîrnate în liniște de vînt,
Corabia străbate departe de pămînt,
Iar stolul rîndunelor trece-ntre cer și mare.
Vasile ALECSANDRI

- C** Dintre sute de catarge
Care lasă malurile,
Cîte oare le vor sparge
Vînturile, valurile?
Mihai EMINESCU

- D** Precum corăbii negre se leagănă de vînt
Cu pînzele-atîrnate departe de pămînt,
Cum între cer și mare trec păsările stol
Trec gîndurile mele a sufletului gol,
Întind ale lor aripi spre negre depărtări...
Tu numai ești în visu-mi luceafărul pe mări.
Mihai EMINESCU

2. Recitiți fragmentele, alegeți două dintre ele și determinați:

- ▶ imaginea generală;
- ▶ sentimentul dominant al eului liric;
- ▶ sentimente presupuse ale autorului;
- ▶ fenomenele sau momentele de viață ce au declanșat aceste sentimente.

3. Precizați ce realitate reflectă fragmentele recitate anterior:

- a) subiectivă; c) imaginară;
- b) obiectivă; d) istorică;
- e) contemporană autorului.

3.1. Motivați-vă răspunsul, folosind următoarea idee: **Conform teoriei inteligențelor multiple, poetul este o persoană care nu uită niciodată anumite impresii pe care le-a trăit. Le poate re trăi cu aceeași prospețime.**

1. Amintește-ți ce sentimente îl dominau pe scriitorul și eroul din perioada clasicismului. Compară-le cu cele identificate mai sus și formulează două concluzii.

2. Citește afirmația lui Tudor Vianu. Desprinde enunțul ce califică tipul romantic din punct de vedere estetic și determină la ce curent se raportează.

Omul romantic nu se menține într-o formă oarecare, ci dorește neconținut să-și schimbe forma și să le îmbrățișeze pe toate. Eroul tragic al clasicismului a fost astfel înlocuit în romantism prin așa-numita natură problematică. Omul în lupta cu sine însuși care devine și nu se încheagă niciodată, firile hamletiene sau faustice sînt caracterele cele mai reprezentative ale romantismului.

Tudor VIANU

2.1. Exprimă-ți punctul de vedere cu privire la natura problematică a omului romantic. Află din *Portofoliu* mai multe despre valorile promovate de romantism.

ARS COLLABORANDI

Tudor Vianu
estetician, critic și istoric
literar, poet, eseist, filozof,
traducător și diplomat

LABOR OMNIA VINCIT

Portofoliu

VALORI ALE ROMANTISMULUI

Romantism (fr. romantisme), ansamblul mișcărilor intelectuale și artistice care, începînd cu sfîrșitul secolului al XVIII-lea, fac să prevaleze în literatură, muzică, arte plastice sentimentul asupra rațiunii, imaginația asupra analizei critice. Romantismul este o mișcare literară care se manifestă în secolul al XVIII-lea în Anglia și Germania și în secolul al XIX-lea în Franța, Italia, Spania. Se caracterizează prin victoria sentimentului asupra rațiunii. Căutînd evadarea în vis sau în trecut prin exotism, romantismul exaltă gustul pentru mister și fantastic, libera expresie a sensibilității. Cultul eului se opune idealu-

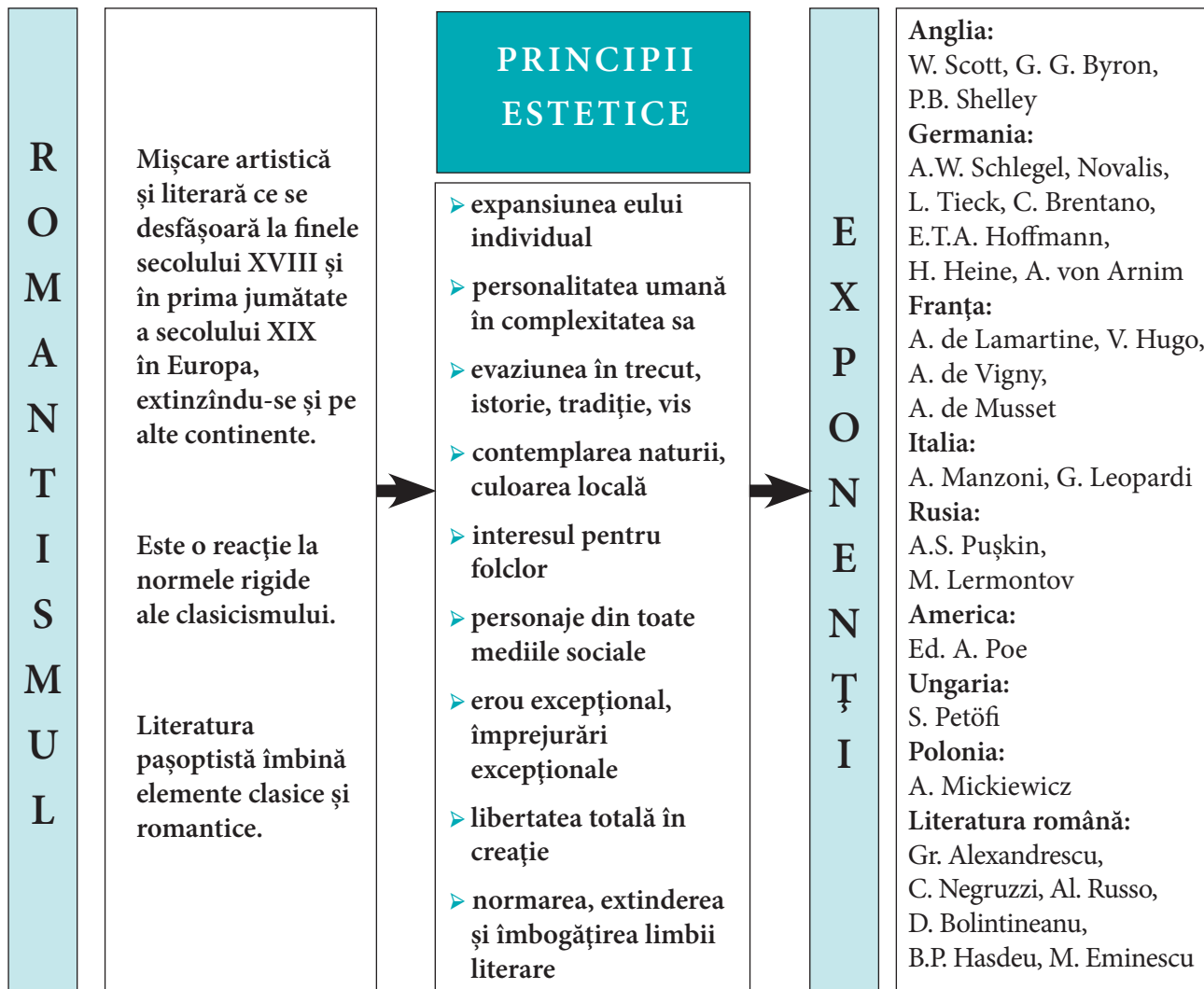
lui clasic. Romantismul se conturează deja în romanele lui Richardson, se accentuează cu Goethe și Hölderlin în Germania, pentru a triumfa cu Lamartine, Hugo, Vigny, Musset în Franța. În literatura română – Al. Russo, C. Negruzzi, D. Bolintineanu.

Romantismul înseamnă triumful valorilor locale asupra valorilor clasice universale; triumful valorilor relative și individuale asupra valorilor generale ale clasicismului; înseamnă tendința către diversitate în opoziție cu năzuința către unitate a clasicismului.

Dumitru POPOVICI

3. Recitește principiile estetice promovate de romantism și, în baza lecturilor și a cunoștințelor acumulate anterior, exemplifică fiecare principiu cu titluri de opere din literatura română și universală.

4. Consultă informația pe care o deține colegul. Formulați împreună o definiție a romantismului, utilizând reperele date în schemă.
5. Compară definiția proprie cu interpretarea teoreticianului literar Dumitru Popovici din *Portofoliu*. Completează, în caiet, tabelul de mai jos.

Particularitățile romantismului	
universal	românesc

6. Identifică, în fragmentele propuse, idei ce explică programul estetic al romantismului. Formulează răspunsuri convingătoare.

6.1. Elaborează fișe-reper pentru discuții în clasă și achiziții de portofoliu.

A Cultul sentimentului și al fanteziei creatoare

Zugrăvind eul poetului, poezia va zugrăvi umanitatea întreagă. Într-adevăr, inima omului nu se schimbă, ea va rămâne totdeauna inima omului, temelia artei. Ecou sonor al veacului său, poetul trebuie să fie și călăuza acestuia spre ideal.

Victor HUGO

B Încercarea de a depăși realitatea obiectivă, evadarea din cauza neacceptării

Reîntoarcerea în trecut nu e o simplă curiozitate, ci e ca și cum ai reveni la un izvor sau ca și cum ai urmări în amintire o melodie din copilărie.

Albert BEGUIN

C Descoperirea infinitului spațial și temporal

În noi sau nicăieri este eternitatea cu lumile ei, trecutul și viitorul.

NOVALIS

Viitorul și trecutul/ Sînt a lumii două fețe,/ Vede-n capăt începutul/ Cine știe să le-nvețe.

Mihai EMINESCU

D Sondarea profundă a tainelor sufletului, exprimarea sentimentelor scriitorului

Adevăratul poet reproduce într-o mini-prismă durerile altora, suferă suferințele aproapelui, ușurează chinurile neamului omenesc. Este un martir al altruismului.

B.P. HASDEU

E Interesul pentru frumusețea și pitorescul naturii, pentru culoarea locală

Tot ceea ce este național, temporal, local, individual se poate universaliza.

NOVALIS

F Valoarea artistică e ceea ce nu este frumos

În gândirea modernilor, rolul grotescului e nemăsurat. Îl găsim peste tot. Pe de o parte, el creează diformul și oribilul, pe de alta, comicul și bufonul.

Victor HUGO

G Personajul din toate mediile sociale, erou excepțional în împrejurări excepționale

Personajele dramei trebuie să fie niște oameni și nu acei eroi artificiali din care spectatorul nu vede decît profilul avantajos. Ca și ceilalți oameni, ele trebuie să fie complexe și nuanțate, alcătuite în adîncul lor din bine și din rău.

Victor HUGO

H Interesul pentru creația populară orală și pentru tradițiile naționale

În ceasurile acelea de patriotică pornire, orice faptă istorică a strămoșilor – obiceiuri naționale, dansuri naționale, cîntece naționale – toate aprindeau în sufletele noastre o electrică scînteie.

Vasile ALECSANDRI

Agenda cititorului

NOVALIS

(Friedrich von Hardenberg)
(1772–1801), poet romantic

- Figură arhetipală a romantismului, avea idealul să transforme, prin credința în forța spiritului, universul natural într-un univers romantic.

7. Citește. Relatează și alte mărci stilistice ale romantismului.

În timp ce în doctrina clasică predomina ideea de ordine și de disciplină, romanticii au proclamat, pentru prima dată, independența artei, au negat orice teorie mai sistematică. Au cultivat melancolia, frenezia, fantasticul, pitorescul și misticismul. Romantismul apare ca un avânt al geniului individual în căutarea ABSOLUTULUI.

8. Citește reflecțiile poetului german Novalis despre geniu – una dintre problemele romantismului – și rezumă informația în 5–6 propoziții. Raportează formula titlului la aspectele discutate în cadrul temei.

GENIU ȘI POET

(fragment)

În fiecare ființă umană există germenul unui geniu. Chiar scindat în mai multe ființe, el reușește să-și păstreze unitatea intactă. Ființa umană reprezintă un tot unitar armonios și nu un amestec, o mișcare sau o substanță, ca „sufletul”. Spiritul și persoana fizică întruchipează o unitate.

Germenul omului cultivat este de substanță genială – **constituție genială**. Formarea geniului vădește trei perioade – cea a tezei, a antitezei și a sintezei. **Gînditorul genial** tratează sfera formării, de aceea strînge mai întîi observații despre omul natural, despre omul și savantul obișnuit, despre savantul care creează sisteme; în al doilea rînd el raportează suma observațiilor în fiecare dintre ele, punînd în ecuație antinomiile, apoi, în al treilea rînd, le sintetizează.

Geniul reprezintă oarecum sufletul sufletului. Substratul sau schema geniului se poate numi foarte potrivit idol.

Geniul trebuie provocat, pus la încercare și format prin cele mai polimorfe contacte.

Condiția experimentării este natura, geniul avînd minunata capacitate de a găsi sensul naturii și de a acționa în spiritul ei. Autenticul observator este artist. El presimte esențialul și este capabil să surprindă, din ciudatul amalgam de fenomene ce i se perindă dinaintea ochilor, pe cele mai însemnate.

Fără genialitate nu putem exista. Geniul e necesar în orice situație, geniul reprezintă rădăcinile cele mai adînci ale existenței noastre, iar rațiunea, imaginația nu sînt decît forme derivate ale acestuia.

 ARS DISCENDI

1. Fantasticul, lirismul, simbolul, miticul sînt trăsături ale romantismului. Amintește-ți operele studiate (citite) anterior în care ai atestat aceste elemente. Ce funcție artistică au ele în text?
2. Elaborează un referat pe una dintre temele propuse:
 - *Elemente de fantastic în creația populară orală;*
 - *Elemente de fantastic în romantism;*
 - *Elemente de fantastic în literatura contemporană.*

OPȚIONAL

3. Citește 2–3 nuvele de George Meniuc. Consultă monografia criticului literar Eliza Botezatu *Cheile artei* și prezintă o comunicare cu tema:
Elemente romantice în proza lui George Meniuc.

LECTURI CREATIVE PARALELE

1. Compară următoarele texte scrise de Mihai Eminescu și Mihail Sadoveanu și identifică în ele motivele romantice. Vezi *Rînduri-Gînduri* și formulează două concluzii.

A Se tot duc, se duc mereu,
Trec din umbră, pier în vale,
Iară cornul plin de jale
Sună dulce, sună greu.
Blîndu-i sunet se împarte
Peste văi împrăștiat,
Mai încet, tot mai încet,
Mai departe... mai departe...
Povestea teiului

B Prietenul meu puse cornul
la gură și sună prelung. Răsu-
netul trecu peste ape, sub cerul
cenușiu și multă vreme se auzi
departe, din ce în ce mai slab
și mai dulce, umplînd văile ca
o îngînare de jale.

Cei trei

2. Observă filonul romantic în textele lui Ion Druță și George Meniuc. Te poți inspira din *Agenda cititorului*.

A Ninge. Peste Cîmpia Sorocii ninge încet, domol, agale, și venea potopul cea alb de sus nu ca o ninsoare oarecare, ci ca o mare binefacere cerească. Fulgi mășcați și blînzi cădeau nu atît pe pămînt, cît pe sireacul suflet omenesc, pentru a-l mai mîngîia, pentru a-l mai îmbrăbăta oarecum. [...] Iese lumea de se miră și sus în deal, și jos în vale, iar din cer tot coboară, legănîndu-se a jale, legănîndu-se a dor, fulgi aleși numai unul și unul. O zi întregă s-a mirat lumea, o zi întregă a tot nins, ș-a fost o zi cum alta nu mai poate fi.

– Așa ninsoare mai rar, ziceau bătrînii, așa ninsoare îți vine o dată în viață, atunci cînd îți vine...

Și tot ninge, ninge, ninge. Fulgi cumînți, îngîndurați se lasă peste case, peste garduri, peste cîmpuri, peste tot ceea ce putea fi, dar nu a fost și, împreună cu această dumnezeiască ninsoare, oamenii încep a se simți așa, deodată, tam-nisam, fericiți.

Povara bunătății noastre

B Era un loc tainic în pădure, unde, cum îi părea lui Lion, arare se abătea cineva din sat: locul era întretăiat de rîpi, năpădit de boz, tufe de corn. Mai creșteau și niște carpeni înalți, bătrîni, care, poate, îl apucaseră pe Ștefan cel Mare, vîînd pe-aici zimbri și căprioare. Dar pe Lion îl ispîtea să vină încoace, mai ales, o cascadă. De sub stîncă țîșnea un izvor. El își strîngea apele într-o vîgăună, dînd naștere unui iezer siniliu, adumbrît de copaci. Din acest iezer, tăcut și visător, apele se strecurau mai departe, prăvălindu-se peste bolovani de piatră calcaroasă, de parcă se certau niște zmei la curțile lor de granit, fără să mai ajungă la capăt vreodată. Soarele arunca asupra șuvoiului smocuri de scînteii galbene. Dincolo de șuvoi, într-un perete abrupt, căsca gura o peșteră întunecoasă. Lion uneori venea la această grotă singuratică să cugete și să contemple pădurea, cerul, să asculte muzica vrăjîită a cascadei.

Caloian

LEGO, ERGO SUM

Rînduri - Gînduri

• Să îndrăznim să afirmăm cu tărie: în realitate, scriitorul își scoate geniul pur și simplu din propriul suflet și din propria sa inimă.

Ph. Van THIEGHEM

Agenda cititorului

FILONUL ROMANTIC ÎN PROZA CONTEMPORANĂ

- În funcție de anumite realități, de cerințele timpului, de specificitatea individualității creatoare a autorului, filonul romantic se manifestă în proza contemporană prin motive, prin lirism și chiar prin modul cum sînt prezentate personajele.

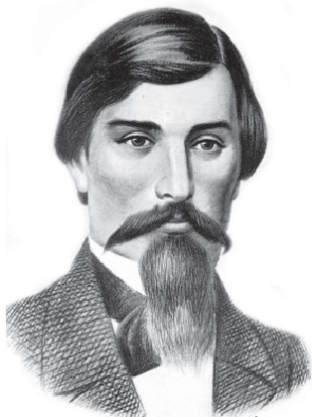
Moralitate, idilism, patriotism

Motto:

Foarte mult datorează totuși romanticii noștri fondului național moștenit.

Nicolae IORGA

AB INITIO

Alecu Russo

S APERE AUDE

1. Citește afirmația lui Nicolae Iorga din motto și concretizează sensul îmbinării *fondul național*.
- 1.1. Susține ideea savantului cu două argumente extrase din studiul *Introducere la Dacia literară* de Mihail Kogălniceanu. *Traducțiile nu fac o literatură. Noi vom prizoni cît vom putea această manie ucigătoare a gustului original, însușirea cea mai prețioasă a unei literaturi. Istoria noastră are destule fapte eroice, frumoasele noastre țări sînt destul de mari, obiceiurile noastre sînt destul de pitorești și de poetice, pentru ca să putem găsi și la noi sugeturi de scris, fără a avea pentru aceasta trebuință să ne împrumutăm de la alte nații.*
- 1.2. Ilustrează răspunsul, referindu-te la exemple de opere din creația lui Vasile Alecsandri sau Mihai Eminescu.
2. Exprimă-ți opinia:
 - a) Ce importanță are pentru generația ta *fondul național moștenit*?
 - b) De ce Alecu Russo considera literatura *expresia vieții unei nații*?
1. Citește fragmentul din *Amintiri* de Alecu Russo și precizează obiectul evocării.

AMINTIRI

(fragment)

Are dreptate aducerea-aminte: Nimic nu poate fi pentru om mai frumos decît trecutul, căci trecutul e tinerețea și tinerețea este fericire!.. fericire de a crede în toată pasărea ce zboară, fericire de a crede în frumosul și în bunul, fericire de a nu se îndoi de cînte și de multe, fericire de a nu gîndi la nimica, de a nu ști ce este viața și ce neagră prăpastie este sufletul omului.

Din multele dulci ochiri ale tinereții și ale copilăriei, două s-au tipărit în inima mea, verzi și vioaie, crescînd iarăși, an de an, ca mlădierile copacilor; primăvara mi le aduce, pe cînd dă frunza, pe cînd fluturii încep a se juca, cînd trandafirii îmbobociți se deschid, cînd soarele încă dezmeardă și nu arde, cînd de pe porumbel pică ninsoarea, mirositoare. Una din ele, zîmbind în cerul trecutului, cine nu o știe? Cine nu a avut

optsprezece ani, cine nu s-a uitat la lună și nu a vorbit cu stelele? A doua aducere-aminte ce iarăși, ca toate aducerile-aminte, dulce lucește între flori și raze aurite, este un sat frumos, rășchirat între grădini și copaci pe o vale a codrilor Bîcului, cu un păr mare în mijloc. De sunt mulți ce nu știu poate de codrii Bîcului (căci de lungă vreme nu se mai vorbește în Moldova de ei), și mai mulți vor fi care nu știu ce însemnează părul din mijlocul satului. Codrii erau odată așezare de apărare ca plăieșia munților, salbă de zmarald a Basarabiei și cuibul voinicilor din cîntecele vechi.

Vîntul primăverii a bătut; peste dealuri, peste văi, dorul leagănului mă ajunge; spre codru mi se întorc ochii și zăresc umbra părului copilăriei mele, care-și întinde ramurile ca niște brațe ce-și scutură florile pe inima mea ca o ploită răcoasă.

2. Explică, în baza textului, decizia autorului de a-și intitula opera *Amintiri*.
 3. Motivează sensul corelației *trecut–tinerețe–fericire*, pe care o construiește autorul, raportînd-o la:
 - *destinul autorului*;
 - *viziunea omului romantic*;
 - *punctul tău de vedere*.
 4. Determină starea de spirit a naratorului-autor și argumentează cu detalii din text.
 5. Urmărește dislocarea motivelor principale în text și fixează-le într-o schemă.
 - 5.1. Explică valoarea afectivă a două motive relevante în definirea lirismului textului.
 6. Comentează semnificația satului ca *spațiu spiritual paradisiac* și simbolul părului ca *axis mundi* al acestui spațiu.
 7. Interpretează:
 - a) viziunea romantică a mișcării cadrului temporal: de la diurn la nocturn (zi–seară, amurg);
 - b) elementele de moralitate și idilism în text.
 8. Concluzionează: care este valoarea formativă a spațiului copilăriei/tineretii pentru narator ca personalitate umană și ca scriitor. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.
1. Citește fragmentul selectat dintr-o altă lucrare a scriitorului și definește modalitatea de expunere, starea dominantă a eului locutor.
Moldova cuprinde tot felul de vederi, vesele, întunecoase, cîmpenești, îmbogățite de podoabele naturii. Mai are apoi un caracter nelămurit de suavă melancolie, ca parfumul unei flori delicate. Are un nu știu ce primitiv în pretenția colinelor ei, care te fac să-ți uiți viața cu necazurile-i de fiecare clipă și te adorm într-o blîndă și mută admirare. Visare a sufletului, care-ți adoarme durerea sub un vâl de uitare, găsești pe costișele-i singuratece în fînațurile-i deșarte, în pădurile acelea care nu cîntă decît pentru ele; din toate izvorăște parcă o cîntare sublimă de păreri de rău și de resemnare, de amară milă, apoi de zîmbet și mai amar încă!
 - 1.1. Comentează mărcile stilistice ale textului, care-i definesc statutul romantic. Raportează ideile proprii la afirmația lui Romul Munteanu:
Peisajul romantic este, în cele mai multe ipostaze, pitoresc, grandios, generator de stări contemplative, care dau o mare satisfacție spiritului uman.
 2. Pornind de la ideea că *Este în om un instinct care-l pune în legătură cu spectacolul naturii*, interpretează, într-un eseu, *semnificația naturii pentru omul romantic*: autorul și personajul.

Agenda cititorului

ALECU RUSSO,
scriitor reprezentativ al
romantismului pașoptist

- S-a născut la 17 martie 1819 într-un sat frumos... pe o vale a codrilor Bîcului – după datele recente, satul Ivancea, raionul Orhei –, în familia boierului Iancu Rusu.
- Este prieten cu V. Alecsandri și N. Bălcescu.
- Revoluționar al timpului, devine un consecvent ostaș al propășirii.
- Răpus de boală la vîrsta maturității sale literare, neputîndu-se bucura de realizarea idealurilor pentru care a luptat, scriitorul adresează un mesaj testamentar congenerilor: *Nu plîngeți, prieteni! Deșteptați-mi patria, dacă vreți să dorm liniștit!*
- **Opera de referință:**
 - **Studii și articole:** *Critica criticii*, *Studie moldovană*, *Studie națională*, *Cugetări*, *Poezia populară*.
 - **Schițe literare:** *Piatra teiului*, *Holera*, *Iași și locuitorii lui în 1840*.
 - **Poem în proză:** *Cîntarea României*.
 - **Lucrare memorialistică:** *Amintiri*.
 - **Jurnal de călătorie:** *Soveja*.
 - **Piese:** *Băcălia ambițioasă*, *Jignicerul Vadră*.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

VASILE ALECSANDRI,
un corifeu al literaturii
române moderne

- Anul nașterii e discutabil: iunie 1819 sau 1824.
- Reprezintă romantismul pașoptist de tip Biedermeier.
- Este redactorul mai multor publicații de orientare democratică: *Propășirea*, *România literară*.
- A adunat și editat culegeri de cîntece și balade populare.
- Este codirector al Teatrului Național, împreună cu M. Kogălniceanu și C. Negruzzi.
- Este unul dintre cei mai de vază poeți ai timpului, publicînd cicluri de poezii: *Doine și Lăcrimioare*, *Mărgăritărele*, *Legende*, *Ostașii noștri*, *Pasteluri*.
- Creează teatrul național, fiind cel mai fecund dramaturg – a scris 58 de piese, dintre care: *Piatra din casă*, *Chirița în Iași*, *Sînziana* și *Pepelea*, *Despot-Vodă*, *Fîntîna Blanduziei*, *Ovidiu* etc.; a inaugurat o nouă specie literară – *cîntecelul comic*.
- Este autorul unor nuvele romantice, proză de călătorie: *Buchetiera de la Florența*, *Muntele de foc*, *Istoria unui galbăn*, *Balta Albă*.

PROIECT DE GRUP

3. Lucrînd în echipe, evaluați, în procesul unei investigații, activitatea complexă a lui Vasile Alecsandri în valorificarea tradițiilor literare/folclorice. Relevați:

- efortul și importanța editării creațiilor populare orale pentru literatura română din epocă;
- ideile lui Vasile Alecsandri despre valoarea tradițiilor și a poeziei populare, cercetînd studiile scriitorului: *Poezia populară*, *România și poezia lor*;
- harta operelor de inspirație folclorică ale lui Vasile Alecsandri, precizînd ciclurile de poezii, titlurile textelor și genurile literare; formulați 2–3 concluzii vizînd problematica operelor;
- semnificația izvoarelor folclorice, originalitatea legendelor și a altor texte (la alegere).

3.1. Argumentați, în procesul investigației, afirmația lui B.P. Hasdeu: *Alecsandri e la noi părinte și cap al poeziei naționale, bazate pe studiul acelei poporane*.

4. Argumentează, în baza confesiunilor lui Vasile Alecsandri, ce a datorat poetul *fondului național moștenit*.

În ceasurile acelea de scumpă nălucire, munții noștri ni se păreau cei mai înalți și mai pitorești de pe fața pămîntului, văile noastre, cele mai îmbelșugate cu holde și cu flori; apele noastre, cele mai limpezi; cerul nostru, cel mai senin.

Am multă sperare într-acest neam a cărui adîncă cumînție e tipărită într-o mulțime de proverburile, unele mai înțelepte decît altele; a cărui închipuire minunată e zugrăvită în poveștile sale poetice, al cărui geniu, în sfîrșit, lucește atît de viu în poeziile sale, alcătuite în onorul faptelor mărețe.

4.1. Explică notele etice și idilice atestate în afirmațiile de mai sus.

4.2. Ilustrează modul în care poetul și-a susținut această stare de spirit prin opera sa. Apelează la lecturi și *Agenda cititorului* ca repere documentare.

1. Motivează, într-un referat, legătura creației lui Alecu Russo și Vasile Alecsandri cu programul romantismului românesc, aducînd exemple concludente de acțiuni ale scriitorilor în scopul valorificării tradițiilor.

OPȚIONAL

2. Dezvoltă, într-un text-reflecție, crezul scriitorului Alecu Russo: *Avem o datorie sfîntă, firească și națională: a culege viața părintească privată. Nenorocirea literaturii nu vine din altă pricină decît din neștiința tradițiilor vetrei părintești. Izvorul adevăratei literaturi este aici*.

- Citește poezia *Doina iubirii* de Vasile Alecsandri și urmărește intenția eului liric.

SCRIPTA MANENT

DOINA IUBIRII

Trece vara cea-nflorită,
Trece vara cea iubită,

Și cu dînsa-n altă lume
Se duc florile din lume,

Se duc toate-n pribegie...
Rămîne țara pustie!

Numai două nu se duc,
Nici se duc, nici se usuc.

Una-i floare de zăpadă,
Una-i floare de livadă,

Una-i floarea crinilor,
Un-a trandafirilor;

Ș-amîndouă-s răsădite,
Ș-amîndouă-s înflorite,

Una-n cîmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului!

Mîndrulițo, draga mea,
Au căzut din cer o stea

Și mi-au zis într-un ceas blînd
Că de-i face pe-al meu gînd,

Să mă lași a săruta
Două flori pe fața ta,

Una-n cîmpul raiului,
Alta-n cuibul graiului,

De murit, eu n-oi muri,
Ci cu tine m-oi iubi

Cît or crește flori în lume,
Și s-or duce-n ceea lume!

De dragoste
Eudochia Zavtur

1. Precizează care sînt, în opinia ta, elementele comune definitorii ale poeziei lui Vasile Alecsandri și ale doinei populare.
2. Vezi *Agenda cititorului* și motivează, în baza a două principii estetice ale romantismului, de ce poetul a urmat modelul hipotextului folcloric.
3. Lucrînd în echipe, argumentați afirmația criticului Nicolae Manolescu:
Doina iubirii este o bijuterie și arată cît de rafinat poet poate fi Alecsandri.
 - Determinați structura discursului liric: natura motivelor, organizarea strofelor, rimelor, amplasarea și sugestia figurilor de stil;
 - argumentați starea de spirit elegiacă și idilică a eului liric;
 - interpretați semnificația mesajului poeziei, formulînd tema și ideea, relevînd filozofia jovialității vieții din subtext.
4. Actualizînd și alte poezii de inspirație folclorică studiate, argumentează și dezvoltă ideea criticului George Munteanu: *Răsturnarea pe care Alecsandri o înfăptuia prin Doine și Lăcrimioare era una în materie de tematică și limbaj poetic, un limbaj limpede, natural, fluent, energic.*

SAPERE AUDE

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

HIPOTEXT

- Textul-prototip, prezent, evident sau diluat în noul text – hipertextul –, creat în baza relațiilor intertextuale dintre aceste două sau mai multe texte.

PROIECT DE GRUP

LABOR OMNIA VINCIT

1. Citiți nuvelele lui Vasile Alecsandri *Buchetiera de la Florența*, *O plimbare la munți*, *Balta Albă*, *Istoria unui galbăn* și exemplificați afirmația unanimă a criticilor literari că proza lui Vasile Alecsandri își are izvorul în viziunea unui narator-călător.
2. Selectați din texte exemple de personaje relevante pentru tipul romantic și motivați-vă opțiunea.
3. Întocmiți o listă de probleme puse în discuție de către autor în aceste proze, care susțin militantismul și patriotismul scriitorului.
4. Relevați, prin cîte două exemple concludente, abordarea temelor romantice în nuvelele citite, urmărind:
 - iubirea pasională;
 - valorile trecutului;
 - moravurile decăzute;
 - regresul/progresul societății.
5. Utilizați reperele teoretice din *Portofoliu* și argumentați particularitățile distincte ale romantismului pașoptist de tip Biedermeier.

Portofoliu

ROMANTISMUL. ETAPE DE CONSTITUIRE

Teoreticianul Virgil Nemoianu a formulat, recent, cel mai complet și pertinent concept al romantismului. În cartea *Îmblinzirea romantismului*, cercetătorul distinge în literatura universală un *prim romantism*, ce s-a manifestat la finalul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea, pînă pe la 1815. Și un al doilea stadiu al curentului, manifestat după 1815, pînă la 1848 și mai tîrziu. Primul, definit *Romanticism*, s-a dezvoltat în epoca revoluției franceze și a imperiului, caracterizîndu-se prin radicalism ideologic, coerență, vizionarism, simț cosmic, integrarea contrariilor, misticism și intensitate pasională. Al doilea stadiu a fost numit *Biedermeier Romanticism*, de la un personaj, un tip de filistin mic-burghez (individ mulțumit de sine, laș, mărginit). Romantismul acestei perioade se remarcă prin înclinație spre moralitate, valori domestice, intimism, idilism, pasiuni temperate, confort spiritual, societate, militantism, conservatorism, ironie

și resemnare. Fiind primul curent în care s-a realizat, în parte, sincronizarea literaturii române cu cea europeană, scriitorii noștri au receptat în epoca primului val al romantismului românesc, 1830–1848 (P. Cornea), în mai mare măsură elementele constitutive și viziunile Biedermeier, înscriindu-se, astfel, în contextul epocii (Gr. Alexandrescu, C. Negruzzi, Al. Russo, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, D. Bolintineanu), apoi, în perioada celui de al doilea val (P. Cornea), au recuperat și formula *High Romanticism* (Al. Russo (parțial), B.P. Hasdeu, M. Eminescu). În felul acesta, literatura română realizează un proces de sincronizare rapidă, inversînd etapele, romantismul prim fiind dominat de militantism, idealism, moralitate, valori domestice și ironie, un romantism pașoptist. Și romantismul postpașoptist fiind dominat de radicalism ideologic, vizionarism, simț cosmic etc.

(După Nicolae MANOLESCU)

 ARS DISCENDI

1. Interpretează, în scris, 2–3 particularități ale *Biedermeier*-ului în nuvelele lui Vasile Alecsandri: *prezența societății*, *militantismul*, *confortul spiritual*, *înclinația spre moralitate*, *ironia* etc.

Vizionarism, genialitate, cosmicitate

Motto:

*Floare albastră e prima capodoperă eminesciană
și este, de asemenea, etimologic, un cap de operă.*

Vladimir STREINU

1. În postură de adolescent, ești la *vîrsta florilor*. Ce semnifică ele pentru tine? Dar florile albastre? Argumentează convingător răspunsul.

AB INITIO

2. Citește și identifică semnificația pe care o au florile în următoarele fragmente:

A

*Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei de-asupra noastră
Or să cadă rînduri-rînduri.*

Dorința

B

*Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetele-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.*

Luceafărul

1. Citește fragmentul din romanul lui Novalis *Heinrich von Ofterdingen* și desprinde sensurile multiple ale *florii albastre*.

S APERE AUDE

Romanul urmărește formarea și viața de artist a rătăcitorului Heinrich, pornit în căutarea florii albastre, simbol al dorului nemărginit.

Mi-e dor să văd floarea albastră. Ea îmi stăpînește veșnic gândurile și nu pot să scriu sau să cuget despre altceva. Nu comorile sînt cele ce mi-au deșteptat o atît de neasemuită dorință, își spunea în sine-a-i, departe de mine orice lăcomie; dor îmi este însă măcar să zăresc floarea albastră. Necurmat la ea îmi stă gîndul și la nimic altceva. Așa ca acum nu m-am simțit niciodată; mai înainte parcă aș fi visat sau parcă aș fi trecut dormind într-o altă lume, căci în lumea în care trăiam altă dată, cui i-ar fi păsat de flori, iar de o patimă atît de ciudată pentru o floare nici că am auzit vorbindu-se pe atunci.

Se lăsă cuprins de o dulce ațipire și visă întîmplări de nespus; din care îl trezi o nouă izbucnire de lumină. Se afla pe o pajiște moale, la marginea unui izvor ce curgea

în văzduh și părea că se mistuie în acesta. Stînci de un albastru-întunecat, străbătute de vine colorate, se înălțau la oarecare depărtare; lumina zilei care îl învăluia era mai dulce și mai strălucitoare decît cea obișnuită, cerul fără pată era de un albastru bătînd către negru.

Ceea ce îl atrăgea însă cu toată puterea era o floare înaltă, azurie, care la început se afla la buza izvorului și îi atingea fața cu petalele-i largi și strălucitoare. În jurul ei creșteau nenumărate flori de toate culorile și mireasma cea mai aleasă îmbălsăma văzduhul. Nu mai vedea altceva decît floarea albastră și o privi vreme îndelungată cu negrăită duioșie. Voi în sfîrșit să se apropie chiar în clipa în care floarea începu pe neașteptate să freamăte și să se preschimbe: petalele îi deveniră mai strălucitoare și se mlădiară pe lujerul care începu să se înalțe, floarea se înclină spre el, din corolă i se înfățișă un guleraș albastru, desfăcut, în care unduia un chip delicat.

2. Ce figură de stil este *floare albastră* în text? Formulează un răspuns argumentat.

- 2.1. Comentează sugestia acestei figuri de stil.

Agenda cititorului

FLOAREA ALBASTRĂ
CA SIMBOL

- Scriitorul german Novalis a folosit simbolul florii albastre în romanul său *Heinrich von Ofterdingen* (importantă creație a romantismului german), reprezentând tendința spre infinit, năzuința de a atinge absolutul în creație.
- Istoricul literar D. Popovici afirmă că floarea albastră a ajuns să definească, simbolic, însuși romantismul german, văzut ca o năzuință de a se elibera de orice limită a spațiului.
- Aceeași semnificație o are simbolul florii albastre și la poetul italian Leopardi, ea numindu-se *Ginestra*.
- Poezia *Floare albastră* de M. Eminescu a fost citită la Junimea, la 7 septembrie 1872 și publicată la 1 aprilie 1873, în revista *Convorbiri literare*.
- În creația lui M. Eminescu, motivul florii albastre apare și în poemul *Călin* (*File de poveste*), în nuvela *Sărmanul Dionis*.

- Citește atent poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu, lăsându-te „pradă” versurilor. Încearcă să conștientizezi care au fost momentele de comunicare sinceră.

FLOARE ALBASTRĂ

– Iar te-ai cufundat în stele
Și în nori și-n ceruri nalte?
De nu m-ai uita încalte,
Sufletul vieții mele.

În zadar rîuri în soare
Grămădești-n a ta gîndire
Și cîmpiile asire
Și întunecata mare;

Piramidele-nvechite
Urcă-n cer vîrful lor mare –
Nu căta în depărtare
Fericirea ta, iubite!

Astfel zise mititica,
Dulce netezindu-mi părul.
Ah! ea spuse adevărul;
Eu am rîs, n-am zis nimica.

– Hai în codrul cu verdeață,
Und-izvoare plîng în vale,
Stîncă stă să se prăvale
În prăpastia măreață.

Acolo-n ochi de pădure,
Lîngă balta cea senină
Și sub trestia cea lină
Vom șede a în foi de mure.

Și mi-i spune-atunci povești
Și minciuni cu-a ta guriță,
Eu pe-un fir de romaniță
Voi cerca de mă iubești.

Și de-a soarelui căldură
Voi fi roșie ca mărul,
Mi-oi desface de-aur părul,
Să-ți astup cu dînsul gura.

De mi-i da o sărutare,
Nime-n lume n-a s-o știe,
Căci va fi sub pălărie –
Ș-apoi cine treabă are!

Cînd prin crengi s-a fi ivit
Luna-n noaptea cea de vară,
Mi-i ținea de subsuoară,
Te-oi ținea de după gît.

Pe cărare-n bolți de frunze,
Apucînd spre sat în vale,
Ne-om da sărutări pe cale,
Dulci ca florile ascunse.

Și sosind l-al porții prag,
Vom vorbi-n întunecime:
Grija noastră n-aib-o nime,
Cui ce-i pasă că-mi ești drag?

Înc-o gură – și dispăre...
Ca un stîlp eu stam în lună!
Ce frumoasă, ce nebună
E albastra-mi, dulce floare!

.....
Și te-ai dus, dulce minune,
Ș-a murit iubirea noastră –
Floare-albastră! floare-albastră!..
Totuși este trist în lume!

3. Compară sensurile identificate în textul lui Novalis cu semnificațiile din poezia eminesciană.
- 3.1. Utilizează *Agenda cititorului* ca reper documentar și interpretează nou-tatea textului eminescian, în comparație cu viziunea lui Novalis.

Portofoliu

REPERE PENTRU LECTURA INTERPRETATIVĂ A POEZIEI

Perpessicius a considerat poezia *Floare albastră* drept una dintre cele mai suave și a explicat titlul acesteia – *împrumutat din terminologia liricii germane, e simbolul idealului inaccesibil*. Titlul este un simbol și, prin cromatica lui, este o *expresie a sentimentului, în care romanticii își scaldau spiritul* (VI. Streinu). De asemenea, albastrul lui Mihai Eminescu poate fi cel al depărtărilor, al cerului, al mării, ceea ce ne poate trimite la perspectivele *viselor albastre*, adică al *oniricului ca spațiu ideal*. În interpretarea lui Eminescu, *floare albastră* ia conturul unui motiv – simbol al iubirii pierdute, al dorului orientat spre trecut. Deși face parte, în fond, din categoria liricii de dragoste, poezia depășește această limită, relevând și condiția creatorului – *absolutul*. Ca specie literară, este o eglogă, structurată pe două planuri: cel al cunoașterii absolute și cel al cunoașterii terestre.

În primele strofe, universul cunoașterii este determinat de trei conotații fundamentale: *întunecata mare* – element al genezei; *cîmpiile asire* – universul de cultură și *piramidele-nvechite* – universul de creație.

Repetarea motivului din finalul poeziei relevă intensitatea sentimentului, produsă de discrepanța dintre iluzie și realitate, accentuată mai puternic de versul final.

În plan terestru, cadrul este rustic, ceea ce conferă valoare atât motivului, cât și evenimentului. Motivul romantic al codrului *cu verdeață* sugerează tărîmul benefic sentimentului, spațiul fiind sensibilizat de plîsul izvoarelor în vale, care-i dau, de asemenea, sonorizare și armonie. În acest cadru, iubita – *floare-albastră* – devine ademenitoare, frumoasă, iar iubirea – trăire plenară – *nebună*. Și totuși sentimentul rămîne în domeniul irealizabilului, fapt sugerat de regimul verbelor la viitor și de circumstanțe condiționale. Astfel, poetul plasează dragostea, motiv central, ca sentiment pur, angelic, în zona idealității. În versul final – *Totuși este trist în lume!* – răsună atât sugestia fericirii, cât și nostalgia, regretul împlinirii ei numai în vis.

Planul teluric este desemnat de epitete ornamente, pe cînd cel spiritual – de epitete cu valoare de simbol sau epitete metaforice: *dulce minune*. Poezia este întregită de o muzicalitate desăvîrșită, datorată măsurii metrice și alternanței vocalice. Opera poate fi considerată, de asemenea, emblematică în ce privește concepția eminesciană despre valoarea unei creații unicat.

Astfel, motivul creației este prezent în subtextul poeziei, la suprafață conotația fiind sugerată de semnificația eului liric: *gînditor-creator*.

9. Lucrînd în echipe, discutați și precizați cîteva interpretări pe care le poate avea imaginea *florii albastre* în text, alcătuiind o listă de propuneri. Realizați cîte o variantă interpretativă a textului.

- 9.1. Argumentați cu citate textuale și cu informații din *Portofoliu*.

1. Selectează cele mai relevante secvențe din textul poeziei. Memorizează-le și rostește-le ca pe un dialog.

OPȚIONAL

2. Scrie, pe două pagini, un comentariu poetic cu tema *Floare albastră e plîsul poetic eminescian după dorul de absolut*. Formulează-ți, mai întîi, trei repere de conținut, pe care îți vei structura lucrarea.

- Citește poezia, încercând s-o vizualizezi.

S CRIPTA MANENT

ȘI DACĂ...

Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopai,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii.

Și dacă stele bat în lac
Adîncu-i luminîndu-l,

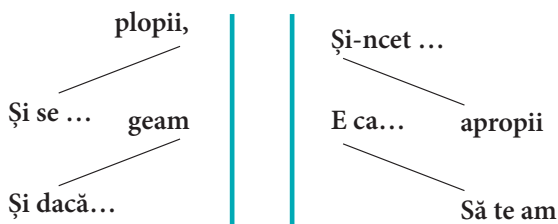
E ca durerea mea s-o-mpac
Înseninîndu-mi gîndul.

Și dacă norii deși se duc
De iese-n lăciu luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.

1. Observă simetria motivelor după tiparul perioadei.

- 1.1. Actualizează noțiunea citind *Agenda cititorului* și rostește frazele poetice în conformitate cu melodia perioadei.

S APERE AUDE

2. Explică semnificația motivelor, plasîndu-le în tabel, și determină motivul principal.

- 2.1. Cum crezi, poezia are un leitmotiv? Argumentează.

MEDITEAZĂ LA SUBIECT

MOTIVE:	LUMI:
• ramuri	• lumea exterioară, terestră
• plopai	• lumea interioară, a eului
• gîndul/minte (<i>memorare</i>)	• lumea exterioară, celestă fuzionează cu
• iubită (te) (<i>memorare</i>)	• lumea interioară prin amplificarea motivelor
✓	• lumea exterioară, celestă condiționează
✓	• lumea interioară, trăirea permanentă a dragostei
✓	
✓	

Agenda cititorului

PERIOADA

- O frază poetică alcătuită din două părți – o propoziție simplă și una amplificată.
- Melodia se proiectează în ascendență și descendență, astfel ca să reconstruiască armonia frazei.

3. Demonstrează că motivele (2–3, la alegere) și motivul central sînt de natură romantică.

4. În creația lui Eminescu se atestă tendința permanentă a poetului de a spiritualiza lumea existentă. Recitește poezia. Descoperă și comentează modalitatea de spiritualizare a lumii. Utilizează reperele din tabelul anterior.

1. Reține din informația propusă în *Portofoliu* valoarea motivelor în înțelegerea și interpretarea unui text romantic.

2. Raportează mesajul poeziei *Și dacă...* la contextul motivelor din alte creații cunoscute ori studiate în cadrul modulului.

2.1. Integrează, astfel, mesajul lor în contextul romantismului.

Portofoliu

VALOAREA MOTIVELOR ÎN ÎNȚELEGEREA TEXTULUI ROMANTIC

Motivele pot constitui o modalitate de lectură și de abordare a operei, precum a fost în cazul poeziei *Și dacă...* Fiind una semnificativă în întregul context eminescian, poezia cuprinde un spectru de motive caracteristice creației eminesciene (plopul, gândul/gîndirea, stelele, lacul, norii, luna) și, prin ea, propriu și romantismului românesc (gîndul, stelele, norii, luna). În măsura în care motivele sînt comune și pentru operele romanticilor literaturii universale (Hölderlin, Lenau, Leopardi, Lamartine), ele constituie o marcă definitorie a limbajului artistic: **de la operă pînă la curent literar.**

Astfel, în romantismul românesc, putem contura două nuclee de motive. Primul este propriu literaturii patruzecioptiste, care, în virtutea vizionarismului mesianic și istoric, a integrat motivele patriotice, istorice, natura, dragostea, exilul: motivul deșteptării patriei în poeziile lui Vasile Alecsandri, motivul istoriei glorioase în poemele *Dumbrava Roșie* și *Dan, căpitan de plai* de Vasile Alecsandri, motivul exilului în poezia *Adio Moldovei* de Vasile Alecsandri, în poemul *Conrad* de Dimitrie Bolintineanu, motivul iubirii, prezent în creația majorității scriitorilor. Al doilea îl constituie numeroasele motive ale creației eminesciene. Ele cuprind, într-o formă spirituală și poetică evoluată, o parte din motivele predecesorilor (patria, istoria, natura ș.a.). Multe însă, datorită raționamentului lor poetic, se integrează în arsenalul de motive romantice universale: gîndul/gîndirea, geniul/divinitatea, timpul/spațiul, celestul/terestru (acestea fiind numite și suprateme), luna, marea, lacul, steaua, floarea albastră ș.a.

Multe motive sînt folclorice, livrești, însă, în măsura în care ele dobîndesc în context semnificații, devin originale. Printr-o atare metamorfoză au trecut majoritatea motivelor eminesciene, în speță cele din operele incluse în cadrul acestei teme – *Și dacă...*, *Floare albastră* și poemul *Luceafărul*.

Un exemplu elocvent este poezia *Și dacă...*. Ea face parte din constelația capodopereelor-miniaturi ale lui M. Eminescu, fiind publicată în anul solstițiului său poetic, anul publicării *Luceafărului* (1883), în revista *Familia*, redactată de *nașul literar al poetului*, cunoscutul om de cultură Iosif Vulcan. Poezia este un argument incontestabil al artei desăvîrșite, realizate de poet prin efectul concentrării la maximum a textului, șlefuirii lui pînă la claritatea cristalului întru atingerea profunzimii conotației comunicate și prin motive.

Motivele au aici un rol dominant. Ramurile plopului, copac simbolic al lumii terestre (ca și salcîmul, teiul), care *bate în geam*, un înlocuit al motivului domei, imită o realitate care a avut loc aieva, cînd iubita și eul liric își trăiau bucuria întîlnirii. De aici începe efortul de memorare și reactualizare spirituală a iubitei sau iubirii prin motivul gîndului/gîndirii-creație.

Din sfera terestră, eul liric își înalță cugețarea în sferile celeste, ale stelelor care imită o acțiune a ramurilor (*bat*). Astfel, sentimentul uman *a urcat* printr-o trăire puternică, sensibilizînd neanturile, și apoi a coborît pe raza luminii (un alt motiv relevant) pînă în adîncul lacului, care înlocuiește, de fapt, abisul sufletesc, motiv comun al

liricii europene. Prezența apei germinatoare reface total starea eroului și durerea *se împacă* prin *înseninarea gândului*, prin priceperea adevărului absolut.

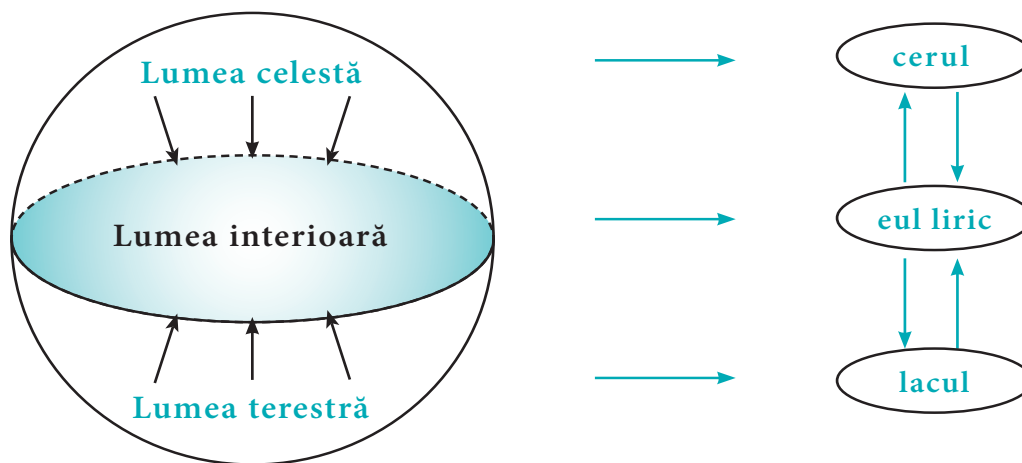
În consecință, *norii deși* ai necunoașterii, ai amenințării, prin uitare, prin limitarea iubirii la cadrul terestru, se împrăștie datorită trecerii durerii într-un sentiment metafizic. Imaginea simbolică a lunii, stăpîna gândirii metafizice, sugerează sublimarea sentimen-

tului prin fixarea lui sub imperiul luminii selenare și configurează idealul iubirii absolute prin trăirea/retrăirea ei în cadrul unui timp prezent etern. Așadar, înțelegerea poeziei pe orizontală și pe verticală s-a realizat prin regimul motivelor care s-au focalizat în cîmpurile conceptuale ale celor două lumi, ele integrîndu-se într-un motiv principal al creației eminesciene și al romantismului – DORUL ABSOLUT.

3. Examinează schema și comentează semnificația interferenței dintre cele trei lumi: *lumea terestră, lumea celestă și lumea interioară a eului liric*.

3.1. Definește starea eului liric, utilizînd figuri de stil sugestive din fiecare strofă.

4. Conștientizează impactul pe care l-a avut poezia asupra stării tale de spirit. Recitește poezia și observă cum ai receptat acum mesajul ei?

1. Memorizează textul *Și dacă...* și rostește-l, intenționînd să exprimi cum evoluează și se împlinesc stările pe care le trăiește eul liric.

OPȚIONAL

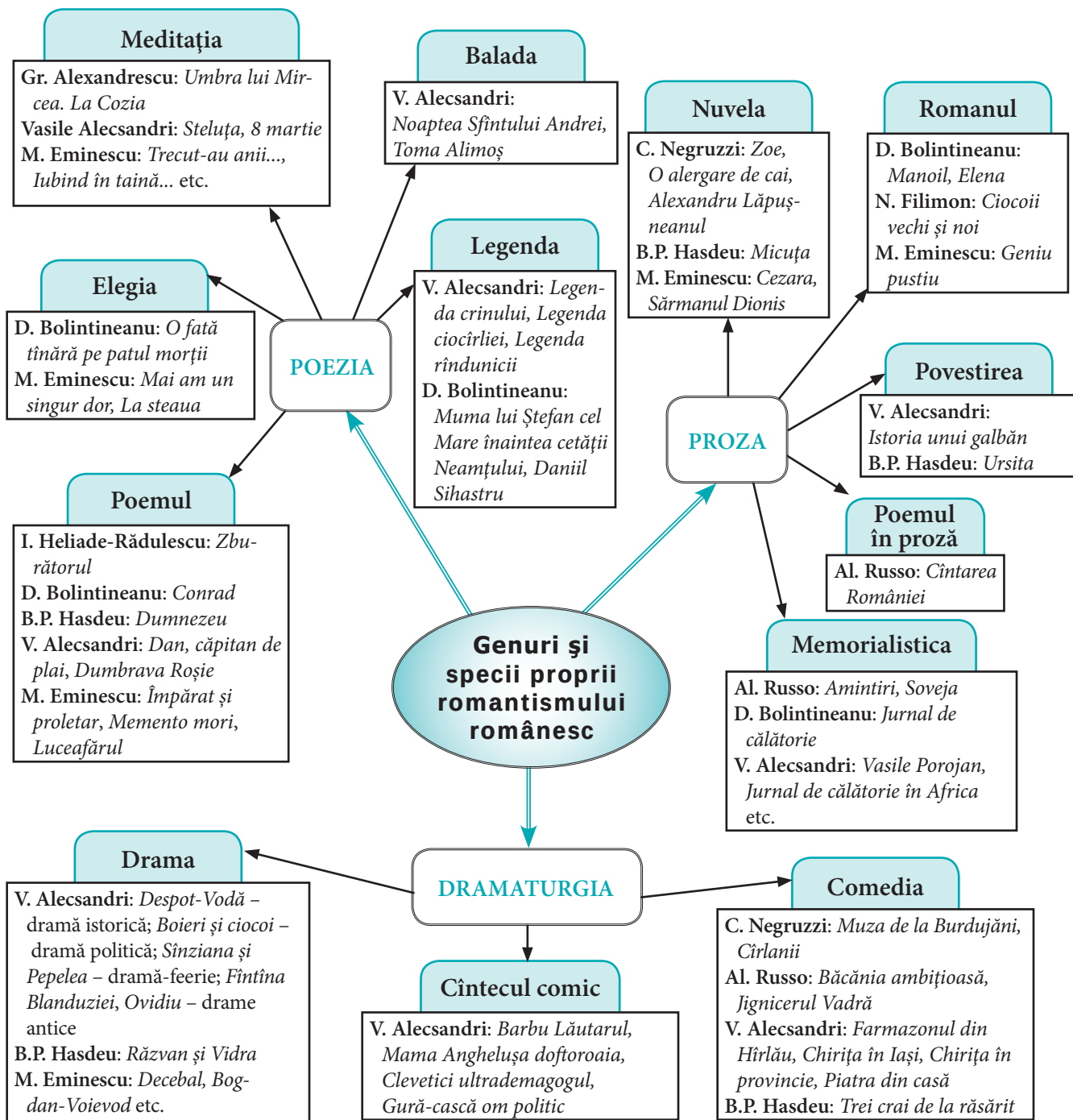
2. Redactează un comentariu succint al poeziei, pornind de la afirmația lui TudorVianu: *Și dacă ramuri bat în geam reprezintă o erotizare a întregii naturi, o pătrundere a tuturor înfățișărilor ei cu substanța iubirii*.

2.1. Folosește în comentariul tău și idei ale criticului Ion Negoîtescu:

În versurile din Și dacă... vibrația e una cu tremurul crengilor, al stelelor, lacului și lunii, se pierde parcă sub tăria de foc sfînt al durerii. Natura se eliberează de vrajă și sentimentul îmbracă poezia într-o alură amară, a cărei sclipire, a cărei undă pătrunde în suflet, mîntuindu-l. Iubita devine o prezență ce se imaculează (se curăță pînă la alb) în luciul luminii.

1. Examinează schema și constată formele specifice romantismului românesc.
- 1.1. Sintetizează informația într-o comunicare pentru o conferință tematică.
- 1.2. Menționează, în special, natura surselor de inspirație, diversitatea motivelor și a temelor în conturarea *peisajului literar* din epoca romantică.

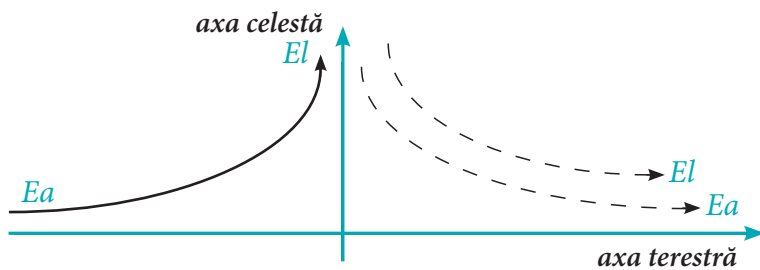
Aspirația către „fără de margine”: poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu

Motto:

La Eminescu se pot găsi toate
datele fundamentale ale romantismului.

Mihai CIMPOI

1. Recitește poezia *Floare albastră* de Mihai Eminescu. Actualizează reflecțiile proprii și parcurge imaginar:
 - a) itinerarul călătoriei fetei în spațiul geniului;
 - b) itinerarul celor doi în spațiul terestru.
- 1.1. Amintește-ți simbolurile celor două spații din text și fixează-le, vertical și orizontal, pe cele două axe din schemă:

- 1.2. Conchide: ce semne distinctive conferă poetul spațiilor imaginate prin simboluri?
- 1.3. Explică, conform schemei, semnificația celor două călătorii, în raport cu viziunile asupra ideii de fericire/realizare, prezente în text.
2. Rememorînd textul poeziei *Și dacă...*, determină în ce spațiu imaginar își proiectează eul liric iubita/iubirea. De ce?

3. Exprimă-ți părerea:
 - a) Acest spațiu imaginar face parte și din orizontul spațiului tău virtual?
 - b) Ai dori să călătorești/să-ți aparțină un asemenea spațiu al imaginarului?
- 3.1. Formulează un răspuns persuasiv, utilizînd și ideea din *Rînduri-Gînduri*.
4. Precizează în ce tipuri de spații are loc realizarea iubirii în poemul *Călin* (*File de poveste*) și argumentează-ți opțiunea:
 - a) în spațiul visului;
 - b) în spațiul castelului;
 - c) în spațiul naturii, codrului.

AB INITIO

Secvențe din baletul *Luceafărul*
de Eugen Doga,
pe libretul semnat de
Emil Loteanu

Rînduri - Gînduri

• Cum ne-am putea lipsi de versul lui Eminescu? E atît de amplu, de viguros și expresiv, încît e aproape imposibil să-i găsești un echivalent adecvat.

Eugen DOGA

- Citește poemul *Luceafărul*, urmărind dorințele protagoniștilor de a se integra în spațiile imaginare.

LUCEAFĂRUL

A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă fată.

Și era una la părinți
Și mîndră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele.

Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lîngă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.

Privea în zare cum pe mări
Răsare și străluce,
Pe mișcătoarele cărări
Corăbii negre duce.

Îl vede azi, îl vede mîni,
Astfel dorința-i gata;
El iar, privind de săptămîni,
Îi cade dragă fata.

Cum ea pe coate-și răzima
Visînd ale ei tîmple,
De dorul lui și inima
Și sufletu-i se împle.

Și cît de viu s-aprinde el
În orișicare sară,
Spre umbra negrului castel
Cînd ea o să-i apară.

Și pas cu pas pe urma ei
Alunecă-n odaie,
Țesînd cu recile-i scînteii
O mreață de văpaie.

Și cînd în pat se-ntinde drept
Copila să se culce,
I-atinge mîinile pe piept,
I-nchide geana dulce;

Și din oglindă luminiș
Pe trupu-i se revarsă,
Pe ochii mari, bătînd închiși
Pe fața ei întoarsă.

Ea îl privea cu un surîs,
El tremura-n oglindă,
Căci o urma adînc în vis
De suflet să se prindă.

Iar ea vorbind cu el în somn,
Oftînd din greu suspină:
– O, dulce-al nopții mele domn,
De ce nu vii tu? Vină!

Cobori în jos, lucefăr blind,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează!

El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;

Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adînc necunoscut
Un mîndru tînăr crește.

Ușor el trece ca pe prag
Pe marginea ferestrei
Și ține-n mîna un toiaș
Încununat cu trestii.

Părea un tînăr voievod
Cu păr de aur moale,
Un vînat giulgi se-ncheie nod
Pe umerele goale.

Iar umbra feței străvezii
E albă ca de ceară –
Un mort frumos cu ochii vii
Ce scînteie-n afară.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să-ți urmez chemarea,
Iar cerul este tatăl meu
Și mumă-mea e marea.

Ca în cămara ta să vin,
Să te privesc de-aproape,
Am coborît cu-al meu senin
Și m-am născut din ape.

O, vin! odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sînt luceafărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

Colo-n palate de mărgean
Te-oi duce veacuri multe,
Și toată lumea-n ocean
De tine o s-asculte.

– O, ești frumos, cum numa-n vis
Un înger se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată;

Străin la vorbă și la port,
Lucești fără de viață,
Căci eu sînt vie, tu ești mort,
Și ochiul tău mă-ngheață.

Trecu o zi, trecură trei
Și iarăși, noaptea, vine
Luceafărul deasupra ei
Cu razele-i senine.

Ea trebui de el în somn
Aminte să-și aducă
Și dor de-al valurilor domn
De inim-o apucă:

– Cobori în jos, lucefăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gînd
Și viața-mi luminează!

Cum el din cer o auzi,
Se stinse cu durere,
Iar ceru-ncepe a roti
În locul unde piere;

În aer rumene văpăi
Se-ntind pe lumea-ntreagă,
Și din a chaosului văi
Un mîndru chip se-ncheagă;

Pe negre vițele-i de păr
Coroana-i arde pare,
Venea plutind în adevăr
Scăldat în foc de soare.

Din negru giulgi se desfășor
Marmoreele brață,
El vine trist și gînditor
Și palid e la față;

Dar ochii mari și minunați
Lucesc adînc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntuneric.

– Din sfera mea venii cu greu
Ca să te-ascult ș-acuma,
Și soarele e tatăl meu,
Iar noaptea-mi este muma;

O, vin', odorul meu nespus,
Și lumea ta o lasă;
Eu sînt lucefărul de sus,
Iar tu să-mi fii mireasă.

O, vin', în părul tău bălai
S-anin cununi de stele,
Pe-a mele ceruri să răsai
Mai mîndră decît ele.

– O, ești frumos cum numa-n vis
Un demon se arată,
Dară pe calea ce-ai deschis
N-oi merge niciodată!

Mă dor de crudul tău amor
A pieptului meu coarde,
Și ochii mari și grei mă dor,
Privirea ta mă arde.

– Dar cum ai vrea să mă cobor?
Au nu-nțelegi tu oare,
Cum că eu sînt nemuritor,
Și tu ești muritoare?

– Nu caut vorbe pe ales,
Nici știu cum aș începe –
Deși vorbești pe înțeles,
Eu nu te pot pricepe;

Dar dacă vrei cu crezămînt
Să te-ndrăgesc pe tine,
Tu te coboară pe pămînt,
Fii muritor ca mine.

– Tu-mi cei chiar nemurirea mea
În schimb pe-o sărutare,
Dar voi să știi asemenea
Cît te iubesc de tare;

Da, mă voi naște din păcat,
Primind o altă lege;
Cu vecinicia sînt legat,
Ci voi să mă dezlege.

Și se tot duce... S-a tot dus.
De dragu-unei copile,
S-a rupt din locul lui de sus,
Pierind mai multe zile.

În vremea asta Cătălin,
Viclean copil de casă,
Ce umple cupele cu vin
Mesenilor la masă,

Un paj ce poartă pas cu pas
A-mpărătesii rochii,
Băiat din flori și de pripas,
Dar îndrăzneț cu ochii,

Cu obrăjei ca doi bujori
De rumeni, bată-i vina,
Se furișează pînditor
Privind la Cătălina.

Dar ce frumoasă se făcu
Și mîndră, arz-o focul;
Ei, Cătălin, acu-i acu
Ca să-ți încerci norocul.

Și-n treacăt o cuprinse lin
Într-un ungher degradă.
– Da' ce vrei, mări Cătălin?
Ia du-t' de-ți vezi de treabă.

– Ce voi? Aș vrea să nu mai stai
Pe gînduri totdeauna,
Să rîzi mai bine și să-mi dai
O gură, numai una.

– Dar nici nu știu măcar ce-mi ceri,
Dă-mi pace, fugi departe –
O, de lucefărul din cer
M-a prins un dor de moarte.

– Dacă nu știi, ți-aș arăta
Din bob în bob amorul,
Ci numai nu te mînia,
Ci stai cu binișorul.

Cum vînătoru-ntinde-n crîng
La păsărele lațul,
Cînd ți-oi întinde brațul stîng
Să mă cuprinzi cu brațul;

Și ochii tăi nemișcători
Sub ochii mei rămîie...
De te înalț de subsuori
Te-nalță din călcîie;

Cînd fața mea se pleacă-n jos,
În sus rămîi cu fața,
Să ne privim nesățios
Și dulce toată viața;

Și ca să-ți fie pe deplin
Iubirea cunoscută,
Cînd sărutîndu-te mă-nclin,
Tu iarași mă sărută.

Ea-l asculta pe copilaș
Uimită și distrasă,
Și rușinos și drăgălaș,
Mai nu vrea, mai se lasă,

Și-i zise-ncet: – Încă de mic
Te cunoșteam pe tine,
Și guraliv și de nimic,
Te-ai potrivi cu mine...

Dar un luceafăr, răsărit
Din liniștea uitării,
Dă orizont nemărginit
Singurătății mării;

Și tainic genele le plec,
Căci mi le umple plînsul
Cînd ale apei valuri trec
Călătorind spre dînsul;

Lucește c-un amor nespus,
Durerea să-mi alunge,
Dar se înalță tot mai sus,
Ca să nu-l pot ajunge.

Pătrunde trist cu raze reci
Din lumea ce-l desparte...
În veci îl voi iubi și-n veci
Va rămînea departe...

De-aceea zilele îmi sînt
Pustii ca niște stepe,
Dar nopțile-s de-un farmec sfînt
Ce nu-l mai pot pricepe.

– Tu ești copilă, asta e...
Hai ș-om fugi în lume,
Doar ni s-or pierde urmele
Și nu ne-or ști de nume,

Căci amîndoi vom fi cumînți,
Vom fi voioși și teferi,
Vei pierde dorul de părinți
Și visul de luceferi.

Porni luceafărul. Creșteau
În cer a lui aripe,
Și căi de mii de ani treceau
În tot atîtea clipe.

Un cer de stele dedesupt,
Deasupra-i cer de stele –
Părea un fulger n'nterupt
Rătăcitor prin ele.

Și din a chaosului văi,
Jur împrejur de sine,
Vedea, ca-n ziua cea dentii,
Cum izvorau lumine;

Cum izvorînd îl înconjur
Ca niște mări, de-a-notul...
El zboară, gînd purtat de dor,
Pîn' pierde totul, totul;

Căci unde-ajunge nu-i hotar,
Nici ochi spre a cunoaște,
Și vremea-ncearcă în zadar
Din goluri a se naște.

Nu e nimic și totuși e
O sete care-l soarbe,
E un adînc asemenea
Uitării celei oarbe.

– De greul negrei vecinicii,
Părinte, mă dezleagă
Și laudat pe veci să fii
Pe-a lumii scară-ntreagă;

O, cere-mi, Doamne, orice preț,
Dar dă-mi o altă soarte,
Căci tu izvor ești de vieți
Și dătător de moarte;

Reia-mi al nemuririi nimb
Și focul din privire,
Și pentru toate dă-mi în schimb
O oră de iubire...

Din chaos, Doamne,-am apărut
Și m-aș întoarce-n chaos...
Și din repaos m-am născut,
Mi-e sete de repaos.

– Hyperion, ce din genuni
Răsai c-o-ntreagă lume,
Nu cere semne și minuni
Care n-au chip și nume;

Tu vrei un om să te socoți,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S-ar naște iarăși oameni.

Ei numai doar durează-n vînt
Deșerte idealuri –
Cînd valuri află un mormînt,
Răsar în urmă valuri;

Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte,
Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.

Din sînul vecinicii ieri
Trăiește azi ce moare,
Un soare de s-ar stinge-n cer
S-aprinde iarăși soare;

Părînd pe veci a răsări,
Din urmă moartea-l paște,
Căci toți se nasc spre a muri
Și mor spre a se naște.

Iar tu, Hyperion, rămîi
Oriunde ai apune...
Cere-mi cuvîntul meu dentii –
Să-ți dau înțelepciune?

Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup-a ei cîntare
Să se ia munții cu păduri
Și insulele-n mare?

Vrei poate-n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pămîntul în bucăți
Să-l faci împărăție.

Îți dau catarg lîngă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pămîntu-n lung și marea-n larg,
Dar moartea nu se poate...

Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te-ndreaptă
Spre-acel pămînt rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.

În locul lui menit din cer
Hyperion se-ntoarce
Și, ca și-n ziua cea de ieri,
Lumina și-o revarsă.

Căci este sara-n asfințit
Și noaptea o să-nceapă;
Răsare luna liniștit
Și tremurînd din apă

Și împlă cu-ale ei scînteii
Cărarile din crînguri.
Sub șirul lung de mîndri tei
Ședeau doi tineri singuri:

– O, lasă-mi capul meu pe sîn,
Iubito, să se culce
Sub raza ochiului senin
Și negrăit de dulce;

Cu farmecul luminii reci
Gîndirile străbate-mi,
Revarsă liniște de veci
Pe noaptea mea de patimi.

Și de asupra mea rămîi
Durerea mea de-o curmă,
Căci ești iubirea mea dentii
Și visul meu din urmă.

Hyperion vedea de sus
Uimirea-n a lor față;
Abia un braț pe gît i-a pus
Și ea l-a prins în brațe...

Miroase florile-argintii
Și cad, o dulce ploaie,
Pe creștetile-a doi copii
Cu plete lungi, bălaie.

Ea, îmbătată de amor,
Ridică ochii. Vede
Luceafărul. Și-ncetișor
Dorințele-i încrede:

– Cobori în jos, lucefăr blînd,
Alunecînd pe-o rază,
Pătrunde-n codru și în gînd,
Norocu-mi luminează!

El tremură ca alte dăți
În codri și pe dealuri,
Călăuzind singurătăți
De mișcătoare valuri;

Dar nu mai cade ca-n trecut
În mări din tot înaltul:
– Ce-ți pasă ție, chip de lut,
Dac-oi fi eu sau altul?

Trăind în cercul vostru strîmt
Norocul vă petrece,
Ci eu în lumea mea mă simt
Nemuritor și rece.

II RECEPTOR AL TEXTULUI ROMANTIC

1. Ce stări, gînduri, sentimente ți-a provocat lectura poemului?

1.1. În cadrul căror segmente de lectură a poemului ai sesizat o tensiune a propriilor trăiri?

1.2. Cum crezi, de ce au fost cauzate ele?

2. La care secvență ai vrea să te reîntorci pentru o relectură, pentru reflec-tare? Motivează-ți intenția.

SAPERERE AUDE

Agenda cititorului

CREAREA POEMULUI LUCEAFĂRUL

- Procesul de elaborare a operei a parcurs două etape în timp de aproximativ un deceniu:
 - 1870–1872 – elaborarea unei variante de rescriere, prelucrare poetică a poveștii, păstrându-i-se titlul;
 - 1880–1883 – crearea poemului original, care are cinci variante.

SURSELE POEMULUI

- povestea populară *Fata din grădina de aur*, culeasă de germanul R. Kunich, aflat într-o călătorie pe meleagurile românești, publicată în 1861;
- basme românești: *Arghir și Elena*, *mitul Zburătorul*;
- mitologia creștină greacă, indiană etc.;
- lucrările și ideile filozofiei germane, în special cele ale lui Arthur Schopenhauer, referitoare la omul comun și la geniu;
- opere din literatura universală: Goethe, *Faust*; Hölderlin, *Hyperion*; Byron, *Cain*; Hugo, *Legenda secolelor*; A. de Vigny, *Moise*; Lermontov, *Demonul* etc.

3. Ce imagini, culori ai vizualizat în timpul lecturii? Care mai persistă în reprezentările tale după lectură? Explică motivul.
4. Ce imagini, motive din alte texte ți-a actualizat lectura poemului?
5. Prezintă valoarea textelor-surse ale *Luceafărului*, rezumând, după lectură, basmul versificat *Fata în grădina de aur* de Mihai Eminescu. Utilizează și informația din *Agenda cititorului*.

6. Determină ce a schimbat poetul, pornind de la basmul popular spre poemul original, referitor la:

a) cronotop; b) personaje; c) final.

- 6.1. Exprimă-ți opinia: ce a obținut poetul și ce a câștigat poemul?

Basmul <i>Fata în grădina de aur</i>	Poemul <i>Luceafărul</i>
a) cronotop	

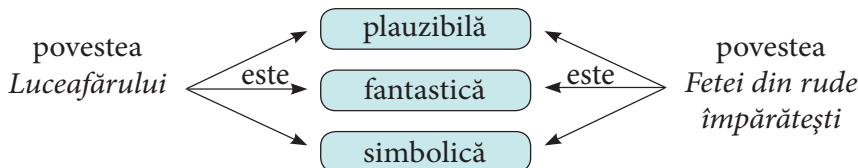
7. Realizați, în clasă, o lectură dramatizată a poemului.
8. Redactează un minieseu nestructurat, în care să meditezi despre impactul lecturii poemului *Luceafărul* asupra propriei imaginații.

ÎNȚELEGE IMAGINARUL ROMANTIC

9. Consultă textul poemului și precizează:

- a) Prin ce spații ai călătorit în timpul lecturii poemului și care sînt semnele definitorii ale acestora? Fixează-le în schemă și interpretează-le.
- b) Cîte personaje ai întâlnit în aceste spații? Înscrie-le numele în schemă.
- c) Ce spații transced (parcure și depășesc) personajele poemului? De ce?
- d) Ce timp vizează discursul poemului și care e semnificația lui?
- e) Cine ți-a relatat minunata poveste a Luceafărului? Exemplifică.

10. Explică, prin detalii din text, dacă:

- 10.1. Angajează în discuție și povestea lui Cătălin sau pe cea a Demiurgului.

11. Meditează asupra afirmației cercetătoarei Rosa del Conte: *Ceea ce este sigur pentru noi este că Luceafărul rămîne numele și figura unei drame provocate de o dublă aspirație: a ceea ce e pămîntesc spre divin și a ceea ce e divin spre pămîntesc, aspirație simțită însă și ispășită cu patos foarte diferit de către cei doi protagoniști.*

Spațiul
celest

Spațiul
terestru

- 11.1. Compară modul propriu în care ai înțeles mesajul global al poemului cu interpretarea poetului și a criticului (*Rînduri-Gînduri*) și cu viziunea Rosei del Conte. Explică unghiul de interpretare care te-a interesat, motivîndu-ți opțiunea.
- 11.2. Demonstrează, cu exemple din text, ideea *dublei aspirații*, selectînd, împreună cu colegul, simbolurile care o desemnează și fixîndu-le pe două coloane, în acest tabel.

DUBLA ASPIRAȚIE	
<i>a teluricului</i>	<i>a celestului</i>
✓	✓

- 11.3. Generalizează, prin două concluzii, rolul simbolurilor în relevarea *dublei aspirații*.

12. Determinați și interpretați semnele, simbolurile ce construiesc semnificația lumilor imagine ale:

- ▶ fetei *din rude mari, împărătești*;
- ▶ Cătălinei;
- ▶ lui Cătălin;
- ▶ Luceafărului – Hyperion;
- ▶ Demiurgului;
- ▶ celor *doi copii cu plete lungi, bălaie*.

- 12.1. Interpretați sugestia lor, în raport cu aspirațiile personajelor.
- 12.2. Discutați și caracterizați *lumea diferită* ca o posibilă împlinire. Apreciați variantele plauzibile, cu *posibilități reale* sau *virtuale*, doar imaginar.
- 12.3. Axați-vă, în judecățile proprii, și pe cele din *Agenda cititorului*.

13. Lumea imaginară a cărui personaj este mai aproape de idealul tău de viață? De ce?

- 13.1. Selectează 3–5 semne-simbol ale lumilor din poem, care-ți definesc propria lume imaginară. Argumentează alegerea.

DISCUTĂ CU PERSONAJE ROMANTICE

1. Urmărind firul epic al poemului, precizează personajele care domină în fiecare dintre cele patru tablouri ale acestuia.
- 1.1. Formulează o concluzie cu privire la o astfel de distribuire a personajelor. Completează tabelul.

I	II	III	IV
1. _____	1. _____	1. _____	1. _____
2. _____	2. _____	2. _____	2. _____

Rînduri - Gînduri

Interpretarea autorului

- Sensul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de noaptea uitării, pe de altă parte, aici, pe pămînt, nici e capabil de a fericii pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n-a-re moarte, dar n-are nici noroc.

Mihai EMINESCU

Interpretarea criticului

- Luceafărul – temă comună romantismului – e mintea contemplativă, apolinică, cu o scurtă criză dionisiacă, aspirînd fericirea edenică a topirii în natură, care e însă refuzată prin faptul dilatării aceluia epifenomen, ce dă cunoaștere mecanicii lumii, și anume, conștiința.

George CĂLINESCU

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

IMAGINARUL

- Imaginarul este posesorul simbolurilor care determină un mod de gîndire poetică originală.
- Imaginarul e simțit de toți autorii ca un principiu al creației sau componentă a acestuia.

Valeriu FILIMON

LABOR OMNIA VINCIT

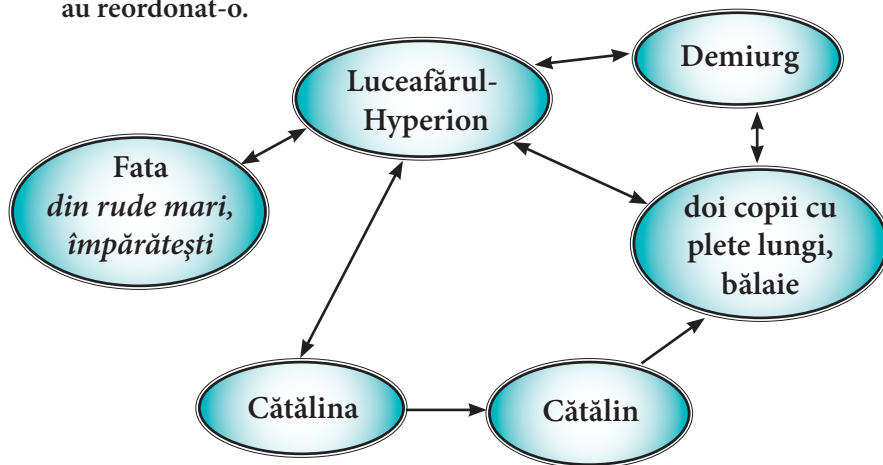
Agenda cititorului

SEMNIFICAȚIA PERSONAJELOR

- **Hyperion** (gr. hyper+aion)
 - Etimologic, sensul numelui este cel ce se mișcă deasupra, cel ce este mereu deasupra.
 - Sensul sugerat de nume este cel cu menirea de a fi în eternitate.
 - În mitologie, Hyperion este unul din cei șase titani, fiul lui Uranus și al Geei, considerat părintele lui Helios și al Soarelei sau Soarele însuși, uneori, tată al tuturor astrilor.
- **Demiurg**, creatorul lumii, avînd atributul veșniciei și capacitatea de a hotărî destinul muritorilor.
- **Cătălin/Cătălina**, nume vechi, neaoșe, frecvente astăzi grație poemului *Luceafărul*.

2. Definește semnificația fiecărui personaj, în funcție de numele pe care îl posedă. Valorifică informația din *Agenda cititorului*.
- 2.1. Explică mutațiile de semnificații care se produc odată cu schimbarea/identificarea, prin nume, a personajului.

3. Dimensiunea epică a poemului înlănțuie, simbolic, destinele personajelor. Discută în plen și pronunță-te cu referire la:
 - a) semnificația inițierii fetei *din rude mari împărățești* în lumea Luceafărului; visul fetei; dialogul acestora în condiția *de visare* a fetei și determinarea relației simbolice dintre ei;
 - b) relația dintre Luceafărul-Hyperion și Demiurg, angajînd semnele spațiului celest; relația Demiurg–lumea terestră;
 - c) relația dintre Cătălina și Cătălin, în funcție de idealul de viață, de intensitatea sentimentului trăit și de spațiul existenței în care se află;
 - d) relația dintre cei doi copii *cu plete lungi, bălaie* și Luceafăr.
- 3.1. Generalizează, în baza schemei, semnificația tuturor relațiilor care au perturbat, la început, ordinea existentă a celor două universuri, apoi au reordonat-o.

4. Cunoscutul estetician Tudor Vianu a definit lirica poemului ca una *mascată*, prezența personajelor fiind interpretată prin cea a măștilor; fiecare personaj avînd mai multe măști. Caracterizează un personaj, la alegere, prin semnificația *măștilor* pe care le schimbă. Utilizează *Agenda cititorului* pentru opinii de reper.

MODEL:

- masca angelică a îndrăgostitului – sugerează sentimentul...
- masca demonică a entității altui spațiu, al revoltatului – sugerează starea... sentimentul...
- masca decepționatului omniscient și omniprezent din final – sugerează o stare..., e dominat de sentimentul...

5. Personajele și măștile acestora au un evident caracter simbolic și comportă semnificații profunde, de valoare general-umană. Interpretează, contextual, valențele simbolice ale personajelor, valorificând și informația plauzibilă din *Dicționarul de simboluri*. Consultă opinia colegului și ordonează informația într-un tabel.

Luceafărul-Hyperion	Fata din rude mari, împărătești	Cătălina	Cătălin	Demiurg	cei doi copii
-	-	-	-	-	-

5.1. Concluzionează:

- ce semne ale personajelor-simbol sînt comune cu cele ale lumilor, spațiilor cărora le aparțin;
 - ce semne le exclud.
6. Meditează asupra afirmației criticului Nicolae Manolescu și exemplifică ideea: *În orice clipă, personajului care vorbește i se poate substitui poetul, căci Cătălin, Cătălina, nu în mai mică măsură decît Demiurg, sînt voci ale poetului.*
7. Caracterul liric al poemului este susținut de natura complexă a eului liric, care-și asumă cîteva ipostaze: *îndrăgostitul reflexiv, elegiac, optimist, decepționat, sentențios* etc. Explică modul de înțelegere a ipostazelor eului liric. Aderă la o opțiune a colegilor.
8. Vezi *Agenda cititorului*. Cercetează ipostazele eului liric, exemplificînd, și interpretează evoluția stării lui de spirit, în varietatea ipostazelor pe care le parcurge și care reprezintă voci ale poetului.
- 8.1. Interpretează, în acest sens, ultima replică a *Luceafărului*.
9. Revenind la viziunea autorului asupra sensului general al *destinului omului de geniu*, generalizează semnificațiile pe care le-ai identificat și interpretat pe parcursul studierii operei.
10. Susține, prin argumente, ideea că poemul *Luceafărul* rămîne a fi o *operă deschisă* și altor perspective de interpretare.
1. Memorizează un fragment din poem, la alegere, și prezintă o variantă proprie de rostire artistică/dramatizată a textului.
2. Scrie un eseu în care să realizezi o interpretare personalizată a semnificației poemului, cu tema:

Luceafărul, un poem al dorului de absolut.

OPȚIONAL

3. Realizați un spectacol după un scenariu propriu, scris în baza poemului.

Agenda cititorului

OPINII DE REPER

- Luceafărul simbolizează Spiritul Pur; se descoperă a fi cerul, iar pămîntul e reprezentat de Cătălina.

Edgar PAPU

- Cătălina simbolizează obscuritatea instinctului înfrățitor cu natura, Hyperion cel de sus rămîne un mit – Titanul zonei siderale, părinte al soarelui și, prin opoziție cu Pămîntul, divinitatea substanțelor foto-eterice.

Dumitru MURĂRAȘU

- Abisul ce desparte aceste două lumi simbolizate de Hyperion și Cătălina explică el singur de ce fata de-mpărat nu poate pricepe pe Luceafăr, deși ea însăși recunoaște că el vorbește pe-nțeleș.

Cezar PAPACOSTEA

- Eul liric poate fi empiric, biografic, care generează ipostazele, stările eului liric poetic, sau poate reprezenta diverse voci ale poetului. În lirica modernă se face o distincție netă între eul poetic și cel empiric: eul este altul.

Arthur RIMBAUD

ARS DISCENDI

STILUL INDIVIDUAL AL SCRITORULUI ȘI AL CITITORULUI

AB INITIO

1. Numește 3–5 scriitori din literatura națională și universală ale căror texte le identifici fără a le fi citit anterior.
 - 1.1. Formulează, în scris, care sînt detaliile decisive în determinarea autorului: vocabularul specific, sistemul de imagini, structura frazei etc.
 - 1.2. Discută cu 1–2 colegi opțiunile. Remarcați ce constituie semnele individuale și ce este o amprentă a timpului și a curentului literar cultivat.
 - 1.3. Explică ce înțelegi prin ideea de *mîna maestrului/pana scriitorului*. Ce analogii și diferențe între aceste concepte poți releva?

S APERE AUDE

1. Citește textul. Dedu, din conținutul și din forma textului:
 - ▶ la ce curent literar se raportează;
 - ▶ ce constituie specificul de limbă.
- 1.1. Comentează *ideile exprimate și modul de exprimare* a acestora.

În ziua cea dintîi, pe cînd lumina
 țîșnind în mari mănunchiuri de văpăi
 nu limpezea nici dragostea, nici vina,
 nici umbre moi nu presăra pe văi;
 pe cînd plăpînzi, cu trunchiuri fără coajă,
 copaci se răsuceau în vînt, și drepti
 în poarta paradisului, de strajă,
 nu adăstau arhangheli înțelepți;
 în golf ferit de răzvrătite unde,
 pe prag neptunic de bazalt urît,
 ce nu primea delfinii albi, și unde
 un val era atît de greu încît
 – desprinse din subțioară – scoici jilave
 cu perla cît un ochi de elefant

pluteau în spuma verde ca agave
 ce-nchid un sîmbure de diamant;
 acolo unde plante plîngătoare
 se ridicau la orizontul blînd
 și soarele-n clorotică paloare
 cădea încet sub zare tremurînd;
 pe-un mal alunecos unde bureții
 clipeau mărunț ca stelele cînd dorm, –
 venea un uriaș lovind pereții
 cu umbra unui trup hidos, diform,
 și se pleca să-și vadă fața hîdă
 în recile oglinzi cu prund de-argint,
 să plîngă și pe urmă să surîdă
 gîndind că totuși apele îl mint.

Ștefan Augustin DOINAȘ

2. Imaginează-ți și prezintă cum ar descrie aceleași momente un autor contemporan pe care îl preferi și un autor de texte SF.
3. Citește expresiv replicile unui dialog din poemul *Luceafărul* sau din alte texte studiate.
 - 3.1. Comentează structura replicii, remarcă formulele de adresare, interjecțiile utilizate.
 - 3.2. Analizează lexicul replicii prin prisma elementelor de cadru natural.
 - 3.3. Formulează în limbaj cotidian și actual mesajul comunicat de acestea.

4. Citește informația. Reține cum pot fi alese și combinate cuvintele limbii române; cum se înțeleg scriitorul-emitător și cititorul-receptor.

MĂRCILE STILULUI INDIVIDUAL

Specificul de limbă al textului este modalitatea de combinare a elementelor de diferite niveluri, astfel încât, din aceleași cuvinte ale limbii române, din aceleași forme gramaticale și structuri sintactice se construiesc lucrări total diferite.

Alegerea subiectului, maniera de interpretare și tratare a problemei poate fi impactul curentului literar sau al preferințelor individuale, dar nicio dată nu este decisivă în alegerea materialului de construcție. Stilistica unui curent literar marchează textul, rigorile de gen, specie, dictează anumite selecții, dar numai individualitatea creatoare a scriitorului îi conferă textului caracter inedit.

Oricât de individual, stilul unui scriitor respectă, în mare, norma limbii și datorită acestui cod, universal și comun pentru toți vorbitorii, scriitorul-emitător și cititorul-receptor se înțeleg.

Unitățile de vocabular, cuvintele și expresiile limbii române, au, uneori, amprenta unui anume autor (Ion Creangă sau I.L. Caragiale), dar totuși ponderea cea mai mare o au cuvintele comune. Nu

ne imaginăm că un text artistic (sau orice alt text, orice comunicare în limba română) s-ar putea realiza fără verbele *a fi*, *a avea*, *a ști*, *a începe* etc., fără pronume, prepoziții și conjuncții. De aceea, pe lângă alegerea unităților de vocabular, este importantă și combinarea lor, explorarea polisemiei acestora, crearea imaginilor din cuvintele odată alese.

Regionalismele, arhaismele, istorismele, argotismele, ocazionalismele doar colorează textul, formele gramaticale populare sau ieșite din uz îl împodobesc, creează atmosfera adecvată subiectului, abordării și tratării problemei.

Așa cum recunoaștem unele cuvinte care „aparțin” unui autor anume, așa putem deduce autorul și din construcția sintactică a textului. Producerea unor enunțuri simple sau cu structuri arborescente, utilizarea unor incidente și comentarii în interiorul enunțului, segmentarea textului, frecvența unor figuri gramaticale etc. sînt mărcile stilului individual inconfundabil al fiecărui mare artist.

1. Analizează o poezie lirică (pe care nu ai învățat-o) din creația eminesciană și raportează-o la curentul literar.

1.1. Identifică mărcile de limbaj artistic ale romantismului.

1.2. Pentru aceeași poezie, identifică mărcile stilului individual al scriitorului.

1.3. Compară, într-un alineat de text coerent, poezia analizată cu o altă poezie. Opțiuni:

- Din creația aceluiași autor
- Cu aceeași tematică

1.4. Ca rezultat al comparației, vei prezenta similitudinile și diferențele, vei formula concluzii în baza observațiilor.

2. Generalizează, într-o comunicare de o pagină, cum se constituie stilul individual al unui scriitor.

REPERE:

- ▶ În ce constă specificul lexical al textelor unui scriitor?
- ▶ De ce este determinat acest specific?
- ▶ Cum influențează curentul literar asupra alegerii temei, a problemei?
- ▶ Prin ce se poate identifica acest scriitor din galeria scriitorilor romantici?

LABOR OMNIA VINCIT

A

Agenda cititorului

ARHETIP

(fr. archétype; gr. arche – început + tipos – tip).

- Model după care se realizează o operă; tipul inițial de care se călăuzește un creator.
- Originalul pe care îl reproduc mai multe variante.

ESEUL NESTRUCTURAT

- Studiu de proporții reduse asupra unor probleme filozofice, literare, științifice, care expune un punct de vedere personal, fără intenția de a epuiza subiectul.
- **În eseuul tău:**
 - Vei formula și prezenta rezumativ problema.
 - Vei vorbi despre actualitatea problemei.
 - Vei analiza propria experiență în raport cu problema.
 - Vei exemplifica tratarea, reflectarea, examinarea, soluționarea problemei.
 - Vei formula concluzii juste.
 - Vei utiliza un limbaj adecvat stilului ales (interogativ-retoric, cu elemente de oralitate, emotiv, plastic, expresiv, corect).

3. Informați-vă din *Agenda cititorului* și elaborați o listă de arhetipuri romantice.

3.1. Cercetați, în grup, unul dintre arhetipuri, pornind de la:

- descrierea obiectului/a realității;
- sensurile de dicționar ale cuvântului dat în limba română și în limbile străine pe care le studiați;
- conotațiile cuvântului respectiv;
- prezentarea noțiunii în dicționarele de simboluri;
- descifrarea imaginii respective, valoarea simbolică a imaginii.

3.2. Identificați arhetipul cercetat la diferiți autori români și comentați specificul lui.

3.3. Faceți o prezentare din partea grupului, însoțind-o de imagini.

B

4. Construiți, pe tablă sau foi de poster, un clustering din denumirile obiectelor de cultură materială care apar în textele romantice studiate sau citite independent.

4.1. Specificați în ce operă și în ce context apare obiectul.

4.2. Descrieți două obiecte. Cum vi le imaginați dacă autorul doar le-a numit? Ce vă ajută să vă dați seama cum arată?

4.3. Observați și comentați:

- a) preferința unui autor față de anumite obiecte;
- b) conexiunea cu personajul sau evenimentul (arme, instrumente muzicale etc.).

4.4. Observați ce este comun textelor diferite.

4.5. Comentați specificul stilului autorului pe care l-ați ales.

5. Prezintă o serie de nume ale personajelor romantice din literatura română.

5.1. Observă prin ce diferă personajul plăsmuit de un autor de cel al altui autor.

5.2. Analizează numele și statutul personajelor de ficțiune. Explică, prin referire la rigurile curentului literar, de ce autorul alege acest tip de personaje, de ce le dă aceste nume.

5.3. Presupune cum ar apărea aceleași personaje la alți autori pe care i-ai studiat.

1. Documentează-te din *Agenda cititorului* și scrie, în limita a 2–3 pagini, un eseu nestructurat pe una dintre teme:

- *Textul romantic, un univers dominat de oameni și stări diverse, o lume ce-mi oferă necesarele repere spirituale.*
- *Fiind în lumea stărilor de spirit romantice...*

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului romantic

1. Actualizează cunoștințele despre personaj, formulînd o succintă definiție.
2. Ce rol atribui personajului în propria înțelegere a unei opere literare citite individual?
3. Determină trăsăturile unui personaj romantic, conducîndu-te de principiile estetice ale curentului (pagina 124).
4. Reține caracteristicile personajului romantic prezentate în *Agenda cititorului*.
- 4.1. Interpretează trăsăturile distincte ale unui personaj romantic preferat, urmărind aceste caracteristici.
5. Examinează *Algoritmul de caracterizare a personajului romantic*.

- *Determină locul personajului în acțiune, în timp și spațiu.*
- *Interpretează sugestia numelui, relevanța acestuia ca semn distinctiv al personajului și al destinului.*
- *Identifică starea socială și mediul social ca spațiu formativ din care provine.*
- *Apreciază idealul de viață, aspirația și viziunea romantică asupra lumii, vieții, realității.*
- *Comentează stările de spirit, ideile, convingerile și sentimentele care îl domină, urmărind evoluția acestora.*
- *Interpretează faptele, acțiunile care-i determină destinul.*
- *Determină nivelul intelectual, vorbirea și limbajul care-i conturează tipul.*
- *Identifică tipul uman pe care-l reprezintă și comentează-l.*
- *Evidențiază anumite particularități de artă ale construcției personajului.*

6. Selectează un personaj principal dintr-o operă romantică: *Dionis* din nuvela *Sărmanul Dionis*; *Luceafărul-Hyperion* sau *Fata din rude mari, împărătești* din poemul *Luceafărul* de Mihai Eminescu; *Răzvan* din drama *Răzvan și Vidra* de B.P. Hasdeu etc.
 7. Realizează, în limita a 1–1,5 pagini, o caracterizare a personajului literar ales, respectînd algoritmul propus și exemplificînd cu detalii din operă.
1. Citește poemele *Faust* de Goethe și *Demonul* de Lermontov. Compară semnificația protagoniștilor din aceste texte cu *Luceafărul-Hyperion*.
 - 1.1. Valorifică-ți propriile atitudini într-o compoziție de caracterizare a unui personaj romantic din cele trei recomandate.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

PERSONAJUL ROMANTIC

- Este complex, excepțional, evoluează spectaculos și adesea se află în conflict cu lumea.
- Provine din toate mediile sociale.
- Este dominat de trăiri interioare antagonice.
- Este dinamic sau profund meditativ.
- Este construit antitetic.
- Reprezintă o diversitate de tipuri umane, cu o dominantă de excepție: visătorul, inadaptatul, geniul, titanul, mesianicul, revoltatul, demonul, scepticul, îngerul/ divinusul, cinicul etc.

Constantin PARFENE

- Este un monstru de frumusețe sau urîțenie, de bunătate sau răutate ori de toate acestea amestecate..., e bizar, nebunatic, rebel.

George CĂLINESCU

ARS DISCENDI

VALORI EXPRESIVE ALE INTONAȚIEI ȘI PUNCTUAȚIEI

AB INITIO

Agenda cititorului

INTONAȚIA

- Sistemul de mijloace fonetice care însoțesc vorbirea coerentă.
- Un mijloc de realizare a expresivității vorbirii prin cuvinte sau îmbinări de cuvinte cu valoare semantică deosebită.
- **Constituenții intonației:**
 - **melodia** – la rostirea enunțului tonul urcă sau coboară, în funcție de tipul enunțului;
 - **accentul logic** – evidențierea cuvântului cu cea mai mare pondere semantică sau stilistică;
 - **pauza** – întreruperea și-rului vorbirii, cauzată de segmentarea textului;
 - **ritmul** – alternarea silabelor accentuate și neaccentuate la intervale de timp;
 - **tempoul** – viteza de pronunțare a unui fragment din vorbire într-o unitate de timp;
 - **timbrul** – coloratura specifică a vocii vorbitorului.

S APERE AUDE

1. Citește expresiv un fragment preferat dintr-un text studiat la literatura română.

- 1.1. Explică de ce ai accentuat într-un fel anume cuvintele respective.
- 1.2. Cum ai putea marca grafic cuvintele pe care le-ai citit cu intonație specială: ce fonturi, evidențieri ai alege?
- 1.3. Apreciază, argumentat, lectura realizată de colegi.

1. Vezi *Agenda cititorului* spre a actualiza cunoștințele. Comentează aplicarea semnelor de punctuație în fragmentul dramatic de mai jos, observând diferențele de intensitate, lungimea pauzelor, ritmicitatea expunerii.

RĂZVAN

Iartă-mă, scumpo iubită!.. Chiar fericirea ne-apasă,
Cînd deodată, ca un fulger, pe sărmanul om se lasă!...
Simt în mine-o greutate... Doresc și nu pot s-o crez...
Nu-i cumva vro nălucire? Poate dorm? Poate visez?...

VIDRA

Cum? Atîta veselie? Pentru ce?... Pentr-o nimică?
Căpitan! Ce mare treabă!... Căpitanu-i o furnică!...
Veselească-se Răzașul sau Vulpoi, făpturi de rînd,
Care pentr-un pai sînt gata a se tăvăli cîntînd!..
Dar tu?... Tu s-o faci, Răzvane?... Căpitanii într-o oaste
Sînt atîția, că-n mulțime se lovesc coaste de coaste...
Căpitan!... O jucărie!... Căpitan!... E un covrig,
După care colindează bieții copilași pe frig!...

B.P. HASDEU

- 1.1. Transcrie una dintre replici.
- 1.2. Citește-o expresiv și constată cum variază intonația la rostire.
- 1.3. Corelează abundența semnelor de punctuație din textul original cu:
 - structura sintactică a enunțului, elipsele frecvente;
 - starea emotivă a personajelor romantice.
2. Amintește-ți experiența de telespectator. Exemplifică fiecare tip de emisiune: o emisiune informativă; un interviu; un talk-show; un reality-show; lectura cognitivă a unui text artistic; lectura scenică a aceluiași text.
 - 2.1. Caracterizează intonația cu care se prezintă emisiunile la care te-ai referit, prin prisma constituenților intonației.
 - 2.2. Analizează intonația actorilor într-un film/ecranizare a unui text din literatura română, în comparație cu vorbirea cotidiană.

3. Descrie succint cum determini intonația adecvată pentru lectura unui text. Ce importanță au, pentru o lectură adecvată, următoarele detalii:

- *semnele de punctuație;*
- *aranjarea în pagină a textului;*
- *mesajul textului sau al fragmentului;*
- *apartenența textului la o specie literară?*

3.1. Realizează lectura cognitivă a textului. Potrivește-ți intonația și citește-l cu voce în echipă sau în fața clasei, urmărind schimbarea de atitudine a personajelor angajate în dialog.

LĂPUȘNEANU

În vremea ndelungată cît singur, cu smerire,
Am fost cu închinare la sfînta monăstire
A Slatinei, aice cum ai mai petrecut,
Iubita mea Ruxandră?

DOAMNA

În aur am cusut
Doi îngeri lîngă Sfînta Maria-născătoare,
Pe aer.

LĂPUȘNEANU

Este gata?

DOAMNA

Mai am încă o floare,
De crin deschis a coase în alb mărgăritar
Și aerul l-om pune pe-al Slatinei altar.

LĂPUȘNEANU

Îmi place, scumpă doamnă, frumoasă și cuminte,
Să văd măiastra-ți mînă lucrînd odoare sfînte.
Gîndirea ce se-nalță la cer, la Dumnezeu,
Din cuget și din casă alungă duhul rău...
Dar spune-mi: auzit-ai de un pribeag din lume,
Un... Despot... mi se pare c-acesta-i al său nume...
Aice, la Suceava, în lipsa mea sosit?

Se zice că-i odraslă de neam prea strălucit,
Că-i domn de Samos, Paros, și că-i în legătură
Cu împărați... că are întinsă-nvățătură
Și limbă mlădioasă, o limbă ce-n curînd
Pe toți boierii tineri i-a fărmeceat pe rînd...
Ce ai aflat de dînsul?

DOAMNA

(*cu sfilă*)

Am auzit mult bine,
Și... chiar a cerut voie la Doamna să se-nchine.

LĂPUȘNEANU

Și... l-ai primit în Curte?

DOAMNA

Primit...

LĂPUȘNEANU

(*posomorîndu-se*)

Într-adevăr?

DOAMNA

Era o datorie... Despot îmi este văr.

LĂPUȘNEANU

Cum? văr măriei tale? De unde pînă unde!

Vasile ALECSANDRI, *Despot-Vodă*

4. Selectează un fragment de dramă romantică și analizează intonația a 3–4 replici, în raport cu mesajul ei.

4.1. Observă remarcile autorului. Relatează rezumativ felul de a comunica al fiecărui personaj, în raport cu:

- ▶ statutul său;
- ▶ starea de spirit pe care o are în momentul respectiv;
- ▶ relația cu interlocutorul.

5. Exprimă-ți părerea: intonația este un mijloc de relevare a caracterului romantic? Exemplifică.

1. Documentează-te cu referire la specificul intonației și punctuației din textul scris și cel oral.
- 1.1. Comentează în ce rezidă abaterile, în textul artistic, de la regulile intonației și ale punctuației.

PUNCTUAȚIA, RESPIRAȚIA FRAZEI

Textul scris este însoțit de indicații asupra felului cum trebuie rostit fiecare enunț. Punctuația, privită ca un sistem de reguli și semne aplicate în conformitate cu ele, este respirația frazei, convenția dintre cel care a produs enunțul scriindu-l și cel care îl rostește.

Cititorul care știe codul – semnele de punctuație aplicate – își potrivește intonația la acel cod. Astfel, în cadrul enunțului, pauzele sînt dictate de aplicarea unor virgule, puncte de suspensie, punct și virgulă; melodia este proiectată de semnul de punctuație de la sfîrșitul enunțului.

Înregistrarea unui text rostit de o altă persoană reflectă și intonația cu care a fost lansat, potrivit de data aceasta codul la intonație.

Textul artistic respectă, în linii mari, regulile de punctuație, dar sînt atestate și abateri. Unii autori ignoră punctuația în întregime, lăsîndu-i cititorului libertatea totală a interpretării. Alteori personajele vorbitoare lansează textul cu intonație inadecvată și autorul nu o poate transmite altfel decît prin utilizarea respectivă (inadecvat regulii – adecvat intonației) a semnelor de punctuație.

2. Explică enunțul *Punctuația este respirația frazei*.
- 2.1. Analizează afirmația prin aplicarea tehnicii asocierilor forțate.

<i>Punctuația</i> Specificul în raport cu alt element și criteriul enunțat	Criteriul/principiul asocierii sau al comparației	<i>Respirația</i> Specificul în raport cu alt element și criteriul enunțat
--	--	--

3. Actualizează regulile de punctuație pentru finele enunțului. Comentează corelația lor cu intonația.
4. Enumeră regulile de aplicare a semnelor: două puncte, punct și virgulă, linia de pauză, ghilimele. Exemplifică prin citate din texte artistice.
5. Transcrie fragmentul propus, aplicînd semnele de punctuație necesare și motivînd, prin regulă/prin intonație, rostul utilizării lor.
- 5.1. Citește expresiv fragmentul. Prezintă grafic intonația, arătînd ascendența și descendența ei, în raport cu toate semnele de punctuație. Inspiră-te din ideile expuse în *Agenda cititorului*.

Aș vrea ca omenirea să fie ca prisma una singură strălucită pătrunsă de lumină care însă are atîtea culori. O prismă cu mii de culori un curcubeu cu mii de nuanțe. Națiunile nu sînt decît nuanțele prismatice ale Omenirii și deosebirea dintre ele e atît de naturală atît de explicabilă cum putem explica din împrejurări asemenea diferența dintre individ și individ. Faceți ca toate

aceste culori să fie egal de strălucite egal de poleite egal de favorite de Lumina ce le formează și fără care ele ar fi pierdute în nimicul neexistenței... cînd Lumina abia se reflectă în ele ea formează culori prismatice.

Sufletul omului e ca un val sufletul unei națiuni ca un ocean.

Mihai EMINESCU, *Geniu pusti*

6. Citește textul. Determină cuvintele-cheie și explică-ți mesajul acestui fragment de proză realistă scris de Marin Preda.

Cît ieșeau din iarnă și pînă aproape de Sfîntul Niculaie, Morometii mîncau afară în tindă la o masă joasă și rotundă, așezați în jurul ei pe niște scăunele cît palma. Fără să știe, copiii se așezaseră cu vremea unul lîngă altul, după fire și neam. Cei trei frați vitregi, Paraschiv, Nilă și Achim, stăteau spre partea din afară a tindei, ca și cînd ar fi fost gata în orice clipă să se scoale de la masă și să plece afară. De cealaltă parte a mesei, lîngă vatră, jumătate

întoarsă spre străchinile și oalele cu mîncarea de pe foc, stătea totdeauna Catrina Moromete, mama vitregă a celor trei frați.

Moromete stătea parcă deasupra tuturor. Locul lui era pragul celei de-a doua odăi, de pe care el stăpînea cu privirea pe fiecare. Toți ceilalți stăteau umăr lîngă umăr, înghesuți, masa fiind prea mică. Moromete n-o mai schimbase de pe vremea primei căsătorii, deși numărul copiilor crescuse.

6.1. Propune colegilor varianta ta de lectură expresivă a textului.

6.2. Comentează tempoul, intonația, pauzele. Motivează accentuarea logică a unor cuvinte. Vezi *Agenda cititorului* și explică rolul acestora în conturarea caracterului tipic al personajului realist.

7. În baza temei propuse, completează graficul T.

Punctuația trebuie respectată, strict, în orice text scris, iar intonația nu presupune acest lucru în toate cazurile.

7.1. Analizează argumentele din cele două părți ale graficului, ia o decizie (ce idei vei promova) și construiește un discurs, care să adeverească justetea ideilor lansate.

8. Construiește în caiet tabelul de mai jos. Analizează intonația cu care au fost rostite alocuțiunile colegilor. Remarcă și apreciază activitatea colegilor prin descriptorii propuși.

	Inadec- vat(ă)	Adec- vat(ă)	Variat(ă)	Sugestii pentru ameliorare
Melodia				
Accentele logice				
Pauzele				
Ritmul				
Tempoul				
Contactul vizual cu auditoriul				
Mimica și gestică				

1. Scrie un text argumentativ prin care să susții că *punctuația și intonația sînt mărci ale culturii comunicării și facilitează înțelegerea umană.*

Agenda cititorului

IDEI UTILE

- Vorbitorului îi lipsesc cuvintele mai ales cînd se găsește într-o stare de emoție sufletească. El va trebui să înlocuiască sărăcia lexicală cu gesturile corporale, vocale, mișcările cu umerii, mîinile și mușchii obrazului, cu inflexiunile vocii, nuanțele de înălțime și timbru, precum și zăbovirile de ritm, care pot duce pînă la pauză – intonația.

Sextil PUȘCARIU

- Vocea ideală, conform cercetărilor britanici, ar trebui să emită cel mult 164 de cuvinte pe minut, cu o pauză de 0,48 de secunde între propoziții, iar intonația de la sfîrșitul propoziției ar trebui să coboare, nu să urce.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare și aplicare	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limbă și comunicare. Romantismul

AUTORUL-FORMULA ESTETICĂ-OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Scrie câte două caracteristici ale comunicării verbale, paraverbale și nonverbale.	4 p.
Pornind de la experiența de cititor și spectator, relatează cum înțelegi următoarele concepte: <i>un text romantic; un film romantic; o seară romantică; o persoană romantică; o cină romantică; un discurs romantic.</i>	6 p.
Formulează două particularități ale romantismului, exemplificându-le prin titluri de opere.	4 p.
Combină adjectivul/adverbul <i>romantic</i> cu alte substantive/verbe, constatînd ce mai poate fi romantic. Apreciază rolul elementelor romantice în diverse opere literare și de artă, create în cheia altor curente.	4 p.
Scrie, în tehnica <i>Pagina de jurnal</i> , cum ai descoperit valoarea semnelor de punctuație la sonorizarea diferitelor tipuri de text. Apreciază rostul semnelor de punctuație în viața ta: <i>mesajele trimise și receptate prin telefonie celulară; scrisorile electronice; textele publicitare (panouri, prospecte).</i>	6 p.
Motivează legătura afirmației lui Alecu Russo cu programul romantismului românesc, aducînd exemple concludente de acțiuni ale scriitorului în scopul valorificării tradițiilor. <i>Avem o datorie sfîntă, firească și națională: a culege viața părintească privată. Nenorocirea literaturii nu vine din altă pricină decît din neștiința tradițiilor vetrei părintești. Izvorul adevăratei literaturi este aice.</i>	6 p.
Estimează, prin două exemple concludente, valoarea stilului individual al unui scriitor studiat pentru formarea stilului cititorilor săi.	6 p.
Comentează crezul lui Vasile Alecsandri: <i>Activitatea spiritului este o condiție vitală pentru tînăra generație. Curaj dar, voi, cei tineri, și pe lucru toți!</i>	8 p.
Argumentează cu un text liric eminescian titlul: <i>O poezie a dorului etern.</i>	6 p.
Cercetează oferta de simboluri din programele de calculator și presupune, în cinci concluzii, cum va evolua în viitor modalitatea de a scrie și a vorbi.	10 p.
CONDIȚIE PREALABILĂ: Prezența unui text de dramă sau comedie romantică, citit anterior. Se va lucra în perechi. • Selectați un fragment relevant pentru textul romantic. • Interpretați semnele textului, specificînd cine sînt personajele, unde și cînd are loc acțiunea. • Analizați didascalile și potriviți intonația, mimica, gestică. • Exersați lectura expresivă și artistică a fragmentului. • Prezentați clasei contextul în care are loc dialogul. • Realizați lectura artistică a dialogului.	ATELIER
	
	DE DRAMATURGIE
	40 p.

REALISMUL SAU LITERATURA CA FILM AL VIETȚII

Prin relația

dintre timpul

scriitorului

și calendaritatea

acțiunii,

realismul

înseamnă

perspectiva

în timp

real.

Aureliu Goci

23

ROSTIREA ÎN SPAȚIUL AXIOLOGIC AL LIMBII ROMÂNE

1. Exprimă-ți oral, într-o reflecție de 3–5 minute, atitudinea față de necesitatea de a vorbi corect într-o limbă, luând în dezbateri afirmațiile:

AB INITIO

- ▶ Orice text rostit trebuie să respecte normele de ortoepie, accentele și pauzele specifice.
- ▶ Școala primară formează deprinderea de a vorbi corect.
- ▶ Mass-media trebuie să promoveze vorbirea corectă.
- ▶ Vorbind corect și expresiv, ne dezvoltăm competența de comunicare orală.

1. Descrie, ca într-o pagină de jurnal, propria experiență de rostire a cuvintelor în limba română. Ce faci când nu ești sigur/sigură de corectitudinea celor rostite?

S APERE AUDE

- 1.1. Ce trebuie să faci pentru a depăși dificultățile întâmpinate la vorbirea corectă într-o limbă străină? Vezi recomandările în textul de mai jos.

CUM SOLUȚIONĂM PROBLEMELE DE ROSTIRE ȘI SCRIERE

Dicționarul ortografic include informația despre modul de rostire și scriere a cuvintelor, despre formele gramaticale ale acestora.

Însă nu toate problemele de rostire corectă sînt soluționate atît de simplu, prin consultarea unui dicționar ortografic și prin respectarea regulilor.

Numele proprii străine, respectînd principiul etimologic, prezintă dificultăți atît la scriere, cît și la rostire. Articulația și ortografia lor presupune chiar utilizarea unor sunete/semne diacritice care nu sînt caracteristice limbii române. Pentru documentare, este necesar să consultăm un dicționar enciclopedic, anexe la dicționarele ortografice. Dar nici enciclopediile, nici dicționarele ortografice nu reușesc să presupună ce nume de personalități sau orașe vor fi în topul știrilor. Pentru aceste cazuri, se vor consulta sursele on-line.

Neologismele de ultimă oră, la fel, prezintă anumite dificultăți de scriere și rostire, de constituire a formelor gramaticale. Dacă neologismul nu a intrat

încă în limbă și DOOM-2010 nu-l atestă, atunci ortografierea lui trebuie verificată prin limba de origine, iar formele gramaticale – subordonate analogiei.

În textele editate se pot atesta erori sau abateri calitative de la norma de rostire și scriere. Dacă nu este vorba despre cazurile regretabile de greșeli neobservate de echipa editorială sau de cele observate mai tîrziu, trecute într-o *erată*, atunci aceste abateri constituie:

- reminiscențe ale modului de a scrie și rosti corect pe vremea autorului;
- greșeli calitative intenționate, prin care autorul comunică despre personajul său. Crearea unui personaj incult, în textul artistic, implică și un anume mod de comunicare; un personaj prost este și un prost vorbitor, comite erori de articulare și de scriere, dacă, prin voia autorului, trebuie să producă el acest text.

Alte cauze ale rostirii/scrierii inadecvate ar fi și apartenența la o altă etnie sau defectele de pronunție prin care este înzestrat personajul de comedie etc.

Agenda cititorului

VORBITORUL ȘI CONSTRUIREA TEXTULUI

- Un text verbal se constituie din cuvinte care se potrivesc semantic și gramatical. Corelarea sensurilor asigură logica discursului, iar respectarea normelor gramaticale garantează înțelegerea.
- La producerea unui text, vorbitorul pornește de la ideea pe care are de gând s-o transmită și atitudinea subiectivă față de conținutul comunicării. Acestea îi dictează alegerea cuvintelor dintr-un registru larg: de la diminutiv la augmentativ, de la popular la livresc, de la meliorativ la peiorativ etc.

2. Analizează o pagină din DOOM-2010 (la alegere). Constată ce nu știai anterior în legătură cu rostirea corectă a cuvintelor.

2.1. Acumulați, împreună cu colegul, pe foi de poster aparte, cuvintele pe care le-ați remarcat, cu mențiunile:

- Nu știam că se rostește așa... (atenție la accente, la rostirea neologismelor)
- Nu știam că acest cuvânt are așa forme...
- Nu pot explica de ce se ortografiază astfel...

3. Alege parametrii unui discurs (cine, unde, cu ce ocazie vorbește). Consultă *Agenda cititorului* și formulează un enunț introductiv, prin care ai putea capta atenția publicului la tema *Discursul verbal este un semn de cultură a oricărui om*.

4. Examinează ce legătură există între competența de comunicare publică și alegerea profesiei, între competența de comunicare și succesul școlar.

5. Estimează-ți competența de comunicare. Ce ai vrea să îmbunătățești? Dacă nu e loc de mai bine, atunci analizează cum ai obținut această performanță.

6. Discută cu colegii despre opțiunile voastre pentru anumite profesii și răspunde la întrebările:

- În ce constă competența de comunicare a reprezentanților următoarelor profesii: *manager, economist, medic, profesor, inginer, ziarist, translator, interpret de muzică, programator, jurist, specialist în marketing?*
- Cum poate fi formată această competență în mod independent?

7. Dă exemple de vorbitori competenți dintre persoanele reale pe care le cunoști, personalități din viața publică. Argumentează de ce le consideri vorbitori competenți.

PROIECT DE GRUP

8. Lucrați în două echipe.

- Listați 9–12 adjective prin care definiți un vorbitor competent. Referiți-vă la conținutul discursului și la prezentarea lui.
- Listați 9–12 adjective prin care definiți un vorbitor incompetent. Referiți-vă la conținutul discursului și la prezentarea lui.
- Comparați listele obținute.
- Formulați concluzii veridice.

1. Examinează profilul unui bun vorbitor de limba română în postmodernitate. Alege un aspect și explică în ce constă acesta.

LABOR OMNIA VINCIT

se autoredatează în procesul comunicării

potrivește intonația, mimica și gestică la discurs

este corect și expresiv în alegerea cuvintelor

construiește o frază coerentă, în limite rezonabile

este intertextual: face aluzii, citează, înțelege referințele altora

își poate structura discursul, argumentează coerent

înțelege perfect contextul de comunicare, stabilește codul, registrul

este documentat la subiectul despre care vorbește

2. Ilustrează cum se manifestă intertextualitatea vorbitorului: *face aluzii, citează, înțelege referințele altora*.
3. Schițează un proiect de acțiuni concrete ale generației tale în vederea asigurării vitalității limbii române, propunând și un titlu generic.
4. Citește fragmentul din eseu *Veșmîntul ființei noastre* semnat de lingvistul Valentin Mândăcanu și realizează sarcinile propuse, prezentînd produsele în fața colegilor.

O UNDĂ DE OPTIMISM

Limba poporului trebuie privită prin prisma intereselor de stat, căci ea nu este un dar nemeritat, căzut din cer pe la ocazii rare, nu este o anexă a civilizației, ci este însăși civilizația, face parte din noi, este învelișul material al gândirii, este un fenomen social, așa că existența ei nu poate fi concepută decît în societate. În afara societății nu există limbă! Limba este partea perenă a existenței unei societăți.

Limba este nemărginirea! Ea are adîncimi de nebanuit, întinsuri nețarmurite și înălțimi fără de hotar. Infinită în spațiu și nesfîrșită-n frumuseți este limba.

Izvorită din străfunduri ancestrale, purtată din tată în fiu, înălțată din baladă în baladă, înmlădită în cîntece străbune, frămîntată în covata de argint a condeierilor de pînă la noi, limba este colină domoală și vrajă de codru des, văzduh înmiresmat de parfumul florilor, zbor de pasăre măiastră și sunet de izvor, cheag împietrit și vînă de primenire, frămîntare lăuntrică și înălțare spre creste, este sîngele care ne pune în mișcare sufletul și ne încălzește inima pentru a putea iubi și alte limbi – iată ce este și de ce merită să fie păstrată cu sfințenie limba asta a noastră.

Valentin Mândăcanu

Agenda cititorului

POSTER-RECLAMĂ

- O informație ilustrată, orientată spre a impresiona și a convinge un anumit public.
- Particularități: laconism (cuvinte-cheie), promovarea unei noutăți (produs, idee-cheie a unui program, a unei teorii), imagini reprezentative, atractive, culori sugestive.

ORAȚIILE

- După colind, sînt formule transmițătoare de voie bună care vădesc generozitate. Ele urează gospodarilor viață lungă, sănătate, prosperitate, noroc, bucurie, toate acestea prilejuite de o mare sărbătoare creștină, nașterea lui Isus Hristos: *S-aveți și dumneavoastră folos / De nașterea lui Hristos.*

5. Alcătuieste o listă de cîteva interese prioritare, în opinia ta, cu privire la asigurarea dezvoltării și evoluției limbii române în Republica Moldova. Argumentează.

6. Demonstrează, prin 4–5 exemple concrete, că limba română este *însăși civilizația* creată de poporul nostru, actualizînd informații relevante obținute la istorie sau din lecturile proprii.

7. Ilustrează, într-un poster-reclamă, următoarea idee: *În afara societății nu există limbă!*

8. Urmărește reperele din *Agenda cititorului* și dezvoltă, într-un text-orație de 4–5 enunțuri, afirmațiile:

- *Limba este nemărginirea!*
- *Ea are adîncimi de nebănuir, întinsuri nețărîmurate și înălțimi fără de hotar.*

9. Elaborează un profil al vorbitorului postmodern care să te caracterizeze, continuînd enunțul: *Limba română este sîngele care ne pune în mișcare sufletul și ne încălzește inima pentru a putea iubi și alte limbi.*

9.1. Dezvoltă reperele:

- ascultă activ, este tolerant și agreabil;
- are o atitudine critică față de tema discutată;
- utilizează un vocabular adecvat subiectului;
- întreține un dialog viu, interesant, competent;
- selectează și aplică informații relevante;
- formulează concluzii, găsește soluții constructive;
- creează și întreține atmosfera favorabilă în discuție;
- înțelege sensul și poate recurge la un limbaj colocvial într-o limbă străină;
- știe să lucreze în echipă.

ARS DISCENDI

1. Argumentează, în patru teze, importanța limbii române în:

- a) afirmarea ta ca vorbitor, cititor și receptor de valori;
- b) viața socială și culturală a localității de baștină;
- c) spațiul social și cultural al Republicii Moldova;
- d) spațiul cultural și educațional european.

2. Scrie un comentariu de o pagină despre prestața lingvistică a unor invitați la o emisiune televizată, utilizînd în evaluare dimensiuni ale profilului unui bun vorbitor de limba română.

24

INAUGURAREA REALISMULUI ROMÂNESC: ION CREANGĂ

Motto:

Creangă este o apariție cu totul singulară în contextul romantismului care sfârșește strălucit cu Eminescu și al realismului ilustrat cu precădere de Caragiale.

Zoe DUMITRESCU-BUȘULENGA

1. Citește *mottoul* temei și punctează o scurtă caracterizare a perioadei literare în care s-a înscris Ion Creangă: publicații, scriitori, opere, relevând *contextul romantismului românesc*. Puteți lucra și în echipe, elaborând un tabel sinoptic.

OPERA ROMANTICĂ	OPERA REALISTĂ
◉ natura, rezonator al stării sufletești	◉ natura, mediu ce determină realitatea vieții
✓	✓

2. Cunoscând faptul că opera literară este o lume transfigurată artistic, numește 4–5 particularități ale creației romantice, judecând, prin anticipație, în baza lecturilor, corespondențele într-o operă realistă.

2.1. Te poți referi la:

- viziunea asupra lumii;
- tipurile umane;
- specificul limbajului.

2.2. Formulează două concluzii.

- Verifică-ți considerațiile despre opera realistă, citind fragmentele din *Amintiri din copilărie* de Ion Creangă, una dintre primele lucrări de acest gen din literatura română.

AB INITIO

S CRIPTA MANENT

AMINTIRI DIN COPILĂRIE

(fragmente)

Nu știu alții cum sînt, dar eu, cînd mă gîndesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stîlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mîțele jucîndu-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam cînd începusem a merge copăcel, la cuptiorul pe care mă ascundeam, cînd ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie! Și, Doamne, frumos era pe atunci, căci și părinții, și frații, și surorile îmi erau sănătoși, și casa ne era îndestulată, și copiii, și copilele megieșilor erau

Ion Creangă

Casa părintească a scriitorului, Humulești

de-a pururea în petrecere cu noi, și toate îmi mergeau după plac, fără leac de supărare, de parcă era toată lumea a mea!

Și eu eram vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros ca vîntul în tulburarea sa.

Și mama, care era vestită pentru năzdrăvăniile sale, îmi zicea cu zîmbet uneori, cînd începea a se ivi soarele dintre nori după o ploaie îndelungată: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea” și vremea se îndrepta după rîsul meu...

Știa, vezi bine, soarele cu cine are de-a face, căci eram feciorul mamei, care și ea cu adevărat că știa a face multe și mari minunății: alunga norii cei negri de pe deasupra satului nostru și abătea grindina în alte părți, înfigînd toporul în pămînt, afară, dinaintea ușii; încheaga apa numai cu două picioare de vacă, de se încrucea lumea de mirare; bătea pămîntul sau păretele, sau vrul lemn, de care mă păleam la cap, la mîna sau la picior, zicînd: „Na, na!” și îndată-mi trecea durerea... Cînd vuia în sobă tăciunele aprins, care se zice că face a vînt și vreme rea, sau cînd țiuia tăciunele, despre care se zice că te vorbește cineva de rău, mama îl muștra acolo, în vatra focului, și-l buchisea cu cleștele, să se mai potolească dușmanul; și mai mult decît atîta: oleacă ce nu-i venea mamei la socoteală căutătura mea, îndată pregătea, cu degetul îmbălat, puțină tină din colbul adunat pe opsasul încălțării, ori, mai în grabă, lua funingenă de la gura sobei, zicînd: „Cum nu se deoache călcîiul sau gura sobei, așa să nu mi se deoache copilașul!” și-mi făcea apoi cîte-un benchiu boghet în frunte, ca să nu-și prăpădească odorul!... și altele multe încă făcea...

* * *

Într-o zi, pe-aproape de Sînt-Ilie, se îngămădisese, ca mai totdeauna, o mulțime de trebi pe capul mamei: niște sumani să-i scoată din stative; alții să-i nividească și să înceapă a-i țese din nou; un teanc de sumane croite, nalt pînă-n grindă, aștepta cusutul; pieptănușii în laiță n-avea cine-i ținea de coadă; roata ședea în mijlocul casei, și canură toarsă nu era pentru bătătură! Și-apoi, vorba ceea: „Nu ședea, că-ți șede norocul”; țevi de făcut la sucală, copil de țîță în albie, pe lîngă alți vro cinci-șase, care așteptau să le faci demîncare. Treabă era acolo, nu încurcală; și încă se cerea degrabă, căci venea cu fuga iarमारocul de Fălticeni, care acela este ce este. Și mă scoală mama

atunci mai dimineață decît alte dăți, și-mi zice cu toată inima:

– Nică, dragul mamei! vezi că tată-tău e dus la coasă, căci se scutură ovăsul cela pe jos; și eu asemenea nu-mi văd capul de trebi; tu mai lasă drumurile și stai lîngă mămuca, de-i fă țevi și leagănă copilul; c-apoi și eu ți-oi lua de la Fălticeni o pălăriuță cu tasma și-o curălușă de cele cu chimeriu, știi colè, ca pentru tine!

– Bine, mamă! dar, în gîndul meu, numai eu știu am.

Toate ca toatele, dar la cusut și la sărăduit sumane, și mai ales la roată, mă întreceam cu fetele cele mari din tors; și din astă pricină, răutăcioasa de Măriuca Săvucului, care, drept să vă spun, nu-mi era urîță, făcea adeseori în ciuda mea și-mi bătea din pumni, poreclindu-mă „Ion Torcalău”, cum îi zicea unui țigan din Vînători. Însă pentru asta tot îmi era dragă, și torceam împreună cu dînsa, la umbra nukului lor, cîte-o movilă de drugi de canură, de mă săruta mama, cînd i le arătam sara acasă.

Așa ne duceam băieții și fetele unii la alții cu lucrul, ca să ne luăm de urît, ceea ce la țară se cheamă șezătoare și se face mai mult noaptea, lucrînd fiecare al său; cum torceam eu, de-a mai mare dragul pe întrecute cu Măriuca, și cum sfîrșia fusul roții, așa-mi sfîrșia inima-n mine de dragostea Măriucăi! Martor îmi este Dumnezeu! Și-mi aduc aminte că odată, noaptea, la o clacă de dezghiocat păpușoi, i-am scos Măriucăi un șoarec din sîn, care era s-o bage în boale pe biata copilă, de n-aș fi fost eu acolo.

D-apoi vara, în zilele de sărbătoare, cu fetele pe cîmpie, pe colnice și mai ales prin luncile și dumbrăvile cele pline de mîndrețe, după cules răchiță de făcut gălbenele, sovîrv de umplut flori, dumbravnic și sulcină de pus printre straie, cine umbla? Povestea cîntecului:

*Fă-mă, Doamne, val de tei
Și m-aruncă-ntre femei!*

Și, scurtă vorbă, unde erau trei, eu eram al patrului.

Dar cînd auzeam de legănat copilul, nu știu cum îmi venea; căci tocmai pe mine căzuse păcatul să fiu mai mare între frați. Însă ce era să faci, cînd te roagă mama?

1. Relatează despre:

- ▶ starea, dispoziția produsă la lectura fragmentelor;
- ▶ imaginile care ți s-au perindat în memorie;
- ▶ momentele asemănătoare cu cele din viața personală;
- ▶ faptul dacă este o nouă lectură și în ce constă noutatea acesteia.

2. Determină intenția autorului/naratorului în cele povestite.

3. Citește informația din *Agenda cititorului* și precizează cine este naratorul evenimentelor relatate în fragmente și dacă el le cunoaște deja, le va cunoaște în momentul relatării sau post-factum.

3.1. Determină acest tip de narator în fragmentele propuse și constată cum influențează el:

- *asupra celor povestite;*
- *asupra cititorului.*

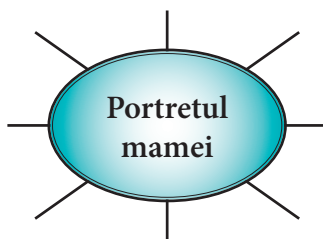
4. Observă cum începe discursul narativ și comentează semnificația acestui început, referindu-te la:

- ✓ starea naratorului;
- ✓ timpul povestirii și timpul evenimentelor desfășurate;
- ✓ spațiul întâmplărilor.

5. Cine este principalul personaj evocat și de ce?

6. Argumentează, exemplificând cu detalii din text, ideea: *Mama este centrul universului copilăriei creat de autor în Amintiri...*

6.1. Structurează informația identificată în schemă: *Mama – ochiul protector al personajului în devenire.*

AMINTIRI DESPRE ION CREANGĂ

Un contemporan, profesor în psihologie experimentală (Eduard Gruber), a studiat modul de comportament al lui Ion Creangă atunci când scria, a studiat manuscrisele, modul cum concepe autorul opera, îl întreba pe autor asupra impresiilor lui despre evenimente, fapte, a scris și a realizat o sinteză pe care a comunicat-ola una din întrunirile literare ieșene:

Creangă este un puternic tip senzual și auditiv; când scrie, el e foarte emoționat; acum ride singur, acum îi vin lacrimile în ochi, face felurite mișcări involuntare, respiră greoi ca și cum ar merge repede; când scrie, parcă aude fraza că i-o repetă cineva la urechi, apoi șterge, scrie și iar șterge, pînă ce fixează cuvintele în înțelesul frazei.

Gr. I. ALEXANDRESCU

SĂPERE AUDE

Agenda cititorului

NARATOR

- omniscient – „viziunea din urmă, dindărăt”;
- egalitate între narator și personaj – „împreună cu”;
- mai puțin informat decât personajul – viziunea „din afară”.

Portofoliu

Viziune grafică
de Vasile Socoliuc

7. Evocînd copilăria, autorul alternează două viziuni: *obiectivă*, în intenția de a reflecta veridic realitatea, și *subiectivă*, provocată de rețrăirea momentelor *nevinovate*. Argumentează aceste viziuni, folosind detalii relevante din text și din *Portofoliu*.

Narațiune/Viziune	
obiectivă	subiectivă
○	○

8. Opinează: *mama este*
- a) un demiurg;
 - b) un personaj magic;
 - c) un personaj real;
 - d) un personaj fictiv;
 - e) un personaj-sinteză;
 - f) varianta proprie.
9. Comentează natura relației naratorului/personajului cu mama.
- 9.1. Formulează două concluzii.
- 9.2. Prin ce se aseamănă și prin ce se deosebesc aceste două personaje? Care este viziunea lor asupra lumii?
- 9.3. Demonstrează, cu detalii din text, ideea că autorul își angajează aceste personaje într-o confruntare directă cu realitatea dură.
10. În ce măsură mama și Nică sînt *personaje tipice în împrejurări tipice*? Argumentează.
11. Interpretează modul de viață al țăranilor, al familiei personajului, prin intermediul detaliilor referitoare la volumul de muncă obișnuit pe care trebuia să-l facă mama într-o zi.
- 11.1. Efectuează o paralelă în acest sens cu altă operă cunoscută a lui Ion Creangă.
- 11.2. Concluzionează: care este viziunea dominantă?
12. Lucrați în echipe și cercetați particularitățile artei discursive, ale artei limbajului crengean, urmărind:
- structuri lingvistice de adresare/angajare a ascultătorului/cititorului, de întreținere/continuare a narațiunii;
 - detalii ce evocă atmosfera vremii, anturajul, spațiul;
 - expresii stabile/expresii frazeologice care particularizează limbajul oral, plasticitatea limbii române vorbite;
 - funcția detaliilor de portret, a detaliilor caracterologice.
1. Reactualizează lecturile din creația lui Ion Creangă și exemplifică, într-un text argumentativ, ideea din afirmația exegetului crengean Constantin Parascan: *Mama rămîne reperul fundamental la care se întoarce pururi omul matur, scriitorul*.

- Citește fragmentele ce urmează și dedu cât timp a trecut de când naratorul fusese *vesel ca vremea cea bună și sturlubatic și copilăros...* Raportează-te la situația concretă în timp (1855).

Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte, strămutat la cîmp, și pruncul, dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, cînd mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta?

...Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag!

Dragu-mi era satul nostru cu Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul, în care se oglindește cu mîhnire Cetatea-Neamțului de atîtea veacuri! Dragi-mi erau tata și mama, frații și surorile, și băieții satului, tovarășii mei din copilărie, cu care, în zile geroase de iarnă mă desfătam pe gheață și la săniuș, iar vara, în zile frumoase de sărbători, cîntînd și chiuînd, cutreieram dumbrăvile și luncile umbroase, prundul cu știoalnele, țărinile cu holdele, cîmpul cu florile și mîndrele dealuri, de după cari-mi zîmbeau zorile în zburdalnica vîrstă a tinereței!

Asemenea, dragi-mi erau șezătorile, clăcile, hoarele și toate petrecerile din sat, la care luam parte cu cea mai mare însuflețire! De piatră de-ai fi fost, și nu se putea să nu-ți salte inima de bucurie cînd auzeai uneori în puterea nopții pe Mihai scripcariul din Humulești umblînd tot satul cîte c-o droaie de flăcăi după dînsul și cîntînd:

*Frunză verde de cicoare,
Astă-noapte pe răcoare
Cînta o privighetoare
Cu viersul de fată mare.
Și cînta cu glas duios,
De picau frunzele jos;
Și cînta cu glas subțire
Pentru-a noastră despărțire;
Și ofta, și ciripea,
Inima de ț-o rupea!*

Și cîte și mai cîte nu cînta Mihai lăutariul din gură și din scripca sa răsunătoare, și cîte alte petre-

ceri pline de veselie nu se făceau pe la noi, de-ți părea tot anul zi de sărbătoare! Vorba unei babe: „Să dea Dumnezeu tot anul să fie sărbători și numai o zi de lucru, și atunci să fie praznic și nuntă”.

Apoi lasă-ți, băiete, satul, cu tot farmecul frumusețelor lui, și pasă de te du în loc strein și așa depărtat, dacă te lasă pîrdalnica de inimă! Și doar mă și sileam eu, într-o părere, s-o fac a înțelege pe mama că pot să mă îmbolnăvesc de dorul ei... și să mor printre streini! că văru-meu Ion Mogorogea, Gheorghe Trăsnea, Nică Oșlobanu și alții s-au lăsat de învățat și, despre asta, tot mănîncă pîine pe lîngă părinții lor. Dar zădarnică trudă! Mama avea alte gînduri; ea îmi pregătea cu îngrijire cele trebuitoare, zicîndu-mi de la o vreme cu asprime:

– Ioane, cată să nu dăm cîntea pe rușine și pacea pe gîlceavă!... Ai să pleci unde zic eu. Și Zaharia lui Gîtlan merge cu tine. Luca Moșneagu, megieșul nostru, vă duce cu căruța lui cu doi cai ca niște zmei. Ia, mai bine, răpezi-te pînă la el de vezi, gata-i de drum? Că mîine des-diminează, cu ajutorul Domnului, plecați.

– Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori! ziceam eu, plîngînd cu zece rînduri de lacrimi. Mai trăiesc ei oamenii și fără popie.

– Degeaba te mai sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! la mine nu se trec acestea... Pare-mi-se că știi tu moarea mea... Să nu mă faci, ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmiard, cît ești de mare!

Apoi cheamă pe tata și-i zice hotărîtor:

– Spune-i și dumneata băietului, omule, ce se cuvine, ca să-și ieie nădejdea și să-și caute de drum.

– Mai rămîne vorba despre asta? zise tata posomorît. Are să urmeze cum știm noi, nu cum vrea el, că doar nu-i de capul său. Cînd m-ar bate numai atîta grijă, măi femeie, ce mi-ar fi? Dar eu mă lupt cu gîndul cum să-i port de cheltuială, căci banii nu se culeg de la trunchiu, ca surcelele. Și la iști vro șese, afară de dînsul, dacă rămîn acasă, nu li mai trebuie nimica? Dar fiind el cel mai mare, norocul său; trebuie să căutăm a-l zburătăci, căci nu se știu zilele omului! Și poate vreodată să fie și el sprijin pentru iștialți.

Ilustrație la operă
de Vasile Socoliuc

Văzînd eu că nu-i chip de stat împotriva părinților, începui a mă gîndi la pornire, zicînd în sine-mi cu amărăciune: „Ce năcaz pe capul meu!”

* * *

Și, scurtă vorbă, ne adunăm, cu rudele lui Zaharia, cu ale mele, în ogradă la moș Luca, sărutăm noi mîna părinților, luîndu-ne rămas bun cu ochii înecați în lacrimi și, după ce ne suim în căruță, supărați și plînși, ca vai de noi, Luca Moșneagu, harabagiul nostru, dă biciu cailor, zicînd nevastei sale, care închidea poarta după noi: „Olimbiadă, iè sama bine la borta ceea!” Căci niște porci, spărgînd gardul într-un loc, se înădădiseră în grădina lui, la păpușoi.

Era dimineață, în ziua de Tăierea Capului Sfîntului Ioan Botezătorul, cînd ieșeam din Humulești, și fetele, și flăcăii, gătiți frumos, ca în zi de sărbătoare, foiau prin sat în toate părțile, cu bucuria zugrăvită pe fețe! Numai eu cu Zaharia, ghemuiți în căruța lui moș Luca, ne duceam surgun, dracului pomană, că mai bine n-oi putea zice.

– Rogu-te, mîna mai tare, moș Luca, zic eu, să nu se mai uite satul ca la urs la noi!

Luca Moșneagu însă mîna cum știa el, căci smîrtoagele lui de cai erau vlăguiți din cale-afară, și slabi, și ogîrjiți ca niște mîți de cei leșinați, nu zmei, cum zicea mama care nu știa cum să mă urnească mai degrabă din casă.

– Fire-ar afurisit să fie cine a mai desființat și catihețiile cele, tocmai acum în vremea noastră! zise Zaharia lui Gitlan, plin de năduf, după ce-am ieșit la drum, afară. Cînd să-ți petreci și tu tinerețea, apucă-te de cărturarie: parcă are omul zece vieți!

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

- **Amintiri din copilărie** sînt niște mărturii artistice, care pot avea puncte de plecare în realitate. O realitate posibilă, desigur. Mama copilului, care avea să devină scriitorul Ion Creangă, și care mai avea și alți copii, care, s-a dovedit, erau obișnuiți, comuni, a înțeles că Nică este altfel, de aceea și îndîrjirea de a-l da să învețe carte mai departe.

Constantin PARASCAN

1. Remarcă ce schimbări s-au produs în viața naratorului.
2. Restabilește evenimentele din întreaga poveste și realizează o cronologie a ei.
- 2.1. Observă, în text, detaliile care adevăresc deplasarea interesului autorului de la *spațiul casei părintești* la *spațiul deschis al satului* (focalizarea perspectivei).
3. Explică efectul lărgirii viziunii narative auctricești în raport cu procesul devenirii tînărului protagonist care avea deja 18 ani.
4. Identifică „metafora drumului”, care e strecurată în incipitul capitoului IV, și explică semnificația ei.
5. Comentează rolul mamei în procesul devenirii personajului. Dă exemple narative relevante. Citește opinia din *Rînduri-Gînduri* și formulează două concluzii.
- 5.1. Compară imaginea mamei din capitolul II cu cea din capitolul IV (paginile 165, 169). Comentează diferențele de optică: „*mama magiciană*”/ *mama soartă, severă, clar și decisiv intenționată*. Formulează două concluzii.

6. Comentează evocarea sentimentală a unor tablouri din viața satului în contextul plecării lui Nică la Școala de la Socola, referindu-te la:

- valorile cronotopului;
- semnificația invocării unei sărbători permanente: *tot anul zi de sărbătoare*;
- implicarea textului folcloric;
- relevarea atașamentului filial față de mamă și sat.

7. Cum crezi, este plauzibil ca un tânăr de 18 ani să plângă *cu zece rînduri de lacrimi* în legătură cu plecarea la învățătură *pentru folosul lui*? Argumentează semnificația acestui comportament.

7.1. Cercetătorul literar Constantin Parascan explică fenomenul definind *măștile inocenței*, cu ajutorul cărora naratorul simulează, disimulează, ironizează, se autoironizează, dramatizînd narațiunea. Selectează exemple din text cînd personajul recurge la *măștile inocenței* și interpretează efectul lor în raport cu intenția lui.

8. Comentează prezența semnelor realității vremii în raport cu semnificația personajelor ca tipuri umane.

8.1. Relevă modalitățile de a observa specificul fiecărui personaj, de a-l ține sub *lupa* ochiului autorului.

9. Comentează intersecția celor două personaje din fragment în evocarea satului și relatarea plecării.

10. Interpretează semnificația finalului narațiunii, axat pe „metafora drumului” – condiție inerentă a devenirii tînărului, semn al spațiului cu multe „orizonturi de așteptare”. Folosește idei din *Agenda cititorului*.

1. Formulează argumente pentru o dezbatere în care să pledezi pentru ideea că *Amintiri din copilărie* este:

I	II
a) o autobiografie	a) o operă sentimentală
b) o operă memorialistică	b) o operă realistă
c) o ficțiune	c) o operă mixtă

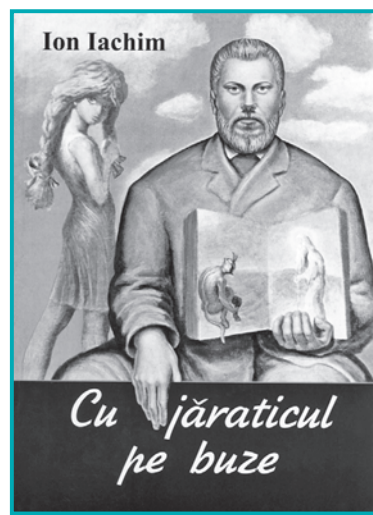
1. Citește romanul *Cu jăraticul pe buze* – o formulă epică de înțelegere și actualizare a spiritului crengean, inedit construită de scriitorul Ion Iachim.

1.1. Interpretează titlul ca pe o metaforă a cunoașterii și rostirii adevărului vieții.

Rînduri - Gînduri

- **Amintiri din copilărie** nu mai este cartea copilăriei și a copilului de oriunde și oricînd, ea este rezultatul unei experiențe umane profunde, importante nu numai pentru autor, ci pentru toți cei ce, venind din lumea tradițional-comunitară, încearcă cucerirea, asimilarea valorilor moderne, încearcă deschiderea și participarea la dezvoltarea societății moderne românești, fără a-i omorî sufletul comunitar.

Sorin Th. BOTNARU

ARS DISCENDI

LEGO, ERGO SUM

FRAȚII JDERI de MIHAIL SADOVEANU SAU FORMULA REALISMULUI ISTORIC

Motto:

Frații Jderi este o carte despre istorie și despre dragoste, despre viață și despre moarte, despre nunți cosmice și despre sfârșituri mărețe. Un roman al romanelor, aparținând unui scriitor care studiază genial viața.

Z. SÂNGEORZAN

AB INITIO

INVENTAR LEXEMATIC

sabie destin rege aur
spadă soartă dragon rubin
săgeată ursită crai smarald
paloș magie castel brățară

1. Selectează 2–3 cuvinte din *Inventar lexematic* pentru a formula un titlu de roman istoric. Prezintă cuprinsul eventualului tău roman.

2. Opinează: într-un roman istoric, autorul:

- studiază procesul istoric? ➤ sintetizează istoria?
- reflectă, evocă istoria? ➤ creează ficțional istoria?

2.1. Exemplifică răspunsul în baza operelor cunoscute.

3. Identifică perioada istorică reflectată în romanul *Frații Jderi* și relevă particularitățile ei, utilizând informația însușită la istorie sau receptată din alte surse: documente, presă, tradiții folclorice etc.

4. Spre deosebire de alte romane istorice citite, prin ce te-a impresionat *Frații Jderi* de Mihail Sadoveanu? Ți-a trezit nedumeriri? De ce?

4.1. Ce informații noi ai achiziționat?

4.2. Ce reprezentări panoramice ți-ai imaginat în timpul lecturii?

5. Află mai multe despre autor și opera sa din *Portofoliu*.

Portofoliu

CREATORUL ROMANULUI ISTORIC ROMÂNESC

Mihail Sadoveanu s-a născut la 5 noiembrie 1880, în orașul Pașcani (România).

Debutul literar se produce încă pe când era licean. Publică în revista umoristică din București *Dracu* schița *Domnișoara M. din Fălticeni*, urmînd o serie de schițe și povestiri inspirate din viața grea a țăranilor din Delta Dunării.

A aderat la curente principale: realism, sămănătorism, promovînd, prin operă, valorile etice și culturale ale poporului. Creația este de esență realistă, dar cu un puternic orizont mitic, care cuprinde fapte istorice epocale și marile evenimente ale vieții umane. Opera se constituie ca un tot întreg monumental, fiind axată pe

cîteva coordonate tematice:

- eterna reîntoarcere la origini – *Țara de dincolo de negură, Împărăția apelor*;
- lumea arhaicului sub semnul fantasticului – *Hanu Ancuței*;
- viața grea a țăranilor – *Bordeenii*;
- destinul cosmic al omului – *Baltagul*;
- timpul eroic – *Frații Jderi*;
- decăderea timpului eroic – *Neamul Șoimăreștilor, Zodia Cancerului sau Vremea Ducăi-Vodă*;
- vremea de aur a începuturilor etnice – *Creanga de aur*.

- Citește fragmentele din romanul *Frații Jderi*, reținând personajele istorice.

FRAȚII JDERI

(fragmente)

CAPITOLUL I

Despre hramul sfintei mănăstiri Neamțu, la anul de la Hristos 1469, și despre o istorisire a lui Nechifor Căliman, starostele vânătorilor domnești

De Sfînta Înălțare, hram al ctitoriei Neamțu, se strînsese în preajma zidurilor și în ogrăzile călugărilor mare număr de norod. Unii veniseră s-asculte slujba, alții ca să ieie binecuvîntare ori naforă, alții pentru scrisori de friguri, alții cu femei lunatice, ca să le supue sub patrafir la ieromonahi cu darul cetitului. Mai ales prea sfințitul Iosif, starețul, era vestit întru această bună tămăduire, nu numai în Moldova, ci și-n Țara Leșască și cea Rusească. Toți cei sosiți știau de asemeni că se vor îndestula cu mîncare și vin, faima de primire de oaspeți a mănăstirii fiind întru totul neștirbită. Osîrdia boierilor și mila voievozilor înzestraseră îndestulător acest sfînt lăcaș; din turmele de la munte, din podgoriile de la dealuri, din cîmpiile arate de la apa Prutului, cu mila lui Dumnezeu, era de unde sătura și mai mari mulțimi decît cele strînse acolo, în acea luminată zi de mai a anului 1469.

În livezile mănăstirii mai erau încă meri înfloriți; soarele îi pătrundea de o aburire trandafirie. Slujba dinții se mîntuise la biserica cea mare din cetățuie, cînd toaca bătui din nou în turnul de la poartă, după care clopotul cel bătrîn începu a suna rar, numai într-o dungă.

Grămezile de oameni prinseră a se mișca neliniștite. Se întrebau întâi din ochi, apoi dînd glas. O parte umplură medeanul de dinaintea intrării, în jurul finții și a foișorului unde se slujea, iarna, sfințirea apelor. Prea puțini, și numai dintre cîrmuitorii mănăstirii și ai ținutului, cunoscuseră din vreme vestea care se vădea acum. Cîțiva slujitori aflaseră știrea cu două zile mai nainte și o ținuseră tănuită de poporul care se îmbulzea la hram. Cu două zile în urmă, marți, sosiseră doi călărași de la Suceava cu carte pentru vlădica Iosif. Unul poposisse la mănăstire; al doilea trecuse mai departe spre Cetate, spre Vînători și spre herghelia dom-

nească de la Timiș la apa Moldovei, unde era rînduit de multă vreme, în slujba de comis, bătrînul Manole Păr-Negru, prietin de demult al răposatului Bogdan-Voievod, părintele mării sale Ștefan-Vodă.

* * *

CAPITOLUL II

Aici se arată un Voievod mare și un Jder mititel

...Oștenii se rînduiau zid la dreapta și la stînga; cinstita adunare a locului, cu prea sfințitul în frunte, trecea la apa Nemțșorului. Se alătură și el, cu monahul, între dregători. Omenirea adunată își încremenise talazurile sub soarele puternic al ceasului al treilea al dimineții.

Sunară trîmbiți.

În prund, în dreptul sfintei mănăstiri, era un loc unde apa Nemțșorului fugea pe dedesubt. La acea trecătoare prea sfințitul Iosif se opri, ca să primească alaiul mării sale.

Călăreții își struniră caii, scînteind din coifuri și platoșe. Măria sa privi o clipă împrejurimile. Copiii de casă grăbiră să coboare, ca să-i apuce friele și scările. Cînd descăleca Domnul, într-o singură mișcare călăreții puseră piciorul la pămînt. Alexandrel-Voievod, feciorul bălan al Domniei, sări de-a dreptul din șa. Purta, ca și părintele său, brocart de Veneția, gugiuman de samur și marochinuri. Trei boieri dintre cei mari, care însoțeau pe stăpîn, adică portarul Sucevii, Bodea, Toma logofătul și Iuga postelnicul, își lăsară caii în mîna slujitorilor și grăbiră la trecătoarea pîrăului.

Cîntăreții soborului începeau, cu glasuri destul de aspre, axion pentru slava mării sale: «Cade-se să te fericim...»

Vodă Ștefan, călcînd atunci în al patruzecilea an al vîrstei, avea obrazul ars proaspăt de vîntul de primăvară. Se purta ras, cu mustața ușor cărunțită. Avea o puternică strîngere a buzelor și o privire verde tăioasă. Deși scund de statură, cei dinaintea sa, opriți la zece pași, păreau că se uită la el de jos în sus.

CAPITOLUL IX

În ce chip Jder cel mititel a ajuns la dragostea lui

...Jupîneasa Tudosia bătu din palme. O țigancă împinse din sală ușa. Jupînița Nasta își arată obrazul rușinat prin gratia degetelor mîinii drepte. După această primă înfățișare cuviincioasă, se mișcă îndată cu agerime închinîndu-se și primi tablaua din mîna maicei sale, ridicînd-o spre nasul coconului domnesc.

Jder rămase neclintit și fără răsuflet, privind acea înfățișare delicată și subțirică în boi. Cînd îl fură cu ochii o clipă, inima-i tresări împunsă. O iubi dintr-odată. Avu în el bucuria aceasta, ca o lumină orbitoare. Înțelegea că acea ființă trebuia să fie a altuia, se desfăta însă la vederea ei, căci i se înfățișa lămurit așa cum o bănuise în visurile lui ascunse. Nu se putu opri în același timp să nu bage de samă că acea privire piezișă fata o întorsese spre el, pe cînd ținea tablaua așa fel încît Alexăndrel nu-i putea vedea obrazul. Ca și cum i-ar fi dat o poruncă anumită, el pîndi și a doua oară privirea furișă. Nasta însă nu se mai întoarse spre el.

Coconul abia gustă dulcele și sorbi numai o picătură de apă. Luă el singur din mîna fetei tablaua și o puse pe o măsută alături. Cuprinse brațul stîng al fetei de la încheietură și ea își strînsese buzele într-o schimă prefăcută de suferință. Văzînd patima tremurînd în nările acelui cocon aprig, zîmbi și îl privi dintr-odată fără de nici o sfială. Își trase brațul și-și trecu palma peste păru-i lins, pieptănat cu cărare la mijloc.

– Ne era dor de măria ta, zise ea fără de tulburare și fără de nici o întristare în glas.

Jupîneasa Tudosia zîmbi ascuțit și-și aduse aminte că numaidecît trebuie să deie poruncă pentru masa oaspeților. Jder își ceru voie de la măria sa ca să se ducă să vadă în ce chip rînduiește medelnicerul mîncarea și masa slujitorilor domnești.

Cneaghina Tudosia ieși singură; cînd trecu și el pe lîngă stăpînul său, jupînița îndrăzni să-l oprească.

– Acesta-i Jder, prietinel meu, lămuri coconul Alexandru.

- Aș dori să rămîie, mărturisi jupînița Nasta.
- Rămîi, prietine Ionuț, se învoi Alexăndrel.
- Îl cheamă Ionuț?
- Dacă nu-ți este cu supărare, așa îl cheamă, jupî-

niță, zîmbi cu dinții săi rari și ascuțiți coconul. Acest Ionuț îmi este mie frate de cruce și lui i-am spus de patima mea, – ceea ce nu ți-am putut spune domniei tale. El m-a sfătuit și de la dînsul am primit îndrăzneala de care am nevoie.

Nasta nu părea înfricoșată de înfățișarea pătimașă a lui Alexandru-Vodă.

– Nu înțeleg de ce îndrăzneală ai nevoie, măria ta. Căci eu sînt o copilă fără apărare și maica mea e o văduvă, și, dacă vrei măria ta să mă rușinezi, eu nu pot pune nici o împotrivire, fiind ca un lucru fără preț în mîinile măriei tale.

Alexandru clătină din cap.

– Trebuie să am îndrăzneala să-ți mărturisesc dragostea mea. Nu vreau nici să te rușinez, nici să te iau ca pe un lucru fără de preț.

– Nu înțeleg, mărturisi cu nevinovăție copila.

– Doresc să știu dacă ai pentru mine dragoste, vorbi aprig Alexandru-Vodă. Fără asta ce preț au strădaniile mele?

– Dacă trebuie să aflu, atuncea mărturisesc, măria ta, că îmi ești drag. Însă mă rog să ai milă de mine. Tatăl meu a fost boier cu cinste și mare sfetnic domnesc. Mărturisește mamei gustul măriei tale și cere învoire de la Vodă, ca să nu mă azvîrl în acea fîntînă din care au scos țigăncile apă pentru dulcele de trandafir.

Coconul își cuprinse tîmplele în palme.

– Nu înțeleg de ce te înfricoșezi, îi zise el, dintr-odată domolit. Toate se vor face cum poruncești. Primește-mi numai dragostea. Lasă-mă să te sărut – așa cum am dorit într-o noapte cu lună. De-atunci tînjesc, pentru asta am sete.

– Sărută-mă, măria ta.

Alexăndrel o cuprinse și o sărută. O cuprinse de după umeri, o ținu strîns, îi căută buzele întredeschise. Apoi o lăsă și păru obosit.

– Spune-mi că ți-s drag.

– Îmi ești drag, măria ta.

– Și mă învoiești să vin iarăși?

– Măria ta, aș fi o vicleană dacă aș spune că n-am mare plăcere s-aud aceste vorbe. Dacă poștești, măria ta, să spui și mamei mele că n-avem de ce ne teme, pot să mă duc s-o chem ori poți să te duci măria ta, avînd îndrăzneala pe care o vîd. Dacă poștești să mergi cu mine, mă rușinez și nu pot.

Alexăndrel o cuprinse iar, cu gingășie.

– Ce pot să spun jupînesei Tudosia?

– Nu știu, măria ta. Dacă nu găsești vorbe, eu totuși m-aș pricepe ce să-i spun. Îi spun că dorim să te mai vedem la noi și că-ți sînt dragă. Și că numaidecît va să afle Vodă, părintele măriei tale. Rog pe prietinel măriei tale Ionuț să-mi deschidă ușa. Mi-i frică prin întunericul sălii pînă la odaia din fund. Îndată după aceea vă poftesc la masă.

Jder privise neclintit această ciudată scenă, și, deși nu cunoștea lumea și dragostele, înțelegea că Nasta își ia, cu agerime de femeiușcă, numai măsuri de apărare, și că simțămintele ei pentru Alexandrel-Vodă sînt destul de potolite. Se grăbi să-i deschidă ușa. Pe cînd o acoperea vederii lui Alexandrel, ea îl fulgeră iarăși pieziș cu ochii. Și cînd o trecu în întuneric, se simți strîns de mîină. Se întoarse cu inima bătînd în odaie.

Alexandrel arăta o înfățișare fericită, deși biruința lui plutea într-o oboseală fierbinte. Nasta se supunea și răspundea dorințelor lui. Îi ceru lui Jder părerea. Ionuț era și el încredințat că prietinel său ajungea la limanul celei mai mari fericiri a tinereții. Cum s-ar putea face, întreba coconul domnesc, ca cea din urmă împotrivire a jupîniței Nasta să cadă? În privința aceasta Jder dovedea înțelepciune și-l sfătuia pe prietinel său să fie răbdător. Zarzărele din livada acelui loc erau încă sarbede. Peste puțină vreme să se întoarcă și le va găsi coapte, în cea mai mare frăgezime și dulceăță.

– Poate ai dreptate, oftă Alexandru-Vodă; am însă în mine ca o arșiță de boală.

– Cere atunci, măria ta, arvuna ce ți se cuvine, rîse Jder; am văzut că te pricepi să strîngi în brațe și să săruți.

Alexandrel rîse și el de aceste vorbe, privind încrucișat înainte. Sfatul lui lăuntric îi spunea altele; dreptul lui de voievod tînăr îi dovedea că poate cere orice; dragostele se răpesc și se pradă; totuși se înfricoșa de asprimea părintelui și stăpînului său și nădăjduia să ajungă la același țel cerșind cu blîndeță.

Jder îl lăsă să-și topească patima și el sta închis în sine însuși ca în scoică, pîndind pentru dînsul fărîmăturile cele mai dulci. N-avea nici o pricină să-și închipuie că prorocirea de la Moara Călugărului nu i se va împlini. Păstra în degete fiorul atingerii Nastei și în ochi zîmbetul ei tainic.

La masă, coconul stătu între mamă și jupîniță, hrănit cu îmbelșugare de cea dintîi și adăpat cu vin și cu vorbe dulci de cea de a doua. Jder ședea treaz,

nedescurcînd încă bine lucrurile. Crezu că nu trebuie nici să mănînce, nici să beie, așteptînd pentru bucuria lui un altfel de ospăț. Deși aștepta cu îndărătnicie un alt semn din partea jupîniței Nasta, nu-i veni nici unul. Se frămînta în îndoieli și totuși era bine încredințat că ceasul său va veni. Se hotărî să nu intre în odaie la culcare. Afară era lună și cald. Domnul său poate avea nevoie să fie privegheat de departe, cînd se va duce la fereastra cu zăbrele – îi lămurea el zîmbind îndoielnic lui Alexandrel. Deci în acea noapte luminată, cînd și el avea nevoie să fie cu sine însuși, Jder își alese culcuș un pătul de fin în marginea livezii. I se părea că jupînița Nasta ia aminte la pregătirile și la umbletele lui; dar n-avu putință să mai rămîie singur în preajma ei nici o clipă.

La cea dintîi cîntare a cucoșilor, Alexandru-Vodă veni la fereastra cu zăbrele ca să cerșească dragoste. Nasta scoase năsușorul printre fiarele împletite și ochii ei luciră în lună. Din culcușul lui dulce-mirositor, Jder auzea șoaptele pătimașe ale coconului. Auzi rîsul subțirel al fetei. I se păru că ea-i cere stăpînului ei îndurare și alt soroc pentru alinarea frigurilor lui. Coconul domnesc zgîlții gratiile, apoi primi printre zăbrele mînuța fecioarei și jurămîntul ei și păru a se liniști, trudit de drumul zilei și ospățul serii. Se duse șovăind ușor cătră iatacul lui. Ograda rămase singură. Un străjer suna din cînd în cînd din corn în partea cealaltă a curții. Nu se simțea nicăieri nici o mișcare.

Jder se ridică în culcușul său cuprins deodată de neliniște. I se păru că aude ușor sunet la aceeași fereastră.

Poate i se păruse numai. Sta cu privirile ațintite într-acolo și nu mai vedea nimic. Avu o tresărire năprasnică, pînă în creștet, cînd fu apucat de aceeași mînuță, a cărei strîngere moale o cunoștea, căci îi rămăsese în carne.

– Ionuț, îi șopti Nasta, și el îi simțea prin braț rîsul; să stai cuminte la locul domniei tale, am venit să văd dacă dormi.

– Nu dorm, îi răspunse el, însă mi se pare că visez.

Ca să se încredințeze că nu visează, trebuia să întindă și celălalt braț și să cuprindă cătră sine dragostea stăpînului său. I se păru întăi că săvîrșește o faptă vrednică de focul cel nestîns; pe urmă se lăsă dus ca de un val de destinul vîrstei lui; se întoarse numai cu spatele cătră lună.

– Știi dumneata, Ionuț, de ce am venit? îi strecura Nasta în urechi risul ei ușurel. Numai de asta am venit, ca să te rog să mă aperi de Voievod, deoarece nu mi-i drag. Nu mă pot împotrivi puterii lui, dar te rog să faci așa fel ca să fiu cruțată.

– Ți-i drag altcineva? întrebă Jder cu inima bătînd.

– Mi-i drag altcineva. De aceea am venit la el.

Sărutarea neașteptată cu care ea pecetlui aceste cuvinte era cu totul altfel decît acea lîncedă atingere la care Jder fusese martor. Meșteșugul acestei patimi aprige se învață cu repeziciune, căci e în singele oamenilor și în viclenia care s-a vădit dintru început în raiul cel dintâi. Și de data aceasta femeia era mai înțeleaptă, făcînd ca îmbrățișarea ei să aibă mai mult preț decît prieteniiile și jurămintele.

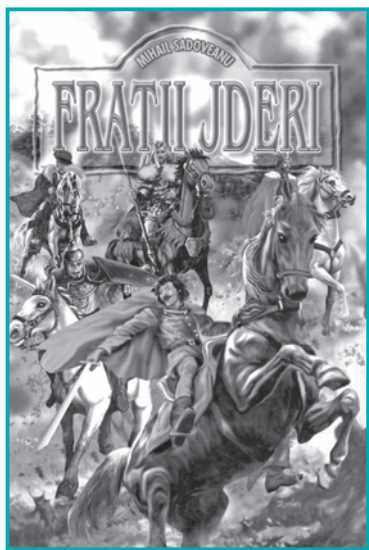
Jupînița păru a se desface înfricoșată din strînsoare.
– Te poftesc nu peste multă vreme, Ionuț, șopti ea acoperind cu mînuțele ochii tovarășului său.

Îndată ce ea se furișă spre cămăruța ei, sunară zgomete și glasuri la porți. Jder fu numaidecît în picioare. Străjerul din cealaltă parte a curții se apropie ca să înțeleagă ce este.

– Poruncă de la tabăra lui Vodă! striga un glas.

Ionuț fu cel dintâi care află că un alergător din partea lui Grigorașcu Jora poftea pe măriia sa Alexandrel să nu mai întîrzie nici o clipă unde se află și să pornească numaidecît după porunca măriei sale Ștefan-Vodă, ca să-l găsească pe măriia sa Ștefan-Vodă la Chipereni, două poște înlăuntru, în latura Cetății Hotinului.

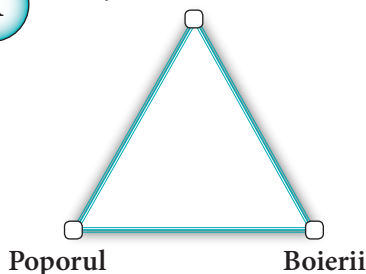
SĂPERE AUDE

1. Ce informație îți sugerează ideea că opera este un roman istoric?
2. Ce impresie ți-a produs descrierea atmosferei din ziua hramului Mănăstirii Neamț?
 - 2.1. Cum crezi, care a fost intenția autorului la crearea acestui tablou? Argumentează-ți opinia.
 - 2.2. Care este semnificația tabloului în raport cu:
 - a) valorile etice ale poporului?
 - b) atmosfera vremii?
 - c) domnitorul Ștefan cel Mare?
 - d) alte personaje din fragmente?
 - e) cititorul?
3. Care dintre personajele prezentate în fragmente sînt:
 - a) personalități istorice?
 - b) personalități fictive?
- 3.1. În ce scop autorul le pune într-o anumită relație?
- 3.2. Explică semnificația relației dintre personaje, ghidîndu-te de figurile triunghiulare.

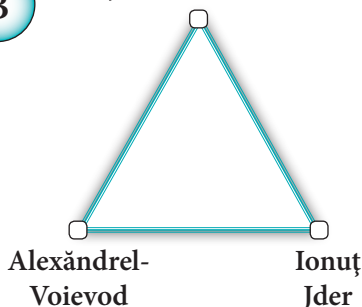
A

Ștefan cel Mare

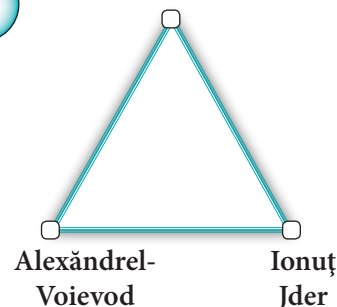
B

Ștefan cel Mare

C

Nasta

4. Interpretați atitudinea personajelor din fragmente față de domnitorul Moldovei, definind-o prin 2–3 expresii.

4.1. Informează-te din *Rînduri-Gînduri* și din alte lecturi.

1. Comentează 2–3 mijloace relevante prin care autorul este convingător în:

- a) reflectarea sărbătorii hramului; c) plămuierea limbajului autentic;
b) construirea personajelor; d) relevarea mesajului.

2. Reintitulează fragmentele prin expresii metaforice/simboluri în care să exprimi mesajul global.

- 2.1. Alege un titlu potrivit pentru ultimul fragment și realizează un rezumat al acestuia, luînd atitudine față de hotărîrea/fapta lui Ionuț.

3. Discutați în grupuri:

- Este adevărată prietenia lui Ionuț Jder cu Alexăndrel-Voievod?
- Este sinceră dragostea lui Alexăndrel-Voievod față de Nasta? Iar dragostea Nastei față de Ionuț? Iar dragostea lui Ionuț față de Nasta?
- Este acceptabilă atitudinea Nastei față de Alexăndrel? Iar față de Ionuț?
- Evocați deznodămîntul acestor relații în viziunea autorului. Propuneți o altă soluție plauzibilă pentru logica evenimentelor dintr-un roman istoric.

- 3.1. Argumentați cu exemple relevante din text, elaborînd în final un cod etic al comportamentului în dragoste, valabil în epoca lui Ștefan cel Mare. Conchideți: ce ați accepta în comportamentul vostru azi?

4. Rezumă primul volum al romanului și explică valoarea titlului acestuia – *Ucenicia lui Ionuț* – prin ideea de inițiere a personajului în raport cu realitățile vieții.

5. Argumentează ideea criticilor literari că primul volum este un veritabil Bildungsroman (roman al formării).

1. Comentează, într-un eseu nestructurat, relațiile, diverse și subtile, dintre personajele pe care le-ai descoperit în roman. Alege una dintre teme:

- ▶ Un popor credincios înfruntă istoria vitregă și este un popor luminos.
- ▶ Credința este lumina ce unește poporul, domnitorul și boierii țării.
- ▶ Dragostea este cea mai mare fericire a omului, un semn nobil al tinerilor din roman.
- ▶ Tînărul și dragostea în iureșul istoriei.

- Călătorind pe Athos, am aflat acolo că Ștefan cel Mare, cînd era preadolescent, a avut o perioadă de ședere isihastă pe Sfîntul Munte. Bătrînii pustnici afirmă aceasta cu multă convingere, spunînd că au primit prin viu grai această informație transmisă din generație în generație.

Se spune că Ștefan a ajuns acolo la o vîrstă fragedă. Un pustnic l-a învățat meditația isihastă, rugăciunea lui Isus. A obținut prin grație divină iluminarea.

Vasile ANDRU

- Intră în atmosfera textului și conștientizează ideea despre valoarea sacrificiului în numele libertății.

FRAȚII JDERI

(fragmente)

CAPITOLUL XV

Genunea pe genune o cheamă...

Pe cînd comișii Simion și Onu duceau limbă măriei sale la Vaslui, plocon de Sfintu-Ștefan, armile lui Soliman-Beg hadîmbul acopereau pe rînd ținuturile Putnei, Tecuciului și Bacăului, înaintînd spre miază-noapte. Steagurile de răzăși de sub stăpînirea comisului celui mare Manole păleau neconținut această înaintare și, în același timp, după poruncile lui Vodă, cu asemenea harțuri o călăuzeau încet-încet către locurile Vasluiului, unde își făcuse pregătirile și-și luase măsurile măria sa.

Cu toată sprinteneala acestor mișcări, steagurile răzășimii aveau destulă pagubă de oameni. După vechea rînduială a acestor oșteni ai pămîntului, răniții nu erau părăsiți în sama necredincioșilor, ci aburcați pe cai și duși în retragere de soții lor, apoi lăsați ori în adăposturile muntelui, ori în satele depărtate de dincolo de Siret, unde pipăirile oștilor hadîmbului nu mai puteau ajunge. De asemenea, nu se cuvenea să-și lese morții. Numai cînd nu era chip să-i ridice îi părăseau sub grija lui Dumnezeu, însemnînd locul, pentru fîntînile de ispășire și pomenire ce aveau să se dureze mai tîrziu. Altfel îi luau cu ei, ca să-i îngroape în pămînt sfințit, la un țințirim de sat, unde puteau veni după aceea neamurile, ca să le poarte grijile cele de cuviință, după legea noastră răsăriteană și după datina din veac.

Cei doi frați Jderi au ajuns la vreme în Vaslui cu robii lor.

* * *

Comișii au trecut la odăi, ca să dea pe prinșii lor în sama oștenilor ce erau de rînd la paza curții. Aveau de gînd după aceea să se spele și să se schimbe, ca să se poată înfățișa cuviincios la Vodă. Însă abia au pus un picior în pămînt, aflîndu-se cu celălalt în scară, și doi aprozi s-au înfățișat din partea măriei sale. Măria sa a văzut pe fereastră steagul de război și robii ismailiteni

și a dat poruncă să steie toate pe loc, căci măria sa iese numaidecît afară.

– Măria sa e singur? a întrebat cu mirare comisul Onu.

– Măria sa e singur, a dat răspuns unul din aprozi.

* * *

...Vodă Ștefan a ieșit singur, fără nici o ținere, în straiul lui de toate zilele cu care umbla la tabără și la rugăciune.

Era cu capul gol; s-a oprit, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile de parmaclîc. Comisul Simion s-a descoperit și i s-a închinat:

– Să trăiești întru mulți ani, măria ta.

Răzășii și-au tras cu stînga cușmele, rezemîndu-le pe capetele cailor după învățătura lui Jder, și au strigat și ei într-un glas:

– Să trăiești, măria ta!

– Mulțămescu-ți domniei tale, iubite al meu comise, a răspuns Vodă. Vă mulțămesc tuturor. Inima mea primește cu plăcere urarea și darul ce văd că-mi aduceți.

Măria sa părea înseninat și zîmbea cu blîndețe. Obrazul său încunurat de cărunteță răzășii l-au văzut ca într-o lumină de sfințenie și s-au bucurat în inimile lor, bănuind că măria sa are de la Dumnezeu nădejde de biruință.

Voievodul a avut o înclinare a frunții către signor Guido și l-a pofțit c-un semn al mîinii să vie lîngă măria sa. Signor Guido a descălecat în pripă, a aruncat slujitorului său frîul și a trecut către Domn.

– Apropie-te, comise Simioane, a urmat Vodă Ștefan. După cît înțeleg, aceștia sînt prinșii de la Voinea-sa, de care mi-a trimes înștiințare jupîn Manole Păr-Negru.

– Da, luminate Doamne.

– Se află cu ei și Hrana-Beg?

– Pe Hrana-Beg, măria-ta, îl înfățișează fratele meu comisul Onu.

– Poruncește să mi se înfățișeze toți.

Vorbirea măriei sale se aprinse o clipită.

Comisul Simion și-a întors calul spre aripa stîngă a răzășilor. Trăgînd săbiile, o roată de călăreți i-a împins pe năvrapi cătră Domnie. Călăreții ismailiteni erau în număr de cincisprezece duzini, după socoteala lui Simion și a lui Onu, înșirați în cincisprezece rînduri. Potrivit cu poruncile date și rînduiala știută, năvrapii au făcut călări cîțiva pași, după asta au descălecat cu grăbire și au venit buluc să se supuie în genunchi mării sale, dinaintea cerdacului.

Hrana-Beg a coborît din șa domol, a pășit pînă la scara palatului și acolo, pe cea dintâi treaptă, și-a plecat un genunchi. Comisul Onu și Botezatu au descălecat și ei, venind și așezîndu-se îndărătul lui Hrana-Beg.

– Pînă ce Dumnezeu va hotărî dreptatea noastră, a rostit cu blîndeță măriia sa cătră bei, te țin oaspete al meu, Hrana-Beg, și te dau în sama slujitorului meu, comisul Onu Păr-Negru.

Gheorghe Botezatu a tălmăcit beiului ismailitean vorbele bune ale mării sale. Hrana-Beg și-a ridicat fruntea și a făcut salutarea răsăritenilor, ducîndu-și mîna la inimă, la buze și la frunte, după care a înclinat iar nasul spre treptele pe care sta.

– Acest mare căpitan de răufăcători, a suspinat postelnicul Ștefan cătră comisul Simion, nu se mai poate întoarce la Domnul său, căci acolo îl așteaptă poate ștreangul mușilor. Însă aici, la măriia sa, se bucură de milă, căci măriia sa își sărbătorește în felul său ziua numelui.

– Robii de rînd să fie întăi cercetați, apoi duși la Suceava, a poruncit măriia sa. Rînduiala lor are s-o facă în chip anumit părintele Amfilohie. Iar pe Hrana-Beg, comise Onu, să-l trimeți la Timiș.

* * *

Voievodul a poruncit slujbe la bisericile tîrgului și însuși măriia sa a intrat în paraclis, stînd îngenuncheat îndelungată vreme, ca și cum și-ar fi uitat trupul său acolo, înălțîndu-se numai cu sufletul la Izvorul tuturor nădejdlor. Cînd s-a trezit, înnegura sara cu cele dintâi ceasuri de alinare după biruință. De pretutindeni îi veneau vești bune de topirea năvălitorilor osmanlii, amestecați cu zăpezile vremelnice ale acelei ierni și căzuți în puhoiul care curgea la rîpă. În chilia arhimandritului, luminăția sa a rostit vorbe ce urmau a fi însemnate pe cartea domnească, vestind domnilor și crailor fapta de la Vaslui. La tălmăcirea acestei cărți a fost apoi meșter cu mare osîrdie părintele Geronimo dominicanul.

Cuprinsul cărții domnești a fost acesta: «Noi Ștefan-Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn al Țării Moldovei, ne închinăm cu prietenie domniilor voastre tuturor cărora vă scriem; și vă dorim tot binele. Domniile voastre cunoașteți că Împăratul cel necredincios al turcilor a fost și este prigonitorul creștinătății și zilnic cugetă cum ar putea supune și zdrobi pe creștini. Vă facem cunoscut că pe la Boboteaza trecută a intrat de la împărăția Ismailiteanului în țara noastră și asupra domniei noastre mare oaste, în număr de o sută douăzeci de mii de oameni, avînd căpitan de frunte pe Soliman-Pașa Beglerbegul; împreună cu dînsul avînd pe toți curtenii Păgînului și semințiile din Rumelia și pe Voievodul Țării Românești cu oastea.

Auzind și văzînd noi asta, am luat în mînă sabia și cu ajutorul Dumnezeului nostru atotputernic, am ieșit împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare și pe toți i-am trecut subț ascuțișul săbiei; pentru care lucru dăm laudă lui Dumnezeu.

Aflînd de asta, împăratul păgîn va pofti să-și răscumpere înfrîngerea și va să vie el însuși împotriva-ne cu toată tăria, ca să supuie Țara. Pînă acuma feritune-a Dumnezeu de asemenea cădere. Ci dacă această poartă a creștinătății, țara noastră, ar fi să fie, ferească Dumnezeu, pierdută, atunci creștinătatea întregă ar fi în primejdie. De aceea vă îndemn pe domniile voastre să ne trimeteți căpitani și oaste într-ajutor cît mai este vreme, împotriva dușmanului nostru al tuturor. Acuma e ceas potrivit, avînd Ismailiteanul mulți potrivnici, care stau în toate părțile asupra lui cu sabia. Iar noi făgăduim, pe credința noastră, sub jurămint al Domniei noastre, să luptăm pînă la moarte pentru legea creștinească. Faceți și domniile voastre așa pretutindeni, după ce noi, cu ajutorul Domnului, i-am retezat mîna dreaptă; și fiți gata fără întîrziere.»

După ce a rostit măriia sa aceste vorbe, a rămas vi-sînd îndelungă vreme cu fruntea plecată în palme și cu coatele pe genunchi și a oftat, cugetînd la toate cîte se petrecuseră în acea zi ca într-un spulber de furtună.

– Părinte Amfilohie, a vorbit măriia sa într-un tîrziu, după ce s-a trezit c-un suspin din gînduri; să dai vestire curții și Țării că mîini e zi de post și de rugăciune pentru morții noștri.

A doua zi, în ceasul cel dintâi, a prins a ninge domol. Peste noapte se înseninase cerul și amorișe pămîntul de îngheț ușor; după asta veniseră, cu vîntul răsăritean,

**Prezența luminată a
voievodului în momentele
actuale de popas spiritual:
*Cetatea Sorocii***

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- 1934 – Mihail Sadoveanu publică *Viața lui Ștefan cel Mare*, edificată, pînă în cele mai mici amănunte, pe baza personalității voievodului.
- 1935 – autorul finalizează și editează prima carte a romanului – *Ucenicia lui Ionuț* – avîndu-l drept model pe mezinul din familie – Mihuț.
- 1936 – apare a doua carte a romanului – *Izvorul alb*. Manole Păr-Negru îl reprezintă pe autor, iar Simion – pe feciorul mai mare, Dimitrie.
- 1942 – apare cartea a treia – *Oamenii Măriei Sale* – la care autorul a lucrat cel mai mult. În concept, romanul avea și cartea a patra, care a rămas nescrisă.

alți nouri cu fulgi. Abia acum, ca după o silință grea a stihilor, năștea începutul adevărat de iarnă.

Călare pe Vizir și împresurat de curteni, măria sa a făcut în pas ocolul bătăliei; apoi s-a oprit în locul unde morții Moldovei fuseseră adunați. Se oprea ici-colo căutînd cu privirile, pînă ce deodată a simțit la harmasarul său, încă pestrit cu surguci și fuior de barbă, o neliniște. Vizir a ferit în laturi, fornăind. Măria sa a descălecat și a cunoscut la cîțiva pași pe comișii săi, și mai încolo pe bătrînul Căliman starostele. Lepădînd frîul, a trecut spre altarul ce se ridica sub cerul liber și sub ninsoare și a ingenuncheat. S-au supus în genunchi steagurile de răzăși, curtenii și toată suflarea cîta era de față, iar vlădica Tarasie a început a ceti între clericii săi, sub prapori, stîlpii morților.

Din ingenuncherea sa, Voievodul ridica în răstimpuri privirile, chemat de acea tăcere înghețată a oștenilor săi. Stăteau cu fața spre cer, înșeninați de alinarea din urmă și luminăția sa își simțea inima înnegurată de jale. După ce s-au cetit stîlpii și preoții cu psalții au cîntat cu frumoase glasuri veșnicapomenire a căzuților, Domnul nu și-a putut stăpîni tulburarea și a rupt din sufletul său aceste vorbe în auzul celor din juru-i:

– Cînd răsare soarele avem să ne aducem aminte de ei. Și avem să-i jelim de asemeni cînd soarele asfințește. Și cînd ne vom trezi la bătaia miezului nopții, avem să-i simțim în jurul nostru și ne vom afla nemîngîiați de pieirea lor.

După ce a tăcut măria sa, a sunat vîntul mai cu tărie în mlaștini și păduri și au plutit din ceea parte de ape pînă la auzul mării sale bocete ale muierilor, care se și înfățișaseră să-și petreacă morții.

1. Lectura cognitiv-interpretativă a romanului îți oferă posibilitatea să descoperi alte personalități istorice și personaje care reprezintă epoca lui Ștefan cel Mare. Elaborează o fișă a acestora (care te-au impresionat), notînd, în tabel, o semnificație dominantă.

1.1. Vezi Agenda cititorului ca informație de reper.

Personajul	Dominanta prin care se înscrie în timpul istoric.
Ștefan cel Mare	Eroismul în luptele pentru eliberarea țării, credința în Dumnezeu și în cauza cea dreaptă, ctitor de mănăstiri.

1.2. Valorifică informația obținută pentru a motiva titlul părții a treia a romanului – *Oamenii Măriei Sale*.

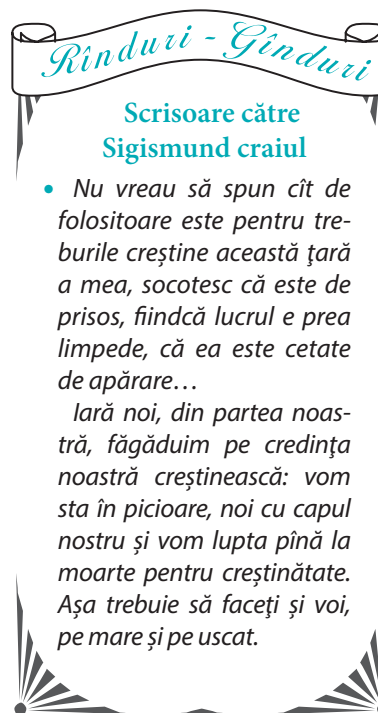
2. Selectează din fragmente alte semne ale timpului istoric din epoca lui Ștefan cel Mare și comentează rolul lor în:

- redarea atmosferei vremii;
- păstrarea impresiei de veridicitate;
- intenția de obiectivitate a autorului.

1. Urmărește atent comportamentul lui Ștefan cel Mare în timpul bătăliei și după acest flagel istoric. Definește calitățile acestuia în cele două circumstanțe, fixându-le într-o diagramă Venn.
2. Interpretează semnificația *cărții domnești*, pe care o adresează voievo-
dul crailor din alte țări, despre fapta de la Vaslui.
- 2.1. Confruntă textul scrisorii din roman cu un fragment din altă scriso-
are autentică, semnată de Ștefan cel Mare (*Rînduri-Gînduri*). Formu-
lează 2–3 concluzii.
3. Comentează sugestia ninsorii ca fenomen simbolic în raport cu ritua-
lul funerar și de pomenire a eroilor căzuți în numele libertății țării.
4. Interpretează semnificația modului de organizare, de către domnitor,
a ritualului de înmormîntare a ostașilor, relevînd semnele sacralului.
5. Asociați tonalitatea narațiunii din ultimul capitol cu un final de simfo-
nie de Bach, Mozart sau Beethoven și, conștientizînd efectul, argumen-
tați semnificația:
 - a) vorbelor *rupte din sufletul domnitorului* și rostite în final;
 - b) ultimei fraze a naratorului ca ultim acord al narațiunii românești.
6. Utilizînd informația structurată pe parcursul temei, exprimă-ți opinia
despre semnificația canonizării domnitorului Ștefan cel Mare și Sfînt.
7. Lucrînd în echipe, rezumați mesajul romanului și demonstrați că:
 - a) structura operei este una simbolică:
 - ▶ țară, familie, tărîm mitic;
 - ▶ rînduiala țării, sub semnul sacralului;
 - ▶ Ștefan cel Mare, personalitate reală și simbol arhetipal;
 - ▶ personaje, în relațiile lor raportate la evenimente și timp.
 - b) romanul este scris sub semnul realismului, împletind și elemente de ro-
mantism:
 - ▶ veridicitatea evenimentelor istorice;
 - ▶ fuziunea tendinței de obiectivitate și mitizare;
 - ▶ proiectarea unor destine umane individuale și în relații de familie.

LABOR OMNIA VINCIT

ARS COLLABORANDI

1. Pregătiți și realizați o dezbatere, rostind alocuțiuni, în maniera cuvîn-
tării lui Ștefan cel Mare, cu tema:
Frații Jderi, un roman istoric realist sau romantic, mitic.

OPȚIONAL

2. Meditează, într-un eseu de o pagină, la tema: *Memoria istoriei îl ajută
pe om să-și proiecteze o justă cale în viață.*

ARS DISCENDI

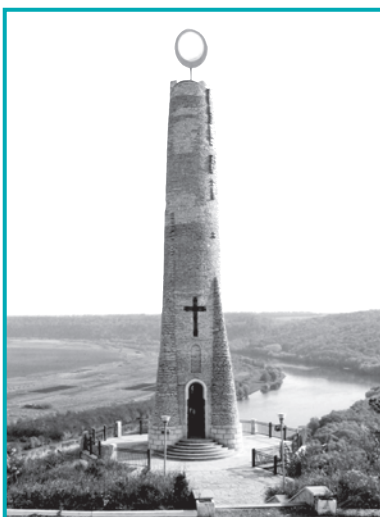
26 POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE de ION DRUȚĂ, ROMANUL ETERNEI REÎNTOARCERI

Motto:

Ion Druță este un cavaler al adevărului
și în domeniul vieții sociale.

Mihai CIMPOI

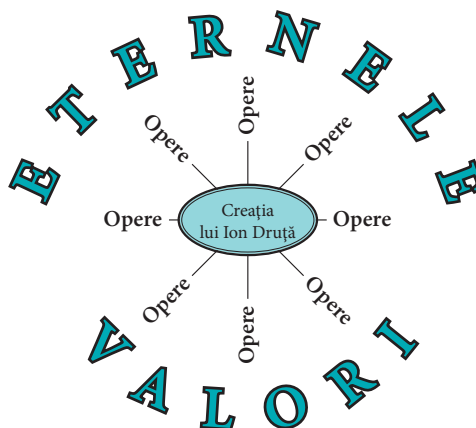
AB INITIO

Lumânarea recunoștinței,
flacăra vie din inima
scriitorului

1. Actualizează, apelînd și la informația din *Portofoliul* temei, mesajul operelor lecturate din creația lui Ion Druță.

1.1. În rol de moderator al discuției, orientează colegii în intenția de a valorifica mesajul operelor scriitorului după criteriul *identificării valorilor spirituale* pe care le conțin textele citite. Vezi modelul.

1.2. Pe parcursul studierii temei, vei completa imaginea, integrînd informația nouă.

1.3. Raportează ideile și valorile constatate la imaginea *Lumânarea recunoștinței* și argumentează semnificația operelor cunoscute prin sugestia monumentului-simbol.

Portofoliu

UN SRIITOR AL POLEMICILOR CREATOARE

Ion Druță, născut la 3 septembrie 1928, în satul Horodiște, raionul Dondușeni, este un scriitor de referință al literaturii române contemporane, creația fiindu-i tradusă în peste 20 de limbi ale lumii.

Debutul – povestirea *Problema vieții* în revista „Octombrie” (1951). **Nuvele** (culegeri): *Dor de oameni* (1959); *Piept la piept* (1964); *De la verde pînă la verde* (1982). **Romane**: *Frunze de dor* (1957); *Povara bunătații noastre* (1968,

1992); *Clopotnița* (1972); *Biserica Albă* (1988, 2000). **Dramaturgie**: *Casa mare* (1959); *Doina* (1968); *Păsările tinereții noastre* (1971); *Horia* (1973); *Frumos și sfînt* (1974); *Cervus divinus* (1987). **Cărți pentru copii**: *Cenușica* (1962); *Bobocel cu ale lui* (1972); *Povestea furniciei* (1973); *Balada celor cinci motănași* (1973); *Daruri* (1983). **Publicistică**: *Eminescu, poet național*, *Lumea lui Cehov*, *Pămîntul, apa și virgulele*.

- Citește fragmentele selectate din romanul *Povara bunătații noastre* și explică sugestia titlului.

POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE

CAPITOLUL I

Miruirea

Cîmpia Sorociei...

Pămînt tocmit să poarte sute de ani, din sămînță în sămînță, gustul pînii de secară. Grai mustos, ce se pricepe deopotrivă de bine a rîde și a plînge, a mulțumi și a blestema. Un dor nătîng din moși-strămoși, o fărîmătură de joc nebun, pentru care nici picioare ca să-l depeni, nici pămînt să-l prinzi sub călcîie. Pe-deapsa unui car cu boi, osîndit a rătăci ani la rînd, zi de zi, pe un singur drumeag – dimineața din sat în cîmp, seara din cîmp acasă.

Iar de jur împrejur, cît cuprinzi cu ochiul, mustește o zare mărunțică cu dealuri mici și sinilii – ba le vezi, ba le visezi. Și dintr-o zare pîn' în alta – o cîmpie rotundă și largă, vreo treizeci de sătișoare risipite la întîmplare. Ori că s-au pornit undeva departe în lume, ori că veneau de pe undeva, au zărit largul cîmpiei, au înțepenit a mare mirare și aici au rămas.

Cîmpia Sorociei...

O zare rotundă de horbotică albastră, întinsuri largi și grele, o gară cu patru plop, o sumedenie de drumuri înnodate la întîmplare – atîta primește cîmpeanul în ziua nașterii sale, atîta poate porunci pe patul de moarte, căci, vede numai Dumnezeu – nici mai mult n-a avut, nici mai puțin n-a vrut să aibă.

Cîmpia Sorociei...

* * *

Intra în Ciutura odată cu zorii. Cîțiva cocostîrci, rămași fără cuibare, roteau disperați peste o margine de sat. Case cu pereții afumați, cu sărăcia scoasă la lumină, cu ușile amorțite într-o smuncitură de disperare. Salcîmi cu ghimpii dogoriți pe marginea drumului, hodgeaguri caraghioase, înălțîndu-se deasupra satului ca niște năluci, bocînd în limba lor.

Boarfe aruncate prin ogrăzi, cărbuni striviți de călcîie, cenușă mînată de vînt în lungul drumurilor, băltoace gălbui în jurul fîntînilor.

Niciodată de la zămislirea ei încoace Ciutura n-a fost atît de jalnică, atît de săracă, atît de orfană.

A ars Ciutura. Înghesuită în fundătura ceea, a ars harnic, casă cu casă. La o răscruce Onache se oprește, urcă pe-o aripă de gard, căutînd printre casele de pe dealul cel mare căsuța lui. O făcuse singur și trebuia s-o cunoască, chiar de-ar fi fost să ardă și ea.

– Taci c-o ars. Tincuța mea îi ciutureancă din născare, ea n-o să facă pe nîznaiul atunci cînd satul arde, și ea are un acoperiș uscat de secară...

Și totuși, era primăvară în jur, Onache se întorcea de la război și se bucura că se întoarce. Era fericit că vine avînd același număr de mîini și picioare pe care îl avea plecînd de acasă, adică două și două. Era fericit că auzea în jur limba maternă, știa și ce-a fost spus și, mai ales, ceea ce spus n-a fost, dar s-a subînțeles. Era fericit că Ciutura, abia scăpînd de urgia focului, a găsit o clipă să-i șoptească Tincuței bucuria, și ea de amu vine la fuguța în întîmpinarea lui, vine în aceeași pestelcuță albastră pe care o purta și atunci cînd îl petrecuse la război.

– Bine, bre Tincuță! Atîta amar a fost pe lume, atîția împărați și-au pierdut coroanele, iar tu în aceeași pestelcuță îmi îmblî...

Stăteau în jur case goale cu pereții afumați, stăteau căutînd lung prin ferestrele oarbe cum se întîlnesc doi oameni. Priveau ostenite și dojenitor, căci nu puteau pricepe cum pot sta ei în mijlocul unui sat pîrjolit și plîng, și rîd, și se sărută.

Ciutura s-a aprins pe la miezul nopții. Ciuturenii dormeau duși și nimeni nu știa cum și de unde s-o fi năpustit peste sat vîrtejul cela de flăcări. Țineau focul în vetre cu săptămîinile, iar cînd îl pierdeau, împrumutau jăratîc de la vecini, ducîndu-l la fuguța într-o

cîrpă ce scînteia și fumega întruna. O fi furat noaptea o scînteie din cîrpa cuiva. Două sute de acoperișuri din paie și stuf, înghesuite într-o văgăună, o flacăra repezită sus, pînă în moalele cerului – și s-a zis cu Ciutura...

Țipau copiii speriați, prinși cu mînuțele de fustele mamelor. Urlau cîinii, uitați în legătură, vitele rupeau ocoalele. Țăranii, buimăciți din somn, aruncau prin ferești boarfele afară, își frigeau mîinile, înghițeau fum și înjurau.

Iar în ajun ciuturenii își pregătiseră semințele. Le pregătiseră frumușel ca în toți anii – le-au urcat în pod să se zvînteze două-trei zile. Și au ars semințele.

Toate ar fi fost ele cum ar fi fost, dar au ars semințele și asta era culmea. Venise primăvara, așteptau ogoarele, și un țăran ce nu-și seamănă pămîntul primăvara nu mai are cu ce trăi anul întreg.

La marginea Ciuturii, acolo unde sfîrșea satul și începea dealul cel mare, zăceau vreo patru lespezi de piatră abia răsărite din adîncul pămîntului. Într-o vreme ciuturenii încercaseră să le scoată de acolo, să facă sobe din ele, dar n-au izbutit. Le-au lăsat dar să-și încălzească vara întreagă bătrînețile la soare. Le călăreau copiii, uneori se repezea cîte-o nevestă ce trăia la marginea satului să-și ascută cuțitele. Cu anii însă pietrele celea au ajuns la mare cinste. S-a aflat că de aici, dacă urci pe cea mai înaltă piatră, vezi cîmpia cu toate satele, drumurile și pădurile sale. Ciuturenii au început a se aduna încoace să încerce a ghici cum se va schimba vremea. Cînd cineva întirzia la drum, cei rămași acasă veneau la pietroaiele celea pentru a cerceta depărtările și a presupune de ce nu s-o fi întorcînd? Duminicile veneau bătrînii pentru a istorisi sumedenii de nimicuri din viața lor.

Acum Ciutura s-a adunat lîngă pietre. Stăteau cu toții grămăjoară, ca un stol de păsări călătoare ce au hotărît a se muta spre locuri calde, și în pragul drumului ce-i aștepta își legănav ultima hodină. Da poate că nici nu era vorba de plecare. Poate s-au adunat

să vadă ce zice lumea despre marele lor nenoroc, însă lumea tăcea, nenorocită fiind și ea.

Erau mulți – la vreo două sute de oameni. Ședeau grămădă, lipiți unul de altul, spinare la spinare, genunchi la genunchi, arsură lîngă arsură. Frămîntau cu toții o tăcere adîncă și grea, scobeau cu unghia cîte-o pată hleioasă de pe haină, rostind din vreme în vreme:

– Și amu, fraților, ce ne facem?

Cînd a apărut Onache Cărăbuș în ciudatul său surman cu glugă și a prins să urce cărarușa spre pietre, nimeni nu l-a văzut, nimeni n-a încercat să-l recunoască, nimeni n-a înțeles pentru ce umblă el în jurul lor cu mîna întinsă. De, auziseră ei cu o ureche cum că cineva s-a întors de pe undeva, dar cine anume s-a întors, pentru ce s-a întors, ți-ai găsit vreme de aflat!

Onache, cam stingherit de-o asemenea întîlnire, îi salută cu o cimilitură adunată și potrivită cuvînt la cuvînt prin tranșeele umede, dar nimeni nu-i asculta vorba. Numai o singură nevăstuică cu șalul fugit pe ceafă, o nevăstuică micuță și dulce, ce stătea lipită de o margine de piatră, i-a zîmbit. Onache s-a dat ceva mai la o parte, s-a rezemat de un pui de vișin, ce creștea aiurea lîngă pietroaiele celea, și ochii lui veșnic zîmbăreți au prins a se zimțui în lacrimi.

Carevasăzică, s-a întors omul de la război. Firește, a avut el ce-a avut cu valea asta plină de nătărăi, pe nume Ciutura, dar toate răfuielele lor erau atunci cînd era pace și toți viețuiau grămăjoară. În cei patru ani de război sătucul de la încheietura celor două dealuri s-a transformat în inima lui Onache în tot ce avea el mai sfînt. Scris i-a fost să se întoarcă, să-l mai vadă o dată, dar ce s-o fi petrecînd cu satul la întoarcerea lui? Stăteau în jur tovarășii de copilărie, stăteau toți păcătoșii cărora le trimitea închinăciuni în fiecare scrisoare, stăteau vorniceii ce-au jucat mireasa lui, stăteau invalizi veniți din același război, stăteau toți cei cu care avea de trăit o viață întreagă, – stăteau abătuți, cu mîinile fripte, cu ochii triști, cu o singură întrebare prostească: ce ne facem?

SAPERE AUDE

1. Opinează: de ce autorul narator se identifică prin adjectivul pronominal posesiv *noastre* din titlu:

- cu toți cititorii săi posibili?
- cu întreg neamul?

2. Citește informația din *Agenda cititorului* și precizează când și unde se desfășoară evenimentele din roman. Ce semnificație au avut ele pentru destinul poporului nostru?

3. Actualizând cunoștințele de istorie și folosind mărturisiri ale contemporanilor (din presă sau literatura memorialistică), evocă acel timp printr-un reportaj despre 2–3 evenimente relevante, în urma unei călătorii retrospective imaginare (poți să te asociezi unui grup de 2–3 reporteri-colegi și să gândești o emisiune radio comună).

3.1. În timpul călătoriei, ai trecut și prin Cîmpia Sorociei. Includeți în reportaj și un eveniment din roman, relevînd prin ce v-a impresionat.

3.2. Cu cine dintre personaje ai discutat? Ce aspecte ale realității v-au interesat? Ce informații noi ai obținut?

4. Compară datele reale despre acel timp, cunoscute din istorie, cu informația din roman. Formulează 2–3 concluzii și generalizează:

- Corespund cronologic?
- Au aceeași semnificație?
- Prin ce te-au impresionat?
- În ce mod le-a reflectat autorul în roman?
- Punctul de vedere al istoriei coincide cu cel real, al naratorului?

4.1. Valorifică cele relatate, confirmînd viziunea realistă a evenimentelor din roman. Utilizează în calitate de reper afirmația din *Rînduri-Gînduri* și citate textuale concludente.

5. Recitește, selectiv, pasaje din fragmentele propuse, intenționînd să-ți reprezinti spațiul rural, recreat de autor. Extrage din text cuvintele-semne definitorii ale acestui spațiu și notează-le în caiet.

6. Lucrînd în echipe, identificați, în fragmentele propuse, evenimentele ce relevă realitatea vieții.

6.1. Determinați impactul pe care l-au avut ele:

- a) asupra destinului poporului întreg;
- b) asupra destinului personajelor.

6.2. Structurați informația pe un poster comun.

Evenimentele	Semnificația în raport cu personajul
- A ars Ciutura.	- Țăranii din sat: au ars semințele pentru cîmpuri. - Onache Cărbuș: își întemeiază din nou gospodăria.

6.3. Comentați veridicitatea detaliilor și obiectivitatea autorului.

6.4. Interpretați perspectiva naratorului sau a lui Onache Cărbuș asupra evenimentelor relatate.

Agenda cititorului

POVARA BUNĂTĂȚII NOASTRE

- Autorul a elaborat romanul în două etape. Primul volum, intitulat *Balade din cîmpie*, a fost publicat în 1963, fiind conceput ca un tip de saga, operă cu un larg univers despre destinul unei dinastii sau pături sociale, care personifică destinul vremii.
- Între partea I și partea a II-a a romanului, intitulat *Povara bunătății noastre*, publicat în 1968, a mai fost scrisă nuvela *Ultima lună de toamnă*, în care autorul valorifică aspecte caracteristice din viața familiei de țăranii, care au o reflecție și în *Balade din cîmpie*.

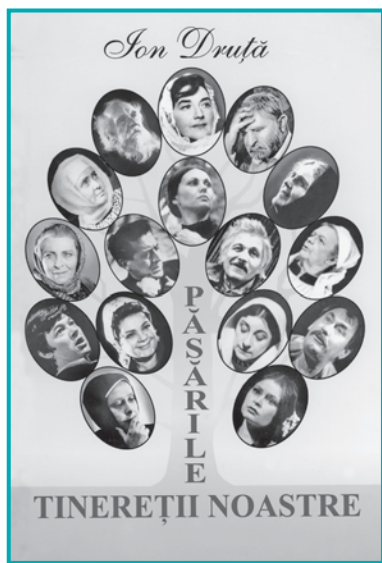

ARS COLLABORANDI

Rînduri - Gînduri

- Semnul distinctiv al personalității autentice tocmai în aceasta și constă: în a nu accepta condiția umană în formulele fragile și trecătoare ale timpului istoric concret, pentru a-ți găsi reazem și legitimare în valorile perene ale neamului și ale umanității.

Haralambie CORBU

Personaje drușiene memorabile în reprezentarea actorilor celebri

7. Exprimă-ți opinia: ce reprezintă Cîmpia Sorociei pentru narator/personaje:

- un spațiu rural – cadru al evenimentelor?
- un spațiu vital (existențial) pentru personaje?
- un spațiu cu semne mitologice, sacre?
- un spațiu profan al evenimentelor rutinare?
- varianta proprie.

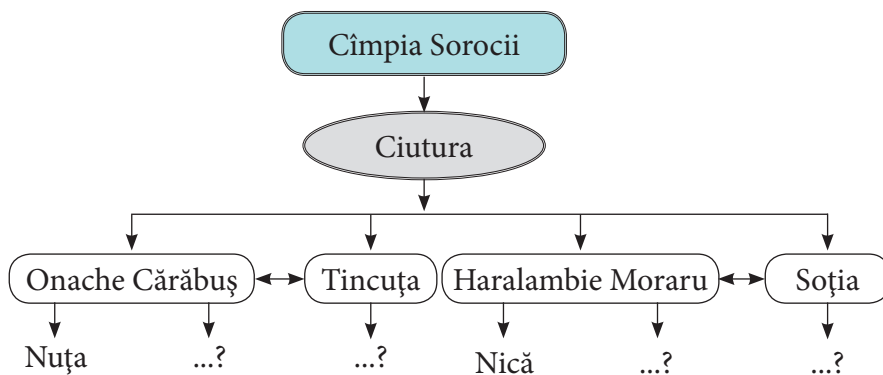
7.1. Argumentează răspunsul.

8. Explică intenția pe care a urmărit-o autorul legînd evenimentele principale de satul Ciutura.

9. Comentează semnificația toponimului.

10. Care este familia ce devine centrul universului existențial din roman?

11. Interpretează relația dintre semnele spațiului și personajele din text:

12. Comentează semnificația locului unde se adună ciuturenii și a întrebării pe care o rostesc din vreme în vreme: *Și amu, fraților, ce ne facem?*

12.1. Relevă, într-o succintă reflecție scrisă, în ce constă forța de rezistență a ciuturenilor în acest caz.

L ABOR OMNIA VINCIT

1. Cum ai explica faptul că Onache Cărbuș se întoarce de la război *odată cu zorii*, într-un moment de cumpănă (*arsese satul, au ars semințele*)?

1.1. Ce soluție propune Cărbuș?

2. Realizează o schiță de portret a lui Onache Cărbuș, utilizînd detalii din text. Comentează modul de a relaționa aspectul fizic, comportamentul, limbajul cu situația reală în care se află personajul. Relevă efectul acestui *procedeu realist*.

3. Încadrează-l pe Onache Cărbuș într-o serie de personaje. Cu cine l-ai compara? De ce?

4. Construiește o caracterizare de pronostic: cum aștepti să fie Onache Cărbăuș în evoluție, prin ce trăsături îl vezi relevant?

5. Formați echipe și cercetați, într-un studiu de caz, situația copiilor din Ciutura.

 ARS COLLABORANDI

6. Citește atent capitolul III al romanului și comentează *perspectiva de vizor* a satului prin mediul de formare și reeducare a copiilor care exista atunci:

- a) familia;
- b) școala;
- c) condițiile de trai;
- d) societatea/autoritățile.

7. Analizează cazul din punctul de vedere al unui parlamentar al timpului și rostește pledoariile *în plen*, propunând anumite soluții.

1. Prezintă cazul învățătorului Micu Miculescu: motivația profesională, pregătirea, activitatea, cariera.

 ARS DISCENDI

De semănat știm noi a semăna, dar vorba e că ce se face cu roada noastră mai târziu! Cine o culege și ce face cu grăuntele crescut din semăntura noastră?! Cum se întâmplă că, pînă la urmă, tot ce semănăm noi spre bine crește spre rău, și cei care ne-au rugat să facem un bine se grăbesc să ne facă un rău?... Și dacă aceasta ne este matca, și dacă acesta ne este neamul...

Firește, a ajuns el în sara aceea în Ciutura, directorul școlii, și nici că era chiar atît de târziu, dar Ciutura l-a pierdut pentru totdeauna. Și-a lăsat bagajele în școală, și-a adunat ceea ce era al lui, a plecat dis-de-dimineață și, cum s-a dus, dus a fost pentru totdeauna. Ciutura nici să-l fi văzut, nici să fi auzit de dînsul și, cum se întâmplă printre oameni, a început să-l uite încetul cu încetul. Numai rareori, cînd se adunau grămadă foștii lui elevi și porneau a vîntura năzbîtiile din vremea școlii, în vorba lor răsărea, din cînd în cînd, numele învățătorului și cite-un vers-două din acea mare, acea nemuritoare poezie.

1.1. Ia atitudine și comentează, în raport cu aspectele problemei studiate în procesul cazului, reflecțiile învățătorului din fragmentul dat.

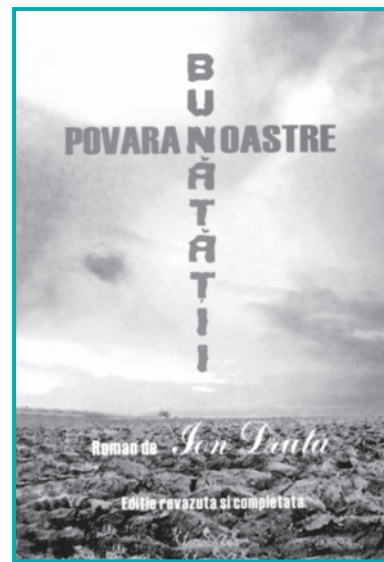
1.2. Reprezintă personajul și punctul de vedere al naratorului. Corespunde cu punctul de vedere al cititorului actual?

1.3. Relaționează cazul cu aceeași problemă reflectată de Ion Creangă în *Amintiri din copilărie*. Ce concluzii poți formula? Angajează-ți opiniile în două enunțuri finite.

OPȚIONAL

2. Scrie un eseu, în limita a două pagini, în care să raționezi norma etică edificată de personajele druziene:

Viața nu merită să fie trăită decît în demnitate.

Ediție aniversară
apărută la
Cartea Moldovei

Redactarea și prezentarea unei compoziții-pledoarie

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

COMPOZIȚIA-PLEDOARIE

- Cuvîntare prin care avocatul susține înaintea unei instanțe judecătorești interesele unei părți dintr-un proces.
- Un text care susține o idee sau promovează o opțiune.

Ce trebuie să faci pregătind pledoaria?

- Să formulezi clar ideea pe care o vei promova, afirmația pentru care vei pleda.
- Să acumulezi suficiente informații pentru a avea certitudinea că ideea pentru care pledezi este corectă.
- Să listezi un șir de argumente și exemple cu care îți vei convinge cititorii/ascultătorii.
- Să apelezi și la logică, dar și la sentimentele auditoriului.
- Să anticipezi eventualele contraargumente și să le examinezi, demontîndu-le.
- Să formulezi concluzii concise, clare, exacte, valide.

1. Citește explicațiile din *Agenda cititorului* și determină în ce situații poate fi aplicată compoziția-pledoarie.

2. Lecturează pledoaria de mai jos și analizează-o conform reperelor:

➤ Care este afirmația de start a textului?	➤ Cu ce exemple le susține?
➤ Ce mesaj vrea să transmită autoarea?	➤ Ce obiecții prevede?
➤ Ce argumente aduce?	➤ Cu ce argumente le contracarează?
	➤ Ce concluzii formulează?

EDUCAȚIA ESTE AVEREA OMULUI

Educația este cea mai importantă avuție a omului, pe lângă viață și sănătate.

Fără educație, omul este ca și o casă fără fundație. Este important să începi de mic, la vîrsta acumulărilor masive.

Se spune că toate trebuie făcute la timpul lor. De aceea, atunci cînd ești copil trebuie să înveți, să absorbi ca un burete informația importantă oferită de adulți: cea de care ai nevoie la vîrsta copilăriei – culori, lucruri, animale, oameni – ce este rău, ce este bun, cum trebuie să vorbești, să citești etc. ... lucruri simple, dar esențiale. La această vîrstă îți dezvoltî vocabularul, crești capacitatea de „ocupare” a creierului.

Eu așa am învățat limba engleză, cînd eram mică, cu ajutorul mamei. A fost ca o joacă, ușor, repede, fără eforturi obositoare. Mărturisesc că sînt foarte recunoscătoare părinților mei care nu mă lăsau să plec la joacă, afară la prietenii mei, fără „porția” de citit. Este important ca părinții să pună niște condiții, niște limite, pentru că, atunci, la acea vîrstă, eu nu mă gîndeam decît la joacă, nu aveam un spirit al responsabilității, al conștiinței dezvoltat.

Copiii au nevoie de acel ghid care să-i ajute să se dezvolte, să le arate calea către lucrurile de care au nevoie.

Andreea RAICU

Cartea de citire. Culegere de pledoarii pentru educație

1. Selectează, apelînd la cărțile cu aforisme sau la site-urile specializate, un citat despre rolul cărților/lecturii în formarea personalității, al cărui mesaj îl împărtășești. Scrie textul unei pledoarii în sprijinul acelei afirmații. Prezintă pledoaria conform următorilor parametri:

- Captează atenția ascultătorilor cu o întrebare, cu un citat, cu un proverb, cu o imagine, făcîndu-i curioși.
- Declară din start pentru ce pledezi.
- Formulează clar ideea pe care o susții și enumeră argumente.
- Lansează contraargumentele pe care le prevezi. Analizează-le în ordinea importanței pe care le-o atribui.
- Încheie cu eleganță, mulțumind auditoriului pentru atenție.

ARS DISCENDI

27

CUVÎNTUL ÎN DESCRIERE, NARAȚIUNE ȘI DIALOG

LEXICUL DESCRIERILOR

1. Descrie tabloul de natură atașat, specificând al cui este *ochiul care vede*.
2. Construiește cîmpul conceptual al unui anotimp, la alegere, identificînd semnele esențiale ale acestuia.
- 2.1. Descrie anotimpul ales în 5–6 enunțuri dezvoltate.
- 2.2. Lucrează în pereche cu un coleg/o colegă care a ales același anotimp, remarcînd asemănările și deosebirile de viziune.

1. Citește fragmentul. Analizează componența lui lexicală și specificul stilistic al descrierii: *ce procedee artistice prevalează, cum se creează impresia de dinamic, care este gama cromatică a tabloului, ce sentimente împărtășește cel care admiră marea*.

Marea...

Lucie ca o baltă, oglindind, la adăpostul toartelor coastei, peruzeaua tăriei și mărgăritarul norilor, florie ca o pajiște sau scînteind ca o mișună de licurici, searbădă și domoală sau vie, verde și vajnică, avîntîndu-se spumegînd spre cerul căruia îi e fică, de ea vorbea cu păgînească evlavie, pomenindu-i doar numele, glasul i se pogora tremurător ca și cum ar fi mărturisit o taină sau îngînat o rugă. La dînsa îi era gîndul, ca într-o scoică, ea răsuna în inima lui...

Mateiu CARAGIALE, Craii de la Curtea-Veche

2. Compară fragmentul lui Mateiu Caragiale cu memoriile lui Octavian Paler și ideea poetică din *Rînduri-Gînduri*. Remarcă asemănările și diferențele.

De dimineață, mi-am amintit de mare. M-am revăzut la Costinești, unde am descoperit plăcerea de a mă arunca, ieșind din valuri, pe nisipul cald... Eram patru... Eu am îmbătrînit. Dar plaja va fi rămas aceeași, invadată de alte trupuri bronzate, diminețile trebuie să fie și acum, acolo, dimineți fără cer, iar marea se clatină, cu siguranță, la țarm la fel de îmbietoare, cînd nu o agită valurile. Și, firește, vor rămîne tot așa cînd din cei patru nu va mai exista nimeni. Cu minunata și teribila ei nepăsare, pe care noi nu o vom putea învăța niciodată, natura uită tot, chiar și pe cei care au avut naivitatea să creadă că, măcar, la mare nu există decît prezent.

Octavian PALER

AB INITIO

Luminiș
Nicolae Grigorescu

SĂPERE AUDE

Rînduri - Gînduri

- Pe nisip
scriu valurile
texte
mult mai vechi
ca pietrele
aceste...

Ion HADÂRCĂ

- 2.1. Compară descrierile verbale din textele de mai sus cu un tablou sau o imagine fotografică a mării. Analizează, utilizând informația din textul *Specificul descrierilor*.

Ce poate reda doar textul verbal	Ce poate reda doar imaginea (foto)grafică
----------------------------------	---

3. Descrie, folosind unitățile de vocabular care pot fi și semne ale culturii materiale și ale arhitecturii, un centru comercial, un supermarket, un mall, un iarmaroc. Apelează la sistemele semiotice enumerate în textul ce urmează.

SPECIFICUL DESCRIERILOR

Diferitele tipuri de descrieri, atât științifice cât și artistice, reclamă nominalizarea obiectelor descri-se și a seriilor de caracteristici pe care acestea le au realmente: *stare, culoare, dimensiune, vîrstă* etc.

Descrierea artistică a naturii, a localității, a interiorului, a obiectelor dispare, a persoanelor și a animalelor se va produce prin combinarea reușită, expresivă, plastică a cuvintelor respective (căci fiecare tip de descriere își are inventarul de unități de vocabular de la care pornește) și a semnelor din sistemele semiotice potrivite.

O descriere de natură va conta pe descifrarea semnelor naturale redată verbal, iar o descriere a localității va presupune descifrarea semnelor arhitecturale. Descrierea interiorului va scoate în relief – ca semne certe – obiectele de cultură materială și detaliile arhitecturale, iar descrierea persoanelor va solicita descifrarea semnelor din sistemul vestimentației.

Descrierea naturii presupune utilizarea denumirilor de plante, forme de relief, fenomene meteo, culori adecvate anotimpului și tabloului descris.

Descrierea localității, în aceeași ordine de idei, cere nominalizarea unor construcții și a detaliilor de arhitectură, a căilor de acces, a formelor de relief, a vegetației și a persoanelor care populează acea localitate.

Un interior descris va conține numele detaliilor arhitecturale, al obiectelor de mobilier, al surselor de lumină și căldură.

Deși fiecare dintre tipurile de descrieri are un specific lexical, totuși, din punct de vedere gramatical, orice descriere conține multiple determinative – atribute, nume predicative, propoziții subordonate atributive. În structura sintactică a descrierilor este evidentă utilizarea numeroaselor părți omogene – autorul prezintă obiecte sau caracteristici ale acestora. Timpul descrierii oscilează între prezent și trecut (imperfect).

4. Întocmește o listă de substantive adecvate pentru descrierea interiorului casei în care locuiești.
- 4.1. Scrie în dreptul fiecărui substantiv o serie de adjective prin care se caracterizează obiectul respectiv. Cu ce poți compara obiectele? Ce metafore li s-ar potrivi?
5. Utilizează informația din *Agenda cititorului* și descrie un obiect din casă în două variante:
- descriere obiectivă, științifică; ➤ descriere subiectivă, afectivă.
- 5.1. Descrie același obiect cu ochii unei persoane care te vizitează pentru prima dată.

1. Analizează descrierea și remarcă gradul în care corelează ea cu starea de spirit a personajului.

Nu-mi plăcea ce făcea bătrînețea cu tata, eram revoltat și indignat, mi-era frică să văd cum se degrada în fața mea un om a cărui existență mi s-a părut totdeauna miraculoasă și a cărui dispariție trebuia să fie la fel de miraculoasă. Și nu se întâmpla așa: frumoasele lui trăsături mureau, nu mai avea dinți și nu mai vedea bine, privirea lui nu mai strălucea – doar gîndirea sa mai păstra, ca să mă neliniștească, amintirea comparațiilor lui, a întorsăturilor, și ele uimitoare. Bănuiesc însă – și acest lucru îmi chinuie amintirea cu remușcări – că aș fi putut totuși *să văd prin el*, să-l recunosc dincolo de masca pe care bătrînețea și moartea apropiată i-o puneau pe chip...

Marin PREDA

2. Numește și înscrie în caiet toate nuanțele de culori pe care le remarci în jur. Descrie, ulterior, interiorul încăperii în care te afli, utilizînd adjectivele obținute.

3. În textul reprodus mai jos lipsesc toate cromonimele, adjective și substantive. Restabilește-le, selectînd din *Inventarul de lexeme* cuvîntul potrivit.

Natura începuse să-și redeseneze culorile. ... pălise demult, iar ... căpătase nuanțe de ... și de ..., incendiind viile și pădurile de pîmprejur. Cîteva flori de toamnă ..., ... și ... ridicau capetele semețe prin iarba În depărtare, un cîmp de trifoi ... crud străpungea privirile sfidînd parcă toamna și nelăsînd-o să se desfete în alegerea culorilor. Prin livezi, străluceau mere ... și prune ..., ... pufos al gutuilor și cel ... al perelor, iar pe jos, printre frunze și iarbă, se rostogoleau nuci și alune. În vii se căldau în soare ciorchini de struguri ..., ... și ..., într-un amestec nefiresc de culori aruncate de toamnă cu penelul ei pe pînza naturii.

Constanța VINTILĂ-GHIȚULESCU

4. Recitește portretul Ruxandei din nuvela *Alexandru Lăpușneanul* de Constantin Negruzzi.

- 4.1. Selectează toate informațiile care te pot ajuta să desenezi acest portret.

- 4.2. Cum vei suplini detaliile lipsă: trăsăturile feței, culoarea și forma ochilor, tenul, fardurile/sulimanul, statura, încălțămîntea?

Cînd intră în sală, ea era îmbrăcată cu toată pompa cuvenită unei soții, fiice și surori de domn.

Peste zobonul de stofă aurită, purta un benîșel de felendreș albastru blănit cu samur, a cărui mînice atîrnau dinapoi; era încinsă cu un colan de aur, ce se închia cu mari paftale de matostat, împregiurate cu pietre scumpe; iar pe grumajii ei atîrna o salbă cu multe șiruri de mîrgăritar. Șlicul de samur, pus cam într-o parte, era împodobit cu un surguci alb și sprijinit cu o floare mare de smaralde.

Agenda cititorului

TIPURI DE DESCRIERI

- **Descrierea științifică** (obiectivă) presupune numirea exactă a obiectelor, fenomenelor și a caracteristicilor acestora, indiferent de atitudinea celui care face prezențarea și de starea lui emoțională.

O formă a descrierii științifice este *descrierea tehnică*.

- **Descrierea afectivă/artistică** (subiectivă) implică emoțiile, sentimentele, atitudinea, exprimate verbal prin utilizarea sensurilor figurate ale cuvintelor.

- **Descrierea publicitară** poate fi atît obiectivă, cît și subiectivă; este laconică și motivantă, întotdeauna persuasivă; mizează pe sensuri figurate, jocuri de cuvinte, echivocuri.

INVENTAR DE LEXEME

roz, roșii, roșu, roșietice, roșii, maro, vineții, verde, verdele, verzui, galbenul, galbenul, galbene, auriu, albastre

AB INITIO

Agenda cititorului

PARAMETRI

- Cum arată?
- Ce semnalmente umane are?
- Ce vîrstă are?
- Ce haine poartă?
- Ce accesorii are?
- Ce mimică și gestică îi sînt caracteristice?
- Ce expresie a feței afișează în diferite situații?
- Cum vorbește?

1. Citește textul. Examinează acțiunile și numește circumstanțele în care au loc. Rezumă narațiunea.

Badea Vasile din Ieud nu ceru sfatul nici unuia dintre feciorii lui, aflați cu el la cosit pe Vîlceaua Haiducului, atunci cînd lăsă coasa din mîină și le spuse fără ocol celor doi cogași și fii ai lui: Mă duc să-l văd pe nepotul meu Cazimir! Cei doi feciori ai bătrînului, trecuți și ei de patruzeci și ceva de ani, amintindu-și cu dreaptă uimire că tatăl lor nu lăsase coasa nici cînd, fecior fiind, veniseră să-i spună că-l chema țara la război, cosind fără încetare pînă seara, a doua zi dimineață plecînd pe frontul din Rusia, se uitară unul la altul nedumeriți, apoi la bătrînul care abandonase neglijent coasa în iarba înaltă, ca și cum ar fi ascultat de o chemare misterioasă, numai de el știută, și care, trăgîndu-și clopul pe spate, o luase agale pe drumul spre casă, fără ca nici unul dintre cogași să încerce să-l oprească.

Florina ILIS

- 1.1. Utilizează parametrii din *Agenda cititorului* și schițează, verbal, portretul lui badea Vasile.
- 1.2. În raport cu acesta, fă portretul nepotului său, Cazimir, subliniind diferențele de vîrstă.
- 1.3. Imaginează-ți casa în care locuiește bătrînul, văzută cu ochii nepotului său, venit în vacanță.
- 1.4. Imaginează-ți apartamentul în care locuiește, la oraș, nepotul, văzut cu ochii bunicului, sosit în vizită.
- 1.5. Scrie o succintă relatare despre întîlnirea dintre bunic și nepot.

S APERE AUDE

Așa am rătăcit pînă tîrziu după miezul nopții și am ajuns între grădinile de la Copou; apoi ne-am întors. Luna bătea de la amiază. Deodată, pe un zid înalt, ne-a descoperit un afiș-reclamă, foarte răsbind în acel timp. Era vorba de ciocolata care se chema „Berindei”. Afișul de reclamă înfățișa o femeie tînră și frumoasă, purtînd o ceașcă de ciocolată, din care vărsase o parte jos. Ca să aibă prilej desinatorul să adauge și un cîine, care cu nespuse plăcere lingea ciocolata picurată la picioarele persoanei

tinere și frumoase. În acea noapte destinată lunii, poeziei și comentariilor, badea George (Coșbuc) a rămas cîteva clipe privind imaginea, apoi a improvizat următorul catren, pe care nu l-am uitat:

*Iat-afișul. Dacă vrei,
Pilda este foarte-adîncă:
Ciocolata „Berindei”
Numai cîinii o mîncă.*

Mihail SADOVEANU

Verbul	Complementul
Am rătăcit	așa, pînă tîrziu după miezul nopții

- 1.1. Alcătuieste planul simplu al fragmentului, folosind în fiecare punct câte un verb.
- 1.2. Improvizează o altă scenă, în care persoanele (altele, în alte circumstanțe) ar face aceleași acțiuni.
2. Identifică, în cadrul unui roman studiat, referiri la biografia personajului.
- 2.1. Reconstituie acea biografie. Apreciază valoarea ei pentru structura romanului/caracterizarea personajului.
3. Citește informația din textul de mai jos și narează o situație importantă din viața protagonistului unui roman istoric studiat, utilizând un lexic adecvat timpului.
- 3.1. Vezi și *Agenda cititorului*, precizând în narațiune elementele celor trei factori esențiali ai *situației narative*.

Agenda cititorului

SITUAȚIA NARATIVĂ

- Ansamblu complex de structurare sau descriere a narației, în care se disting relațiile strânse dintre actul narativ, protagoniștii săi, timpul și spațiul, raportul cu alte narații incluse, eventual, în povestire. Situația narativă este reductibilă la trei factori esențiali: *timpul, persoana și modul/modalitatea*.

REPERE LEXICALE ALE NARAȚIUNII

În cadrul narațiunii, importanța maximă revine lexicului verbal și desemnării circumstanțelor. Prin urmare, alegerea reușită – exactă, plastică și variată – a denumirilor de acțiuni din clasa verbelor și a locuțiunilor sau expresiilor frazeologice echivalente va constitui un reper al narațiunii.

Conturarea lexicală a circumstanțelor va include diverse adverbe și locuțiuni adverbiale, substantive și numerale purtătoare de semnificații. Sistemele de semne implicate, în acest caz, vor fi

din categoria mișcărilor corporale, a punctelor de orientare, a sunetelor etc.

Într-o narațiune, unitățile centrale vor fi verbele acțiunii, ale mișcării, o pondere mare având indiciile lexicale de spațiu și timp (adverbe și substantive care sînt complemente circumstanțiale).

Narațiunea admite orice forme de mod și de timp, iar alături de verb este utilizată frecvent interjecția. Enunțurile au structuri variate.

PECIFICUL LEXICAL AL DIALOGULUI

1. Reconstruiește, din memorie, un dialog pe care l-ai avut recent. Înscrie-l cu fidelitate și imaginează-ți-l ca pe o scenă de film:

LABOR OMNIA VINCIT

▶ Cum se va intitula filmul?	▶ Ce rol îți va reveni ție?
▶ Care va fi subiectul lui?	▶ Ce rol va avea interlocutorul tău?
▶ Ce loc va avea dialogul dat în film?	▶ Ce impact va avea acest dialog?

2. Dialoghează cu un coleg despre *muzica modernă*.

- 2.1. Scrie, din memorie, dialogul, redînd fiecare replică prin cuvintele autorului.
- 2.2. Variaza verbele zicerii și respectă cele patru *maxime ale comunicării cooperante*, prezentate în *Agenda cititorului* din următoarea pagină.

3. Examinează replicile oferite ca răspuns, încercând să restabilești întrebările. Confruntă varianta obținută cu textul original al autorului.

Deoarece breasla cojocarilor din Arad ținuse morțiș ca cojocarii din alte părți să nu-și poată scoate marfa la vânzare decât în ziua a treia, Bocioacă-și avea și el, ziua-ntîi și ziua a doua, lăzile-nchise și se plimba printre șatrele cojocarilor din Arad, ca să vadă ce lucruri frumoase au mai scos în tîrg.

–? întrebă el, uitîndu-se cu de-amănuntul la cusături.

– Eu! răspunse Trică, făcînd un pas înainte.

Bocioacă, tot înalt și subțire și el, se uită de jos pînă sus la Trică...

–! zise el. Cînd ai ieșit calfă?

– De Sf. Gheorghe.

–? Eu sînt Bocioacă, starostele.

– Știu, că și eu sînt de pe acolo.

–?

– De la Radna...

–? întrebă el din nou.

– Vin.

–?

– Nu mai cer nimic, răspunse Trică. Nu mi-e destul că stau la casa dumatăle? O să-mi dai ce-i socoti...

–?

– Chiar acum, după tîrg!

– Vorbă încheiată, grăi Bocioacă și-i strînse mîna, apoi se duse mai departe.

Ioan SLAVICI

Agenda cititorului

MAXIME ALE COMUNICĂRII COOPERANTE

- **Maxima cantității:** furnizarea de către locutorii a tuturor informațiilor necesare;
- **Maxima calității:** conlocutorii trebuie să spună numai ceea ce este adevărat;
- **Maxima relevanței:** interlocutorii trebuie să facă afirmații doar în legătură cu subiectul discuției;
- **Maxima manierei:** exprimarea trebuie să fie clară, structurată logic.

4. Citește expresiv textul. Clasifică informațiile în verbale/paraverbale/nonverbale. Remarcă semnele prin care se transmite informația.

Nu pot reconstitui scena. Acum, mi-e cu neputință să mi-o amintesc în totul. A fost bruscă. Două-trei cuvinte, o uitătură nedumerită și gata.

Ghiță ieșea de la secretariat. M-am apropiat și i-am vorbit. Nu mai știu ce. Jur că nu mai știu și că asta nu este un truc, ca să-mi cruț un moment mai mult de silă personală.

M-a întrerupt.

– Ce vrei dumneata, domnule?

– Domnule Profesor, m-au dat afară și...

– Ei, și ce vrei să-ți fac eu?

A plecat, fără să aștepte răspuns.

Mihail SEBASTIAN

4.1. Transcrie cele trei replici ale dialogului, adăugîndu-le remarcile necesare, ca pentru un text dramatic. Consultă sugestiile din informația ce urmează.

TRĂSĂTURI ALE DIALOGULUI

Dialogul, din punct de vedere gramatical, își are specificul prin segmentarea comunicării și infiltrarea comentariilor – cuvinte ale autorului. Elipsa unor elemente ușor înțelese în cadrul dialogului, adresările, utilizarea imperativului, a propozițiilor neanalizabile, a interjecțiilor – toate acestea, alături de prezentarea grafică, sînt trăsături inerente dialogului.

ARS DISCENDI

1. Amintește-ți o întîmplare semnificativă recentă.

1.1. Povestește-o într-un text narativ coerent (verbal sau în scris) în care să utilizezi descrieri și dialoguri exprimate printr-un lexic potrivit și variat.

28

DESTINUL ȘI REALITATEA ÎN POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE

Motto:

Ceea ce a impresionat mereu în creația lui Ion Druță a fost angajarea față de adevărul uman în toată complexitatea lui.

Valeriu CRISTEA

1. Citește informația din *Agenda cititorului* și exprimă-ți atitudinea în raport cu cele relatate.

1.1. Definește fenomenul și cauzele lui.

• Citește fragmentele, urmărind să înțelegi realitatea din perspectiva adevărului documentar.

AB INITIO

S CRIPTA MANENT

POVARA BUNĂȚĂȚII NOASTRE

(fragmente)

CAPITOLUL XI

Înălțarea și prăbușirea caselor

Trecut-au patruzeci și șase, patruzeci și șapte. Cîmpia Sorociei, stearpă și-n vîrf de deal, și-n fund de vale, cu plete de colb, fumegînd dintr-o zare în alta, se zbătea cu sufletul la gură, și nici un fir de frunză verde în tot lungul, în tot largul ei.

Blestemul secetei a fost mare și greu. Au secăt aple, au ars imașurile, s-au posomorît pădurile desfrunzite. Pămînturile oamenilor zăceau așa cum le-a prins seceta – nesemănate, neprășite, nerodite, iar bucățica de pămînt care n-a vrut cu nici un preț să-și primească soarta a căzut și ea pînă la urmă, și puținul care a fost din răputeri semănat ori prășit, ori pornit a crește, a ars și el.

Satele cîmpiei, dosite pe după delușoare, împărtaşeau cîstit soarta pămînturilor din împrejurimi. Nu mai fumegă acoperișurile, nu mai luminează în amurg ferestrele. Nici cîinii nu mai bat, nici cocoșii nu mai cîntă, iar casele oamenilor, îmbătrînite cu încă o mare durere, picură în pragul unui somn de veci.

Totuși, vîna cea oropsită și îndărătnică de țăran se mai zbătea, ascuns, pe undeva. În zori de zi scîrțîia ici-colo cîte-o ușă și cei puțini, scăpați ca prin minune, ieșeau de prin case, se așezau osteniți pe prispe și se încălzeau la soare. Ședeau tăcuți, fiecare pe prispa lui, și urmăreau zile întregi cerul sterp, pîrjolit și el de atîta căldură. Umflați de foame și sluiți, încît abia se

Agenda cititorului

DIN RELATĂRILE UNOR MARTORI,

14 iulie 1949

- „Timpuri grele, viață chinuită, la 6–7 iulie au fost ridicate 10 familii. Din cauza asta oamenii și-au părăsit casele, satul e pustiu, fiecare casă e încuiată”.
- „Situația nu e bună, nimeni nu-și dă seama ce va fi. La 6 spre 7 iulie, din satul nostru au fost ridicate 7 familii. Le-au dat 2 ore pentru a se pregăti, iar unii au fost suiți în mașini dintr-odată și fără nimic. Au luat mulți oameni și din alte sate, și din orașul Chișinău”.
- „În ultimele 4 zile, nu ne-am mai oprit din plîns”.

mai cunoșteau ei înde ei, oamenii ședeau cuminți și nici un gând, nici o umbră de durere nu mai flutura pe frunțile lor necăjite. Nu mai aveau putere. Nici pentru a se bucura, nici pentru a se amări nu mai aveau putere, dar ședeau și urmăreau cerul, pentru că erau plugari și așa apucaseră ei din bătrâni – când vin vremuri grele, te așezi pe prispă și ridici privirea către cer. Zadarnice însă erau acum toate – arșița mai ținea încă, și cerul, chiar de căpăta sămînță de nor, aduna niște nourași mici, ușurei ca pleava, și vîntul făcea a se juca cu dinșii – ba îi adună grămadă, ba îi ascunde pe după zări.

Proslăvit însă numele Celui de Sus nu avea de unde fi, pentru că nici tu pluguri, nici tu cai, nici tu sămînță. Plugurile zăceau pe după case ruginite, stricate, iar singurul om ce știa a le doftori – fierarul satului – murise de foame. Cele cîteva gloabe, rămase mai mult prin răbdarea lor de vită, așteptau prin grajduri să vină oamenii să le ridice cu frînghiile, cît despre sămînță – oamenii aproape că și uitaseră cum arată ea, sămînța ceea.

O cunoșteau la față numai cei care mai păstrau un pic de putere și se duceau din cînd în cînd pe la gară. Acolo, la Pămînteni, era pîine destulă, mai ales păpușoi erau. Hăt la marginea gării se înălțau grămezi nalte cît stîlpul de telegraf și lungi cît ar fi ținut un loc de casă. Stăteau păpușoi ceia turnați jos, pe pămîntul gol, și erau acolo de toată mîna – ciocălăi lungi și subțiri, ciocălăi albi, galbeni, tărcăței, feluriți, cum felurite sînt brațele ce i-au crescut. Aduși în pragul foametei și descărcați aici, au devenit averea statului. După ce au stat descoperiți o iarnă întreagă, s-au aprins înăuntrul lor și acum movilele celea suflau fierbințele.

Orișicum, pentru semănat păpușoi nu mai erau buni. Pămînturile însă așteptau și iată că într-o primăvară, cînd se trecuse vremea semănatului, sovietele sătești au început a da sămînță la oameni. Dădeau un fel de păpușoi cu grăuntele mășcat cît dintele de cal, și chiar așa li se și zicea păpușoilor celora: *konskii zub*. Erau aduși cu trenurile hăt de departe, au venit în sat gata dezghiocați, stropiți cu niște chimicale. Se spunea că au fost stropiți de către agronomi ca să țină la secetă, dar, totodată, li se dădea oamenilor de grijă să nu cumva să se atingă de sămînță primită. Prafurile celea, se spunea, sînt un fel de otravă și vor muri cu

toții ca muștele. Trecuți prin cei doi ani de foamete, oamenii nu se mai temeau de nimic. Cum ajungeau acasă cu sămînța primită, o și împărțeau în două. O bună jumătate o spălau, o uscau la soare, o duceau la rișniță, înjghebau o fiertură și abia pe urmă porneau cu cealaltă jumătate la deal.

Veneau încet – mai mult să se odihnească decît să meargă, și abia pe la amiază ajungeau pe la hectarele lor. Sădeau păpușoi ca pe cartofi – în cuiburi, cu sapa. Fac un cuib, scapă o sămînță, o acoperă, alături mai fac un cuib. Amețeau de căldură, de foame, de osteneală și rîndurile făcute de ei ba urcau amețite la deal, ba coborau la vale, dar oamenii nu lăsau sapa din mîna, căci roada acelor boabe era singura lor nădejde. Se țineau morțiș de dînsa și munceau.

Pe urmă a început să plouă, și pădurile, livezile, grădinile, cu ce-au avut, cu ce n-au avut, au alergat în calea oamenilor. Potoleau un rînd de pofte și trezeau altele. Cîte-un fir, cîte-un bob, cîte-o mușcătură – pînă a venit vremea păpușoilor, iar moldoveanul, cum ajunge la păpușoi, își face cruce c-a scăpat. Și chiar scăpase. Mai întii păpușoi fierți, apoi păpușoi copti, iar pe la mijlocul toamnei au prins glas rișnițele, și odată cu aprinsul luminilor, gospodinele, cum se obișnuia de cînd lumea, răsturnau pe măsuta joasă o mămăliguță fierbinte. Se adunau toți ai casei în jurul ei și o mîngîiau cu privirile, îi sugeau cu vîrful nasului boarea, apoi cinau și se culcau grăbiți, să nu li se facă iarăși foame. Somnul însă le era tulbure. Visau mereu turte verzui de lobodă – „plăcintele” ce-au dus la groapă sate întregi. Îngrozii de gustul lor sec și lînced, oamenii se trezeau, bijbîiau prin cotruță de n-a mai rămas vreo fărîmătură ca să-și împrăspăteze gustul pîinii adevărate, dar de la cină n-a rămas nimic și deci hai iar la culcare.

Ploua însă, ploua întruna, iar cînd rătăcea cîte-o dimineată senină între două ploi, apa iazurilor începea a se desface în cercuri și cei ce se născuseră a fi pescari se jurau că au văzut cum a lucit la soare pentru o clipă coada ceea de pește. Pămînturile abureau a roadă și tot înverzeau, tot dădeau în floare. Cîmpia, dintr-un capăt în altul, era numai foșnet, numai spumă verde, și puținele vaci scoase din foame cu ocoloți rupți de pe acoperișul casei acum se întorceau serile

sătule, cu ugerul plin. Copacii de prin livezi, scăpați de topoarele sălbătăcite de foame și frig, acum își rumeneau poamele la soare. Prin păduri se coceau fragile, alunul își scutura floarea, iar de sus ploua, ploua întruna, și aceste ploii erau singurele în stare să mîngîie, să ogoiască sufletele zbuciumate ale țăranilor.

Cam peste un an în ogrăzile oamenilor a început a înverzi sîrjoaca. Era puțină – să tot stai să-i numeri spicele, dar avea pămînt bun la rădăcină, avea ploii la vreme și a crescut cu spicul plin, cu bobul greu, iar în vara următoare de acum jumătate din ogrăzile oamenilor erau cu grîu și secară. Anul s-a nimerit a fi bun și pîinea de abia secerată a fost îmblătită și semănată în cîmp, la largul ei. A răsărit un grîu de toată frumusețea și acesta a fost marele noroc al oamenilor, pentru că grîul în cîmpie nu este numai pîinea cea de toate zilele. Odată cu grîul se coceau prin sate și firea neamului, și credința, și obiceiurile lor. De la colacii mari și rumeni, ce vin să mulțumească colindătorilor ori să-i pomenească pe cei răposați, și pînă la micii hulubași, pe care gospodinele îi coc în pripă la para focului, pentru ca să știe odraslele cîtă dragoste li se poartă, – toate felurile acestea de viață, dospite cu mii de ani în urmă, aveau să se întoarcă odată cu grîul.

Abia acum greul cel mare părea să fi trecut. Țăranii au întors pămîntului rostul lui de altădată și împreună cu ieșirea semănătorilor în cîmp a început și viața oamenilor a se întoarce în albiile sale.

Ciutura era fericită. După doi ani de foamete cam uitase de dulceața celor păcate grele, care, orice s-ar zice, își au ele rostul lor.

Rîdea Ciutura, iar Nuța își cunoștea prea bine satul. Cu toată voioșia, cu toată istețimea sa, Ciutura nu se ținea de-o anumită pravilă – azi rîde de-un om, mîine rîde de rîsul său, iar poimîine se întoarce la un nenorocit cu care a rîs împreună și ți-l batjocorește de-i zboară penele. Trecută de cîteva ori prin dra-

gostea și disprețul satului, Nuța nu prea credea nici în bucuriile, nici în lacrimile Ciuturii și, după ce rîdea ori plîngea împreună cu toată lumea, se întorcea acasă și, rămînînd de una singură, căuta să judece cu mintea ei, ca să vadă ce-a fost acolo de rîs, ce-a fost de plîns.

La sate, de obicei, viața omului rămîne pecetluită în chipul casei în care locuiește, și poate pentru asta femeile de la țară caută din răspuțuri să-și întrețină casa cum nu se poate mai bine. Avute sau nu prea, voinice sau bicisnice, sănătoase sau cu sănătatea șubredă, ele își tot dau casele cu var, le tot trag briie albastrele, fac floricele pe sobă, cocoșei pe horn, fac totul în așa fel ca cel de-o să le păsească pragul să țină minte multă vreme că, uite, a fost și el în casa lor.

Ridicată de Onache și Tincuța pe dealul cel mare, între sat și pădure – căci acum pe dealul acela e inima Ciuturii, dar pe atunci nici marginea satului nu ajungea pînă acolo –, această casă, ridicată de ei doi, a trecut, ca și stăpînii săi, prin multe. A avut ani buni, dar și săracă a fost; și s-a rîs, și s-a plîns destul sub acoperișul acelei case; au fost ani cînd i-au pășit pragul lume de pe lume, au fost ani cînd și singurică, și străinică a rămas, dar orișicum, cinstită, curată și plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna.

Așa simplă cum arăta, dată cu var, acoperită cu șindrila, ciupită pe ici, pe colo de mușchi verde, era căsuța ceea într-un anumit fel conștiința Ciuturii, legămîntul Ciuturii, piatra de neclintit a Ciuturii. Pe lîngă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu poftă urîte. Multora nu le era pe plac căsuța ceea, mulți se vedeau siliți a-și schimba drumul, pentru a nu trece pe lîngă casa lui Cărăbuș. Iată însă că satul mai scapă de o povară. Iată că, în sfîrșit, Ciutura a prins a chicoti și pe seama acelei case. Nimic de mirare, deoarece casa Cărăbușilor s-a ținut mai mult pe umerii biete Tincuța. Numele era al lui Onache, dar umerii erau ai ei, și cum s-a prăbușit Tincuța, a început a se prăbuși și casa Cărăbușilor.

1. Reflectează: ce semne nefaste comportă anii 1946–1949 în raport cu destinul neamului nostru?

SAPERĂ AUDE

1.1. De ce autorul invocă, în narațiune, ani concreți? Exemplifică răspunsul.

Un tip uman inspirat
din opera scriitorului

Rînduri - Gînduri

• Un clopot din lume-l aduce
acasă și-aici un cîntar
măsoară soartă și cruce,
măsoară dulce și-amar.

Tăcut îndelung, iar dă zvon
un clopot profet, ce înseamnă
venirea lui Druță Ion
acasă la trista lui doamnă –
ultima lună de toamnă.

Iulian FILIP

 ARS COLLABORANDI

2. Care a fost, în momentul lecturii, impactul descrierii secetei asupra stărilor tale de spirit?
3. Din ce cauză naratorul constată că *blestemul secetei a fost mare și greu*? Dă exemple de citate argumentative.
4. Cum au reacționat autoritățile la acest cumplit flagel?
5. Cum încercau să reziste ciuturenii în fața intemperiilor sociale?
6. De ce, în definitiv, *Ciutura era fericită*?
7. Explorează lectura textului românesc și scrie, într-un tabel, evenimentele dure ale vieții prin care au trecut ciuturenii și protagonistul romanului, Onache Cărăbuș.

Aspect de realitate				
1.	2.	3.	4.	5.

- 7.1. Precizează cum au influențat acestea asupra destinului:
 - a) satului;
 - b) unor personaje (la alegere).
8. Realizează o schiță de portret colectiv al ciuturenilor în timpul secetei.
- 8.1. Interpretează, în forma unui articol de ziar, resursele forței de rezistență a ciuturenilor.
9. Corelează destinul oamenilor cu semnificația descrierii naturii. Formulează două concluzii.
10. Formați echipe și studiați problema, urmărind cauzele și efectele, evoluția în timp:
 - ▶ a protagoniștilor;
 - ▶ a unor familii (*Cărăbuș, Moraru*);
 - ▶ a reprezentanților generației tinere din roman.
 - ▶ a autorităților;
 - ▶ a intelectualilor;
- 10.1. Prezentați, într-o succintă analiză, cu date statistice, în scheme și concluzii pertinente, rezultatele acestui studiu.
- 10.2. Definiți *tipul realismului*, prin a cărei optică este reflectată realitatea în roman.
11. Determinați ce tip de personaj reprezintă:
 - ▶ Cîmpia Sorociei;
 - ▶ Ciutura;
 - ▶ Onache Cărăbuș;
 - ▶ ciuturenii;
 - ▶ Tincuța;
 - ▶ Nuța;
 - ▶ Mircea Moraru;
 - ▶ alte personaje.
12. Relevați și argumentați 2–3 procedee de construire a personajelor care definesc arta prozatorului. Inspirați-vă și din *Rînduri-Gînduri*.

1. Opinează: corespund personajele drușiene din roman statutului de personaje realiste? Argumentează.

2. Observă și comentează eficiența viziunii *din spate* a narării evenimentelor.

3. Consultă informația din *Agenda cititorului* și comentează semnificația contextuală a unor simboluri relevante din fragmentele lecturate:

pământurile, ploaia, casa.

3.1. Determină efectul acestor simboluri asupra:

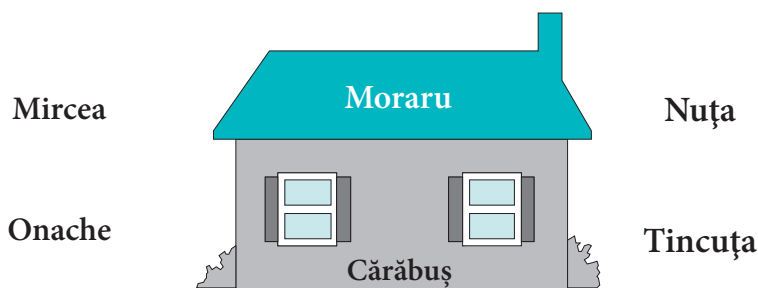
- a) viziunii lui Onache Cărăbuș despre viață și realitate;
- b) stilului naratorului;
- c) narațiunii romanului în general.

3.2. Include în propriile judecăți interpretarea criticului Marian Barbu:

În opera lui Ion Druță, natura este un spațiu inalienabil, lăsat de Dumnezeu prin simbolurile apei, pământului și pădurii, iar familia e văzută ca factor social de permanență, în afara căruia fericirea rămîne abstractă și inexistentă.

4. Ce semnificație comportă aceste simboluri în orizontul tău existențial?

4.1. Ce valori spirituale reprezintă CASA pentru personajele din roman?

4.2. Exemplifică și argumentează răspunsul.

5. Ce valori comportă casa în conștiința contemporanilor? Discutați problema în clasă. Dacă se profilează idei contrare, atunci puteți organiza o dezbatere, aducând exemple din alte opere și, eventual, din mass-media.

6. Prezintă într-o narațiune orală aspecte de realitate dură, reflectate în roman.

1. Redactează, într-o compoziție de două pagini, o caracterizare a destinelor umane din roman în raport cu mediul și condițiile de existență.

OPȚIONAL

2. Elaborează o imagine iconică intitulată: *Povara bunătății noastre, o pledoarie pentru rezistența neamului în numele perenității*. Demonstrează, personalizat și original, semnificația valorilor promovate de autor în roman.

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

SIMBOLURI ARHETIP

- **Pământul** constituie unul din cele patru elemente fundamentale în alcătuirea cosmosului, alături de apă, foc și cer/aer. E asociat cu pîntecul matern (pământul-mamă), este o stihie a fecundității și regenerării.
- **Casa** este un simbol al universului interior, sufletesc, pur, curat, neîntinat. Semnifică bunătatea și demnitatea, permanența frumosului spiritual. În raport cu omul, comportă semnul vocației de întemeietor, ziditor și făuritor.
- **Ploaia** conotează sămînța generatoare de viață, născută din cer. Este purtătoare de grăunte germinal, un fel de mesager al lui Dumnezeu pentru oameni și remediu pentru uscăciunea sau însetarea spirituală, pentru sufletul pustiu și disperat.

ARS DISCENDI

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI

de MARIN PREDA, RELATIVIZAREA PERSPECTIVEI REALISTE

Motto:

Cel mai iubit dintre pămînteni poate fi definit ca un roman total, roman vast, arborescent și, prin realismul fundamental, roman profund.

Eugen SIMION

II UN CITITOR AVIZAT

AB INITIO

1. Fii un adept al punctului de vedere împărtășit de scriitorul realist Henryk Markiewicz: *a observa omul în mediul său natural, social și istoric, a-l prezenta dinspre latura care se vede cel mai bine, urmărind un scop filozofic, practic și util.*
 - Exemplifică acest obiectiv, actualizînd mesajul operelor literare studiate și personaje cunoscute.
 - Discută, în clasă, propunerile personale și cele ale colegilor și lansează idei cu referire la specificul reflectării realiste a vieții sociale și umane în operele identificate.
2. Citește informația din *Portofoliu* și realizează, în baza ei, o prezentare a lui Marin Preda ca reprezentant al realismului.

Portofoliu

UN ROMANCIER AL DIFERENȚELOR UMANE

Marin Preda s-a născut la 5 august 1922, într-o familie de țărani. În 1942, este angajat corector la ziarul *Timpul*. Debută la acest ziar cu schița *Pîrlitu*. În 1948, apare volumul de schițe și nuvele *Întîlnirea din pămînturi*, recunoscut de prozator ca un adevărat debut literar.

Activează la revistele *România literară* și *Viața românească*, este interesat de viața țăranilor, pe care i-a iubit foarte mult. În 1955, apare volumul I al romanului *Moromeții*, în care este reflectată, plenar, lumea satului de cîmpie, avînd drept punct de plecare adevărul vieții, adevărul omului. În 1956, i se acordă Premiul de Stat pentru Literatură. În 1962, publică romanul *Risipitorii*, despre care autorul nota că e cartea care l-a chinuit cel mai mult, întrucît

este angajată tema autorului trăitor al evenimentelor. În 1967, apare volumul II al romanului *Moromeții* în *Viața românească*.

În vara anului 1968, scrie romanul *Intrusul*. Seria romanelor continuă cu *Delirul* (1975) și *Cel mai iubit dintre pămînteni* (1980), care ilustrează pasiunea autorului pentru adevăr și intenția lui de a da glas unor întrebări cu privire la istoria contemporană, a noastră, a omului, în general. Scrie un memorial – *Viața ca o pradă* (1977) – și traduce romanul *Ciuma* de A. Camus. Activează ca director al Editurii Cartea Românească. Este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România și membru corespondent al Academiei Române, fiind un model de scriitor realist.

- Citește fragmentele propuse și urmărește situațiile prin care autorul a intenționat să-și releve protagonistul.

CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI

(fragmente)

Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea naturală, care adesea e o dulce ispită. Înainte de a fi depus aici în această celulă, din care nu voi mai ieși decît pentru a intra într-o captivitate perpetuă, în plimbările mele solitare pe la marginea orașului, pe poteci, uitîndu-mă în jos și privind pămîntul, un sentiment senin se insinua în sufletul meu, la început de dragoste pentru el, pămîntul negru, tăcut, liniștit, apoi de atracție, de dorință, un fel de melancolie, de nostalgie blîndă, de a mă culca pe el și a rămîne acolo întins pentru totdeauna. Ceea ce și făceam, stînd cu ochii spre cer, pînă ce adormeam. Mă trezeam copleșit de un adînc sentiment de regret: de ce m-am mai trezit?

Prietenul meu, fostul judecător, m-a sfătuit să scriu pe larg cum s-au petrecut lucrurile și să-i dau lui, care mi-e avocat, mărturisirea, s-o aibă pentru ultima înfățișare la proces. Nu știu la ce-i mai poate folosi avocatului, dar îmi face bine mie. Scriind, simt că trăiesc și într-adevăr gîndul morții inevitabile își diminuează puterea de a-mi îngrozi conștiința, care îmi șoptește: mii de oameni mor pe pămînt chiar în aceste clipe, oameni umili, dar și oameni mari; nu se poate spune că n-ai trăit din plin treizeci și cinci de ani, alții au murit mult mai tineri, nu trebuie să accepți să trăiești oricum...

Poate că mărturia aceasta va apărea odată, împreună cu eseuul meu *Era ticăloșilor* și voi trăi astfel și prin cei care mă vor citi, nu numai, asemeni tuturor, prin fetița mea, deci mai mult, fiindcă familiile se sting și ele, uneori atît de repede încît se justifică pe deplin existența acelor artiști care se lasă devorați de demonul creației și nu mai au timp sau nu-i mai interesează să se lase ispitiți de perpetuarea ființei lor efemere, posedați de ideea durabilității ei în spirit. Căci cultura e o formă de viață, prin care o colectivitate umană își exprimă forța creatoare.

Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decît mamei, fiindcă pentru duritatea mea am fost pedepsit (fără să mai spun că violența gîndirii îmi era respinsă, nu întotdeauna ușor, e adevărat, dar pătrundea greu în suflete și cînd pătrundea apărea ura împotriva mea, aversiunea instinctivă de apărare). Fetele mă ocoleau, adică nu se îndrăgosteau de mine, nu știam pe atunci de ce, pentru că nu eram urît, tocmai de aceea, pentru această duritate de care nu eram conștient, iar turbulența era socotită de cei înțelepți proprie vîrstei și rareori îmi atrăgea vreo pedeapsă prea gravă. Eram chemat în cancelariile școlilor prin care am trecut, moralizat cu grijă și persuasiune, fiindcă eram un elev bine pregătit și reînviam în conștiința pedagogilor mei principii care cu cei buni (considerați că toți ar fi fost buni!) erau pe stinse.

Tinerețea e o trufie, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu. Trufia mi-a apărut în conștiință într-o zi cînd am citit în Platon următoarea afirmație: „Dacă moartea ar fi sfîrșitul a tot, cei mai în cîștig ar fi ticăloșii, moartea i-ar elibera și de trup, și de suflet, și de păcate... și tăcerea care s-ar lăsa peste mormintele lor ar fi egală cu a celor care au fost virtuoși”. Citatul e exact pînă la punctele de suspensie, restul e o adăugire a mea de acum, dar și de atunci, cînd am închis cartea și am gîndit cu neasemuit orgoliu: „Ei bine, Platon, moartea nu e sfîrșitul a tot? Adică ce mai urmează? Întrucît virtuozii ar avea alt destin final decît al ticăloșilor?” Aici e cazul să adaug că deși aveam pe atunci abia șaisprezece ani, îmi pierdusem de mult credința în Dumnezeu și în viața viitoare, nu prin vreun proces dramatic, ci pe nesimțite, prin lipsa simplă de credință a altora, care spuneau, de pildă, la un pahar, cu veselie, sau fără vreo zguduire: ai murit, te mănîncă viermii... sau: sufletul nu se duce nici în rai, nici în iad, fiindcă nu s-a întors nimeni de-acolo să ne spună cum e. Să zicem că două mii de ani credința Nazarineanului ne-a

cutremurat conștiințele, și încă ni le mai cutremură (pe a mamei mele într-un fel adânc, o să mă opresc curînd asupra acestui lucru), dar ce îl determină pe Platon să creadă că moartea nu e sfîrșitul a tot?

Înainte de a fi trimis în Baia-Spie am stat cîteva luni într-o închisoare unde toată lumea de deținuți mi s-a părut născută într-un coșmar al comicului. Ce este un individ care a fost odinioară o ființă a cărei simplă semnătură putea determina fericirea sau nenorocirea altora? O epavă fără dinți, cu pungi la ochi, hămesit după un castron cu ceva murdar în el, dar care îl făcea hulpav, cum poate nu fusese el niciodată la recepțiile cu icre negre și cine știe ce rarități, păstrugă, cegă, pești, nisetri... Mulți dintre ei au scăpat și redevenind liberi au putut să se dedice cu strălucire profesiunilor lor inițiale, de ingineri, chimiști, medici sau matematicieni. Numai foamea și pierderea libertății poate degrada o ființă umană. Foști miniștri, subsecretari de stat, patroni de uzină, bancheri puternici ai altor vremuri, corpul lor semăna acum cu un sac de cartofi. Fuseseră smulși din familiile lor unde ar fi putut duce o viață demnă, oferindu-și serviciile noii societăți.

Toată ziua făceam papuci (papuci care îl treziseră și pe împăratul Chinei la o nouă conștiință), pînă într-o zi, cînd se formă o nouă echipă în care intrai și eu și ne pomenirăm cu un civil cu un instrument în mînă și cu un maldăr de nuiete alături. „Domnilor, începu el, cu ajutorul acestui instrument ingenios, numit cosor, o să învățăm împreună să facem lucruri foarte utile oamenilor, țăranilor în special, dar și altor categorii, și anume: coșuri! Ce este un coș? Este un obiect din nuiete, cu o capacitate anumită de încărcare, de pildă, coșuri pentru porumb, cu care se încarcă o căruță direct de pe ogor și a cărui capacitate, în porumb brut, coincide, după curățare, cu un dublu-decalitru. În ingeniozitatea sa, fără să măsoare cu nimic, țăranul își împletește un coș care îi permite să-și evalueze fără alte măsurători recolta sa de porumb pe un pogon, adică numără cîte coșuri a adus acasă și știe cîte duble a făcut, calcul care îi permite să-și dea seama cît poate să vîndă pe piață și cît să-i rămînă pentru hrana sa zilnică, pentru însămințat și pentru orătăniile pe care le are el în curtea sa...”

Gitul miniștrilor, matematicienilor, inginerilor se întinse la auzul acestui început de prelegere, asemeni școlarilor cumînți care încă nu înțeleg ceea ce li se spune, dar al căror instinct îi ține în bancă holbați, să se străduiască și să învețe totuși. „Pentru aceasta, continuă individul, cineva s-a gîndit să vină în ajutorul țăranilor și a inventat acest instrument mai ingenios decît bricegele lor. Astfel a apărut cosorul zis al lui Moceanu, fiindcă așa îl chema pe inventator. El e compus din două părți, partea lemnoasă (și ne-o arată) și partea fieroasă! Deci, să recapitulăm pe scurt: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. El se compune...” „...din două părți”, se auziră deodată vocile ascultătorilor. Încîntat și surprins, individul surise în sine. „Partea lemn...” zise el... „...oasă”, îl completă auditoriul, „...și partea fier...” „...oasă”, se ridicară vocile noastre. „Domnilor, exclamă individul (și își propti o clipă bărbia în piept de satisfacție), e o adevărată plăcere să ai de-a face cu intelectuali”.

Apoi trecu la demonstrația practică, folosirea acelui cosor la împletirea unui coș. E îndoielnic că împăratul Chinei a avut de-a face cu un mai ingenios maistru care să-i dezvăluie mai repede secretul producerii revelației unei noi conștiințe, fiindcă, după cîte am înțeles eu, drumul lui a fost lung... Ai noștri au avut revelația în chiar cursul prelegerii teoretice, dar și în trecerea la practică. Totuși, maistrul a privit cu neîncredere fenomenul, și a doua zi s-a înființat din nou. „Să-mi spună cineva, a început el, cine a inventat Cosorul lui Moceanu.” „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu,” a răspuns imediat în cor echipa noastră, „El se compune din două părți, a reluat individul. Partea...” „...lemn-oasă”, am silabisit noi... „Și partea...” „...fie-roasă”, am cîntat mai departe. „Domnilor, constat cu bucurie că intelectualul de-aia poartă această denumire, că te scutește de explicații inutile...”

Bizar personaj! Își bătea cumva joc de noi, fiind stupid el însuși? Cred că era mai degrabă în întregime stupid, fără să-i lipsească o vagă, dar tot tîmpă maliție. Nu o dată, după ce am redevenit liber, citindu-i, de pildă, pe Samuel Butler sau pe Heidegger, auzeam foarte distinct o voce interioară care mă făcea să întrerup lectura: „Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu!” Da, îmi spuneam, de ce să-i

dai unei maimuțe un sonet de Shakespeare să-l bată la mașină ca să demonstrezi că îl va bate la infinit? Să-i dăm mai degrabă această clară și indiscutabilă axiomă: Cosorul lui Moceanu a fost inventat de Moceanu. Maimuța nu va reuși...

Mă întoarsei acasă după o absență de trei ani și trei luni, căci cele trei de prevenție nu mi se scăzuseră, și spre bucuria mea o găsii pe Matilda tot în casa ei, nu pățise în acest sens nimic.

Amintirea fetei fusese singura care îmi însoțea, ca o luminiță, clipele de dinainte de a cădea într-un somn de plumb. Totdeauna. Nimeni altcineva. Nici mama, căci gândul la ea mi-ar fi stîrnit durere. Cu fetița trăiam în gând și în timpul istovitoarelor munci subterane, dar o feream, nu era un gând total, ci doar un gând că aveam un gând, și anume, că înainte de a adormi se va aprinde sub pleoapele mele o luminiță, căreia îi surideam: ...cîte luni ai tu acum...? cinci...? șapte...? zece...? paisprezece...? Un an, trei... Și cu cine semeni? Cu tata...? Cu mama...? Cu amîndoi...? Cu vreun bunic...? Din partea cui...?

„Scoate-ți paltonul și căciula, zise Matilda, se poate speria”. Cum să scot paltonul? Sub el costumul meu era rupt, cîrpit și murdar. Pipernicitul și Tamară înțeleseseră și se grăbiră să plece. Mă dezbrăcai și vrusei să intru în dormitorul copilului. „Ești nebărbierit și nu ai o figură prea blîndă, zise Matilda. Bărbierește-te, fă o baie... ai timp s-o vezi... ustensilele tale au rămas acolo așa cum le-ai lăsat...” „Nu, zisei, las-o să se sperie, vreau s-o văd...” Și intrai în dormitorul ei călcînd greu cu bocancii mei scorjiți de ani, numai a bocanci nu mai arătau. Mă întîmpină o tăcere ferită, de sanctuar. Matilda aprinse totuși hotărîtă lumina. O văzui pe fetiță în patul ei, cu fundul în sus, pe brînci, într-o poziție chinuită, dar cu chipul senin, vîrît în pernă. Dormea, „De ce stă așa?” șoptii. „Nu știi! zise Matilda. Degeaba o întorc eu și o pun să doarmă întinsă, o găsesc cum o vezi”.

Mă aplecai și o luai în brațe așa cum era, ea deschise ochii, și în prima clipă simții corpul ei micuț într-o zvîrcolire de retragere, dar apoi se uită la mine fără să clipească, în expectativă. „Silvia, e

tata”, șopti Matilda, și atunci copilul se încredință glasului cunoscut, își deturnă privirea și îngînă interogativ: „Tata?! Tata?” „Tata, mamă, a venit acasă să se joace cu tine... Sărută-l pe tata...” Fetița se relaxă, corpul ei micuț se făcu moale, se aplecă, dar n-o lăsai să mă sărute, o sărutai eu, cu grijă să n-o sperii, o mîngîiai pe părul ei blond, îi sărutai mînuțele. Era amețitor cum mă privea, se uita în lături, într-o parte, apoi în cealaltă, apoi iar la mine, calmă, puțin uimită, cu o ezitare a mișcării de întoarcere a gîtului ca și cînd între timp i-ar fi mers mintea, s-ar fi gîndit, fără gesturi necontrolate, fără grimase de dorințe de copil care nu poate sta locului mai mult de cîteva clipe, cum erau alții. Căldura dulce a corpului ei mi se transmise și mă turbură și o pace adîncă se lăsă asupra mea, o încordare ascunsă se despletii în mine, neliniștea, privind această minune care nu sperasem să arate astfel, mă părăsi. „Fetița asta nu e proastă”, murmurai răgușit de o emoție copleșitoare, nemaiștiind ce spun, căci nu asta era gândul meu din acea clipă, ci un altul, pe care nu vroiam să-l exprim, de recunoștință pentru cea care o făcuse și o învățase în lipsa mea să spună tată, pentru Matilda... „E frumoasă, murmurai mai departe, e atît de frumoasă... Și e blondă...” „N-o să rămînă așa, zise Matilda, dar s-ar putea să rămînă...” „Dar cu cine seamănă, fiindcă nu seamănă nici cu tine, nici cu mine”. „Nu știi, zise Matilda, încă nu se știe, cu toate că unii copii se desvăluiesc din primele săptămîni... Uneori seamănă cu tine... S-ar putea să fie cine știe ce străbunici... Sau poate o ființă cu totul nouă, sau cu prea puțin în ea din ce-a fost înainte...” Privirea fetei deveni intensă. „Barba!” zise ea uimită, dar ca pentru sine. „Da, mamă, barba, zise Matilda. Tata are barbă, dar o să și-o radă, să nu te zgîrie...”

Și mi-o luă din brațe, și o puse jos, și îndată micuța făptură începu să meargă, dar cu o direcție sigură Matilda se luă după ea. „Hai, zise, aruncă și tu zdrențele alea, fă o baie și să ne așezăm la masă. Vezi că avem acum un boyler. Am tras gaze, am scăpat de lemne, avem apă caldă cînd vrem. Am făcut și eu ceva cît ai lipsit, surîse ea, n-am stat degeaba. Vin îndată să-ți aduc pijamaua și halatul...”

Veni să mă întrebe dacă o las să mă spele pe cap. „Trebuie să te tunzi, îmi spuse în timp ce mă săpunea, păduchi ai?” „Probabil!” „Am aruncat tot, și palton, și bocanci...” „Rău ai făcut, vroiam să le păstrez ca amintire”. „Ba trebuie să uiți tot... O să-ți povestesc de ce ai luat numai trei ani...” „Trebuia să iau mai mult?” „Cel puțin șapte, căci așa am aflat, pentru nimic se dă trei ani, să aibă ei timp să-ți răscolească viața, și dacă găesc ceva, îți mai dau...” „De caietele mele ai aflat ceva?...” „Sînt ascunse bine. Nu mi-a fost ușor să pun mîna pe ele, știam ce conțin și ai avut noroc că fratele unei colege de-a mea, care ține foarte mult la mine, e profesor de marxism la Universitatea de partid, și ea mi-a spus: „Matilda, nu e bine, frate-meu mi-a spus că i s-au dat la referat niște caiete ale bărbatului tău. Poate să ia ani grei de pușcărie, dacă el face un referat și spune ce e în ele”. „Păi să nu facă”, i-am spus eu acestei colege. „Da, zice, dar îi e frică și lui. Dacă Securitatea dă caietele la un contrareferat?” Așa s-a și întîmplat, dar am avut toți noroc, i le-au dat lui Vaintrub... Mi-a telefonat într-o zi că vrea să mă vadă. „Doamnă, zice, nu e bine cu Petrini. Cum a putut să facă imprudența să scrie astfel de lucruri și să le mai țină și în casă? Acuma eu ce să fac? Nu pot să mint, fiindcă...” Și mi-a repetat exact ceea ce gîndise și fratele colegei mele: că Securitatea nu se va mulțumi cu un referat și va cere altul, și dacă al doilea va face un referat așa și pe dincolo... În ce situație o să se trezească el, Vaintrub, că a acoperit pe cineva care se făcea vinovat de idealism și fondator al unei noi religii? „Domnule Vaintrub, i-am spus, mai există un referat, nu vă spun al cui, dar există”. „Și ce spune în el?” „În concluzie se spune că sînt prelegeri de istoria filozofiei, rezumate de cărți filozofice materialiste”. „A riscat așa ceva?” „Da, a riscat!” „Bine, atunci voi risca și eu. În orice caz, vom fi doi, poate că nu va mai fi un al treilea...” Poate că ar mai fi fost, cine știe, mai tîrziu, poate că ar fi fost trimise chiar la București, dar am intervenit și eu și mi le-au trimis acasă, mai spuse Matilda în timp ce mă spăla pe spinare. În orice caz, ori trebuie să le pitești bine, ori să le arzi...”

(Nu mai am timp să povestesc ce s-a mai petrecut cu mine în săptămînile următoare. Ciceo mi-a

făcut o vizită și m-a anunțat că nu mai poate amîna procesul meu decît o dată; o lună, două, nu mai mult, îmi spuse el.) Atîta doar că pacea plină de lumină cobora parcă și mai adînc în ființa mea și în plimbările mele nesfîrșite prin oraș și pe dealurile lui trăiam contemplînd parcă în mine însumi un gînd larg și senin: „Sînt fericit, sînt liber... Sînt fericit, sînt absolut liber...” Am citit toate cărțile, și nu sînt trist, și nu trebuie să spun ca Faust: „Clipă, oprește-te!”. Dimpotrivă, fericirea nu poate veni decît din scurgerea neîncetată a clipeilor liniștite și senine, fiindcă ce altceva e suferința decît o oprire a ființei noastre, o uriașă inerție care face să apese asupra ei tot ce există?

Cînd într-o zi avui un surîs, un surîs interior, în jurul căruia clipele mele roiră asemeni albinelor și îl alungară victorioase, purtîndu-mă apoi din nou prin poieni, unde adesea mă culcam cu fața în sus și adormeam contemplînd cerul, norii, „minunații nori”, și mă trezea asfințitul. „Ia uite, gîndeam, de ce m-oi mai fi trezit? Ar fi fost așa de bine dacă din somnul meu fericit aș fi trecut în celălalt, marele somn, cel etern...”

Nu era un gînd de moarte, nu simțeam că mă sorb „chemări de dispariție”, ci un dulce regret că, învingînd în spirit marile spaime pe care ni le declanșează gîndul neființei, corpul meu nu vrusese să mă urmeze, acum cînd era tînăr, cînd moartea lui ar fi fost frumoasă și cînd eu m-aș fi contopit cu Marele Tot fără să mă strîmb și fără să horcăi... O luam apoi spre casă și îmi părea totuși bine că nu murisem, îmi aminteam de Silvia, de cărțile mele scrise sau de cele pe care vroiam să le mai scriu, bucurîndu-mă că le-am scris și o să mai scriu altele, că am văzut-o săptămîna trecută pe Silvia și o s-o mai văd ani nesfîrșiți, fără să uit însă voluptoasa apropiere de Marea taină, gîndind că o voi păstra cu mine mereu și mă va ajuta să văd justa măsură a lucrurilor, zădărniciia pasiunilor, sminteala conflictelor în care trăim încleștați, iluzia că am putea fi fericiți prin cineva.

Mi-am recitat acest lung manuscris și dincolo de ceea ce el conține, m-a uimit barbaria concretului, pe larg etalat, și cu plăcere vizibilă, și pe care nu l-am

putut ocoli fiind încredințat că astfel m-aș fi chinat îndelung, fără să obțin, spiritualmente, eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit. Am fost ispitit, o clipă, să îl arunc pe foc. Și, totuși, mi-am spus, trebuie să-i dau drumul să meargă. Mulți dintre semenii mei au gândit poate la fel, au jubilat ca și mine, au suferit și au fost fericiți în același fel. Mitul

acesta al fericirii prin iubire, al acestei iubiri descrise aici și nu al iubirii aproapei, n-a încetat și nu va înceta să existe pe pământul nostru, să moară adică și să renască perpetuu. Și atita timp cât aceste trepte urcate și coborâte de mine vor mai fi urcate și coborâte de nenumărați alții, această carte va mărturisi oricând: ...dacă dragoste nu e, nimic nu e!...

1. Cine narează povestea *Cel mai iubit dintre pământeni*?
2. Evenimentele cărui timp real transfigurează romanul?
3. În ce situație-limită se află personajul principal?
4. Accesează *Agenda cititorului* din această pagină și din următoarea și determină care este motivul ce-l face pe protagonist să realizeze această scriitură și cum s-a desfășurat procesul de creație.
5. Punctează, într-o consecutivitate cronologică, momentele din viața protagonistului, cuprinse în aceste fragmente.
- 5.1. Valorificând informația despre Victor Petrini, redactează-i o succintă biografie, relevând, în special, momentele ce-i pun în evidență ineditul, aspecte ce-l deosebesc.
- 5.2. Exemplifică ideea unor exegeți că *Cel mai iubit dintre pământeni* este un Bildungsroman intelectual.
6. Exprimă-ți opinia: poți afirma că ai lecturat un roman inedit, că ai întâlnit un personaj nou, diferit de cele pe care le-ai cunoscut anterior? Argumentează.

II UN CITITOR INTERPRET

7. Lectura ți-a oferit rolul de confident al protagonistului. Explică din ce cauză Victor Petrini a ales formula confesiunii reflexive, sincere.
- 7.1. La ce probleme, aspecte de viață povestite ai vrea să revii pentru a le discuta cu protagonistul? De ce?
8. Ce viziune asupra propriei persoane își proiectează protagonistul prin fraza: *Am fost un adolescent dur și turbulent, dar rău conștient nu i-am făcut pe atunci decât mamei...?*
- 8.1. Selectează, din fragmente, exemple de autocaracterizări și determină rolul lor în *procesul de inițiere în viață și cunoașterea de sine* pe care vrea să-l conștientizeze protagonistul.

SĂPERE AUDE

Agenda cititorului

- Subiectul cu tema din *Cel mai iubit dintre pământeni* au exercitat asupra mea o puternică presiune, de o natură deosebită.
- Forța de muncă a unui scriitor este declanșată de pasiunea inspirației, pe care el, având ceva de spus, trebuie să o urmeze, pentru că s-ar putea ca ea să nu mai revină. Și, astfel, în loc de trei sute de pagini, cum credeam, m-am pomenit că am scris o trilogie de o mie două sute.
- Pot să vă spun că l-am scris cu toată sinceritatea, am scris tot ce am trăit, cu toată experiența.
- Am relatat despre viața unui cuplu, despre preocupările lor spirituale.
- Am scris cartea din dorința de a arăta publicului nostru prin ce am trecut, tocmai pentru ca, în viitor, să nu se mai repete aceste suferințe.

Marin PREDA

Agenda cititorului

- *Cel mai iubit dintre pământeni* a fost scris în aproximativ trei ani. Trei ani reprezentau pentru prozator un record. Era bucuros că a scris dificilul roman într-un timp așa de scurt. Căpătase, în fine, sentimentul că este un scriitor profesionist.
- Îl văzusem de multe ori în acest răstimp. Fața lui era suptă, trupul se împuținase, o mare neliniște stăpînită sugera întreaga lui ființă.
- În 1980, primăvara, *Cel mai iubit dintre pământeni* a apărut și a avut un succes fără precedent în viața noastră literară.
Eugen SIMION

8.2. Relevă, în acest sens, semnificația următoarei schițe de portret:

Aveam figura frumoasă fizic, dar urâtă din expresie. Frumusețea era a trăsăturilor, urîțenia consta în ceva inefabil. Aveam sprîncene groase, de timpuriu bărbătești, dar puternic și anevoios desenate, ochii mari și negri, cu focarul parcă întunecat, ca o oglindă în care nu te puteai zări, dar totuși limpezi, deschiși, nu se fereau, nu alunecau cînd mă uitam la cineva. Astfel, sinceritatea și avîntul firii mele treceau printr-o mască pe care n-o puteam lepăda, fiindcă și restul trăsăturilor erau la fel: nasul și barba prea voluntare, gura bine desenată, dar lipsită de cea mai vagă senzualitate (care zăcea totuși în mine), obrazul tras laminat, ascetic, deși numai ascetic nu eram.

9. Cum vede, peste ani, Victor Petrini relația sa cu părinții și cum o apreciază?

tata _____

mama _____

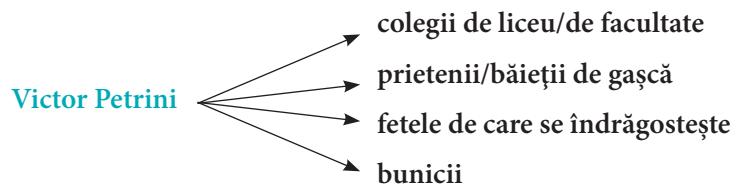
9.1. Interpretează cauza rupturii, a înstrăinării de ai săi și fenomenul *împăcării*, revenirii în familie după moartea mamei.

9.2. Evidențiază valoarea reflecțiilor confesiv-meditative în evocarea mamei la cota sublimului în revelația absurdității și în promovarea ideii de injustețe a morții.

10. Conturează problema relației părinți-copii, relevînd calitățile de tată ale lui Victor Petrini:

- sesizarea și statornicirea sentimentului patern;
- conștientizarea rolului de educator și ocrotitor al fiicei sale.

11. Definește relațiile protagonistului cu oamenii din *labirintul vieții* în care intră, încredințat că trebuie să-l parcurgă:

11.1. Precizează care erau prietenii adevărați și mediul adecvat pentru protagonist. Exemplifică și argumentează.

12. Relevă caracterul contradictoriu al lui Victor Petrini, analizînd exemple din fragmentele propuse.

13. Comentează reușitele și eșecurile vieții lui Victor Petrini. Fă o listă a acestora. Formulează, ulterior, o concluzie.

Victor Petrini	
Reușitele	Eșecurile

1. Interpretează relația om–familie–societate în baza coborîrii pe scară socială a protagonistului și a altor personaje.

1.1. Proiectează-ți judecățile pe metafora arhitectonică a *nivelului edifi-
ciului social*.

Nivelul social	Victor Petrini	Matilda	Petrică Nicolau	Ares- tații	Suzy Culala
Nivelul superior:					
Nivelul mediu:					
Nivelul inferior:					
Nivelul subteran:					

2. Argumentează momentele și resursele de rezistență morală, de revigo-
rare spirituală ale lui Victor Petrini.

2.1. Relevă condiția lucidității pe care o stăpînește personajul în momentele
de grea încercare, provocată de regimul social-politic al vremii.

2.2. Folosește afirmațiile scriitorului din *Rînduri-Gînduri* și determină va-
loarea meditației ca formă a comunicării de sine, un potențial dialog
cu cititorul.

3. Opinează:

- Care dintre valorile umane, sociale, spirituale alcătuiesc un top al uni-
versului dorit de Victor Petrini?
- Ce rol a exercitat întotdeauna revelația iubirii asupra personajului?

3.1. Interpretează constatarea protagonistului: *Nu știu dacă eram cel mai
iubit dintre pămînteni, dar eram unul dintre ei*, în raport cu ideea că
romanul este construit pe mitul fericirii prin iubire, al împlinirii prin
iubire, un mit uman etern.

4. Precizează revelațiile pe care le are protagonistul. Realizează o paralelă
cu revelația lui Apostol Bologa din romanul *Pădurea spînzuraților* de
Liviu Rebreanu. La ce concluzie ajungi?

Rînduri - Gînduri

• Prin gîndire putem descoperi
noi lumina. Nu umilința, ci fla-
căra cugetării ne poate înălța.

• Omul este azi pedepsit pentru
curiozitatea lui de a fi dorit să
descopere tainele universului.

Marin PREDA

II UN CITITOR CREATIV ȘI CRITIC

5. Comentează contextul în care protagonistul și-a emis ideile aforistice:

- ▶ Tinerețea e o truție, rareori o valoare. Cel puțin în cazul meu.
- ▶ Cultura este o formă de viață prin care o colectivitate umană își ex-
primă forța creatoare.
- ▶ N-are rost să pui sub semnul întrebării, e chiar ridicol, o mare iubire
de care ești legat prin rădăcini care se pierd în adîncul ființei tale.
- ▶ Ce e un om singur? Singur cu adevărat? E un om fără soluție.
- ▶ Viața e o bogăție, o revărsare de doruri, un rîu cu ape bogate și veș-
nice să ajungă pentru toți.

Agenda cititorului

PRINCIPALELE INSTANȚE NARATIVE

- **Autorul** poate fi, concret, persoana care a scris opera și, abstract, vocea omniprezentă în text, precum e în romanul realist.
- **Naratorul** este ipostaza literară a autorului real.
- **Naratorul** este vocea căreia autorul îi încredințează rolul de a narra, de a povesti faptele, de a descrie spațiul și personajele.
- **Naratorul omniscient** povestește, de obicei, la persoana a treia, caracteristică persoanei obiective.
- **Naratorul la persoana întâi** (uneori și la persoana a doua) realizează o povestire subiectivă.
- **Personajul** realizează, judecă rolul imaginat de autor, participând la evenimente.
- **Personajul reflector** selectează și interpretează faptele pe care le prezintă în mod subiectiv.
- **Cititorul**
- **empiric** – oricare dintre cititorii reali ai unei opere.
- **ideal** – pe care autorul tinde să-l informeze pentru a înțelege mesajul opereii.
- **fictiv** – naratorul.

5.1. În ce situații de actualitate acestea ți-ar servi ca reper?

6. Construiește un alt final pentru acest roman.

7. Pregătește, împreună cu un coleg/o colegă, un proiect de dezbatere cu tema: *Dacă dragoste nu e, nimic nu e.*

8. Utilizând reperele din *Agenda cititorului* despre principalele instanțe narrative, decide și argumentează.

A

AUTOR-NARATOR-PERSONAJ

a) Autorul este omniprezent în pînza narativă?	
b) Naratorul este un omniscient sau nu?	
c) Naratorul este:	d) Victor Petrini este un personaj:
• o voce auctorială?	• plat?
• un personaj-actor?	• complex?
• un personaj martor?	• realist?
• un personaj reflector?	• romantic?
• un personaj confident?	
• un personaj alter ego?	

B

NARAȚIUNE-ROMAN

a) Viziunea narativă este:	c) Romanul valorifică elemente de realism:
• din spate?	• istoric?
• din afară?	• social?
• împreună cu?	• psihologic?
b) Narațiunea este:	• moral/etic?
• obiectivă?	• politic?
• subiectivă?	
• imparțială?	

C

CITITOR-NARATOR

a) În rol de cititor, ai fost sau ai putea fi:	b) În calitate de cititor creator, ce ai modifica:
• un martor al evenimentelor?	• în cadrul evenimentelor?
• un complice al protagonistului?	• în destinul personajelor?
• un susținător al altui personaj?	• în structura romanului?
• un cititor-model al autorului?	
• un personaj reflector?	
• un recreator al textului?	

9. Documentează-te cu punctele de vedere prezentate în *Portofoliu*.

9.1. Ghicește intenția autorului – Marin Preda a asociat titlul cu semnificația destinului protagonistului pentru:

- a) a-și aprecia personajul?
- b) a ironiza parcursul destinului nerealizat;
- c) a persifla opțiunea de a adera la forma obiectivă de cunoaștere a realității.

9.2. Demonstrează, într-un eseu nestructurat, că romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* este o valoare a artei realismului.

Portofoliu

ROMANUL UNEI MARI CONȘTIINȚE

Romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* este romanul unei epoci (1940–1960) și al unui destin individual, o confesiune, eroul fiind martor și narator, este scris la persoana întâi, semn distinctiv al autenticității. Prin natura și prin structura sa, romanul interoghează insistent omul, explorează statutul antologic al ființei și își asumă răspunderea la motivele existenței.

Ion VLAD

Aflat în închisoare, printr-un arest abuziv, Victor Petrini își mărturisește, cât mai sincer, viața, la cererea avocatului său Ciceo (Ștefan Pop), în scopul apărării, scriindu-și, astfel, viața.

Spre finalul romanului, Victor Petrini îi transmite avocatului său firul narațiunii, în vederea unui grad mai mare de obiectivitate: *N-a avut puterea să re trăiască decât ceea ce l-a făcut să fie fericit. Ciceo, mi-a spus, povestește tu restul. Gîndirea ta de avocat și de fost judecător, în acest final, e mai potrivită.* În excipit, firul narator revine la Petrini, care-și judecă foarte sever manuscrisul, fiind *uimit de barbaria concretului*. Scopul final atins a fost *eliberarea totală a conștiinței mele de ceea ce am trăit*. Retrăindu-și viața, Victor Petrini insistă în a-și cunoaște și înțelege abisul interior, mobilurile sufletești, erorile comise, ajungînd să se autodefinească: *Sînt omul care își asumă totul*. Romanul intelectual este o sinteză a celor mai relevante teme și motive care cuprind existen-

ța în totalitatea ei: nașterea, dragostea, înstrăinarea de părinți, moartea, familia, bucuria scrisului, sentimentului adînc al singurătății, omul ca jucător al soartei – condiția tragică a omului înlănțuit de puterea circumstanțelor – sublimul și abjecția.

Romanul ilustrează talentul lui Marin Preda, verificat și în alte scrieri, de a spune, simplu, lucruri foarte adînci despre existența individului. Axul acestor reflecții este dorința de adevăr.

Marin Preda a scris, în fond, un roman pe care n-aș putea să-l numesc altfel decât romanul unei mari conștiințe. Conștiința, întâi, a unui mare prozator care judecă fără părtinire, fără mistificație, nici măcar aceea ce se bizuie pe un tiranic sentiment al justiției; o istorie în care forțele se confruntă, în chip dramatic; conștiința, apoi, a unui erou care crede în puterea spiritului și în mitul fericirii prin dragoste.

Eugen SIMION

10. Acceptînd titlul romanului ca pe o formulă apreciativă, pe cine ai defini ca fiind *Cel mai iubit dintre pământeni*:

- dintre prieteni?
- dintre personalitățile istorice?
- dintre membrii familiei?
- dintre personalitățile contemporane?

11. Elaborează un text argumentativ, continuând enunțurile:

- Fiecare om poate să fie cel mai **iubit** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **fericit** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **nobil** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **uman** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **nenorocit** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **necunoscut** dintre pământeni, pentru că...
- Fiecare om poate să fie cel mai **inuman** dintre pământeni, pentru că...

12. Citește, în conexiunea propusă, titlurile romanelor realiste scrise de Marin Preda.

12.1. Conducându-te de sugestia lexelelor/sintagmelor, propune o interpretare a legăturii dintre ele.

MOROMEȚII (Vol. I) → **DELIRUL** → VIAȚA CA O PRADĂ →
→ **INTRUSUL** → MOROMEȚII (Vol. II) → **MARELE SINGURATIC** →
→ **CEL MAI IUBIT DINTRE PĂMÎNTENI** → **RISIPITORII**

ARS DISCENDI

Actorul Ștefan Iordache
în ipostazele personajului
Victor Petrini

1. Lucrînd în echipe, explorați textul romanului și analizați

CAZUL LUI VICTOR PETRINI

în formula unui proces de judecată literară a acestuia din perspectiva
Codului european al drepturilor omului.

- ✎ 2 **experți** ai examinării dosarelor lui Victor Petrini, care vor face un raport despre încălcarea drepturilor omului în dosarele acestuia.
- ✎ 1 **judecător** al instanței, care va conduce procesul.
- ✎ 1 **judecător** delegat de o organizație europeană, care va prezenta problema din perspectiva drepturilor omului.
- ✎ Un **număr de anchetatori** care vor *interoga*, textual, protagonistul și celelalte personaje, caracterizînd relația protagonistului cu:
 - părinții
 - prietenii
 - femeile iubite
 - bunicii
 - colegii
 - autoritățile
- ✎ 2 **procurori**, care vor analiza în rechizitoriile lor: culpabilitatea judecăților spirituale, ideilor politice, filozofice, faptele civile, faptele penale – cele două omoruri.
- ✎ Cîțiva **jurați**, care vor aduce detalii și judecăți de valoare fie în apărarea protagonistului, fie în interesul altor personaje sau al autorităților.
- ✎ În final, **primul judecător** va rezuma reexaminarea *dosarelor* și va rosti noua sentință sau actul de rehabilitare, relevînd luciditatea personajului și autenticitatea faptelor.
- ✎ La proces este invitat și *autorul*, care se va pronunța despre realismul celor nuanțate.

2. Scrie o compoziție-pledoarie în care să argumentezi cauza lui Victor Petrini.

1. Raportează dominantele tematice ale curentului la autori consacrați și opere celebre din *medalionul realismului*.

 LEGO, ERGO SUM

1.1. Pregătește-te pentru realizarea unor proiecte de grup.

REALISMUL

medalionul curentului

PROIECTE DE GRUP

A

COERENȚA SEMNELOR ÎN CONTEXT SOCIOCULTURAL

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

PARAMETRI

- Observați formulele de adresare utilizate de personaje în diferite circumstanțe;
- Comparați modalitatea de a vorbi a diferitor personaje: logica discursului, tonalitatea, expresivitatea lingvistică;
- Analizați elementele nonverbale (poziție a corpului, mimică, gestică);
- Concluzionați asupra rolului vorbirii personajului în conturarea epocii, a mediului social.

REPERE DE EVALUARE

- Respectarea cronotopului.
- Coerența liniilor de subiect și a fabulei.
- Varietatea evenimentelor.
- Cauzalitatea întâmplărilor.
- Originalitatea titlului.
- Adecvarea numelor.
- Semnificația detaliilor relevante.
- Corectitudinea expresiei verbale.
- Valoarea etică a mesajului.

- Citiți integral, la recomandarea profesorului:

- textul unui roman realist;
- textul unei drame realiste.

I. Reprezentați grafic cronotopul romanului/cadrul în care se desfășoară acțiunea.

- ☞ Localizați pe hartă acțiunea;
- ☞ Documentați-vă asupra distanței dintre locații;
- ☞ Comentați conotația unor toponime din operă în contextul cultural;
- ☞ Identificați, în text, indiciile de timp;
- ☞ Concluzionați: de ce autorul își plasează acțiunea în acest spațiu și timp?

II. Identificați, în textele citite, obiectele de cultură materială/arte aplicate.

- ☞ Documentați-vă asupra aspectului unor obiecte ieșite din uz, prezentați-le;
- ☞ Ilustrați unele descrieri de interior;
- ☞ Comparați-le cu textul verbal și determinați:
 - obiecte numite de autor și desenate de voi;
- secvențe de text care nu pot fi prezentate grafic;
- obiecte care nu sînt numite de autor, dar au fost desenate; ce le-a sugerat.
- ☞ Prezentați ilustrațiile de pe coperta lucrării, din diferite ediții; imagini din spectacole sau ecranizări.

III. Analizați actele comunicative conform parametrilor din Agenda cititorului, prezentînd public rezultatele lucrului în echipă.

B

TELENOVELA

1. Timp de o lună, lucrați în grup și elaborați schița unei telenovele (din cel puțin 20 de episoade), încercînd să îmbinați romantismul specific acestui gen de producție artistică și realitățile vieții cotidiene din Republica Moldova, în al doilea deceniu al secolului XXI.

Date de reper

Locul – Republica Moldova (Chișinău și mai multe localități rurale) sau o altă țară (la alegere).

Timpul, durata – 20 de ani, începînd cu anii 90 ai secolului XX.

Personaje: trei generații ale unei familii numeroase, prietenii acestora, colegi, conaționali, străini.

Motive (cîteva, la alegere): al tainei nașterii; al comorii ascunse; al inegalității sociale; al copilului abandonat; al mamei vitrege; al plecării/înstrăinării; al copilului sărac, dar talentat; al dușmăniei transmise din generație în generație; al despărțirii îndrăgostiților; al testamentului (falsificat); al moștenirii neașteptate etc.

2. Prezentați scenariul *Din fotoliul autorului*. Evaluați-vă realizarea, conform reperelor din Agenda cititorului.
3. Interpretați cîteva scene din viitorul film.

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului realist

1. Amintește-ți modalitățile de caracterizare a personajului literar, aducând exemple din textele studiate recent.
2. Relatează o întâmplare recentă în care a fost necesar să iei atitudine. Când a fost necesar să-ți exprimi tranșant poziția? Care erau părțile implicate? În ce consta conflictul? Cum s-a rezolvat?
- 2.1. Referă-te la situații și probleme similare din textele citite sau din peliculele cinematografice vizionate, precizând cum s-au soluționat problemele acolo?
3. Cercetează medalionul realismului (pagina 211). Alege un citat pe care îl poți raporta la un text sau la un autor studiat în această unitate didactică. Treci în revistă argumentele și referințele textuale care vor confirma citatul.
4. Reprezintă grafic, sub formă de arbore, conflictul dintre părțile implicate în romanul *Povara bunătății noastre* de Ion Druță sau în romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda. Inspiră-te din sugestiile de mai jos:

CONFLICTUL ÎN VIZIUNEA LUI DANIEL SAPIRO ESTE ASOCIAT CU UN ARBORE

- **Solul** – mediul social în care izbucnește conflictul: *familia, colectivul, societatea*.
- **Rădăcina** – cauzele multiple ale conflictului.
- **Tulpina** – părțile implicate în conflict.
- **Scorbura** – problema clar definită a conflictului.
- **Florile** – emoțiile pozitive și negative ale celor implicați în conflict.
- **Frunzele** – acțiunile concrete ale persoanelor implicate.
- **Fructul** – soluția conflictului.

5. Meditează și pronunță-te: care sînt, în opinia ta, trăsăturile definitorii ale unui personaj realist?
- 5.1. Completează răspunsul, consultînd *Agenda cititorului*.
6. Compară unele personaje druțiene din *Povara bunătății noastre* de Ion Druță cu altele din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda, conform algoritmului din *Agenda cititorului*.
7. Exprimă-ți opinia: prin ce te-a impresionat Victor Petrini din *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda ca: *tip uman; personaj literar*.
1. Redactează, în limita a 1,5–2 pagini A4, o compoziție de caracterizare a personajului realist Victor Petrini din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* de Marin Preda.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

PERSONAJUL REALIST

- Provine din toate straturile și mediile sociale și reprezintă toate vîrstele.
- Reprezintă caractere tipice în împrejurări tipice.
- E în permanentă transformare în raport cu mediul social-politic în care se afirmă.
- Psihologia lui se desprinde din portret, comportament, îmbrăcăminte, vorbire (limbaj) și mediul în care trăiește.
- Reprezintă următoarele tipuri: *parvenitul, ratatul, zgîrcitul, snobul, muncitorul etc.*

Constantin PARFENE

ALGORITM

- mesagerii căror probleme de viață sînt;
- ce idei, convingeri despre existența umană împărtășesc, promovează;
- ce destin uman reprezintă;
- în ce mod își manifestă personalitatea.

ARS DISCENDI

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C Cunoaștere, modelare și aplicare	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție. Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Nivelul de competență A Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limbă și comunicare. Realismul

AUTORUL-FORMULA ESTETICĂ-OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Relatează, în trei repere, în ordinea priorităților pentru tine, ce înseamnă a fi vorbitor competent de limba română.	3 p.
Determină patru principii ale romantismului care se pot corela, prin antiteză, cu patru principii ale realismului.	4 p.
Continuă enunțul prin două argumente, cu referire la textul <i>Amintirilor din copilărie</i> (un fragment la alegere): <i>Într-o narațiune, cele mai importante sînt verbele, pentru că ...</i>	3 p.
Demonstrează, cu două argumente și două exemple, valabilitatea umană a unui personaj realist.	4 p.
Relevă, în baza unei opere studiate, mărcile stilistice ale unui text realist.	4 p.
Transcrie un dialog din romanul <i>Cel mai iubit dintre pămînteni</i> . Reprodu esența acestui dialog, completînd un tabel cu următoarele rubrici: <i>Interlocutori; Formule de adresare, interjecții; Mesaj transmis; Atitudinea interlocutorilor; Intonație.</i>	6 p.
Argumentează, cu referire la o nuvelă sau la un roman, semnificația viziunii realiste a autorului.	4 p.
Scrie, într-un text coerent, o pledoarie cu tema <i>Viețile personalităților marcante din istoria și cultura națională îmi pot servi ca model</i> . Acumulează idei și ordonează-le. Testează valabilitatea ideilor tale prin argumente și exemple. Scrie textul propriu-zis. Citește expresiv și convingător textul pe care l-ai produs.	8 p.
Apreciază, în 2-3 enunțuri argumentative, valoarea semnelor de punctuație într-un fragment din romanul istoric <i>Frații Jderi</i> de Mihail Sadoveanu.	6 p.
Citește independent un fragment din romanul <i>Povara bunătății noastre</i> de Ion Druță. Determină momentele de schimbare radicală a intonației în vorbirea lui Onache Cărbăbuș în diferite situații de viață.	8 p.
Formulează, în 5-6 teze, ideile de bază pe care ai vrea să le promovezi într-un roman propriu.	10 p.
- Construiește, din perspectiva unui adept al romantismului și a unui adept al realismului, replici în contradictoriu vizînd <i>rolul artei și al literaturii în viața omului modern</i>. - Imaginează-ți că ești membru al unei societăți literare a tinerilor creatori. Prezintă un discurs pentru o ședință, prin care să-i convingi pe colegi de <i>oportunitatea lecturii romanului realist în formarea viziunilor diverse asupra realității</i>.	ATELIER
	DE DISCUȚIE
	40 p.

MODERNISMELE ȘI POSTMODERNISMUL SAU PLURALITATEA VOCILOR IDENTITĂȚII

*Poezia modernă a fost
cea dintâi care a respins
trecutul în întregul său.
Postmodernismul nu
numai că nu întoarce
spatele poeziei
moderne, ci nu-l
întoarce nici măcar
poeziei mai vechi
decît ea.*

Nicolae Manolescu

MODERNISMUL CA LITERATURĂ INOVATOARE

Motto:

**Adevăratul, prețiosul modernism înseamnă rîvna
de a produce valori estetice, îmbrăcate în spiritul timpului.**

Liviu REBREANU

1. Explică, în cîte un enunț, sensul afirmațiilor: *ai un aspect modern; ai actualizat un punct de vedere tradiționalist; mă interesează aspectele ce țin de modernitate; proiectul propus este în spiritul modernismului; în discursul tău ai susținut și tradiționalul, și modernul; au citit un roman modernist; accept, parțial, avangarda.*
2. Reperează, în cuvinte/sintagme, traseul pe care trebuie să-l parcurgă un obiect/o idee pentru a ajunge din *extravagant – la modă* și din *la modă – modern*.
3. Documentează-te din *Portofoliu*. Reflectează și precizează: ce elemente ale tradiției coexistă în viața contemporană cu elementele moderne, moderniste, avangardiste.
4. Opinează: în ce măsură accepți sau contești această tendință teoretică a modernismului: *Rupere sistematică a legăturilor cu trecutul, nesocotirea înaintașilor și goana după noutate.* (Al. Philippide)
- 4.1. Angajează în susținerea opiniei tale și afirmația lui Liviu Rebreanu din *mottoul* temei.

AB INITIO

Portofoliu

DESPRE TRADIȚIE ȘI MODERNITATE

• **Tradiționalismul** – orientare excesivă spre tradiție, spre folclor și istorie; respingerea ideii de civilizație. În cultura și literatura română, tradiționalismul s-a manifestat în programul unor curente social-politice și cultural-literare din primele decenii ale secolului XX: *sămănătorismul, poporanismul, gîndirismul*.

• **Modernismul** desemnează tendința inovatoare a unei literaturi într-o anumită epocă. În sens larg, denumește forme de expresie ale spiritului novator în planul creației artistice. Modernismul este opusul tradiționalismului și subsumează toate curentele de avangardă: simbolism, expresionism, imagism, dadaism, suprarealism. Modernismul românesc cuprin-

de tendințe inovatoare apărute înainte și după Primul Război Mondial, îndeosebi în poezie, susținute consecvent de Eugen Lovinescu.

Curentul are ca obiectiv încercarea de a răspunde sensibilității omului modern, de a se sincroniza cu literaturile europene avansate, presupunîndu-se și ideea de progres.

Caracteristici comune: *refuzul dogmelor, mai ales al celor tradiționaliste, primatul psihologicului, al individualului, al sincopismului estetic* (Al. Macedonski, T. Arghezi, L. Blaga, C. Petrescu, I. Barbu, G. Bacovia etc.).

• **Avangardismul** – variante extreme ale modernismului: *dadaism, cubism, suprarealism, integralism*.

O deschidere spre modernism: Alexandru Macedonski

SAPERE AUDE

1. Pornind de la afirmația lui Nicolae Manolescu – *Starea normală a poetului este pentru Macedonski înnoirea* –, reflectează asupra versurilor lui Alexandru Macedonski din artele poetice și descoperă elementele de noutate.

Cînd aripi al meu suflet avea, credeam în toate
Iluziile roze... – Eram un semizeu,
Zburam spre empireu,
Mai sus de gloate...
Cînd aripi al meu suflet avea.

Întregi sisteme
De nebuloase siderale
Răsar din lumile spectrale
Ca ofilite crizanteme.

2. Concluzionează: tiparele cărei tradiții lirice/curent literar se prelungesc în aceste versuri? Exemplifică și comentează.

SCRIPTA MANENT

- Citește poezia urmărind idealul etic al creatorului.

Agenda cititorului

ALEXANDRU MACEDONSKI

- Este reprezentant de seamă al unuia dintre modernismele literaturii române – **instrumentalismul** – o formă de expresie poetică aidoma simbolismului.
- Ca poet, s-a format urmînd mai mult modelul poeziei franceze, structura interioară fiind puternic marcată de romantism.
- Debutează în 1870. Se declară adeptul poeziei noi, ivită dintr-o expresie modernă, inedită a lirismului.
- Prin abordările teoretice punctează noi deschideri pentru poezia română de la finele secolului al XIX-lea.

RONDELUL MEU

Cînd am fost ură am fost mare,
Dar, astăzi, cu desăvîrșire
Sunt mare, căci mă simt iubire,
Sunt mare, căci mă simt uitare.

Ești mare cînd n-ai îndurare,
Dar te ridici mai sus de fire
Cînd ți-este inima iubire,
Cînd ți-este sufletul iertare.

Știu: toate sînt o-ndurerare,
Prin viață trecem în neștire,
Dar mîngîierea e-n iubire,
De-ar fi restriștea cît de mare,
Și înălțarea e-n iertare.

3. Valorifică informația din *Agenda cititorului* și desprinde, din poezie, detalii care adevăresc ideea de luptă interioară cu sinele pentru depășirea limitelor orgoliului creator:
 - la nivelul alternanței temporale;
 - la nivelul antitezei dintre lexemele axiologice;
 - schimbarea registrului pronominal
eu – strofa 1, *tu* – strofa 2, *noi* – strofa 3;
 - la nivelul structurării discursului liric:
incipit – *narație poetică* – *concluzie finală*.

4. Interpretează: a) viziunea detașării eului creator de realitatea efemeră a existenței; b) formularea idealului spiritual suprarreal, relevând semnificația conceptelor morale de *ură, iubire, desăvîrșire, îndurare/îndurare, înălțare, iertare*.
5. Exprimă-ți opțiunea: care dintre aceste concepte îți pot reprezenta propriul ideal etic? Argumentează.
6. Selectează, din text, și comentează figurile de stil care pretind a desemna ruperea de social a unui liric și integrarea în universul conceptelor pure.
- 6.1. Aplică informația din *Agenda cititorului* și formulează, în acest sens, două concluzii care să precizeze înnoirile viziunii lirice a poeziei românești.
7. Motivează, prin trei argumente, titlul poeziei.
8. Generalizează mesajul rondelului într-un microeseu cu titlul: *Iubirea este o sursă de elevație în universul marilor spirite*.
- Citește textul poeziei și urmărește *neliniștea* eului liric, aflat între *ideal și real* (Adrian Marino).

Agenda cititorului

ALEXANDRU MACEDONSKI

- Efortul teoretic și prin creație al autorului a fost să releve specificul estetic al poeziei.
- **Volume de autor:** *Prima verba, Poezii, Flori sacre, Poema rondelurilor*, în care eul liric oscilează între elevație și damnare, între ideal și real.
- Își susține principiile estetice, în special, în două articole: *Despre logica poeziei* (1880) și *Poezia viitorului* (1892).

RONDELUL AJUNGERII LA CER

SCRIPTA MANENT

În cer s-ajunge dintr-un salt,
Sau nu s-ajunge-n veci de veci...
Te-aruncă-n el un cântec-nalt,
În care-al vieții plîns îneci.

Spărgînd fluidicul său smalt,
Ca o săgeată de-aur treci, –
În cer s-ajunge dintr-un salt,
Sau nu s-ajunge-n veci de veci.

I se mai dă-n sfîrșit asalt
Sub jar de patimi cînd te pleci,
În al tău suflet cînd n-ai alt
Decît fiorii dulci și reci... –
În cer s-ajunge dintr-un salt.

Metafore grafice
Nicolae Dabija

1. Identifică și explică nota categorică din primele două versuri, însoțită de reflexivitatea punctelor de suspensie.
2. Interpretează valențele semnelor universului ideal *în cer* și semnificația acestuia în laitmotivul textului.
- 2.1. Determină semnificația corelației dintre universul ideal – *cer* – și universul real *al vieții plîns; al tău suflet*.

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

OPINIA AUTORULUI

- Poezia viitorului nu va fi decît muzică și imagine, aceste două eterne și principale sorginți ale ideii.
- Sunetele joacă, în instrumentalism, rolul imaginilor.
- Simbolismul – *ultimul cuvînt al geniului omenesc*.
- Simbolismul, fie el în proză, fie în versuri, fie el numit decadentism, sau cum se va voi, pare în ajun să triumfe.

Alexandru MACEDONSKI

ARS COLLABORANDI

ARS DISCENDI

LEGO, ERGO SUM

3. Comentează figurile de stil care sugerează ideea accederii la ideal.
4. Punctează, în baza poeziei, evoluția stării de spirit a eului liric. Reprezintă-o grafic.
- 4.1. Opinează: ce semnificație întregeste acest parcurs al trăirilor intense?
5. Comentează condițiile *ajungerii la cer*, pe care le rezumă eul liric:
*Dintr-un salt → un cîntec-nalt → spărgînd fluidicul smalt →
 → ca o săgeată → asalt → dintr-un salt.*
6. Rezumă mesajul global al textului, raportîndu-l la sugestia metaforei din titlu.
7. Demonstrează, prin două argumente, că poezia este o *artă poetică*.
8. Dezvoltă, folosind idei, sugestii din *Rondelul ajungerii la cer*, concluzia criticului Nicolae Manolescu: *Poetul visează să-și transforme condiția. Zborul macedonskian simbolizează această mișcare de autotranscendere. Poetul se înalță neconținut în imaginație mai presus de sine, se dezvărginește...*
9. Actualizînd cunoștințele din clasa a X-a, discutați în plen și elaborați o fișă de idei, în care să sintetizați particularitățile distincte ale liricii lui Alexandru Macedonski.
- 9.1. Identificați-le pe acelea ce susțin, convingător, încadrarea poeziei în modernism: *particularitățile ce marchează detașarea de tradiție, opțiunea pentru schimbare, cultul noutății* etc.
1. Prezintă, într-o alocuțiune, profilul lui Alexandru Macedonski ca inițiator și teoretician al *Poeziei viitorului*. Utilizează afirmațiile poetului din *Rînduri-Gînduri*.
2. Exersează o variantă de rostire artistică a unui rondel, la alegere.

OPȚIONAL

3. Scrie un eseu nestructurat cu tema formulată de criticul Nicolae Manolescu – *Lirica lui Alexandru Macedonski, o imensă tensiune a spiritului* – sau cu o temă formulată de tine.
1. Răsfoiește o culegere de versuri scrise de Tudor Arghezi. Citește, conducîndu-te de sugestia titlurilor, mai multe poezii.
- 1.1. Constată, într-o fișă de lectură, diversitatea temelor abordate de poet și varietatea ipostazelor eului liric.
2. Alege un text sau două și prezintă-le colegilor, motivîndu-ți opțiunea.

31

MUZICA, PRINCIPIU INTEGRATOR AL SIMBOLISMULUI: GEORGE BACOVIA

Motto:

**Marea originalitate va fi totdeauna
opera individualismului.**

George BACOVIA

1. Rememorează primele lecturi din poezia lui George Bacovia și definește-ți impresiile, sentimentele trăite, noutatea descoperită.

1.1. Aplică informația din *Portofoliu* și constată în ce măsură poeziile reflectă eul autorului.

2. Citește fragmentele din florilegiul liricii bacoviene și reflectează asupra stării de spirit dramatică, pe care o trăiește eul liric.

AB INITIO

A

STUDIU

Cînd căutam
Cuvinte
În dragi dicționare...
– Amor
– Iubire
– Adorata...
Ningea,
Sau florile se isprăveau...
Zburară anii...
Era și vorba,
– Simpatie...

B

FULGII

Prin copacii goi,
Tristele suspine,
De omăt să troieneze
Doinele în sine
Singur stau
Și fulgii,
Prin copacii goi,
Ca să mă distreze,
Cu florile dalbe
Mi-au gătit mormîntul.

C

GAUDEAMUS

Zadarnic flaute cîntă
În aste zile păgîne –
În vînt s-au dus aspirații,
Nimic nu rămîne...

În vînt și uitare tot stînd,
Cu zile grele, stăpîne –
Oricine, orice au trăit,
Nimic nu rămîne...

Portofoliu

UN UNIVERS POETIC PUTERNIC INDIVIDUALIZAT

„Numele meu vine de la numele roman al Bacăului, care se zicea Bacovia. Eu l-am luat din dicționarul lui Hasdeu, cum cred că va fi făcut și Arghezi în legătură cu râul Argeșului. Nu am nici un crez poetic. Scriu precum vorbesc cu cineva, pentru că îmi place această în-deletnicire. Trăind izolat, neputînd comunica prea mult cu oamenii, stau de vorbă adesea cu mine însumi. Fac muzică și, cînd gîndesc ceva interesant, iau note pentru a mi le reciti mai tîrziu. Nu scriu decît pentru mine”. Debutul literar are loc în 1899, cînd i se publică în

Literatorul lui Alexandru Macedonski poezia și toate. Ulterior, frecventează cenaclul lui Macedonski, unde-și citește poezia *Plumb*, atrăgînd simpatia mentorului și a poezilor recunoscuți în epocă: T. Arghezi, I. Minulescu etc. Fiind foarte modest și puțin preocupat de sine, prietenii și colegii au fost cei care i-au editat volumele de poezii: *Plumb* (1915), *Scînteii galbene* (1926), *Cu voi* (1930), *Comedii în fond* (1936), *Stanțe burgheze* (1946). În creația sa, se amplifică fundamentalele teme și motive simboliste.

Un rapsod al primăverii

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

NOTĂ, NOTE

(fr. *note*, lat. *nota*)

- Însemnare, înregistrare în scris a unei observații referitoare la o anumită chestiune.
- Însemnări sau reflecții literare.
- Semn convențional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale.
- Nuanță, însușire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv.

SAPERE AUDE

- 2.1. Alege-ți un text și prezintă-l într-un recital poetic, realizat împreună cu colegii, exprimând, prin intermediul vocii și intonației, starea interioară a eului liric. Motivează varianta de rostire propusă.
- 2.2. Identifică 2–3 similitudini cu poezia lui Alexandru Macedonski, pe care Bacovia l-a considerat *un poet al frumosului*.
- 2.3. Parcurge, într-o lectură analitică, textul și constată prezența elementelor noi, pe care nu le-ai mai întâlnit în textele poetice studiate. Folosește și informația din *Portofoliu*. Fixează observațiile în tabel.

NOUTATEA EXPRESIEI		
a) Structura	b) Trăirea eului liric	c) Limbajul
✓	✓	✓

- 2.4. Sintetizează constatările în 2–3 concluzii.

- Citește poezia *Note de primăvară* de George Bacovia și încearcă să privești anotimpul cu *ochii* autorului.

NOTE DE PRIMĂVARĂ

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur,
Vis de-albastru și de-azur,
Te mai văd, te mai aud!

Oh, punctează cu-al tău foc,
Soare, soare...
Corpul ce întreg mă doare,
Sub al vremurilor joc.

Dintr-un fluier de răchită,
Primăvară,
O copilă poposită la fântină
Te îngînă
Pe cîmpia clară...

Verde crud, verde crud...
Mugur alb, și roz și pur,
Te mai văd, te mai aud,
Vis de-albastru și de-azur.

1. Imaginează-ți că ai în față foaia imaculată.

- Ce ai transpune, în primul rînd, din poezia bacoviană, pe foaie? Iar în al doilea rînd?
- Cu ce culori ai desena prim-planul?
- Ce imagine/imagini ai amplasa în prim-plan?
- Ce culori ai utiliza pentru fundal?

- 1.1. Argumentează răspunsurile în baza detaliilor din text.

2. Consultă *Agenda cititorului* și explică semnificația titlului în raport cu mesajul textului, accentuînd valoarea semantică a lexemului *note*.

3. Comentează sugestia:

- invocațiilor: *vis; soare, soare; primăvară;*
- metaforei *al vremurilor joc;*
- prezenței, în mijlocul textului, a ființei umane.

- 3.1. Raportează sugestiile comentate la trăirile eului liric, definindu-le.

4. Lucrând în echipe, informați-vă din *Agenda cititorului* și *Rînduri-Gînduri*, urmăriți discursul poeziei și interpretați semnificația elementelor definitorii, formulate mai jos.

- ▶ cele trei părți ale incipitului, partea principală, finalul și funcția lor în construirea textului;
- ▶ repetițiile și enumerațiile, muzicalitatea;
- ▶ semnele cadrului naturii: *verdele, mugurul, soarele, primăvara, fîntîna, cîmpia* și determinativele acestora;
- ▶ nuanțarea cromatică, punctată în consecutivitatea textuală și sugestia ei;
- ▶ semnele universului uman: *visul, corpul, durerea, fluierul, copila, îngînatul*;
- ▶ sugestia sinesteziei de tip simbolist: *suprapunerea simțurilor de a vedea, a auzi, a simți*;
- ▶ semnele de punctuație relaționate cu starea eului liric și structura discursului.

- 4.1. Apreciați răspunsurile prin calificative: *adecvat, convingător, original*.

- 4.2. Fiecare echipă își va structura răspunsul într-un text succint, care va constitui o parte dintr-un discurs și în care se va susține ideea că, în acest text, se împletesc notele romantice cu cele simboliste – toate întreprinzînd starea de speranță a eului liric.

- 4.3. Evaluați-vă conceptele și prezentați, oral, textele elaborate.

5. Valorificați mesajul poeziei, elaborînd, în comun, un text argumentativ, în care să dezvoltați afirmația criticului Ion Apetroaie: *Omul baco-vian se înalță sisific către o speranță, care se dovedește însă iluzorie*.

- Audiază un vals și apoi citește textul poeziei. Ce asociații poți remarca între ritmurile valsului și cele din poezie?

VALS DE TOAMNĂ

La geamuri, toamna cîntă funerar
Un vals îndoliat, și monoton...

– Hai să valsăm, iubito, prin salon,
După al toamnei bocet mortuar.

Auzi, cum muzica răsună clar
În parcul falnic, antic, și solemn, –
Din instrumente jalnice, de lemn, –
La geamuri, toamna cîntă funerar.

Acum, suspină valsul, și mai rar,
O, lasă-mă acum să te cuprind...
– Hai, să valsăm, iubito, hohotind,
După al toamnei bocet mortuar.

ARS COLLABORANDI

Agenda cititorului

- **Sinestezie** – tehnică de asociere a unor senzații de natură diferită (vizuală, auditivă, olfactivă etc.), concentrată într-o metaforă, deseori într-un epitet metaforic.
- **Sugestia** presupune notarea intenționat fragmentară, parțială a unor idei și sentimente, ce nu sînt formulate explicit, creîndu-se impresia de vag. Acest fapt implică cititorul în lecturi și interpretări multiple.

SCRIPTA MANENT

Rînduri - Gînduri

CONFESIUNEA POETULUI

• Melodiile au avut pentru mine influență colorantă. Întîi am făcut muzică, și după strunele vioarei, am scris versuri. Fie după note, fie după urechea sufletului, acest instrument m-a însoțit, cu credință, pînă azi.

Pictorul întrebuițează, în meșteșugul său, culorile alb, roșu, violet. Le vezi cu ochii. Eu am încercat să le redau, cu inteligență, prin cuvinte. Fiecărui sentiment îi corespunde o culoare.

George BACOVIA

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

OPINIA CERCETĂTORILOR

- Arta lui Bacovia este, în cele mai expresive poeme ale sale, o artă de crochiu liric: notația e densă, sugestivă, poemul însuși este concentrat la maximum de esență.

Pompiliu
CONSTANTINESCU

- Bacovia este creatorul unei atmosfere lirice inedite: atmosfera bacoviană. E poetul toamnei reci și umede, al iernii aspre, cu amurguri sumbre de metal, al verii toride... Poezia lui Bacovia e plină de parcuri solitare, cu copacii desfrunziți... de figuri palide, spectrale.

Dumitru MICU

- Există, în adevăr, o atmosferă bacoviană: o atmosferă de copleșitoare dezolare, de toamnă cu ploi putrede, cu arbori cangrenați, limitată într-un peisagiu din mahalaua de oraș provincial..., și în această atmosferă de plumb, o stare sufletească inedită.

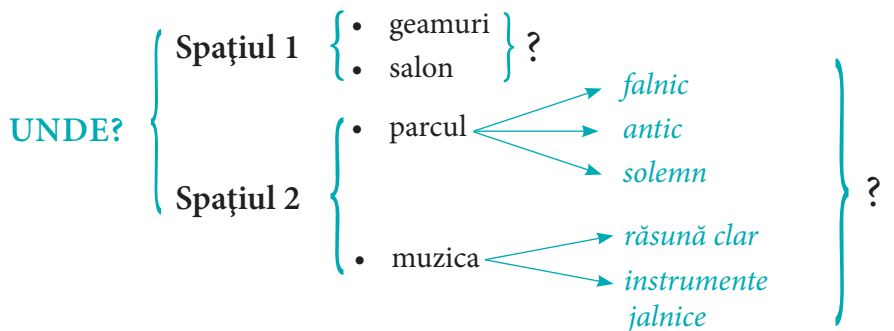
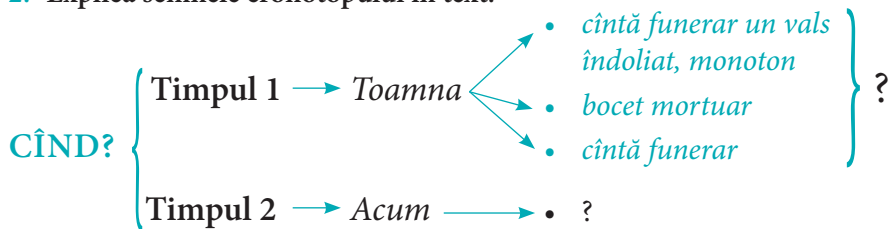
Eugen LOVINESCU

LECTURA COMPREHENSIVĂ

- Explică semnificația unor detalii pentru a intra în atmosfera textului.
 - 1.1. Observă, în text, și selectează lexemele/îmbinările ce se repetă literal și ca sens. Ce câmp noțional conturează?
 - 1.2. Meditează: de ce
 - ▶ toamna cîntă la geamuri? ▶ se valsează în salon?
 - ▶ cîntă funerar? ▶ cîntecul devine bocet?
 - 1.3. Cum înțelegi faptul că:
 - a) muzica răsună clar, iar instrumentele sînt jalnice, de lemn?
 - b) eul liric îndeamnă la un vals hohotind, după al toamnei bocet mortuar?
 - 1.4. Generalizează explicațiile pentru a-ți clarifica prezența elementelor alegorice în text, preferate de poeții simbolști.

LECTURA HERMENEUTICĂ

- Explică semnele cronotopului în text:

- 2.1. Conchide: în ce mod contribuie semnificația acestora la crearea atmosferei? Consultă opinia cercetătorilor din Agenda cititorului și formulează idei proprii cu referire la textul dat.
3. Comentează paralelismul dintre starea naturii (toamna) și starea eului liric din prima strofă.
 - 3.1. Observă cum se schimbă starea eului liric în ultima strofă, deși ritmul valsului încetinește rar, bocetul toamnei e același, valsarea îndrăgostiților e hohotind.

3.2. Care este scopul evadării celor doi din spațiul închis al salonului în *parcul falnic*?

4. Analizează efectul sinesteziilor din text. Care dintre ele este dominantă?

5. Recitește textul, construind tiparul ritmic. Formulează o concluzie despre semnificația lui în text.

5.1. Determină caracterul rimelor din poezie și comentează semnificația lor:

R I M A	1... U U ⊥	}	ultima silabă accentuată – ?	a)	)	?
	2... U U ⊥			b)		
	3... U U ⊥			b)		
	4... U U ⊥			a)		

5.2. Conchide: de ce în toate strofele se repetă aceeași structură?

6. Formați echipe și desprindeți motivele din fiecare strofă a poeziei.

6.1. Analizați semnificația lor la conturarea mesajului.

6.2. Selectați 2–3 motive și, în baza lor, creați, în comun, alte microtexte.

6.3. Rescrieți-le pe un poster, în formula unui colaj, și evaluați produsul finit.

6.4. Informați-vă din *Portofoliu* și valorificați cele două orientări în lirica lui Bacovia, pe care le-a constatat Tudor Vianu. Mizați și pe impresiile proprii pe care vi le-au produs lecturile bacoviene.

 ARS COLLABORANDI

Portofoliu

TEHNICI ALE POETICII BACOVIENE

Printre procedeele artistice ale lui Bacovia, mi se pare a putea distinge două îndrumări. Unele din versurile lui Bacovia se asociază, în configurații decorative, stilizate, cu o largă întrebuintare a refrenului.

Poetul se exprimă printr-un material de impresii artistice ca acele pe care i le împrumută poeziei vremii, cu parcurile, havuzurile și statuile ei. Apoi limba poetului este acum aceea a primului simbolism românesc, care cu *solitar, funerar, secular, sinistru, hidos, carbonizat, lugubru, funebru, barbar, satanic, sumbru* etc. exprimă nu numai genul impresiilor care

l-au urmărit mai cu dinadinsul, dar și participarea lui la o lume a cărților și a culturii.

A doua îndrumare a tehnicii lui Bacovia tinde către o individualizare a impresiilor, stînd într-un anumit contrast cu stilizările observate mai înainte.

De această orientare se leagă acele imagini, metafore, comparații, printre cele mai sugestive ale liricii noastre mai noi, obligatoriile sinestezii simboliste, consecințe de senzații, al căror model a fost fixat de Baudelaire și Rimbaud.

Tudor VIANU

6.5. Argumentați: poezia analizată se încadrează în formula primului simbolism românesc sau în formula celui de al doilea?

6.6. Prezentați variante de interpretare a textului, realizate în echipă, și apreciați-le în cheia unui top.

Rînduri - Gînduri

• În mod evident, sugestia simbolistă are un important coeficient de ordin muzical. Ideea de *orice stare*, de *romanță*, de *cîntec* este absolut curentă.

• Marea ambiție a acestor poeți este transcripția inefabilului muzical, ca senzație interioară.

Lidia BOTE

LECTURA CRITICĂ

7. Reflectează, consultă părerea colegului și răspunde în scris:

- Cu ce obstacole te-ai confruntat la receptarea poeziei? Dar colegul tău?
- Rămii, după lectură, în *cercul închis al poeziei*? Argumentează.
- Cum participi la trăirile eului liric și cum te disociezi de el?
- Formulează două opinii despre actualitatea poeziei.
- Confirmă sau contestă, într-un succint text argumentativ, declarația poetului George Bacovia:

Arta și artistul nu pot rămîne, pînă la urmă, departe de om. Am experimentat eu însumi aceasta. Căci, iată, oamenii m-au descoperit. Cred că aceasta se datorește faptului că, în poezia mea, găsisem și eu drumul spre oameni, pornind, se înțelege, tot de la om.

ARS DISCENDI

1. Completează-ți lecturile din lirica lui George Bacovia, selectînd 5–6 texte care să difere prin *atmosferă, motive, limbaj, structură*.
2. Memorizează o poezie–două din cele selectate, recitîndu-le cu intonație adecvată.

OPȚIONAL

3. Construiește o schemă, în care să fixezi spectrul diversității liricii lui George Bacovia. Valorifică impresiile după lectură, într-un succint text argumentativ.

1. Ion Minulescu este un liric care explorează mai mult exterior-retoric, estetica simbolistă avînd vocația sociabilității, fapt ce i-a asigurat succesul printre cititori. Sentimentul de dragoste se consumă într-o formă senzuală, deși e marcat de rafinament.

- Citește 2–3 romane din creația poetului și descoperă notele simboliste. Reține sugestia lor.
- Descoperă 2–3 similitudini dintre textele citite.
- Vezi *Rînduri-Gînduri*, apoi audiază cîte o romanță pe versurile lui Mihai Eminescu și Ion Minulescu. Compară sugestia melodiilor și identifică specificul fiecăreia.

2. Poeții simbolști interiorizează puternic existența umană. Trăiesc sentimentul de descurajare în raport cu monotonia și uniformitatea vieții.

- Valorifică propria experiență de lectură a 2–3 texte simboliste.
- Scrie un eseu nestructurat în care să analizezi *particularitățile creației simboliste ca o posibilă replică la unele corespondențe din viața contemporană*.

LEGO, ERGO SUM

32

DE LA CUVINTELE-CHEIE LA AXA LEXICALĂ A TEXTULUI ARTISTIC

1. Actualizează un text literar preferat, studiat în acest modul, și cercetează-i cuvintele, urmărind ideea: *Într-un text artistic, cuvintele sînt legate organic prin sensuri, pe lângă faptul că se află în relații gramaticale.*
 - 1.1. Identifică, în textul preferat, un anumit număr de cuvinte sau grupuri de cuvinte care atrag în jurul lor, prin sens, alte cuvinte și formează conturul poeziei, pe care se axează conținutul acesteia.
 2. Vezi *Agenda cititorului* și informează-te despre importanța cuvintelor-cheie la identificarea axei lexicale a textului pentru înțelegerea mesajului comunicat.
 - 2.1. Concluzionează: ce rol are selectarea vocabularului pentru crearea sistemului de imagini al textului?
- Citește textul lui Ion Minulescu și, urmărind tehnici ale poeziei simboliste, încearcă să înțelegi confesiunea eului liric făcută *bibeloului de porțelan*.

AB INITIO

Agenda cititorului

- **CUVINTELE-CHEIE**, privite ca puncte de coagulare a sensurilor, se identifică în orice text prin diverse tehnici.
- **AXA LEXICALĂ** realizează o conexiune între cuvintele-cheie dintr-un text artistic, servind uneori și ca reper al titlului în text.
- Cuvintele-cheie, eșalonate pe axe lexicale, structurează în continuare lexicul textului în rețele tematice, la baza cărora stau cîmpurile lingvistice.
- Fiecare text se axează pe cîteva cuvinte-cheie, în jurul cărora se întrunesc și celelalte cuvinte semnificative.
- Atunci cînd identificăm axa lexicală a textului, pornim mai întîi de la identificarea cuvintelor-cheie.

ROMANȚĂ FĂRĂ ECOU

Iubire, bibelou¹ de porțelan,
Obiect cu existența efemeră,
Te regăsesc pe-aceeași etajeră
Pe care te-am lăsat acum un an...

Îți mulțumesc!...
Dar cum?... Ce s-a-ntîmplat?...
Ce suflet caritabil te-a păstrat
În lipsa mea,
În lipsa ei,
În lipsa noastră?...
Ce demon alb,
Ce pasăre albastră
Ți-a stat de veghe-atîta timp
Și te-a-ngrijit
De nu te-ai spart
Și nu te-ai prăfuit?...

Iubire, bibelou de porțelan,
Obiect de preț cu smalțul nepătat,
Rămîi pe loc acolo unde ești...
Să nu te miști...
Și dacă ne iubești -
O!... dacă ne iubești cu-adevărat -
Așteaptă-ne la fel încă un an...
Un an măcar...
Atît...
Un singur an...
Iubire, bibelou de porțelan!...

¹ Obiect decorativ mic, folosit pentru împodobirea interioarelor.

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

PORȚELANUL

în *Dicționarul limbii românești*, 1939, de Augustin Scriban

- Se distinge de celelalte produse ceramice, și mai ales de faianță, prin transluciditate și vitrificațiune.
- El se obține prin arderea unei argile albe speciale, caolin, ale cărui principale zăcămintele se află în China, Japonia, Saxonia și Franța
- Caolinul, spălat și curățat cu îngrijire, i se dă forma dorită, și pe urmă se supune unei prime acțiuni a focului. Apoi i se dă un smalt particular și, în fine, se arde bine în cup-tor. După aceasta poate fi ornat cu diverse colori vitrificabile și ars a treia oară ca să i se lipească colorile pe totdeauna.

1. Construiește, într-o formă grafică liberă, câmpul asociativ al cuvântului *iubire*.

- 1.1. Alege un șir din 3-4 asocieri și explică-le, într-un text oral coerent, colegului de bancă.
- 1.2. Completați împreună tabelul asocierilor forțate, analizând imaginile textului:

BIBELOUL		IUBIREA
Trăsături specifice	Trăsături comune	Trăsături specifice
	Fragilitatea – <i>De nu te-ai spart</i>	
	Efemeritatea – <i>Obiect cu existență efemeră</i>	
	Valoarea – <i>Obiect de preț</i>	

2. Vezi *Agenda cititorului* și agumentează preferința autorului pentru alegerea materialului – *porțelanul* – la confecționarea bibeloului.

- 2.1. Opinează: ce alte obiecte pot fi confecționate din *porțelan*?
- 2.2. Din ce alt material ar mai putea fi confecționat un *bibelou*, metaforă a iubirii?

3. Descrie verbal sau desenează bibeloul de porțelan care reprezintă în text simbolul iubirii, explicând semnificația acestuia.

4. Interpretează legătura de sens dintre cuvintele: *porțelan–bibelou; etajeră–bibelou; bibelou–smalt; smalt–nepătat; porțelan–spat*.

5. Examinează cuvintele din câmpul semantic al adjectivului *efemer*: *trecător, temporar, provizoriu, pieritor, pasager, momentan*, încercând substituirea lor în poezie cu anumite echivalente.

5.1. Comentează efectul stilistic, în poezie, al fiecărui lexem care a substituit cuvântul autorului.

1. Continuă șirurile, selectând din textul poeziei cuvintele ce se raliază la aria tematică indicată.

A

CE E AL IUBIRII: *iubire, suflet, veghe, îngrijit, așteaptă*,

B

CE E AL BIBELOULUI: *bibelou, porțelan, obiect, etajeră*,

C

CE INDICĂ TIMPUL: *efemeră, un an, timp*,

D

CE SUGEREAZĂ SPAȚIUL: *etajeră, pe loc*,

- Citește poezia scrisă de Lucian Blaga și pregătește-te pentru a înțelege formula literară a expresionismului, urmărind un dialog poetic neobișnuit.

SCRIPTA MANENT

LACRIMA ȘI RAZA

O lacrimă
Desprinsă dintre genele unei plăpînde amintiri
Ce stă ascunsă-n fundul unui suflet
Căzu
Pe albul unei fragede petale...
O rază dete peste ea
Și-i zise :
“Simt din căldura ta că nu ești bob de rouă...
De unde vii și cine ești?”

În vreme ce se destrăma în pulbere de soare,
Răspunse lacrima:
“Eu sînt un strop de suflet
Și sînt
Ca picurii izvoarelor fierbinți:
Vin totdeauna din adîncuri – mari!”...

2. Completați împreună tabelul, discutînd și indicînd în dreptul fiecărui cuvînt din axa lexicală 2-3 cuvinte de reper:

Axa lexicală a textului	Cuvînt de reper	Cuvînt de reper	Cuvînt de reper
Suflet	Amintire		
Lacrimă	Geană		
Soare	Rază		

ARS COLLABORANDI

- 2.1. Substituiți substantivul *raza* din titlu cu altele, echivalente contextual, analizînd: dacă *lacrima* este un *strop de suflet*, atunci *raza* este... ?
- 2.2. Interpretați valoarea stilistică a cuvîntului *plăpîndă* în raport cu substantivul pe care îl determină.
- 2.3. Descifrați imaginile artistice din sintagmele: *fundul unui suflet*, *strop de suflet*, *bob de rouă*, *pulbere de soare*, *izvoare fierbinți*, *adîncuri mari*.
- 2.4. Extrageți și aranjați într-o figură geometrică unitățile lexicale ce se raportează la substantivul *om*, observînd ce cuvinte ascund sau aduc în prim-plan proiecția eului liric, prin ce cuvinte se exprimă sau se sugerează stările eului.
- 2.5. Raportați fiecare dintre cuvintele axei lexicale la noțiunea de *motiv literar*. Alegeți unul dintre acestea, comentîndu-i, în text coerent, semnificația contextuală.
- 2.6. Cu ajutorul cuvintelor din axa lexicală, formulați mesajul textului.

1. Reprezintă grafic, printr-un desen simbolic, noțiunile de text, cuvinte-cheie și axă lexicală a textului.
2. Identifică axa lexicală și cuvintele-cheie ale poeziei *Romanță fără muzică* de Ion Minulescu, descifrînd imaginea artistică ascunsă în titlurile: *Romanță fără ecou*, *Romanță fără muzică*.

ARS DISCENDI

3. Compară lexicul și mesajul textului *Lacrima și raza* cu lexicul și mesajul maximei blagiene din *Rînduri-Gînduri*, identificînd, în citat, cuvintele-cheie, apreciind legătura semantică dintre ele și semnificația fiecărui cuvînt.

EXPRESIONISMUL. MISTERUL EULUI ȘI AL EXISTENȚEI: LUCIAN BLAGA

Motto:

Omul reînnoit va iubi acea artă prin care se simte regenerat.
O unitate a vieții și a artei trebuie să triumfe,
iar creația artistică trebuie să devină o creare a vieții.

Alfred WOLFENSTEIN

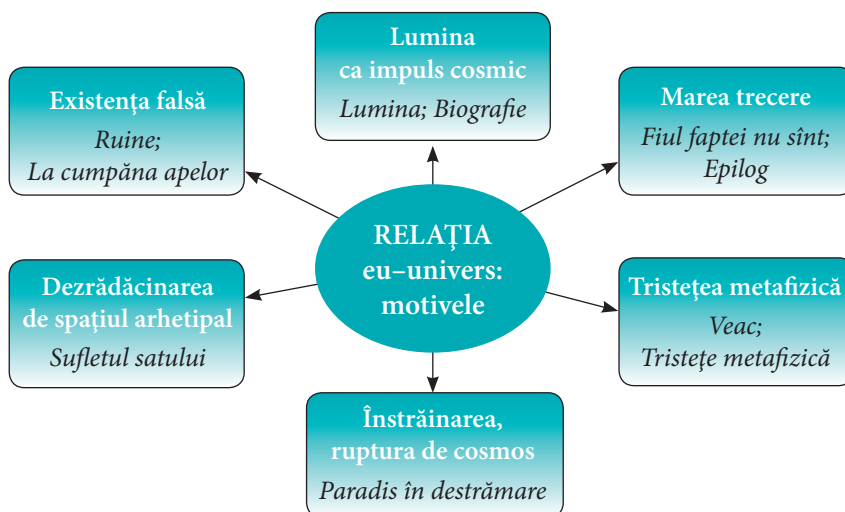
AB INITIO

Agenda cititorului

EXPRESIONISMUL

- Termenul a fost utilizat pentru prima dată de pictorul francez J.A. Hervé, la începutul secolului XX, pentru a defini, într-o formulă, arta lui Cézanne, Van Gogh și Matisse.
- A fost aplicat, mai întâi, în artele plastice, dar, foarte curînd, preluat de manifestele mișcărilor literare moderniste din preajma Primului Război Mondial.
- Expresionismul literar își are originea în operele lui Baudelaire, Rimbaud, Poe, Whitman, Dostoevski și Strindberg, iar în planul literaturii germane – în mișcarea *Sturm und Drang* (Furtună și avînt).
- Expresionismul este, în primul rînd, o izbucnire de dinamism, o descătușare afectivă.

1. Citește și meditează asupra ideilor din *motto*.
 - 1.1. Explică sensul îmbinării *omul reînnoit*, raportînd-o:
 - a) la realitatea începutului de secol XX;
 - b) la realitatea începutului de secol XXI.
 - 1.2. Opinează: de ce omul are nevoie de o artă/literatură care să-l regenereze?
2. Citește informația din *Agenda cititorului* (din această pagină și din pagina 232) și motivează apariția expresionismului, în funcție de necesitatea de transfigurare a realității din preajma Primului Război Mondial.
 - 2.1. Formulează o concluzie prin care să explici de ce anume Lucian Blaga s-a impus ca exponent al expresionismului în literatura română.

1. Examinează schema de mai sus, ce reprezintă motivele dominante ale universului liric blagian, și definește-ți așteptările de cititor în raport cu opera lui Lucian Blaga.

S APERE AUDE

2. Lecturează un text blagian și verifică-ți așteptările. Definește starea eului liric și raportează-o la propria stare după lectură.

2.1. Interpretează, succint, relația eului liric cu universul cosmic și/sau cel terestru. Utilizează informația din *Agenda cititorului*.

2.2. Comentează 2–3 detalii relevante ale orizontului imagistic din text.

3. În procesul examinării informației din *Portofoliu*, lucrând în echipe, construiți un triunghi pe laturile căruia să înscrieți particularitățile definitorii pentru etapele de creație ale lui Lucian Blaga.

SAPERERE AUDE

ARS COLLABORANDI

Portofoliu

CREAȚIA BLAGIANĂ: PARTICULARITĂȚI DEFINITORII

Între ipoteza eului integrat și a celui înstrăinat de realitățile originare, Blaga își va construi o biografie exemplară ca parte a unui mit poetic deplin încheiat, susținut de un spațiu arhetipal, o *geografie mitologică* ce are rădăcini profunde în imaginarul universal.

Ion POP

Prima etapă a creației blagiene e cea di-onisiacă a viziunii dominante, exprimată în *Poemele luminii*, care conțin, în mare, toate elementele programului expresionist: *sentimentul absolutului, istoria vitalistă, exacerbarea nietzscheană a eului creator, retrăirea autentică a fondului mitic primitiv, interiorizarea și spiritualizarea peisajului, tensiunea vizionară maximă* etc.

Atitudinile și imaginile poeziei blagiene sînt inițial expresioniste, dar nu reușesc să sugereze decît aspirația încrîncenată a materiei către o întrupare cosmică absolută; existențialul și umanul apar doar ca un mod de manifestare a stihialului abstract.

În a doua etapă Blaga își adaugă aripile metafizice pe care nici un poet expresionist european nu le-a purtat. În exemplaritatea teoretică și practică, poetul român va realiza ceea ce am putea numi *blagianizarea expresionismului*. Ea se realizează prin îndepărtarea definitivă de real. Poetul construiește un univers imaginar, în care motivele și figurile expresioniste mai pot fi interceptate ca niște magneți ascunși, în jurul cărora s-a strîns o materie palpabilă, de identitate blagiană, ce

nu mai are funcția de a învălui și a obscuriza materia inițială, ci iradiază o tensiune metafizică.

În a treia etapă a discursului blagian apare structura spunerii. Poezia blagiană iese, în sfîrșit, la suprafață, discursul blagian nemaia-vînd nevoie să fie ritm, rimă și alte elemente prozodice tradiționale, ba chiar abuzînd de acestea prin recurgerea la modele folclorice.

Temele poeziei se autohtonizează în mod programatic. Eul nu mai este nici stihial, nici anonim și problematizat, ci aproape unul *domestic*, ce se întoarce către bucuriile intime și patriarhale ale vieții.

Marin MINCU

Marea trecere e viața. Blaga o privește însă cu obsesia morții, a neantului. Existența e pentru el nu devenire, ci trecere chinuitoare cu fiecare clipă în neființă. Poetul cîntă un soi de spaimă antică.

La cumpăna apelor e pentru Blaga linia de unde drumurile vieții își schimbă panta, înce-tează să mai suie și începe coborîșul, e, cu alte cuvinte, vîrsta fatidică, de care vorbește Dante. Gîndul inevitabilului declin al vieții stă aici, în centrul poemelor. Un sentiment de împăcare și nu de spaimă îl însoțește însă sub raport liric.

Lumea îi apare poetului în perspectiva len-tei coborîri pentru care se pregătește, atinsă de o boală incurabilă, *fără obraz și fără nume*. O suferință secretă mistuie încet ființele și lu-crurile.

Ovid S. CROHMĂLNICEANU

- 3.1. Rotind triunghiul, veți lua în discuție textele ce urmează sau altele, la alegere, și le veți interpreta din perspectivă expresionistă.
- 3.2. Citiți fragmentele textelor de mai jos. Decodați mesajul, urmărind reacțiile și intențiile eului liric.

CĂTRE CITITORI

Dar cuvintele sînt lacrimile celor ce ar fi voit
așa de mult să plîngă și n-au putut.
Amare foarte sînt toate cuvintele,
de aceea – lăsați-mă
să umblu mut printre voi,
să vă ies în cale cu ochii închiși.

Expresionismul blagian

- îndepărtarea definitivă de real
- tensiunea metafizică
- strigătul disperat al ființei
- fluxul distrugător al timpului care măsoară destrămarea
- natura maladivită a omului
- neputința științei de a opri putreziciunea lumii
- drama existențială eternă

SCHIMBAREA ZODIEI

Și azi, dintr-odată, neașteptat, acest răsărit.
Ce cîntec nemăsurat!
Ca unui orb vindecat
lumea-n lumină mi s-a lărgit.
Puterile mișcă-n zenit.
Deschide porțile: Timp neumblat,
bine-ai venit,
bine-ai venit!

Agenda cititorului

LUCIAN BLAGA, poet expresionist

- Aflîndu-se la studii în Viena, Lucian Blaga a fost cel care s-a pătruns de fervoarea noului stil și de tendința de respiritualizare a vieții și a creatorilor.
- În *Fețele unui veac*, relevă figurile reprezentative ale curentului.
- Expresionistii au o permanentă tentație de a fugi de realitate. Din această cauză, poetul consideră că expresionismul reia intenția romantică de a crea o artă prin care să nu te simți doar mișcat, ci și crescut.
- Expresionismul este atras de metafizică.

ÎN MAREA TRECERE

Tot mai departe șovăi pe drum, – închid cu pumnul toate izvoarele,
și, ca un ucigaș ce-astupă cu năframa pentru totdeauna să tacă,
o gură învinsă, să tacă.

- 3.3. Discutați în echipe cîte un text din cele propuse pe fiecare latură a triunghiului.
- 3.4. Identificați notele expresionismului blagian, comentîndu-le succint.
- 3.5. Încadrați fiecare text în una dintre cele trei etape ale creației poetului, susținîndu-vă opțiunea prin trei argumente, idei ale cercetătorilor, expuse în *Portofoliu*.
- 3.6. Redactați, în echipe, cîte un text argumentativ, în care să susțineți ideea lui Marin Mincu despre *blagianizarea expresionismului*, referindu-vă la textul discutat, la informația din *Agenda cititorului* și la cea din *Portofoliu*.
4. Lecturează, selectiv, versurile inserate în culegerile *În marea trecere* și *Laudă somnului*, pe care exegeții operei blagiene le consideră reprezentative pentru expresionism.
- 4.1. Observă, cu ochi de cititor avizat, notele expresioniste și reflectează asupra relevanței lor, asupra *forței* lor de a capta atenția și de a impresiona cititorul.
- 4.2. Expune-ți observațiile, constatările într-un scurt text-reflecție.

- Citește poezia *Biografie* de Lucian Blaga și motivează-te să înțelegi ceva esențial despre tine.

BIOGRAFIE

Unde și când m-am ivit în lumină nu știu,
din umbră mă ispitesc singur să cred
că lumea e o cîntare.
Străin zîmbind, vrăjit suind,
în mijlocul ei mă-mplinesc cu mirare.
Cîteodată spun vorbe cari nu mă cuprind,
cîteodată iubesc lucruri cari nu-mi răspund.
De vînturi și isprăvi visate îmi sînt ochii plini,
de umblat umblu ca fiecare:
cînd vinovat pe coperișele iadului,
cînd fără păcat pe muntele cu crini.
Închis în cercul aceleiași vetre
fac schimb de taine cu strămoșii,
norodul spălat de ape subt pietre.
Seara se-ntîmplă mulcom s-asculț
în mine cum se tot revarsă
poveștile singelui uitat de mult.
Binecuvînt pîinea și luna.
Ziua trăiesc împrăștiat cu furtuna.

Cu cuvinte stinse în gură
am cîntat și mai cînt marea trecere,
somnul lumii, îngerii de ceară.
De pe-un umăr pe altul
tăcînd îmi trec steaua ca o povară.

1. Vezi *Agenda cititorului* și recitește poezia, reflectînd asupra ideilor fiecărei fraze poetice confesive.
 - 1.1. Fișează ideile pe foaia de caiet, păstrînd sintagmele textuale.
2. Relevă momentele inițierii în realitatea existențială și a formării personalității eului liric.
 - 2.1. Ce semnifică
 - ▶ nașterea în lumină? ▶ aflarea în umbră?
 - ▶ necunoașterea timpului ivirii? ▶ străin zîmbind, vrăjit suind?
 - 2.2. Comentează metaforele: *Lumea e o cîntare; mă-mplinesc cu mirare*, sintetizînd sugestiile lor în text.
3. Explică efectul concentrării eului liric pe o anumită stare, angajînd și sintagmele-cheie: *spun vorbe, iubesc lucrurile, visez isprăvi, de umblat umblu*. Precizează circumstanțele determinante.

Agenda cititorului

DESPRE PORTRETUL INTERIOR

- *Biografie* inițiază culegerea *Laudă somnului* (1929), fiind un text poetic de legătură intertextuală cu precedentele volume de versuri, mai ales prin idei și teme definitorii: *nașterea cosmosului din lumină, miracolul orizontului de mistere, marea trecere, miracolul comunicării cu strămoșii, comunicarea, vatra străbună, întoarcerea către sine și către primordialele ființei și lumii, marele semn cosmic* etc.
- Poezia are mai multe variante, prima fiind intitulată *Biografia mea pentru un prieten*, publicată în revista *Gîndirea*, în 1925. Poetul intenționează să se autodefinească prin poezie, tentat de propriul portret, care ascunde tainele și visurile ființei.

Rînduri - Gînduri

CONFESIUNEA POETULUI

• Cîntecul este o prelungire, în lumea creatorului, a tăcerii originare, în sensul că, în el, se regăsesc echilibrul și armonia ce caracterizau starea purei virtualități pre-verbale. Și nu numai atît: prin cîntec, condiția cuvîntului, de nume al fragmentului înstrăinat, este depășită în Totul imnic, așa cum *corola de minuni a lumii* reprezintă un ansamblu rotund care trăiește prin părțile sale reunite.

Lucian BLAGA

REPERE DE INTERPRETARE

- definirea statutului existențial;
- asumarea destinului de creator;
- vocația autocontemplării;
- tainele originare;
- căutarea misterelor, a rădăcinilor originare ale eului liric;
- regăsirea tainelor ființei umane.

ARS DISCENDI

- 3.1. Relevă sensul crizei de comunicare.
- 3.2. Descoperă, în text, și interpretează semnificația duală a ființei umane: *oscilația ei între iad și rai*.
4. Comunicarea explicită cu realitatea fiindu-i refuzată, eul liric se orientează spre spațiul neantului sufletesc, reușind să facă *schimb de taine cu strămoșii*. Interpretează semnificația acestui *schimb*, relaționîndu-i semnele: *cercul aceleiași vetre, apa, piatra*.
5. Interpretează sugestia *spațiului vetrei* ca:
 - *unica posibilitate de a trece barierele morții;*
 - *o condiție a revitalizării;*
 - *spațiul de acumulare a energiei cosmice;*
 - *spațiu hipnotizant.*
- 5.1. Explică rolul *serii* ca timp inițiativ pentru poetul-receptor și hermeneut al creației metafizice – *poveștile singelui uitat de mult*.
6. Edifică idealul etic al eului liric: *binecuvînt pîinea și luna*, comentînd cele două simboluri.
7. Comentează metafora revelatoare *trăiesc împrăștiat cu furtuni* ca sugesție a existenței, a vieții, a eternității ființei, a risipirii în spațiul nemărginit, a contopirii cu originarul, primordialul.
8. Ce semnifică reapariția cîntecului din finalul poeziei? Angajează punctul de vedere al poetului, precizat în *Rînduri-Gînduri*.
- 8.1. Ce relație de sens este între *lumea e o cîntare* și *am cîntat și mai cînt*?
- 8.2. Observă: *cum* și *ce* cîntă poetul? Comentează sugestia metaforei.
- 8.3. Interpretează ultimele două versuri în raport cu ideea de destin al creatorului.
9. Citește poezia *Autoportret* de Lucian Blaga și, aplicînd *reperele de interpretare*, relevă similitudini cu semnificația textului *Biografie*.

1. Comentează textul, motivînd că poezia *Biografie* este o *biografie lirică a poetului*.
2. Rememorează diversele lecturi din lirica lui Lucian Blaga și redactează un eseu în care să relevi valoarea expresionismului blagian.

OPȚIONAL

3. Redactează un text *în maniera Biografiei blagiene*, în care să te vezi în *oglindea faptelor* și *ideilor personale*, comunicîndu-ți idealurile etice și estetice.

Drama *Meșterul Manole* sau definiția absolută a frumosului

1. Actualizează subiectul baladei populare *Mănăstirea Argeșului*, menționând principalele momente ale evenimentului relatat.
2. Concretizează motivele relevante ale baladei, comentând semnificația motivului dominant.
3. Raportează afirmația exegetului Ovid S. Crohmălniceanu la balada populară și formulează două concluzii: *Piesa Meșterul Manole conține, chiar în miezul ei, ideea jertfei ca preț al împlinirii spiritului creator.*

AB INITIO

- Citește fragmentele din drama *Meșterul Manole* de Lucian Blaga, urmărind viziunea originală a autorului asupra mitului popular.

S CRIPTA MANENT

MEȘTERUL MANOLE

(fragmente)

ACTUL ÎNTÎI

Cămara de lucru a Meșterului Manole. Multe, foarte multe lumînări aprinse pe masă, pe blidar, în fereastră. Pe masă e un chip mic de lemn al viitoarei biserici. Starețul Bogumil, șezînd în fața mesei, privește drept înaintea, din cînd în cînd clipește repede din ochi. Găman, figură ca de poveste, barba lungă, împletită, haina de lînă ca un cojoc, doarme într-un colț mișcîndu-se neliniștit prin somn, cînd și cînd scoate sunete ca un horcăit și ca un suspin în același timp. Meșterul Manole, la masă, aplecat peste pergamente și planuri, măsură chinuit și frămîntat. Noapte tîrziu.

SCENA I

Manole (*ducîndu-și mîna deznădăjduit prin păr*): Ajută-mă, cuvioase – altfel! Altfel! – Nu cu sfaturi mai presus de fire! O, cîte piedici și împotriviri!

Bogumil (*Fără a se mișca, cu voce monotonă, ca a unuia care-și are un drum de la care nu se mai abate*): Nu mai măsura! [...]

Manole: Cine-mi dărimă zidurile? [...]

Bogumil: Dar tu nu vrei să faci jertfă, și pe mine nu vrei să mă lași să mă rog. (*se ridică*) Mă duc!

Femeile noastre au ieșit lîngă rîu la miezul nopții și au stins lumînări în apă, pentru a dezlega blestemul, dacă e blestem. Dar nu a fost. Tu ai aprins candelă deasupra chipului mic – tot în zadar. Un singur lucru mai poate să ajute.

Manole: A fost odată săpat în piatră: să nu ucizi. Și alt fulger de atunci n-a mai căzut să șteargă poruncile!

Bogumil: Mă duc să mă rog. Pentru tine – eu nevrednicul – ca să învingi zădărniciile.

Manole: Cum e? Cine e? Ce e?

Bogumil: Nu e apă și nu e foc – sunt puterile! Ele disprețuiesc întinderea locului și ies cînd vor de subț legile vremii. Le crezi aici, și ele din întîia beznă răspund. Le crezi acolo. Și ele dănțuiesc cu înfricoșare în noi. Zi: Doamne, Doamne.

Manole: Doamne, Doamne, de ce m-ai părăsit? [...]

Găman (*Sare dintr-o dată în picioare, cuprins de panică, cu glas greu*): Meștere, meștere, meștere. (*Încet de tot*) Meștere! (*Apoi tot mai tare*)

Se deschid porțile fără de chei. Acum iese o putere ce gîlgîie, acum o zburătoare în văzduh s-azvîrle, acum o cărămidă, acum un os, acum un cap – ochi bazaochi, frunte vălătuc – toate negre, nici una curată. Țăia ce-i! A-ù, a-ù, a-ù!! *Pomilui nas, Boje moi!* Țăria albastră a lumii plesnește, bul-bul-bul se suge balta! Iată stihii frecate una de alta, și pietre sfărîmate în fălci subpămîntene. Huruie moara smintelilor dedesubt și se învîrte. De acolo, în pofida noastră, și de mai departe se dă drumul sorților.

Manole: Zmeul nostru bătrîn visează rău și ghicește faptele depărtărilor.

SCENA III

Mira (*Vine din dreapta, apare într-o simplă cămașă lungă, albă, desculță*): Manole, pot să viu?

Manole: Vino, Mira, vino. [...] Eu aici era să bat cu pumnii în porțile de sus.

Mira: Manole, știu. Tu, tu, inimă fără osindă, gînd treaz, visare fără popas. Mai lasă zidul. Mai lasă turllele. Rod iarăși grijile negre?

Manole: Lingă tine, blestemul nu găsește cuvînt.

Mira: Fruntea asta nu se mai netezește niciodată? Manole, apleacă-te și surîzi – uită-te în ochii mei. Ce ascunzi în tine?

Manole: Frică, Mira. Frică de drumul pe care mă găsesc. Că nu știu unde sunt și unde duce. Și nu știu dacă suie sau coboară. Și nu știu dacă m-apropiu sau mă depărtez. Ce bine că ești aici. Tu, început și sfîrșit, tu, totul.

Mira: Meșterul meu – visează. Pentru el femeia adusă de peste apă nu e tocmai totul, dar, să zicem, jumătate de tot. Cealaltă jumătate e ea. (*Arată spre bisericuță*) Și cu drept cuvînt. Las', las', nu tăgădui! Nu mă supăr deloc că mă pui în cumpănă cu minunea asta înfricoșată de puteri.

Manole: Între voi două nici o deosebire nu fac, pentru mine sunteți una. [...]

ACTUL AL TREILEA

Aceleași ruini. Dar un zid ridicat în temelie: locul pentru jertfă. Dimineată. Zidarii sunt în așteptarea celei dintîi care va veni. Fețele lor sunt trase, palide, slăbite. Mult timp tăcere. Numai cîte un tușit s-aude. Fiecare pe cîte o piatră.

SCENA III

Mira (*Sosește, răsuflă grăbit, cu un suris speriat*): Bună dimineața – nouă ucigași. Și cu Manole zece...

Cei nouă (*Și-apleacă frunțile*)

Manole (*O privește înlemnit și nu mai gîndește*)

Mira: Bună dimineața, voinicilor, nu-mi răspun-deți nici unul? [...] (*Către Manole*) Meștere, rău ai fost sfătuit. Vrei să schimbi pravili scrise cu fulger – ca să izbutești un meșteșug? Nu-ți poate fi spre bucurie că sunt aici... o nouă piedică în planurile voastre, – dar crezi că poruncile de dincolo au devenit de prisos din pricina prăbușirilor de-aici? [...] (*Către toți*) Tot a pierit din oasele voastre: carne, lumină, suflet și voinicie... Nu așa... Tristețea e păcat. Încruntarea de asemenea, așa nu-mi place să vă văd. [...] (*Se uită la ei, șăgălnicia ei speriată se schimbă în fior, cu țipăt*) Meștere!

Manole (*Mare și sinistru, s-azvîrle între ei, răstoarnă în mișcare vreo trei zidari, ceilalți se dau înapoi, în cerc, după obiceiul lupilor. El își prinde soția de mînă și vrea s-o smulgă dintre ei*): Mira!

Mira: Acum știu tot.

Manole: Nu știi încă nimic.

Mira: El singur e de vină; duhul care la toate relele împinge, starețul Bogumil!! Mi-a spus că aici trebuie să se facă moarte de om, că biserica nu se va înălța pînă cînd nu se va zidi în ea viață de om. Făcea spume la gură starețul și bolborosea... Și eu am stat la gînduri

și n-am crezut... Dar o neliniște m-a cuprins – și iată am venit să vă opresc... Din tăcerea voastră am înțeles că e adevărat... Meștere, aici vreți să jertfiți un om între ziduri... El v-a îndemnat la rău. E o crudă nebunie... Acum știu, nici o îndoială nu mai este... Voi rămînea aici și n-am să îngădui stingerea omului, că omul nu-i o luminare de stins cu două degete muiate în apa spurcată a gurii...

Manole (*Strigă sfișietor*): Mira, nu, nu, nu! Nu se poate. Mira! De ce?

Mira: Ce e, meștere?

Manole: Mira, nu se poate!... Vreau să fie numai vis rău... Vreau să mă trezesc. Mira, cine te-a chemat?

Mira: Nimenea nu m-a chemat. Nimenea nu m-a oprit. Am venit! [...]

Manole: Tu ai venit să scapi un om de la moarte... astfel sufletul tău se vădește cel mai curat. Te potrivești în ceruri și te-ai rătăcit între noi, oameni de glumă rea. Mira, ce să-ți mai spun? De-atîtea ori ai fost căprioara neagră cînd suiai drumul la noi. De-atîtea ori ai fost izvor de munte, cînd coborai de la noi. Acum ești aici încă o dată: nici căprioară, nici izvor, ci altar. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit și jurămîntul cu care l-am învins. [...]

Privește zidurile, Mira. Aceste ziduri crescute nu se vor mai prăbuși. În cîteva zile și nopți biserica va fi întregă și va străluci între munți, împrăștiind din co-perișe soare pentru toți muritorii. [...]

Povestea cu jertfa omenească – e numai așa – un joc. Un joc de albă vrajă și întunecată magie, pe care-l vom face cu tine.

(O prinde ușor cu brațul și pornesc în pas liniștit spre ziduri)

ACTUL AL PATRULEA

Zidurile ridicate, cu un început de schele într-o parte. Zidarii lucrează repede. Manole umblă agitat. Pe locul unde în zid Mira e de tot acoperită cade un mănunchi de raze.

SCENA I

Al șaptelea: Zvîrliți tencuială pe coapse și os, să-nchidem viața în zidul de jos.

Întîiul: Uci-deți nădejde de casă și vatră. Clădiți-mi lăcaș din lumină și piatră. [...]

Manole (*Urlă plesnind peste ei (zidarii) un bici fantastic de lung*): Lucrați, băieți. Oh, deasupra aceleași păreri fără s-aducă vindecare, soare și ceruri mari. Su-fletul a băut fapte și povești amare. Lucrați, zidari!

Unul: Lucrați, băieți!

Manole: O, vai-erul! De-aici ce poartă mai deschid?

Lucrați, băieți, lucrați, zidari, vai-erul să înceteze în zid! [...]

Manole: Doare lumina, sunetul doare, lumea doare. Nu e cineva să lovească trupul, să simt cel puțin o clipă durerea în altă parte?! O, ce departe suntem unul de altul, ce departe!! Mai repede, mai repede!! Zoriți, zidari! Fără odihnă, fără sete, fără foame. Să-nceteze vai-erul în zid! (*Plesnește cu biciul*)

Argeșul să se umfle cu vuiet, să se întețească șuier prin copaci. Să nu se mai audă chinul din zid. Doamne, jocul a fost scurt, dar vai-erul e lung. (*Scoate un vai-er surd*) Manole – Manole – Manole.

ACTUL AL CINCILEA

SCENA I

Zidari (*Pe trepte, trag din răspu-teri de niște funii cari duc în biserică. Se ridică clopotul. Cu strigăte obiș-nuite la asemenea lucrare.*)

Al treilea: Acum totul e isprăvit. Se cuvine să nu fim triști. În fiecare clipă trebuie să sosească Vodă.[...]

Al doilea: Nici o vină nu avem. Soborul va judeca și dacă e bine și cu cale să se încerce în lăcașul acesta schimbarea pîinii în trup și a vinului în sînge, sau dacă nu cumva ar fi mai bine lăcașul să se dea schismaticilor! Astă-noapte mîna de aur a Fecioarei a căzut din icoană.

Al treilea: Semne sunt – și umblă prin toată lumea. Totuși nu mă mai îndoiesc că Vodă vine să se bucure de lăcașul isprăvit. Nu vine să judece. Și în cele din urmă, cu toată suferința – o mulțumire poate avea și Manole. Biserica e atît de frumoasă – Maica Precista dacă ar fi să nască a doua oară pe Isus, ar trebui să-L nască nu în iesle, ci în lăcașul acesta. (*Din dreapta vine Manole pe lîngă zid*) Uite, Manole în jurul bisericii aiurind ocolește. De săptămîni tot așa umblă.

Întîiul: Umblă parcă n-ar umbla.

Al doilea: Vorbește parcă n-ar vorbi.

Al treilea: Trăiește parcă n-ar trăi.[...]

SCENA III

Vodă (*Caută pe Manole*): Tu ești Manole?

Manole (*vine mai aproape, inexistent*): Eu.

Vodă (*Clătinînd din cap, se întoarce către boieri și călugări*): Boieri și călugări, fără fereli, mai aproape! Priviți-vă omul, pe urmă să-mi spuneți ce mai doriți. (*Către Manole*) Cînd te-am văzut pe urmă, erai încă tînăr. Cît pe-aci să nu te cunosc. Furtună din care deșert te-a pustiit așa, Manole? Au ce suflare a făcut din părul tău vîrtej și spuză?

Manole (*Sfîrșit*): Suflarea aceea nu are nume, dar dacă vrei, îi poți spune: „fără sărbătoare” și „fără noroc”. În pămînt mi-am pus capul și-am zis: Doamne, dacă a fost pedeapsă, de ce a fost? [...]

Bogumil: Alege și har.

Vodă: Nedrepti niciodată să nu fim cu întîmplările, Meștere. Nu e un noroc – că ai putut să să ridici ase-menea biserică? E cea mai frumoasă în toată credința răsăritului, adică în singura dreaptă-credință. Stă aici, de piatră, și totuși așa de ușoară că ar putea la fel să plutească și pe mare. Aici, sau mutată prin văzduh în altă țară, ea ar fi tot cea mai frumoasă. Rodul muncii și al mîinilor tale!

Manole: Ce e munca, ce sunt mîinile? Ce e iubirea, suferința și moartea noastră? Înalte, și tu părinte Bogumile, rugați-vă să nu se mai sălășluiască în nimenea patima clădirei ca în Meșterul Manole cel de cumplită amintire. Că patima aceasta coborîta de aiurea în om e foc, ce mistuie preajmă și purtător. Și e pedeapsă, și e blestem. Sunteți de față, toți: oameni, creștini și copii. Va ghici vreodată cineva? – Nu, nu va ghici – și nimeni nu va înțelege – o, unde sunt? Ce mai vreau? Nu cereți grai lămurit omului cu gîndul rupt. De subt picioare pămîntul să piară nu vrea, în pîcla neagră sunt fără ieșire și fără toiag. Doamne, pentru ce vină neștiută am fost pedepsit cu dorul de a zămisli frumsețe? [...]

Vodă: Manole, ce ai? Tu ești bolnav.

Manole: În zid ea s-a stins, dar în mine ea tot mai strigă. Ridicat din carnea mea, strigătul copleșește vuietul lumii. Și sunt surd și-aproape nu mai aud vorba mării tale. Pentru cîntecul ce s-a mai auzit din sicriul zidului, am mai întîrziat o clipă cu sîngele în tremurare. Nu mai am nimic de așteptat și totuși între zi și noapte mai zăbovesc, privirea mea spre același loc veșnic se-ndrumă, poate se deschide încă peretele cum mormîntul Celui ce a treia zi a-nviat s-a deschis, s-o văd ieșind – numai lumină, așa cum a intrat.

Vodă: [...] Încă o sută sau două de ani Vodă mai vrea să trăiască și Vodă poruncește și lui Manole să trăiască, să se bucure de dărnicia noastră fără de sfîrșit.

Manole: (*Cu crescîndă, grăbită răsufare*) Nu, stăpîne. Tot ce mai doresc e să mă lași – să mă lași să mă sui în biserică. Vreau să trag eu clopotul întîia oară pentru aceea care cîntare de clopot n-a avut – numai atît, stăpîne – numai atît. Stăpîne, lucrul e isprăvit, astăzi ne vom împărăștia așa cum am venit.

Vodă: Fie, deși cuvintele tale, toate, nu le-nțeleg. Voi fi între slugile tale pînă la sfîrșit. Du-te acum, tra-

ge clopotul. Pe urmă mai vorbim în liniște.

Manole: Da, o să mai vorbim mult și mai ales în liniște. O să vorbim, uitîndu-ne muți unul la altul. Eu nu voi zice nimic, iar tu, stăpîne, vei asculta și vei înțelege – că altfel – că altfel – nu se poate.

SCENA IV

Boierii și călugării: [...] Osînda!!!

Mulțimea: Nu, nu se poate! – Manole, meșterul neasemănat trebuie să trăiască! Nu, nu se poate! Ia-tă-ne – toți – toți suntem în biserică – și-n preajma bisericii. Noi strigăm, boierii urlă, noi apărăm, călugării osîndesc – toți suntem jos. Manole singur e sus, – singur deasupra noastră – deasupra bisericii! Alt sfat, alt sobor! Acesta să plece! Acesta să se întoarcă! [...] (*Amuțește dintr-o dată, privind în sus*)

Mulțimea (*Cu temere*): Ce e, ce vrea?

Vodă: Stați, nu mișcați! O vorbă să nu crîcniți!

Găman: Cîntecul din zid te cheamă spre alt tărîm, unde huma e albastră și unde se duc toate viețile. Din-tre turle privești și ți se pare jalnică lumea și frumusețea. Sufletul tău se desprinde din trup, lumina se învîrte, cerul îți pare jos ca un scut. Cîndul tău zboară, trupul tău cade ca o haină care te-a strîns și mult te-a durut. (*De după biserică un țipăt*) Manole s-a aruncat în văzduh. (*Țipete în mulțime. Plîns de femei. S-aud șoapte*) Căzut ...

Găman (*S-a scuturat sinistru, pe urmă se liniștește tot mai mult*): În zid un cîntec a conținut. Slava tibie, Gosподi, slava tibie! Primește-l de-a dreapta puterii!

Cîțiva (*Aduc trupul în mijloc*)

Toți: Mort. [...]

Întîiul: Doamne, ce strălucire aici și ce pustietate în noi!

1. Exprimă-ți opinia, exemplificînd răspunsul:

- Drama relatează subiectul baladei populare?
- Autorul modifică anumite aspecte ale mitului popular?
- Autorul modifică esențial mitul conținut în balada populară?
- Drama păstrează viziunea autorului anonim?
- Autorul și-a promovat propria viziune poetică asupra evenimentului mitic?

2. Selectează, din text, lexeme din cîmpul semantic al noțiunii de creație și explică-le sensul, raportîndu-le la:

- meșterul Manole;
- biserică;
- timp.

3. Interpretează, în baza textului, semnificația cronotopului din operă.

Temp / Spațiu	Date relevante	Semnificații
a) Timpul	-	
b) Spațiul	-	

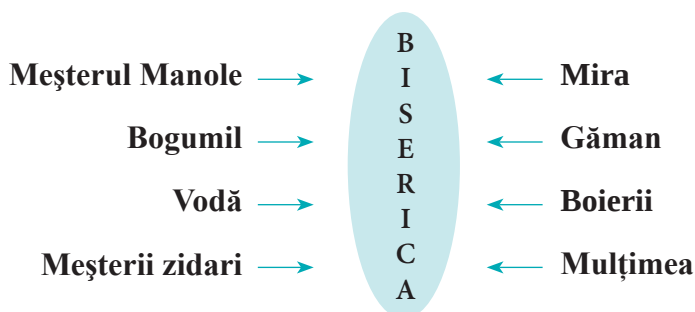
3.1. Motivează sugestia expresionistă a unor imagini puternice, cu semne apocaliptice: o săptămână întreagă au plutit pe apele umflate ale Argeșului o mie de sicrie cu morți; femeile nu au lapte pentru prunci; copiii nu mai cresc; prezența puterilor fără noimă, fără grai, necuratele.

4. Relatează cum înțelegi intenția autorului de a schimba universul uman în dramă în raport cu cel din baladă:

- Manole-Manea = Meșterul Manole
- Ana = Mira -
- Bogumil -
- Găman -
- Negru-Vodă = nume generic: Vodă.....
- calfele și zidarii - Întiul, Al doilea, Al treilea... Al nouălea

5. Determină semnificația personajelor dramei, referindu-te la:

- nume;
- locul pe care-l ocupă în acțiune;
- ideile pe care le exprimă, în raport cu obiectul creației.

1. Explică natura conflictului din dramă, operînd cu atitudinea personajelor față de conceptele de *destin al creatorului* și *valoarea creației*.
2. Comentează travaliul crizei creatorului pe care o suportă Meșterul Manole, reperînd mărturisiri ale personajului.
3. Vezi *Agenda cititorului* și caracterizează, prin exemple, personajul principal al dramei, relevînd factura lui expresionistă.
4. Relevă valoarea simbolică a Mirei, pornind de la atitudinea exprimată de următoarele personaje:

Găman: Lasă-mă să-ți sărut picioarele, tu – înger, tu – copil, tu – piatră.

Manole: Ce bine că ești aici. Tu, început și sfîrșit, tu totul. Altar viu între blestemul ce ne-a prigonit și jurămîntul cu care l-am învins.

Agenda cititorului

TRĂSĂTURI ALE PERSONAJULUI EXPRESIONIST

- Trăirea unor stări puternice, profund dramatice în legătură cu elanul vital al iubirii și al creației;
- Măcinarea interioară din cauza unor atitudini contradictorii;
- Manifestarea unui spirit creator activ, ce se reflectă în exterior, menit să dea expresie întregului;
- Exprimarea unor trăiri halucinatorii, reprezentări fantastice, deformată ale lumii;
- Reprezentarea strigătului ființei înfiorate de impulsul conștiinței metafizice;
- Asumarea totală a misiunii creatorului și eliberarea elanului creator prin împlinirea totală a acestei misiuni.

LABOR OMNIA VINCIT

LABOR OMNIA VINCIT

Rînduri - Gînduri

• Blaga reușește să exploreze credințele ancestrale obscure, plămuirile mitice naive, practicile magice populare, cu alte cuvinte, materia spirituală a „eresurilor”. Surpriza e de a constata că o substanță dramatică inedită poate fi scoasă din acest zăcămint folcloric singular. Intuiția lui artistică profundă e de a iscodi luminisurile metafizice ale unor asemenea aspecte ascunse pe care ajunge să le ia sacrul în viața comunităților umane.

Ovid S. CROHMĂLNICEANU

ARS DISCENDI

Mănăstirea Argeșului

5. Motivează, prin trei argumente, rolul Mirei în raport cu:
 - a) evoluția stării de spirit a meșterului Manole;
 - b) evoluția conflictului interior al meșterului;
 - c) soluția conflictului dintre meșteri și Manole;
 - d) soluția conflictului dintre Bogumil, Găman și Manole;
 - e) soluția conflictului dintre puterile subpămîntene și voința meșterilor/voința lui Dumnezeu.
6. Sintetizează mesajul dramei, pornind de la opinia criticului Ovid S. Crohmălniceanu din *Rînduri-Gînduri*.
7. Demonstrează, prin cîte un argument, semnificația expresionistă a motivelor relevante din dramă: *blestemul, bogomilismul, semnele apocalipsei, cunoașterea luciferică, disperarea sfișietoare, moartea sacrificială etc.*
8. Compară travaliul meșterului cu cel al lui Sisif sau cu al unui alt personaj mitic, pornind de la afirmațiile lui Manole: *Sunt veșnic la început de drum și Pînă la sfîrșitul zilelor, încă și încă o dată, de nenumărate ori în deșert și iar în deșert!*
9. Propune colegilor o variantă proprie de interpretare a afirmației lui Manole, raportînd-o la timpul actual: *Trăim în lumea harului, unde îndelungă răbdare se cere. Va fi o jertfă dătătoare de viață; lăcașul e ceea ce unuia singur îi e dat să înfăptuiască pătruns de cea mai înaltă taină cerească. Un destin se împlinește prin noi. Încet, sigur și fără abatere.*
10. Meditează, într-o reflecție, asupra simbolului bisericii, utilizînd metaforele din text: *bucuria de la început, rostită în cîntec de cărămidă și var; veșnică frumusețe; încheată numai din lumină; biserică-cetate; biserică-soare pentru toți muritorii; cîntec de iubire împletit cu cîntec de moarte; o minune etc.*

1. Valorificînd date relevante din text, demonstrează, într-o meditație de o pagină A4, că drama *Meșterul Manole* de Lucian Blaga este o operă de manieră expresionistă.
2. Susține ideea că mitul *Meșterului Manole* atestă universalizarea, prin literatură, a motivului sacrificiului întru creație, dezvoltînd, într-un eseu argumentativ, afirmația lui Mircea Eliade: *Creația nu se poate desăvîrși decît plecînd de la o ființă vie care trebuie imolată: un uriaș primordial, androgin, sau un bărbat cosmic, o Zeiță Mamă, sau o Fată mitică. Nimic nu se poate crea decît prin imolare, prin sacrificiu.*

OPȚIONAL

1. Citește piesa *Zamolxe* sau *Cruciada copiilor* și demonstrează, prin trei argumente, că opera reprezintă expresionismul românesc.

Redactarea unei compoziții de caracterizare a personajului modernist

1. Autoevaluează-ți personalitatea, argumentînd: în situații de decizie și de atitudine, procedezi în spirit modern, modernist sau potmodern?
2. În ce situații l-ai susține pe Meșterul Manole, l-ai reprezenta în fața colegilor? De ce?
3. Ce calități inedite ai descoperit la personajele din drama *Meșterul Manole*?
4. Urmărește textul și identifică modalitățile deosebite de construire a personajelor dramei, la care a recurs Lucian Blaga.
5. Argumentează faptul că personajele dramei formează corespondențe dihitomice și antinomice: *Meșterul Manole–Mira; Manole–Vodă; Bogumil–Găman; boierii, călugării–mulțimea; Bogumil–Mira* etc.
6. Actualizează cunoștințele și demontrează, prin două exemple, că Meșterul Manole este un personaj tragic.
- 6.1. Realizează o paralelă literară între protagoniștii baladei populare și cei ai dramei blagiene.

7. Comentează semnificația cuplului *Meșterul Manole–Mira* ca personaje construite din două perspective: *umană* și *simbolică*.
- 7.1. Interpretează însemnele distincte ale cuplului și determină modelul uman inedit, consultînd tipologia de mai jos:

MANOLE – un erou tragic, simbolizând drama geniului creator care sacrifică cele mai de preț lucruri – iubirea și viața – pentru încheierea actului creator.

MIRA – femeia-lumină, iubirea, jertfa benevolente, acuzatoarea și salvatoarea.

MODELE UMANE INEDITE ALE PERSONAJULUI MODERNIST

personalitate capabilă de autosacrificare în numele salvării vieții și pereinătății valorii existențiale; personaje cu dublă sau multiplă personalitate; personalitate – simbol sau diverse măști; „omul fără însușiri”; ins absurd, nonerou; personaj „sucit”, bufon, nebun, parodic; voci uneori existente numai prin actul de limbaj.

8. Argumentează ce trăsături de caracter asemănătoare ai dori să dobîndești pentru a deveni o personalitate a contemporaneității.
1. Selectează repere din *Agenda cititorului* și redactează o compoziție în care să demonstrezi, la alegere, că Meșterul Manole sau Mira sînt personaje moderniste.

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

PERSONAJUL MODERNIST

- Manifestă ipostaze existențiale ale omului modern: *fragilitatea ființei umane în fața neantului, angoasa existențială, solitudinea, alienarea, spaima de moarte, sentimentul finitudinii, al eșecului existențial, al absurdului*;
- Este angajat în procesul căutării sinelui, avînd, deseori, o identitate vagă;
- Se manifestă prin aspecte interioare, prin zone abisale ale ființei sale: *subconștientul, inconștientul, fluxul memoriei, introspecția și retrospecția, monologul interior, autoanaliza*;
- Reprezintă teme specifice: *destinul omului de creație, al intelectualului, cunoașterea, autocunoașterea, existența individuală, dilema existențială, războiul, moartea, iubirea* etc.

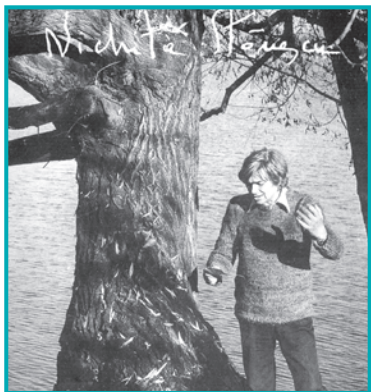
ARS DISCENDI

CONȘTIINȚA MODERNISTĂ A IDENTIFICĂRII POETULUI CU LUMEA: NICHITA STĂNESCU

Motto:

Dacă la Nichita Stănescu și la poeții generației sale identificarea cu marele tot are aerul contopirii intelectuale, la poeții basarabeni ea se realizează în preaplînul emoțional al evlaviei și curățeniei etice a trăirii.

Mihai CIMPOI

Ispita metaforei

1. Notează nume de oameni, lucruri și fenomene care-ți prezintă universul propriu.
2. Actualizînd lecturile personale, reflectează și pronunță-te: în cazul scriitorilor, cînd și cum se produce identificarea cu lumea? Exemplifică.
- 2.1. Care este, în viziunea ta, efectul acestui fenomen în opera creatorului?
3. Observă instantaneul din imagine și, urmărind sugestia limbajului nonverbal, comentează starea de spirit a poetului Nichita Stănescu într-un moment de ispită a metaforei.
4. Consultă informația din *Portofoliu* și urmărește sugestia titlurilor volumelor de versuri.
- 4.1. Ce aștepți să-ți comunice aceste poezii la o eventuală lectură?

AB INITIO

Portofoliu

POETUL NECUVINTELOR DIN MAREA POEZIE

Nichita Stănescu, poetul care a făcut parte din generația șaizeciștilor (sec. XX) și a dus o neîmpăcată luptă cu inerția unei gândiri, atitudini și limbaj, devenite plate, anemice, poezia îndepărtîndu-se de adevăratul ei lirism.

S-a născut la 31 martie 1933. Primele studii le face în orașul său natal, Ploiești (gimnaziale și liceale), apoi urmează cursurile Facultății de Filologie la Universitatea din București. Debutează în anul 1957 cu mai multe versuri publicate în diverse reviste. Activitate: corector, redactor la secția poezie a *Gazetei literare*.

Volume: *Sensul iubirii* (1960); *O viziune a sentimentelor* (1964); *Dreptul la timp* (1965);

11 elegii (1966); *Roșu vertical, Alfa, Oul și sfera* (1967); *Laus Ptolemaei* (1968); *Necuvinte* (1969); *În dulcele stil clasic* (1970); *Respirări; Noduri și semne* (1982) etc.

Premii obținute: Premiul Herder, la Viena (1975); Premiul Mihai Eminescu al Academiei Române (1978). În 1979, este propus pe lista candidaților la Premiul Nobel, iar în 1980 Academia Suedeză îl reînaintează.

Participă la diverse concursuri și festivaluri internaționale. În 1976, a fost oaspetele Zilelor Literaturii la Chișinău. I-a avut aproape pe Grigore Vieru, Liviu Damian etc.

1. Citește fragmentele și descoperă semnificații ale contopirii poetului/ eului liric cu lumea.

A O, voi ficțiuni,
dulce lemn de tei.
... Teiul m-a iubit
și pe mine.
Pe vița tîmplei port
umbra frunzei lui.

B A fost odată un cuvînt atît de frumos,
încît se prefăcea în obiecte lucioase.
Se pare că a fost cîndva
doar un cuvînt pe lume.

SAPER E AUDE

C Ah, rîsu' plînsu'
ah, rîsu' plînsu'
în ochiul lucrurilor reci
și-n dintele lor mișcător,
ca și sceptorul
neinventatilor regi.

1.1. Vezi informația din *Rînduri-Gînduri* și comentează exemplul care te-a impresionat.

- Citește poezia, încercînd să-ți reprezînti fragmentul imaginar al contopirii arborelui cu eul liric.

Nichita Stănescu

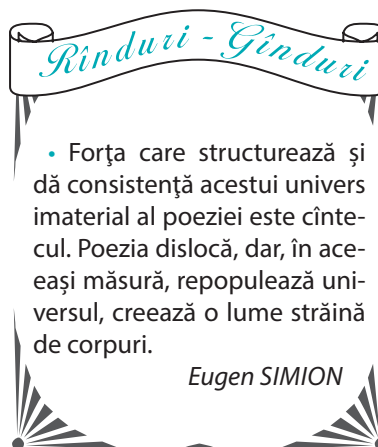
NECUVINTELE

El a întins spre mine o frunză ca o mîină cu degete.
Eu am întins spre el o mîină ca o frunză cu dinți.
El a întins spre mine o ramură ca un braț.
Eu am întins spre el brațul ca o ramură.
El și-a înclinat spre mine trunchiul
ca un măr.

Eu mi-am înclinat spre el umărul
ca un trunchi noduros.
Auzeam cum se-ntețește seva lui bătînd
ca sîngele.
Auzea cum se încetinește sîngele meu suind ca seva.
Eu am trecut prin el.
El a trecut prin mine.
Eu am rămas un pom singur.
El
un om singur.

SCRIPTA MANENT

LABOR OMNIA VINCIT

Se liniștește vrabia din gînd
și-mi culegea cuvintele
din palmă

LECTURA COMPREHENSIVĂ

- Reflectează asupra textului și decide:
 - Ce statut social îi atribui eului liric?
 - Este arborele o personificare? O metonimie? Un simbol?
 - De ce comunicarea o începe *El*, arborele, și nu *Eu*, omul?
 - Ce tip de comunicare se produce între *El* și *Eu*?
- Scrie, pe două coloane, semnele care asigură comunicarea dintre arbore și eul liric, explicînd, succint, semnificația și completînd tabelul.

El, arborele	Semnificațiile	Eu, eul liric/poetul
<i>El</i> – o frunză →	misterul limbajului original	← o mîină – <i>Eu</i>

LABOR OMNIA VINCIT

OPINIA POETULUI

Cuvintele își au rădăcina în creierul uman și atunci sînt aidoma copacilor, sînt plante, dar după aceea pornesc spre sfera abstractă a auzului, în care și locuiesc în timp.

Odată am avut o revelație: se făcea că trupul mi se transforma, treptat-treptat, în cuvinte.

Se făcea că oamenii alergau pînă se schimbau în cuvinte și, oh, puternicele cuvinte, la rîndul lor, alergau născînd idei.

Numai cuvintele nasc idei, pentru că ele însumează experiența de viață a lumii.

Necuvintele (ca noțiuni) sînt finalitatea scrisă a acestei poezii, superioară ideii de scris. Marea poezie, într-adevăr, nu s-a compus niciodată din metafore și nici din idei, ci și-a căutat o zonă autonomă, numai a ei, ca dimensiune fundamentală a spiritului uman.

Nichita STĂNESCU

LECTURA SEMIOTICĂ

- Interpretați valențele semnelor codului limbajului celor doi interlocutori, asumîndu-vă, împreună cu colegul, cele două roluri:
 - limbajul gestual;
 - limbajul simbolurilor;
 - transferul de sensuri.

- Determină semnele timpului în text și explică semnificația acestuia.
- Comentează semnificația celor două ipostaze lirice: *el* și *eu*, urmărind textul.
- Cum explici prezența în text a aceluiași tipar gestual și a aceleiași fraze sentențioase?

LECTURA HERMENEUTICĂ

- Explică, succint, structura motivelor-cheie din text:
 - crearea unui limbaj original, avînd un cod energetic;
 - transferul de motive: de la vegetal la uman și invers;
 - necuvintele ca semne prin care se modifică lumea.
- Descifrează sugestiile metaforelor din cadrul comparațiilor care conotează specificul comunicării dintre cei doi actanți simbolici.

El, arborele	D	Eu, omul
O frunză ca o mîină cu degete	→ I ←	O mîină ca o frunză cu dinți
O ramură ca un braț	→ A ←	Brațul ca o ramură
Trunchiul ca un măr	→ L ←	Umărul ca un trunchi noduros
Seva lui bătînd ca sîngele	→ O ←	Sîngele meu suînd ca seva
	G	

- Argumentează, prin exemple din text, afirmația lui Eugen Simion: *Paradoxul pe care-l încearcă Nichita Stănescu în Necuvintele este de a folosi un alt mijloc de comunicare lirică decît cuvîntul, un alt instrument de comunicare sau evocare, capabil să exprime universul concret.*

- Interpretează, în trei teze, în baza poeziei *Necuvintele*, afirmația lui Nichita Stănescu din *Rînduri-Gînduri* despre *Marea poezie*.

OPȚIONAL

- Redactează un succint eseu în care să explici transformarea eului poetic din *Necuvintele* de Nichita Stănescu într-un *pom* și a copacului – într-un *om*.

ARS DISCENDI

Un creator asumându-și dramele existenței: Grigore Vieru

1. Ilustrează prin exemple din opere și prin atitudinile personale, achiziționate în baza lecturilor, că Grigore Vieru este un creator ce-și asumă dramele existenței. Utilizează și informația din *Agenda cititorului*.

AB INITIO

- 1.1. Construiește un clustering din principalele motive ale creației lui Grigore Vieru, raportându-le la afirmația lui Mihai Cimpoi din *mottoul* temei și formulează o concluzie.

- Citește textul poeziei ca pe o artă poetică.

MAI SUNT

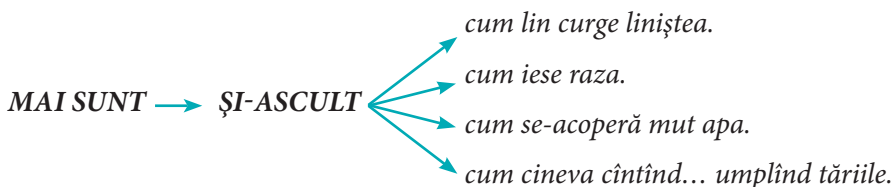
G. Vieru

Mai sunt în seara cea de aur...
Și-ascult pe malul de nisip
Cum lin, ca stelele pe munte,
Îți curge liniștea pe chip;
Cum iese raza din găoace
Spărgînd al stelei limpezi ou,

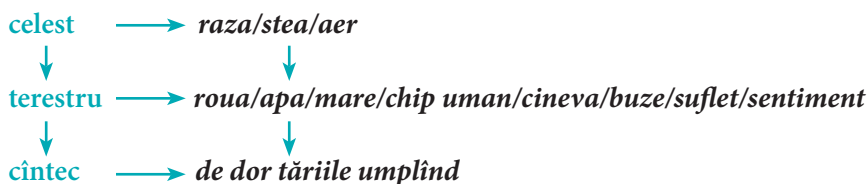

Și cum se-acoperă mut apa
De roua unui cîntec nou;
Cum cineva în aer, tainic,
La buze duce marea blind,
Cîntînd din ea ca dintr-o frunză
De dor țăriile umplînd.

1. Comentează, în baza impresiei pe care ți-a lăsat-o lectura, titlul poeziei.
2. Observă organizarea sintactică a frazei poetice și explică-i semnificația.

- 2.2. Ce efect a produs, la lectura poeziei, îmbinarea auditivului cu vizualul?
3. Explică semnificația reluării titlului în primul vers, angajînd și sugestia metaforei *seara cea de aur*.
- 3.1. Precizează semnificația cronotopului din poezie.
- 3.2. Argumentează, cu exemple din text, că este prezent un timp al originilor.
4. Vezi *Agenda cititorului*, observă și interpretează imagini auditive și vizuale ce includ întreg universul, care se spiritualizează în cîntec.

SCRIPTA MANENT

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

- Poetica sa e una a concentrării, a intensității, a restrîngerii: *Imaginația trebuie să aibă, ca și Patria, notează poetul într-un „gînd”, niște hotare. Dincolo de aceste granițe ești un străin.*
- Curgerea apei (a izvorului, ploii), curgerea luminii și curgerea liniștii sînt identificate, panteistic, curgerii sufletului. De aceea apar vizualizate.

Mihai CIMPOI

Agenda cititorului

**GRIGORE VIERU,
DUMINICA MARE
A NEAMULUI
(Th. Codreanu)**

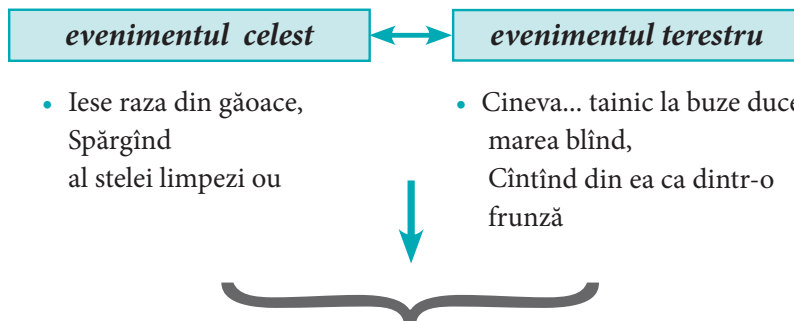
- 14 februarie 1935, Pererița, fostul județ Hotin – 18 ianuarie 2009, Chișinău.
- **Studii:** școala din satul natal, școala nr. 2 din orașul Lipcani, Institutul Pedagogic Ion Creangă, Facultatea Filologie și Istorie.
- **Din volume:** debutul – *Alarma* (1957), *Muzicuțe* (1958), *Poezii pentru copii; Mulțumim pentru pace; Făgurași* (1963), *Versuri* (1965), *Numele tău* (1968), *Duminica cuvintelor* (1969), *Trei iezi* (1970), *Versuri* (1971), *Aproape* (1974), *Mama* (1975), *Un verde ne vede* (1976), *Steaua de vineri* (1978), *Fiindcă iubesc* (1980), *Taina care mă apără* (1983), *Scrieri alese* (1984), *Cel care sunt* (1987), *Rădăcina de foc, Mama* (1988), *Rugăciune pentru mama* (1994), *Acum și în veac* (1997), *Strigat-am către tine* (2001), volum antologic, *Cît de frumoasă ești* (2004), antologie dedicată mamei, limbii române și iubirii, *Taina care mă apără* (2008), opera poetică.

1. Comentează sensul *tainic* al metaforelor din text.

1.1. Pot ele confirma opinia poetului că *O poezie trebuie să fie multă. Dacă e multă, e și frumoasă*?

2. Descifrează, în text, conotațiile *spectacolului* nașterii poeziei/cîntecului/creației.

2.1. Relevă semnificația corelării celor două universuri și efectul obținut.

DE DOR TĂRIILE UMLÎND

3. Opinează: de ce efectul este cel al revărsării, în definitiv, al spațiului spiritual uman – *dorul* – în spațiul infinit – *celestul*?

4. Compară semnificațiile descoperite în poezie cu cele din secvența propusă:

*Iubire! Ram de rouă sfîntă,
Cînt unic, o, ce mă adaști!
Asupra-ngîndurării mele
Tu nu plînge lacrima – o naști.*

4.1. Comentează similitudinile și deosebirile atestate.

4.2. Argumentează semnificația viziunii „nașterii” iubirii, iubirii-creație.

1. Scrie un comentariu poetic al textului, folosind informația din *Agenda cititorului* (pagina 245) și ideile propuse mai jos:

- Opera lui Grigore Vieru este poetică pînă în măduva celor mai frumoase metafore din care **poți trăi ca din pîine**. (M. Dolgan)
- Vieru rămîne ființa întru Poezie, care pune preț pe trăire. (M. Cimpoi)
- La Vieru lumea apare ca un întreg. (Em. Galaicu-Păun)
- Prin Vieru s-a primenit la noi nu numai limba poeziei, dar și cugetul ei. (E. Lungu)
- Grigore Vieru este nu numai o conștiință națională prin excelență, ci și o mare conștiință a timpului nostru. (Th. Codreanu)

2. Memorizează poezia și recit-o cu intonația adecvată.

35

POEȚII GENERAȚIEI OCHIULUI AL TREILEA: NICOLAE DABIJA și ION HADÂRCĂ

Motto:

E o generație ce se încredințează ochiului al treilea, care anulează tirania realului, care desființează hotarele dintre mimesis și fantezie, imaginație.

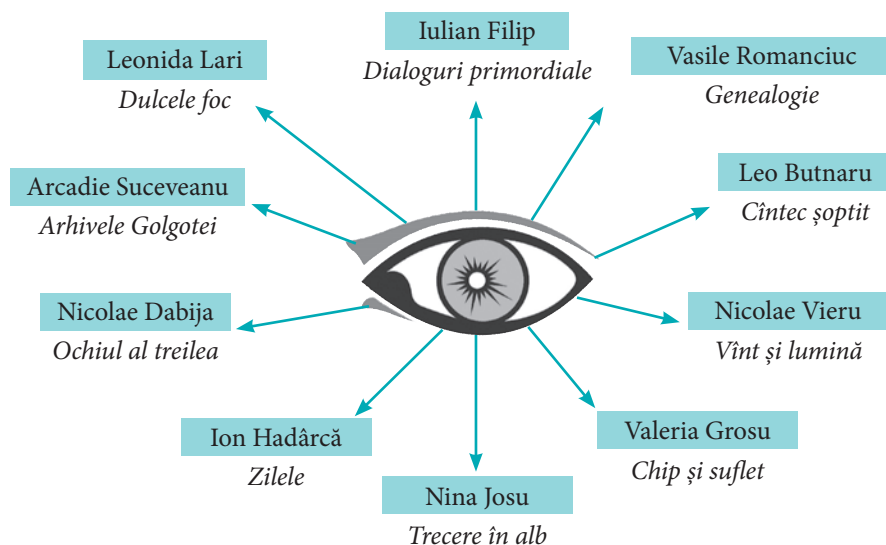
Mihai CIMPOI

1. Examinează schema de mai jos și verifică-ți lecturile din opera reprezentanților *ochiului al treilea*.

AB INITIO

1. Conturează, împreună cu colegul, în baza informației din *Portofoliu* și *Agenda cititorului* ale temei, o succintă prezentare a poezilor Nicolae Dabija și Ion Hadârcă, exponenți ai generației *ochiului al treilea*. Vezi și parametrii alăturați.

SĂPERE AUDE

PARAMETRI

- Date ale timpului, perioadei;
- Specificul activității;
- Sugestia titlurilor volumelor de versuri etc.

Portofoliu

O CONȘTIINȚĂ VIZIONAR-POETICĂ

Nicolae Dabija (15 iulie 1948).

Studii: Universitatea de Stat, Facultatea de Filologie, secția ziariștică (1972).

Debutul: ciclu de versuri în revista *Tinerimea Moldovei*.

Opere: *Pe urmele lui Orfeu* (1983), eseuri despre scriitorii clasici ai literaturii române; *Antologia poeziei vechi moldovenești* (1987), cu un substanțial studiu introductiv; *Capitole din istoria Moldovei* (1990); eseu istoric *Nasc și la Moldova oameni* (1992); *Libertatea are chipul*

lui Dumnezeu (1997); culegerea de publicistică *Icoana spartă, Basarabia* (1998), volumul de eseuri *Harta noastră care sîngeră* (1999); *La est de vest* (2001), *Tema pentru acasă* (2013) etc.

Poezie: *Ochiul al treilea* (1975); *Apă neînțeleasă* (1980); *Zugravul anonim* (1985); *Aripă sub cămașă* (1989); *Lacrima care vede* (1994); *Cercul de cretă*; *Cerul lăuntric* (1998); *Între dragoste și moarte*; *Poezia, bucurioasă tristețe* (1998); *Doruri interzise* (2004); *Tăceri tălmăcite-n cuvinte* (2014) etc.

- Citește poezia *De dragoste*, acceptînd să ascuți o confesiune lirică.

Nicolae Dabija

DE DRAGOSTE

Zarea se-nnovează. Cad de sus omături.
Dor îmi e de tine, chiar cînd ești alături.

Frunza se destramă. Ceruri cad pe ape.
Dor îmi e de tine, chiar cînd ești aproape.

Iar afară plouă, ceruri viscolesc –
să nu mă mai satur să te tot privesc.

Draga mea, iubito, floare-ngîndurată –
a mea totdeauna, și-a mea niciodată.

Oare și atunci, după ce-o să mor,
tot așa de tine o să-mi fie dor?!

Reflecția cititorului

STROFA 1:

- Eu, cititorul, privesc și văd... _____
- Înțeleg, deoarece... _____

STROFA 2:

- Dar e un limbaj apocaliptic!... _____
- Este firesc, deoarece... _____

STROFA 3:

- Este alogic – ploaia și viscolul... _____
- Cum poți privi prin perdeaua de viscole? _____

STROFA 4:

- O dilemă? _____
- Nu e chiar așa, pentru că... _____

STROFA 5:

- Cred că da _____
- Cred că nu _____

2. În dialog cu textul, fii un interlocutor-prieten al eului liric, încercînd:

- să-i susții moralul; ➤ să-i ceri explicații;
- să-i propui soluții etc.

3. Explică valoarea semantică a prepoziției *de* din titlu.

4. Construiește cîmpul conceptual al titlului, selectînd lexemele din text.

5. Urmărește paralela dintre cadrul naturii și spațiul sufletesc.

- 5.1. Interpretează semnificația ei în fiecare distih.

6. Definește starea eului liric, sugerată de valorile verbelor din text.

7. Argumentează rolul versului al doilea din fiecare distih în structura poeziei.

8. Motivează, prin două argumente, că eul liric privește/vede cu *ochiul al treilea*, care leagă starea interioară cu universul din afară. Folosește idei din *mottoul* temei.

ARS DISCENDI

1. Memorizează textul poeziei și recită-l respectînd tonul fundamental.

OPȚIONAL

2. Citește mai multe poezii ale lui Nicolae Dabija, selectînd versuri ce convin orizontului tău de așteptare. Motivează.

- Interpretează afirmațiile poetului Ion Hadârcă în sensul unei motivații/argument pentru eul liric din poezia *De dragoste* a lui Nicolae Dabija:
 - *Dorul este pecetea sfișierii noastre lăuntrice de a raționa cu inima pînă-n pînzele albe iraționale;*
 - *Numai îndrăgostiții nu cunosc dragostea.*

- Citește poezia *Am pictat*, încercînd să vezi lăuntricul eului liric cu un al treilea ochi.

Ion Hadârcă

AM PICTAT

am pictat
păsările cerului
zise Pictorul
fără să pictez și
cerul păsărilor

am pictat
portretul omului
zise Pictorul
fără să pictez și
sufletul lui

am pictat
panorama cuvîntului
mai zise Pictorul
fără să pictez
și obiectele de el
devastate

acum știu bine
cu ce să încep
abia acum
cînd mi s-au scurs
toate culorile

- Motivează, cu argumente ce ar putea aparține pictorului din poezie, funcția laitmotivului *am pictat*.
- Citește reperele și comentează, în fiecare caz aparte, de ce pictorul nu conturează întregul fapt de viață în tablou, dar surprinde, intenționat, o *ruptură*. Ce sugerează aceste discontinuități?
 - păsările cerului ≠ cerul păsărilor = spațiul de zbor, de viețuire;
 - portretul omului ≠ rupt de spațiul ce-i califică prezența valorică – sufletul = spațiul firesc spiritual și perspectiva inversă;
 - panorama cuvintelor ≠ obiectele panoramei devastate.
- Conchide: ce tip de recreator este pictorul? Confirmă printr-o idee din *mottoul* temei.
- Comentează semnificația concluziei eului liric din finalul poeziei.
- Imaginează-ți că pictorul rezugrăvește tabloul/tabourile. Comentează ce ar desena, cum s-ar întregi imaginile din tablou. Argumentează răspunsul.
- Memorizează textul poeziei *Am pictat* și recită-l respectînd accentele logice și psihologice în comunicarea mesajului.

OPȚIONAL

- Citește mai multe poezii ale lui Ion Hadârcă, selectează versuri aforistice și încadrează-le într-un minieseu.

LABOR OMNIA VINCIT

SCRIPTA MANENT

Agenda cititorului

ION HADÂRCĂ

(17 august 1949)

- Studii:** Universitatea Pedagogică Ion Creangă (1974).
- Creația:** *Zilele* (1977); *Fața pînii* (1979); poezii, poeme, eseuri – *Baciul mieilor chirilici* (1981); poezii pentru copii *Trestia dulce* (1981); *Lut ars* (1984); *Darul vorbirii*; *Noițele*, poezii pentru copii (1985), *Magul călător*; volumul de poeme *Ambasadorul Atlantidei* (1996); *Helenice*; *Două imperii* (sonete), volume de sinteze – *Cetățile albe* (1998); *Duminița Mare* (1999); versuri pentru copii – *Povestea Cerbului divin* (2000); *Dezinfecția de frontieră*; *Echipa de îngeri* (2001); *Teoria stării* – volum de sinteză; *Era barbară* – eseuri; *Arta obsesiei* (2004), *Memoria celulozei* (2007); *Gheara de fum* (2008); *Noimele după Ioan* (2012); *Antene parabolice*. *Aforisme* (2012); *Lira din acvariu* (2014); *Imposibila oprire* (2014) etc.

ARS DISCENDI

Redactarea unei compoziții-sinteză literară

SCRIBO, ERGO SUM

Agenda cititorului

SINTEZĂ

- Lucrare științifică ce generalizează rezultatele esențiale ale unei probleme sau ale unei discipline.

SINTEZA LITERARĂ

- O compoziție în care autorul ia în discuție o temă cu o sferă largă de cuprindere, raportată la mai mult decât un text literar.

ALGORITM

1. Se prezintă problema.
2. Se examinează conceptele-cheie.
3. Se formulează minimum trei teze de bază, care exprimă viziunea proprie asupra problemei.
4. Fiecare teză este susținută prin referire la texte și autori.
5. Se motivează alegerea textelor de referință sau a autorilor reprezentativi pentru tema dată.
6. Afirmațiile sînt susținute prin citate sau referințe exacte.
7. Se exprimă opinia proprie despre actualitatea problemei.

ARS DISCENDI

1. Compară definițiile de mai jos.

Analiză: Metodă științifică de cercetare a realității, bazată pe descompunerea proceselor, a obiectelor în părți componente.

Sinteză: Metodă de cercetare care constă în recompunerea obiectului din elementele în care a fost descompus acesta cu scopul cunoașterii diferitelor lui aspecte.

2. Califică printr-un termen relația care se stabilește între cele două cuvinte înrudite: *descompunerea* și *recompunerea*.
3. Reperează: în ce rezidă diferența dintre definiții?
4. De ce noțiunile *analiză* și *sinteză* sînt interdependente?
5. Cum aplici *analiza* și *sinteza* în procesul de studiu al textului?
6. Cum aplici *analiza* și *sinteza* la producerea textului?
7. Informează-te despre noțiunea de *compoziție-sinteză literară* din *Agenda cititorului* și reține algoritmul de scriere a acestui tip de compunere școlară.
8. Documentează-te cu privire la sensul adjectivului *sinoptic* și al sintagmelor *date sinoptice*; *tabel sinoptic*; *tablou sinoptic*.
- 8.1. Alcătuiește un tabel sinoptic pentru subiectul *motive și laitmotive ale poeziei moderniste și postmoderniste*.
9. Examinează motivul literar al *creației* în opera a doi poeți moderniști/postmoderniști. Pentru a ordona informația de care dispui, completează un tabel cu următoarele rubrici: *titlul textului și autorul*; *citate reprezentative*; *semnificația motivului*; *stările eului liric*; *mesajul global al poeziilor*.
- 9.1. Redactează textul sintezei, în baza tabelului, selectînd un aforism blagian adecvat pentru motto-ul lucrării tale.
10. Pornind de la afirmația lui Liviu Damian – *Ca să înțelegi dragostea, trebuie să te apropii de ea ca de o minune, ca de o creație* – scrie, în limita de 1,5 pagini, o compunere de sinteză cu tema: *Idealul dragostei umane și a ființării prin cuvînt, o axă a liricii moderniste*. Respectă algoritmul propus în *Agenda cititorului*.
1. Alege un citat dintre cele propuse de Nicolae Manolescu și scrie o compunere de sinteză cu o temă pe care ți-o formulezi.
 - *De la Nichita Stănescu nici un poet nu este mai modern în limbaj decât Mircea Cărtărescu;*
 - *Poezia postmodernă nu-și mai alege metafora pentru a se exprima. În ea regăsindu-se totul, de la realitate pînă la limbajul liber, generos, deschis.*

36

POSTMODERNISMUL LITERAR.

RECUPERAREA STILURILOR TRECUTULUI:

MIRCEA CĂRTĂRESCU

Motto:

Poezia deschide lumea... nu așa cum este, ci așa cum este văzută. Iar dacă prin văzută traducem intraductibilele simțită, presimțită, visată, imaginată sîntem mai aproape de adevăr.

Mircea CĂRTĂRESCU

1. Reflectă asupra *mottoului* și reține perspectiva privirii din care este văzută realitatea.

1.1. Vizualizează, la alegere:

- a) un fragment de drum parcurs dimineața spre școală;
- b) clasa, colegii în acest moment;
- c) biblioteca, sala de lectură pe care o frecvențezi;
- d) un personaj preferat, căruia să-i adresezi, în scris, un mesaj scurt, scriind textul cu lexeme caracteristice vorbirii acestuia.

1.2. Descrie cele vizualizate, încercînd să eviți simpla enumerare, dar să selectezi, punînd într-o relație de sens (grav, comic sau gratuit) lucruri, obiecte, ființe pe care să le vezi cu *ochii minții* și cu *ochii conștiinței*.

1.3. Formați echipe și:

- citiți colegilor textele construite;
- apreciați tipul de texte create;
- discutați și evidențiați particularitățile textuale care v-au condus spre constatările făcute.

1. Ai produs texte după anumite cerințe/criterii. Formulează-le și fixează-le pe un poster care să facă turul clasei și să fie completat.

1.1. Citiți-le în plen. Discutați-le și rezumați-le la 3–4 dominante.

2. Lecturați, la alegere, câteva texte produse și apreciați-le în conformitate cu cerințele însumate.

2.1. Formulați 2–3 concluzii cu referire la procesul actual de producere a textelor, mimînd formula postmodernismului.

AB INITIO

ARS COLLABORANDI

SAPERE AUDE

Agenda cititorului

MIRCEA CĂRTĂRESCU

semnele distinctive
ale postmodernismului

- Oralitatea lejeră, împin-
să pînă la familiaritate, a
expresiei, ironia și umo-
rul, ludicul persuasiv –
de la nivelul jocului de
cuvinte la cel al situații-
lor dramatice –, caracterul
narativ al poemelor, care
puteau evolua de la as-
pectul de mici anecdote
pînă la adevărate romane
în versuri, și imagismul
oficios, ca de desen ani-
mat, al textelor, pline de
obiecte și
personaje.

- Citește poezia și identifică unul dintre criteriile/principiile realizării ei.

M. Cărtărescu ÎN STILUL LUI BACOVIA

E seară și ninge-ndesat.

Zăpada-n zăpadă se lasă,

Și abia mă mai mișc înghețat,

Și abia mai știu drumul spre casă.

E beznă. Un ciine-a lătrat.

De-acum n-are rost să mai sper.

Sprijinit de un stîlp, un soldat

Și-aprinde țigara, stingher.

E noapte și ninge turbat

Și nu mai zăresc nici un drum...

Cum viața-i un loc depărtat!

Cum totu-i mai simplu de-acum!

3. Actualizează cunoștințele și exemplifică, prin detalii din poezie, scrie-
rea textului în stilul poetului George Bacovia.
4. Comentează semnificația corelării dintre cadrul naturii și starea eului liric.
5. Citește informația din *Agenda cititorului* și determină, mizînd pe intu-
iția proprie, starea de spirit și intenția autorului.
6. Redactează o descriere literară coerentă de 4–5 rînduri în stilul lui Baco-
via sau în stilul altui poet cunoscut. Utilizează și imagini din poezie.
7. Citește *Portofoliu* și identifică ce principiu ai respectat în textul tău.
Explică, într-o formulă proprie, specificul textului postmodernist.

Portofoliu

TEHNICI ALE CREAȚIEI POSTMODERNISTE

Postmodernismul este un curent literar ce se manifestă în literatura română aproximativ din anii 80 ai secolului trecut, aspirînd să depășească (neo)modernismul prin asumarea și regîndirea simultană a relației cu tradiția în cea mai largă accepție a acesteia.

În felul acesta, se instaurează în cîmpul literar o poezie (auto)biografică, realistă, (inter)textualistă, „metafizică”, inaugurînd o amplă deschidere asupra realului. Interesul nedisimulat pentru prezent, citadin, actualitate (culturală, socială, științifică), autenticitate, concretețea existenței se conjugă cu situarea programatică a eului în universul Textului, care reflectă și se autorefectă, se scrie și se re-scrie, polemizează, parodiază, pastișează parodic sau acumulează „prefabricate” din orice

zonă a livrescului, de la patrimoniul literar național și universal la cele mai vechi sau recente descoperiri științifice sau tehnologice și la evenimentele de cultură. Numeroasele procedee ale intertextualității, utilizate de obicei cu o intenție ironică sau ludică, au și o necesară funcție ornamentală, de compensare a metaforei, înlocuită de metonimie ca figură dominantă a paradigmei moderniste.

Recuperînd stilurile vechi și convențiile acestora, postmodernismul dialoghează cu trecutul cultural pe care, spre deosebire de moderniști, nu-l găsește secătuit de resurse, extenuat, ci suficient de util pentru a fi recon-ditionat și reintegrat unei viziuni care-l reabilitează ca fapt de experiență încheiată, de istorie și de memorie.

Nicolae LEAHU

- Citește un alt text scris de Mircea Cărtărescu, intenționând să vizualizezi, în spațiul acestuia, aglomerarea de obiecte.

SCRIPTA MANENT

GEORGICA A IV-A

țăranul de cînd cu electrificarea
înțelege cum stau lucrurile pe planetă
se indignează grațios în mijlocul pogoanelor sale
de situația din cipru și liban
pîndește sateliții și le smulge
aparatura electronică bă
plozilor nu uitați bateriile solare

să ne-ncălzim la chindie conserva de fasole
cu cîrnăciori produsă la fetești
bă dați în ciini lumea e mică
bă cu gerovital se duc ridurile ca-n palmă
hai dați-i zor cu porumbul că eu mă duc
puțin pe lumea cealaltă adică a treia
și ultima feții mei
dragii mei copchiii mei ce să-i faci
așa e jocul
arză-l-ar focul.

1. Precizează obstacolele pe care le-ai întîlnit la lectura/înțelegerea textului.
2. Prin ce ai „ajuta” textul să fie accesibil/de înțeles?
 - 2.1. Plasează în text semnele de punctuație conform normelor actuale.
3. Motivează titlul poeziei, utilizînd și informația din *Agenda cititorului*.
4. Identifică, în text, obiectele-artefacte ale civilizației și explică semnificația lor, relevînd propria impresie la lectură.
 - 4.1. Interpretează schimbarea peisajului/cadrului rural care s-a produs, continuînd enunțul: *Lumea satului, bucolicul din poemele lui Vergiliu...*
 - 4.2. Conchide:
 - a) Cum vede autorul satul din text? Ce semnificație are conexiunea lui la mijloacele de informare moderne?
 - b) Cum se comportă țăranul în această situație?
5. Opinează:
 - Schimbările civilizatoare au favorizat în adevăr cunoașterea umană?
 - Ce i-a dat țăranului cunoașterea informațională, modernizarea, extinsă la dimensiuni planetare?
 - Realitatea surprinsă în text poate reprezenta un mit degradat?

Agenda cititorului

MIRCEA CĂRTĂRESCU

(1 iunie 1956)

- Este reprezentantul de vîrf al postmodernismului, fiind poet și prozator care exploatează literar spațiul din cîmpul mecanicist atît al citadinului, cît și al satului, relevînd trăirea fragmentară a omului modern.
- **Volume:** *Poeme de amor* (1983) – dragostea este amplasată într-un spațiu desacralizat al lumii, limbajul fiind preluat din arsenalul lexical al științelor și tehnicii; *Totul* (1985) – cu un spectacol dizgrațios al nașterii vieții nespiritualizate; *Levantul* (1990) – o carte în carte, circuloză, fără sfîrșit, cu o acțiune transtemporală; *Nostalgia* (1993), *Orbitor*, *Aripa stîngă* (1996), *Dublu album* (2009), *Frumoasele străine* (2010), *Ochiul căprui al dragostei noastre* (2012) etc.
- Poemul *Georgica a IV-a* face parte din volumul *Faruri, vitrine, fotografii și reia modelul georgicelor lui Vergiliu* – poeme care reflectă toate stările de satisfacție și bucurie ale plugarilor, care prefăceau cîmpiile în holde mănoase.

SAPERE AUDE

Rînduri - Gînduri

OPINIA AUTORULUI

• Cărțile mele sînt un continuum cu suişuri şi coborîşuri. De-a lungul timpului, trecînd de la poezie la proză şi apoi de la *Nostalgie* (via *Travesti*) la *Orbitor*, am învăţat să scriu mai bine. În cărţi sînt în călătorie.

Obsesiile individuale nu fac doi bani dacă nu cad pe mari obsesii colective. Nu mă interesează să inventez, nu sînt deloc un experimentalist. Vreau să înţeleg, nu să inventez. Trăim într-o lume uriaşă care ne va supravieţui. Singurele lucruri pe care noi i le putem adăuga sînt gîndurile noastre despre ea.

Mircea CĂRTĂRESCU

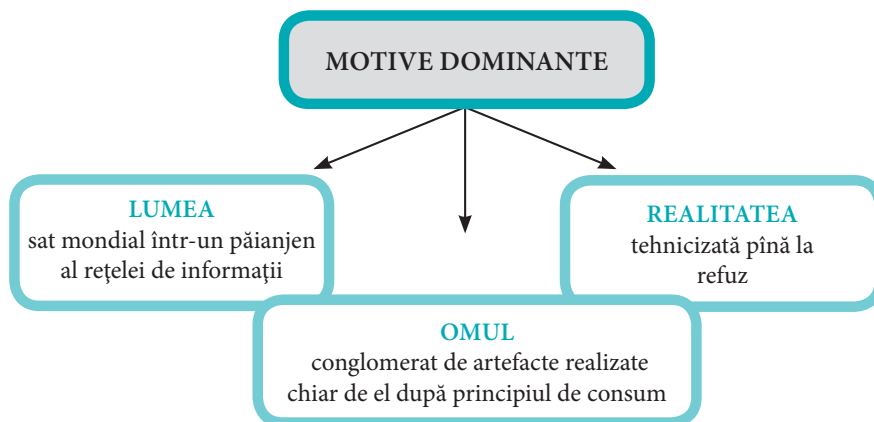

Un SEMN
al postmodernismului

ARS DISCENDI

6. Comentează finalul textului, punîndu-l în relație cu poezia lui Tudor Arghezi *De-a v-ați ascuns*, la care se face aluzie.
- 6.1. Conchide: realizările civilizatoare au reușit să soluționeze problema *vita brevis*?
- 6.2. Propune un alt joc al *marii treceri*, adecvat epocii postmoderne.
7. Distinge notele ironice, ludice în text. Care este rolul lor în structurarea textului, în comunicarea ideilor și în afirmarea atitudinilor?
8. Discută, în contradictoriu, cu colegul despre problema dispariției identității satului în condițiile lumii contemporane. Folosește detalii din text și anumite motive din el.

9. Raportează poezia la titlul ciclului din care face parte: *Faruri*, *vitrine*, *fotografii*. Formulează o concluzie în raport cu sugestia acestui titlu.
10. Află opinia autorului din *Rînduri-Gînduri* și exprimă-ți atitudinea față de aceasta.
- 10.1. Scrie un succint text-reflecție cu tema:
Gîndurile mele despre lumea în care trăim.
11. Exprimă mesajul poeziei, folosind afirmația criticului Eugen Simion:
Ce se observă înainte de orice este numărul mare de obiecte, varietatea ritmurilor și a stilurilor. Poezia de cunoaștere nu înaintează sistematic și nu propune o imagine coerentă, unitară a lumii.
1. Lecturează mai multe texte din volumele la îndemînă, semnate de Mircea Cărtărescu, și completează o *Agendă de lectură* în spirit postmodernist:
 - definește agenda în cheie de joc aluziv;
 - selectează versuri care te-au interesat și completează tabelul:

Titlul poeziei	Versuri cu bătăie de cap	Interpretări pentru tratarea bătăii de cap
✓	✓	✓

Poezia ca temporalitate și destin: Nicolae Leahu

1. Reflectează la ideea de *timp contemporan* și definește-l prin trei lexeme, înscriindu-le între parantezele textului poetic semnat de Nicolae Leahu.

*parcă nu aş fi (...) nu ai fi (...) nu am fi (...)
parcă istoria nu e spaţiul nu e
nu e noapte nici zi...*

- 1.2. Continuă textul cu un vers potrivit la această temă.

2. Scrie câte o replică-terţină pentru fiecare strofă, pe care să le citeşti în paralel:

*lăcrimez
sau surîd
şi nu se întâmplă nimic*

*scriu sau citesc
dar la capătul vorbelor
nu mă aşteaptă nimeni*

- 2.1. Prezintă, în plen, versurile proprii. Informează-te din *Agenda cititorului* și *Rînduri-Gînduri* și realizaţi, în clasă, un top al textelor voastre, pornind de la două cerinţe ale textualizării postmoderniste.

- Citeşte poezia, urmărind să descoperi titlul în text.

CU MIROS DE POAME, DE LAPTE

I

să stai între pietre
ca şi cum ai vieţui între oameni
să-ţi imaginezi chipurile lor
de la Facerea Lumii
scufundate în ele însele
să le vezi milenarele pleoape
scrişnind nisipos
de mirarea de a nu fi
singure
în sălbăticia
materiei

II

să stai între oameni
ca şi cum ai vieţui între pietre
să-i atingi cu privirea
şi-n palme să simţi cum creşte
clipă de clipă căldura
pe pielea lor lucitoare poroasă
să îi adulmec
de la depărtare de-o viaţă
şi ei să-ţi răspundă
cu miros de poame de lapte
de jilave boturi de miei

LABOR OMNIA VINCIT

Agenda cititorului

NICOLAE LEAHU

(20 iulie 1963)

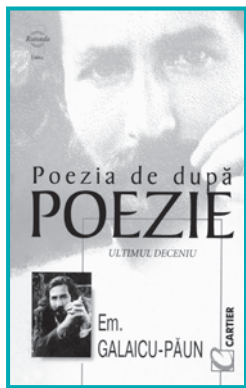
- Studii:** Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Alecu Russo”, Bălţi, actualmente profesor universitar la aceeaşi instituţie.
- Volume:** *Mişcarea browniană* (1993); *Personajul din poezie* (1997); *Nenumitul* (2008); *Alungarea muzelor din cetate* (2011); *Autorul, personajul şi eroinele* (2013).
- Poetul postmodernist ştie că măsura adevărului este în limitele percepţiei şi inteligenţei fiinţei sale rătăcitoare prin labirintul lumii şi al cărţii, încercând să rezolve sfîşierea sa interioară, reîntemeind poeticul pe suportul propriei sale identităţi.

SCRIPTA MANENT

ARS COLLABORANDI

3. Realizează un joc al lecturii textului, respectînd următoarele condiții:
 - lectura versurilor de sus în jos (I, II);
 - lectura prin inversarea secvențelor (II, I);
 - lectura în paralel a versurilor (primul vers din prima secvență continuat de primul vers din secvența a doua etc.).

3.1. Stabilește, împreună cu colegul, ce efecte de idei ați obținut.

3.2. În ce măsură sensurile își păstrează fluiditatea, continuitatea?

4. Construiți o posibilă *hartă* a lecturii poeziei, fixînd pe un poster *semne convenționale* ale textului ca spațiu poetic.

INTERPRETAȚI:

- parametrii de volum ai textului prin anumite secvențe textuale;
 - semnul, spațiul de dislocare a eului liric;
 - semnele-simboluri ce comportă anumite sensuri ale spațiilor;
 - redimensionările distanței imaginației: pînă la *Facerea Lumii* (I) și *de-părtare de-o viață* (II);
5. Comentați *harta* realizată, angajînd cele două coordonate ale poeziei postmoderniste:
 - A. „să-ți imaginezi” → *să vezi*
 - B. *să atingi* → *să simți* → *să adulmeci* → *să-ți răspundă*
 6. Identificați și interpretați prezența elementelor de mit în text în raport cu orizontul vostru de așteptare și cu spiritul timpului pe care-l trăiți.

PROIECT DE GRUP

lectura critică și dramatică

1. Citește și selectează din volumele de versuri ale lui Em. Galaicu-Păun texte pe care să le propui pentru un atelier de lectură în cheia unui cenaclu literar.
2. Informează-te dintr-un dicționar enciclopedic și realizează o prezentare a poetului Emilian Galaicu-Păun ca unul dintre liderii poeziei postmoderniste.
3. Consultă opinia colegilor și discutați textele din perspectiva metodei postmoderniste, prezentată în *Portofoliu*, pagina 252.
4. Realizați, în colaborare, o listă de texte din cele discutate pentru publicarea acestora în revista liceului sau într-o altă publicație.
 - 4.1. Intitulați placheta și scrieți o posibilă adnotare a acesteia.

- Actualizează semnificația mesajului din basmul *Povestea lui Harap-Alb* de Ion Creangă, explicând intenția celor doi rivali.

Citiți, în grup, *Povestea lui Harap-Alb și a crudului Spîn* de George Cușnarencu, transmițînd ștăfeta lecturii pe secvențe, astfel ca să se angajeze toți membrii grupului.

Urmăriți, în timpul lecturii, cum alternează notele grave cu cele ludice.

POVESTEA LUI HARAP-ALB ȘI A CRUDULUI SPÎN

Deci: Harap-Alb este în drum spre castelul lui Roșu-Împărat. În general, toată lumea știe ce-l atrage pe flăcău acolo. O jună domniță, posesoarea unei zestre frumoșele, și în plus jumătate din împărăție, cum se obișnuiește. Dar asta e altă poveste. Acum ne interesează castelul lui Roșu-Împărat, care-i foarte supărat. Castel e un fel de a zice. De fapt, Roșu-Împărat stă la blocul P-15, în noul cartier Roșia-Montană. Trei camere cu dependențe, de comandat. Linoleum pe jos. Pereți din b.c.a. În rest, structură de rezistență. Ca să ajungă la Roșu-Împărat, Harap-Alb trebuie să treacă printr-o pădure neagră și deasă. Ei, pădurea nu e neagră pentru că e verde și nici deasă, fiindcă au mai rămas cîțiva copăcei și aia mai mult niște arbuști. Un fel de maidan, plin de scaieți. Iarna se strîng pe acolo cîinii pricăjiți, uneori lupii, în schimb, primăvara e o plăcere. Mireasmă peste mireasmă; natura în schimbare.

Mergînd pe jos și fluierînd (melodia de toți cunoscută „I want an operator / for my pocket calculator”) fără odihnă, la o cotitură îi iese Spînul în cale. Ce-o fi căutat el acolo? Știa că urmează să treacă pe acolo flăcăul nostru? Sau avea întîlnire cu balaurul? Sau poate pur și simplu se odihnea? Vom vedea mai încolo motivul real al prezenței lui în pădurea numită. Acum să îl descriem ca pe un bărbat gros, bărbos, cu o claie aflată mereu în neorînduială, descusut, cu o curea lată în brîu, cu pantaloni de velur și cizme cu fermoar (Ambele stricate, deh, lucru de plastic). Mes-tecă neconținut tutun, scuipînd, la intervale regulate, resturile. Și așa, practicînd tot felul de subterfugii, apelînd la toate cunoștințele lui în arta disimulării, lăsînd impresia că nu îl interesează un anume lucru, deși tocmai pe acela îl urmărea, Spînul îl convinge pe Harap-Alb să intre într-o fîntînă. Acum să vă spun cum a reușit această performanță:

- Puștiule, zice Spînul, ai un foc?
- Sorry, zice Harap-Alb, nu fumez.

– Foarte frumos, flăcău' taichii, halal de profesorii care te-au învățat numai lucruri bune, îi captează bunăvoința Spînul. Uite eu, dacă fumez, cum am ajuns. Și pe deasupra mi-am pierdut și bricheta în fîntîna asta. Ce să-i faci, bătrînețea, taică.

– Ți-o aduc numaidecît, nene, zice Harap-Alb. Și intră în fîntînă. Atunci iute, Spînul pune capacul de oțel peste gura fîntînii, o ferecă imediat cu șapte lacăte chinezești, își lipește gura de capac și spune rînjind satisfăcut:

– V-au învățat pe voi la școală să le treceți strada pe bătrînici, dar cu mine ai înfundat-o. Pînă aici ți-a fost, Harap-Albe. Ți se dusese prea tare vestea de cel mai frumos, cel mai bun și cel mai puternic. Te vedeam la televizor și-mi smulgeam părul din cap. Dar pînă la urmă ți-am copt-o. Ești în ghearele mele. De-acum eu voi fi cel mai puternic din lume. Se mai întrepușea, ascultînd zgomotele ce răzbăteau din fîntînă. Un clipocit de ape. Relansa monologul: „Jură-mi că mă vei sluji pînă la moarte și-ți dau drumul. Nimeni nu mă mai poate împiedica s-o iau de nevastă pe fata Împăratului Roșu, împreună cu jumătatea de moșie. A venit acum și rîndul meu să am acareturi, corpuri de case, automobil și piscină.” De jos, din fîntînă, nici un sunet.

– Ai auzit ce-am spus? Juri, sau de nu, acolo îți vor putrezi oasele. Spînul avea obiceiul de a pune răul ca a doua eventualitate, dar îți dădea mereu a înțelege că prima este singura pe care trebuie să o urmezi. Noroc că nu se putea lăuda cu prea multă minte, bietul Spîn. Și asta pentru că îi judeca pe alții, parcă judecîndu-se pe sine însuși. Ce vreau să spun? Omul nostru nu se gîndise o clipă că Harap-Alb ar prefera sa-i putrezească oasele în loc de a jura supunere oarbă unui refutat. O clipă dacă s-ar fi gîndit la asta, ar fi pus altfel problema. Ar fi formulat altfel întrebarea.

Din fîntînă nu se auzea nici o răsuflare, darămite vreun răspuns. Spînul continua să amenințe, să tune

și să fulgere, lipit de ghizdurile fîntînii, cu o lucire diabolică în privire.

– O să te distrug, o să te fărîmîtez, o să te macin. O să te pun într-un borcan și o să te arunc din vîrfurile munților. N-o să mai rămînă nici miros din tine. Ți se va pierde numele și din deșteptăciunea, din frumusețea și din puterea ta nu va rămîne decît o balegă uscată. (Trăgea cu urechea, dar nu se auzea decît ecoul vorbelor lui.) Așa îl prinse noaptea, înjurînd, amenințînd, preferînd:

– Sclavul meu, sau acolo îți vor putrezi oasele, auzi?

Noaptea în pădure, pe lîngă ceață, se lasă și frigul. Spînul plecase de-acasă îmbrăcat ușor. Era în talie. Acum tremura ca un aparat de vibromasaj. Inutil să vă mai spun că în timpul nopții nu închisese nici un ochi. Ar fi preferat să lucreze la salubritate, unde este oricum mai simplu. În pădure răsunau tot felul de voci. Bufnițe fără somn, cățele fără odihnă, grieri, în timp ce aștepta încuviințarea lui Harap-Alb. Spînul avea impresia că toate lighioanele din lume s-au strîns în jurul lui, privindu-l dîndărătul tufișurilor. Veni dimineața, apoi din nou noaptea. Și așa trecură trei zile. Înnebunit de foame și de sete, Spînul continua să strige:

– Harap-Albe, nu face pe nebunu' cu mine. Bagă bine de seamă că au mai încercat unii strategii din astea și uite cum au ajuns. Cată cu atenție pe fundul fîntînii și vezi cîte schelete îți țin tovărășie. Dacă stai să mă gîndesc, numai unul care mi s-a împotrivit a ajuns bine, dar asta pentru că avea rude solide. Ceea ce nu e cazul tău. Hai, nu te mai codi! În fond, sclav e mai comod decît mort. Oricum, mai vesel.

Din cînd în cînd se uita în stînga și-n dreapta, doar-doar o zări pe cineva cu apă sau cu ceva de-ale gurii, îi chiorăiau mațele înfiorător. Ajunsese să se sperie de propriile lui chiorăituri. Și își zicea în sinea lui mică: „Bă frate-meu, cînd n-ai nevoie de ei, te ciocnești de dimineață pînă seara numai de curioși

alergînd ca bezmeticii. Nu știi cum să scapi de toți, și acum cînd ai nevoie de un suflet cald, cu ceva de-ale gurii, un sandwich, ceva, s-au încuiat cu toții în casă și urmăresc programul artistic. „Lua-i-ar dracu', sau măcar să-i pieptene”, spunea Spînu, dîrdîind de frig și de foame, și de sete, și de singurătate, și de neînțelegere. „Măcar asta să zică ceva, că am dreptate, sau să mă recunoască ca pe stăpînul lui și drept cel mai puternic din lume”, mai zicea deznădăjduit. După trei săptămîni de așteptare, de încăpăținare și de refuz din partea lui Harap-Alb de a-i răspunde, glasul Spînului, din tunător și trufaș, devenise mai subțire decît o coală de hîrtie, burta i se lipise de coaste și nimeni și nimic nu o mai putea desface. Hainele începuseră să putrezească și mirosul care îl înconjura devenise insuportabil. Oricum, el nu mai simțea. Aștepta încă un răspuns. Din gura lui, în afară de aer, mai ieșeau, speriate, cîteva cuvinte, întrerupte de adierea vîntului.

– Fătul meu, mă, eu te cunosc de mic, de două ori te-am dus și la grădiniță, că era în cartier. Hî, uite mai țin minte și acum cum ai făcut o dată pipi în brațele mele. Erăi așa de drăgălaș, creșteai așa de repede, mă flăcăule. De ce nu vrei să ne înțelegem ca oamenii? Uite, dacă ești atît de drăguț și ieși afară din fîntînă, o să te port toată viața în spinare și o să te duc la ce filme vrei tu. Mișca ușor din picior, mai mult o zvicnitură, semn că încă trăia. Fîntîna însă parcă era moartă. Glasul Spînului ceda.

– Îți dau toți banii mei, o să te feresc de toate bolile, de necazuri și de femeile hulpave, îți fac o casă și-ți cumpăr o mașină să te distrezi și tu, că ai toată viața înainte.

După o lună, aproape negru și uscat ca un cireș în Sahara, Spînul își dădea sufletul. Ultimele lui cuvinte au fost acestea: „Dacă... ieși... Îți... promit... că... intru... eu... acolo...”

Fără pic de demnitate, fără dram de măreție. Ca un nasture...

ARS COLLABORANDI

1. Discutați textul, relevînd elementele de intertextualitate și interpretînd efectul acestora din perspectiva *jocului* textual postmodern.
2. Propuneți soluții de continuare a textului, care să:
 - rezolve, în cheie ironică, destinul protagoniștilor;
 - plaseze textul în realitatea cotidiană, cu anumite repere sociale, geografice, culturale.
3. Transpuneți textul într-un scenariu dramatic și realizați un spectacol.

PERSONALITATEA ȘI ACTELE COMUNICĂRII

SPECTE DE LEXIC

1. Aranjează într-un clustering termenii de lexicologie pe care ți-i amintești: tipurile de cuvinte, sensuri, relațiile dintre ele, termeni legați de organizarea cuvintelor în câmpuri, de circulația lor în timp și spațiu.
2. Consultă un dicționar explicativ, un dicționar de sinonime sau site-ul www.dexonline.ro. Prezintă un cuvânt polisemantic (adjectiv sau verb), exprimând grafic:
 - legătura dintre sensurile lui;
 - anumite relații semantice ale cuvântului cu alte cuvinte din limba română.
- 2.1. Comentează preferința pentru această formă grafică de prezentare.
3. Citește *Agenda cititorului* și rezumă explicația savantului Stelian Dumitrăcel.
4. Alege un fragment de proză din textele citite independent pe parcursul acestui an școlar. Din ce sisteme semiotice fac parte cuvintele textului? Ce informație comportă semnele?
5. Analizează o descriere a naturii sau a localității din perspectiva semnelor implicate. Care este rolul semnelor naturale descifrabile? Dar al obiectelor de cultură materială? Dar al punctelor de orientare?
6. Exprimă-ți oral, într-o alocuțiune de trei minute, atitudinea față de necesitatea de a utiliza neologisme și expresii neologice în comunicarea ta cu semenii. Argumentează.

Agenda cititorului

A DA ȘFARĂ ÎN ȚARĂ

- Inițial, se dădea *șfară în țară*, aprinzându-se focuri pe locurile înalte pentru a semnaliza, ziua, prin coloane de fum, iar noaptea, prin lumina focului, pătrunderea unor năvălitori în țară, mișcarea trupelor.
- Cuvântul vechi (*șfară*), devenind de neînțeles, a fost analizat ca *sfoară*; astfel, în dicționare sînt înregistrate contexte în care răspîndirea unei vești este imaginată asemenea desfășurării unui ghem de sfoară. În textele mai noi expresia înseamnă indiscreție, limbuție, echivalînd cu *a lansa un zvon*.

SPECTE DE FONETICĂ

1. Ascultă, timp de cinci minute, liniștea din incinta școlii în timpul lecției. Analizează sunetele pe care le auzi și interpretează-le.
2. Audiază poezii din literatura română, recitate de actori sau cîntate de interpreți. Remarcă în ce constă muzicalitatea textelor poetice respective.
3. Comentează 3–5 situații de aplicare a semnelor de punctuație la intenția autorului. Respectă-le în timpul rostirii textelor.
4. Estimează, analizînd în scris un caz din experiența proprie, rolul intonației în situații cotidiene. Care este importanța elementelor non-verbale, alături de cele verbale, în comunicarea de zi cu zi?

SPECTE DE GRAMATICĂ

1. Explică ce înțelegi prin gramatica limbii române. Prezintă și exemplifică o noțiune de gramatică.
2. Asociază gramatica unui termen din alt domeniu, comentînd analogiile și diferențele. De exemplu: schemă, program, meniu (de calculator), cod genetic, formulă, structură moleculară.
3. Formulează-ți observațiile într-un text coerent de o pagină.
4. Dezvoltă enunțul propus cu 3–4 complemente circumstanțiale. Continuă imaginea într-un text coerent de 1/3 din pagină.
BUREAZĂ. / PLOUĂ. / FULGERĂ. / SCAPĂRĂ. / TUNĂ. / NINGE.
5. Construiește un enunț simplu (alcătuit doar din subiect și predicat nominal). Dezvoltă-l, adăugînd, rînd pe rînd, cîte o parte de propoziție, în orice ordine și urmărind corectitudinea gramaticală.
 - un atribut pentru subiect;
 - un complement circumstanțial de mod;
 - un complement circumstanțial temporal.
6. Argumentează, prin relevarea organizării gramaticale a textului, ce segmente de proză te impresionează: *descrierea, narațiunea, dialogul*. De ce?
- 6.1. Exemplifică prin 2–3 texte narative preferate din literatura română/ universală, studiate sau citite independent.

SPECTE DE STILISTICĂ

1. Numește 3–5 scriitori ale căror texte le poți recunoaște fără să le fi citit anterior. Care sînt indiciile directe? Care sînt indiciile aproximative?
2. Enumeră mărcile stilului individual al unui poet și al unui prozator din literatura română.
3. Explică în ce constă stilistica unui curent literar. Generalizați în echipe: care sînt mărcile de stil ale romantismului, realismului, simbolismului, postmodernismului? Exemplificați.
4. Documentează-te asupra sensului noțiunii de *stilizare*. Comentează ce înseamnă stilizare în raport cu textul literar, muzica, portul, amenajarea locuinței etc.
5. Cercetează cu atenție hainele pe care le porți. Descrie-ți vestimentația conform specificațiilor din *Agenda cititorului*.
6. Relatează, în scris, cum se îmbracă o persoană pe care o consideri model de urmat/al cărei fan te declari. Insistă îndeosebi pe semnificația obiectelor de vestimentație și a detaliilor deosebite în stilul vestimentar al acesteia.

Agenda cititorului

- Cum se numesc obiectele de vestimentație?
- Din ce stofă sînt confecționate?
- Ce design au?
- Ce ornamente le-au fost aplicate?
- Ce accesorii porți?
- Ce inscripții se află la vedere/se pot citi pe hainele tale?
- Ce fel de bijuterii ai?
- Care este gama cromatică a vestimentației tale?
- Care este aspectul (îngrijit/neîngrijit) al hainelor, încălțămintei, accesoriilor?

PERSONALITATEA VORBITORULUI ȘI A CITITORULUI

1. Comentează, în aspectele propuse, specificul stilistic al unui text literar elaborat de tine pe parcursul acestui an de studii și apreciat cu cea mai înaltă notă.
 - Varietatea vocabularului;
 - Expresivitatea cuvintelor selectate;
 - Precizia lexemelor utilizate;
 - Varierea mijloacelor gramaticale de expresie;
 - Structura enunțurilor;
 - Aplicarea stilistică a semnelor de punctuație;
 - Aranjarea textului în pagină.
2. Construiește un text argumentativ în baza proverbului *Vorba bună mult adună*, utilizând 5–6 proverbe, maxime, aforisme. Variaza mijloacele de includere a discursului repetat în text.
3. Confirmă sau contestă declarațiile de mai jos. Aranjează-le pe cele la care ai răspuns pozitiv în ordinea relevanței pentru tine personal. Compară cu rezultatele altor colegi.
 - Țin ca lucrurile mele să fie întotdeauna în ordine și aranjate.
 - Nu-mi place să întreprind ceva înainte de a avea o idee destul de clară despre felul în care se va termina.
 - Mă tentează ideea de a face o cercetare științifică.
 - Sînt cunoscut ca un om care lucrează serios și asiduu.
 - Întotdeauna am grijă să-mi planific și să-mi organizez bine munca.
4. Selectează, din lista propusă, caracteristici/trăsături care s-ar referi la personalitatea ta, în raport cu afirmațiile din *Agenda cititorului*. *Sînt o persoană atentă, spontană, rapidă, receptivă, vorbăreață, ingenioasă, flexibilă, adaptabilă, activă, energică, sociabilă, eficientă, hotărîtă, ordonată.*
5. Construiește un text de autocaracterizare, de parcă te-ai examina dintr-o parte. Realizează o evaluare reciprocă, oferind calificative colegilor și primind aprecieri de la ei.
6. Elaborează cîteva sugestii pentru formarea propriului stil de a învăța și de a se comporta, adresate unui elev care:
 - e în clasa a V-a;
 - e în clasa a X-a;
 - e colegul tău de clasă.
7. Standardele europene ale formării școlare plasează pe locul întâi competența de comunicare în limba maternă. Prezintă într-o luare de cuvînt în ce se manifestă, pentru tine, cunoașterea limbii materne și care este valoarea ei formativă pentru succesul tău școlar.

Agenda cititorului

STILUL INTELECTUAL PERSONAL

- Referindu-ne la stilul intelectual personal, avem în vedere ceea ce psihologii consideră definitoriu pentru un individ instruit: *gradul în care acesta se implică și este sensibil la necesitățile interne și la experiențele semenilor.*
- Pentru a-ți defini stilul, ia în calcul:
 - Percepția clară a realității;
 - Acceptarea de sine și a celorlalți;
 - Spontaneitatea;
 - Centrarea pe problemele stringente;
 - Disponibilitatea pentru muncă;
 - Nevoia de solitudine;
 - Independența (autoconducerea);
 - Capacitatea de mobilitate;
 - Aprecieră noutății (deschiderea spre nou);
 - Orientarea etică – simțul valorilor;
 - Simțul umorului;
 - Creativitatea.

EVALUARE SUMATIVĂ

Apreciază-ți competențele:

Domeniul evaluativ	Domeniul cognitiv și atitudinal
Nivelul de competență C	Perceperea creației lingvistice și literare românești ca fenomen în evoluție.
Cunoaștere, modelare și aplicare	Explicarea faptelor de limbă atestate în texte reprezentative pentru curentul literar studiat și integrarea noțiunilor specifice în vocabularul activ.
Nivelul de competență B	
Interpretare, sinteză și integrare	Modalități individuale de exprimare și producere a comunicării orale și scrise despre procesul evolutiv al literaturii române ca fenomen estetic. Receptarea și înțelegerea textelor artistice în raport cu mărcile stilistice ale celor mai reprezentative curente literare.
Nivelul de competență A	
Cooperare, creativitate și actualitate	De la text la universul de interes al vorbitorului nativ de limba română și al cititorului de literatură română: integrarea ideilor în propriul sistem de valori.

Limbă și comunicare. Modernismele și Postmodernismul

AUTORUL-FORMULA ESTETICĂ-OPERA

Sarcini de lucru	Punctaj
Explică sensul actualizat al lexemelor: <i>nou, actual, peren, recent, valoare, prezent, trecut, capodoperă, mișcare, teaurizare, tradiție, modernitate, postmodernitate.</i>	3 p.
Precizează, în scris, câte două particularități ale curentelor moderniste studiate.	4 p.
Prezintă două aspecte care să releve continuitatea unor viziuni, motive, stări de la un curent modernist la postmodernism.	3 p.
Efectuează un calcul, determinînd frecvența diferitelor părți de vorbire în textul unei poezii postmoderniste. Comentează rezultatul obținut.	4 p.
Pornind de la ideea că modernismul mizează pe autenticitate, consonanță între trăire și operă, între textul literar și emoție estetică, pregătește un discurs cu tema: <i>Operele modernismului mă ajută să cunosc viața, să-mi refac, în permanență, emoția și gustul estetic.</i>	6 p.
Comentează poezia <i>Necuvintele</i> de Nichita Stănescu, în care să urmărești ideea fundamentală a acesteia: <i>magia cuvintelor schimbă cele două domenii de existență, a Omului și a Arborelui, printr-o stranie metamorfoză.</i>	6 p.
Răspunde, printr-un discurs persuasiv, celui care consideră că ortografia și punctuația nu contează, dacă autorul are idei interesante.	8 p.
Imaginează-ți că ești pictorul din poezia <i>Am pictat</i> de Ion Hadârcă. Utilizînd detalii adecvate din poezie, alcătuește un text liric propriu, care să se înscrie în tiparul general al poeziei scriitorului.	6 p.
Scrie un text liric <i>De dragoste</i> , în replică poeziei lui Nicolae Dabija, studiată în acest modul.	6 p.
Explică, într-un eseu de 1/3 din pagină, ce înseamnă stilizare în raport cu textul postmodernist.	6 p.
Scrie un text argumentativ de o pagină prin care să demonstrezi că postmodernismul este o biografie a lumii de azi, cu aspectele ei diverse.	8 p.
Alege un text literar, narativ sau dramatic, studiat în clasa a X-a sau a XI-a. Selectează un episod care te-a impresionat. Relatează episodul, respectînd rigorile unui reportaj TV: ➤ <i>În limbaj potrivit textului;</i> ➤ <i>În limbaj contemporan.</i> Optează pentru o variantă, pe care o consideri mai reușită. Propune o serie de imagini, care ar putea însoți reportajul. Discutați în plen și aranjați în ordine cronologică reportajele-episoade. Prezentați ȘTIRILE LITERARE.	ATELIER
	DE CREAȚIE
	40 p.

Manualul a fost aprobat prin ordinul Ministrului Educației al Republicii Moldova (nr. 608 din 06 iunie 2014).
Lucrarea este elaborată conform curriculumului disciplinar și finanțată din Fondul Special pentru Manuale.

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației al Republicii Moldova.

Școala/Liceul				
Manualul nr.				
Anul de folosire	Numele și prenumele elevului care a primit manualul	Anul școlar	Aspectul manualului	
			la primire	la returnare
1				
2				
3				
4				

- Profesorul va verifica dacă numele elevului este scris corect.
- Elevii nu trebuie să facă niciun fel de însemnări în manual.
- Aspectul manualului (la primire și la returnare) se va aprecia: *nou, bun, satisfăcător, nesatisfăcător*.

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Cristei, Tamara

Limba și literatura română: Man. pentru cl. a 11-a / Tamara Cristei, Tatiana Cartaleanu, Olga Cosovan, Adrian Ghicov; Min. Educației al Rep. Moldova. – Ch.: Cartdidact, 2014 (F.E.-P. *Tipografia Centrală*). – 264 p.

ISBN 978-9975-4271-6-6

811.135.1+821.135.1.09(075.3)

L 62

Autorii exprimă mulțumiri domnului Ion Puiu, maestru în artă, laureat al Premiului de Stat al Republicii Moldova, pentru amabilitatea de a ilustra, preponderent, acest manual cu lucrări din propria-i creație.

Editura se obligă să achite deținătorilor de copyright, care încă nu au fost contactați, costurile de reproducere a imaginilor folosite în prezenta ediție.

Cu excepția imaginilor documentate în pagini, la ilustrarea manualului au fost utilizate și imagini de: A. Colîbneac, F.H. Moraru, Ipolit Strâmbu, Ion Hadârcă, precum și diverse surse electronice.

Comisia de evaluare: *Aliona Zgardan*, conferențiar universitar, doctor în filologie, UPS „Ion Creangă”
Ion Condrea, prof. gr. did. superior, Liceul Teoretic „Ion Incuț”, s. Vorniceni, Strășeni
Rodica Cotruță, profesoară, grad didactic superior, Liceul Teoretic „Boris Dîngă”, Criuleni
Viorica Bolocan, doctor în pedagogie, prof. gr. did. superior, Liceul Teoretic „Mircea Eliade”, Chișinău
Veronica Bîlici, doctor în pedagogie, IȘE
Maria Suruceanu, conferențiar universitar, doctor în pedagogie, IȘE
Natalia Grîu, prof. grad didactic superior, Liceul Teoretic „Gheorghe Asachi”, Chișinău

Redactor: *Fulga Poiată*

Copertă: *Vladimir Kravcenko*

Paginare computerizată: *Adrian Grosu*

© T. Cristei, T. Cartaleanu, O. Cosovan, A. Ghicov, 2014

Imprimat la F.E.-P. *Tipografia Centrală*

CZU 811.135.1+821.135.1.09(075.3)

L 62

ISBN 978-9975-4271-6-6